

RAPORT

de evaluare intermediară a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”

Versiunea finală

4 septembrie 2017

Evaluare realizată de:

Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”

Echipa de evaluatori:

Adrian Lupușor	Director de proiect, expert în politici (prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”)
Ion Gumene	Lider de echipă, expert în politici (prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”)
Alexandru Fala	Expert în politici (prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală”)
Ina Coșeru	Expert în politici (prioritatea „Drumuri: bune oriunde”)
Dumitru Pîntea	Expert în politici (prioritatea „Finanțe: ieftine și accesibile”)
Denis Cenușă	Expert în politici (prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”)
Veronica Sandu	Expert în politici (prioritatea „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil”)
Adrian Ermurachi	Expert în politici (prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”)
Andrei Brighidin	Expert în politici (analiza din perspectiva drepturilor omului și egalității de gen)

Parteneri:

Cancelaria de Stat
ONU Moldova

Doar autorii sunt responsabili de opiniile și afirmațiile expuse acest document, care nu sunt în mod necesar împărtășite de parteneri.

Cuprins

Abrevieri	7
Sumar executiv	8
1. Introducere	16
2. Obiectivele evaluării.....	19
3. Metodologia și instrumentele de evaluare	20
4. Constatările principale ale evaluării	22
5. Nivelul de corelare a SND „Moldova 2020” cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.....	114
6. Nivelul de integrare a drepturilor omului și a egalității de gen în SND „Moldova 2020”	116
7. Concluzii generale	129
Anexa 1. Indicatorii de monitorizare ai SND „Moldova 2020”	134
Anexa 2: Lista invitațiilor și participanților la evenimentul de lansare a procesului de evaluare a SND „Moldova 2020” din 4 iulie 2017	140
Anexa 3: Lista invitațiilor și participanților la atelierele de consultări din 18 și 21 iulie 2017	143
Anexa 4: Rezultatele chestionarului pentru evaluarea intermediară a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”	149
Anexa 5: Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”	177
Anexa 6: Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”	180
Anexa 7: Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”	183
Anexa 8. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”	185
Anexa 9. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	187
Anexa 10. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	189
Anexa 11. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”	192
Anexa 12. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	195
Anexa 13. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”	198
Anexa 14. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Sistem de pensii: echitabili și sustenabil”	202
Anexa 15. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”	203
Anexa 16. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”	206
Anexa 17. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”	212
Anexa 18. Sinergie dintre Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă și SND „Moldova 2020”	214

Lista de figuri:

Figura 1. Evoluția influxului de remitențe în perioada 2010-2016.....	23
Figura 2. Structura PIB-ului pe utilizări și resurse,%.....	24
Figura 3. Evoluția investițiilor în active materiale pe termen lung în perioada 2010-2016, pe surse de finanțare, creștere cumulativă față de anul 2010, %	25
Figura 4. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”	30
Figura 5. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”	37
Figura 6. Numărul deceselor cauzate de accidente rutiere	40
Figura 7. Performanța Serviciilor Logistice: infrastructură și competența logistică, Moldova.....	41
Figura 8. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	46
Figura 9. Volumul depozitelor atrase, miliarde lei, și ponderea depozitelor bancare în PIB, % (axa dreaptă), în perioada 2010 - 2017	50
Figura 10. Ponderea creditelor în PIB în perioada 2010 – 2017, %	51
Figura 11. Nivelul primei de risc și a ratelor medii ale dobânzilor la credite în lei moldovenești și la valorile mobiliare de stat, p.p.....	52
Figura 12. Costul real al creditelor, rata dobânzii la credite în MDL și rata medie anuală a inflației în perioada 2010 - 2017%	53
Figura 13. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”	59
Figura 14. Indicatorii ce țin de procedurile de lansare a afacerii, Republica Moldova.....	62
Figura 15. Indicatorii ce țin de procedurile de lansare a afacerii, Europa Centrală și de Est	62
Figura 16. Indicatorii ce țin de procedurile de obținere a autorizațiilor în construcții, Republica Moldova	63
Figura 17. Indicatorii ce țin de procedurile de obținere a autorizațiilor în construcții, Europa Centrală și de Est	63
Figura 18. Indicatorii ce țin de procedurile de plată a impozitelor, Republica Moldova	64
Figura 19. Indicatorii ce țin de procedurile de plată a impozitelor, Europa Centrală și de Est	64
Figura 20. Indicele de performanță logistică: activitatea vamală și competența logistică, Republica Moldova	65
Figura 21. Indicele de performanță logistică: activitatea vamală și competența logistică, Europa Centrală și de Est	65
Figura 22. Indicatori privind lichidarea afacerii, Republica Moldova	66
Figura 23. Indicatori privind lichidarea afacerii, Europa Centrală și de Est	66
Figura 24. Indicele Doing Business, distanța față de frontieră.....	67
Figura 25. Principalele bariere pentru derularea afacerilor, procente	68
Figura 26. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”	73
Figura 27. Ponderea energiei produse din surse regenerabile în consumul final brut de energie, % ..	77
Figura 28. Producția de electricitate din surse regenerabile, mii kWh.....	78
Figura 29. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil”	85
Figura 30. Raportul pensia limită de vârstă și minimul de existență, tendințe, %	88
Figura 31. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă” ..	97
Figura 32. Mijloacele financiare alocate și executate pentru implementarea reformei justiției pentru anii 2013-2016, milioane lei	98
Figura 33. Cota cetățenilor care nu manifestă încredere în justiție, %	99
Figura 34. Evoluția indicelui independenței justiției în perioada 2010-2017	100

Figura 35. Ponderea cauzelor judiciare examinate cu întârziere	100
Figura 36. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”	106
Figura 37. Evoluția sectorului agricol, milioane lei	108
Figura 38. Structura solurilor din Republica Moldova,%	111
Figura 39. Gradul de împădurire în 2015, % din suprafața țării	111
Figura 40. Nivelul de corelare dintre toate ODD relevante și SND „Moldova 2020”	114
Figura 41. Nivelul de corelare dintre ODD centrale/prioritare și SND „Moldova 2020”	114
Figura 42. Distribuția obiectivelor specifice ODD conform nivelului de corelare cu SND „Moldova 2020”	115

Lista de tabele:

Tabelul 1. Creșterea economică, obiectivele setate în SND „Moldova 2020” și valorile efective, %....	23
Tabelul 2. Evoluția ratei sărăciei, obiectivele setate în SND „Moldova 2020” și valorile efective, %....	25
Tabelul 3. Cheltuieli relevante pentru sectorul educație conform SND, milioane lei	31
Tabelul 4. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”	31
Tabelul 5. Executarea bugetului de stat la capitolul Transporturile, gospodăria drumurilor, comunicațiile și informatica	37
Tabelul 6. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”	38
Tabelul 7. Reabilitarea drumurilor publice în perioada anilor 2010-2015, km	39
Tabelul 8. Ponderea drumurilor aflate în stare:.....	39
Tabelul 9. Resursele financiare alocate pentru susținerea accesului la finanțe în perioada 2010 - 2016, milioane lei.....	47
Tabelul 10. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	49
Tabelul 11. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”	53
Tabelul 12. Alocările bugetare planificate și realizate, conform programelor și subprogramelor bugetare relevante, milioane lei	60
Tabelul 13. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”	61
Tabelul 14. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”	66
Tabelul 15. Executarea Programului bugetar „Dezvoltarea Sectorului Energetic”, milioane lei	74
Tabelul 16. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”	75
Tabelul 17. Consumul tehnologic și pierderile înregistrate de distribuitorii de energie electrică (în % față de energia electrică la punctele de ieșire din rețelele de transport)	79
Tabelul 18. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”	80
Tabelul 19. Indicatorii de monitorizare – prioritatea „Sistem de pensii echitabil și sustenabil”	86
Tabelul 20. Executarea bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS), 2006-2010	89
Tabelul 21. Executarea bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS), 2011-2015	89
Tabelul 22. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil”	91
Tabelul 23. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”)	98
Tabelul 24. Finanțarea în baza programelor bugetare, milioane lei.....	106
Tabelul 25. Indicatorii monitorizați - prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”	107
Tabelul 26. Evoluția migranților din zonele rurale, mii persoane	109
Tabelul 27. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”	109
Tabelul 28. Suprafețele însămânțate și cele destinate plantațiilor pomicole, mii ha.....	110
Tabelul 29. Randamentul mediu al culturilor fitotehnice pentru anii 2012-2014 în câteva țări, chintale/hectar	110
Tabelul 30. Dinamica ocupării, emigrării și a producției agricole	112
Tabelul 31. Ocuparea în zonele rurale	112
Tabelul 32. Analiza procesului consultative pentru elaborarea SND „Moldova 2020”	119
Tabelul 33. Aspectele neacoperite în SND „Moldova 2020” legate de drepturilor omului și a egalității de gen.....	120
Tabelul 34. Principiile legate de perspectiva drepturilor omului în procesul implementării SND „Moldova 2020”	121
Tabelul 35. Constatările principale în urma analizei informației prezentate de autoritățile publice	123
Tabelul 36. Analiza nivelului de sinergie dintre Agenda 2030 și SND „Moldova 2020”	214

Abrevieri

ANRE	Agenția Națională pentru Reglementări în Energetică
ABDO	Abordarea din perspectiva drepturilor omului
BASS	Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
BRD	Biroul Relații cu Diaspora
CBGC	Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice
CBTM	Cadrul bugetar pe termen mediu
CNA	Centrul Național Anticorupție
CNAS	Casa Națională de Asigurări Sociale
CNPF	Comisia Națională a Pieței Financiare
CNUDPD	Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități
CSM	Consiliul Superior al Magistraturii
DAJ	Departamentul administrare judecătorească
DLC	Directoratul Liniei de Credit
ENTSO-E	Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie Electrică
IA	Incubatorul de Afaceri
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
ÎMM	Întreprinderi mici și mijlocii
MMPSF	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
MTID	Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PARE	Programul de atragere a remitențelor în economie
PIB	Produs Intern Brut
PNAET	Programul național de abilitare economică a tinerilor
SND	Strategia națională de dezvoltare
SSC	Strategie sectorială de cheltuieli
UE	Uniunea Europeană
VMS	Valori Mobiliare de Stat

Sumar executiv

Raportul prezintă rezultatele exercițiului de evaluare și analiză a modului de implementare a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020” – principalul document național de planificare strategică, elaborat de Guvern și adoptat de Parlament în iulie 2012 pentru perioada de până în anul 2020. În corespundență cu prevederile SND, Guvernul, cu suportul ONU Moldova, a inițiat procesul de evaluare a implementării SND pentru perioada 2012-2015. Obiectivele acestui exercițiu au fost de a stabili modul în care SND și-a exercitat funcția de document-central de planificare strategică pe dimensiunea de politici sectoriale și alocări bugetare, de a analiza impactul SND asupra domeniilor de politici prioritare prin prisma indicatorilor de monitorizare și evaluare prestabiliți, precum și de a stabili lecțiile învățate, toate în vederea elaborării unei noi strategii naționale de dezvoltare – „Moldova 2030”.

Analiza a relevat o sinergie destul de bună dintre elementele-cheie ale viziunii strategice incluse la fiecare din prioritățile SND cu strategiile sectoriale. Aceste strategii, în mare parte, au transpus și au detaliat viziunile de dezvoltare la nivelul celor 8 priorități analizate. Însă evaluarea indicatorilor de monitorizare denotă că peste jumătate din țintele intermediare care au putut fi estimate nu au fost atinse (53% din total, sau 29 ținte din 55 ținte estimate). Se poate anticipa că până în 2020 situația nu se va schimba semnificativ, nivelul de realizare a țintelor finale fiind prognozat la circa 48%. În acest sens, din cele opt priorități ale SND, cea mai problematică este *Justiția*, cu un nivel de implementare de numai 20%. Nivelul de realizare a țintelor a fost mai bun în cazul *Sistemului de pensii*, unde majoritatea indicatorilor au fost realizați. Totuși, trebuie să remarcăm că 7 din cei 63 indicatori nu au putut fi evaluați din cauza lipsei datelor statistice (Anexa 1).

Progresul evaluat prin prisma a doi indicatori de bază (PIB și rata sărăciei) este, la fel, modest. Astfel, din 2010 până în 2015 economia a avansat cu 3,9% în medie anuală, adică cu 1,6 puncte procentuale mai puțin decât ținta de creștere stabilită în strategie. Drept urmare, în perioada 2010-2015, PIB-ul a acumulat o creștere de 21,1% - un rezultat modest față de creșterea cu 30,4% setată în strategie. Pentru ca să fie atins obiectivul pentru 2020, este nevoie ca în perioada 2017-2020 economia să crească cu ritmuri medii anuale de 9% - o țintă care, cel mai probabil, nu va fi atinsă. Al doilea indicator monitorizat – rata sărăciei – prezintă o dinamică mai bună. Astfel, în perioada 2010-2015 rata sărăciei estimată la pragul național s-a redus de la 21,9% la 9,6%, fiind atins obiectivul final pentru 2020.

Totuși, acest progres trebuie tratat cu maximă precauție, deoarece indicatorul măsoară doar sărăcia monetară, progresul fiind determinat, pe de o parte, de un prag destul de redus de sărăcie, iar pe de altă parte, de creșterea remitențelor și a pensiilor – surse care ar putea fi nesustenabile pe termen lung. În același timp, inegalitățile persistă în funcție de componentele dezagregate ale indicatorului sărăciei - mediul de reședință, gen, vârstă, dizabilitate, educație. Astfel, în prezent, în mediul rural sărăcia absolută este aproape de cinci ori mai mare decât în mediul urban, pe când în anul 2012 decalajul era de trei ori mai mare. Rămân expuși sărăciei oamenii din gospodăriile în care capul gospodăriei este o persoană vârstnică, gospodăriile formate doar din femei pensionare și solitare și gospodăriile din mediul rural în componența cărora sunt doar persoane în etate, familiile în care sunt prezenți membri adulți cu dizabilitate.

Studii: relevante pentru carieră

Obiectivul acestui capitol din SND „Moldova 2020” pornește de la premisa că specializările și calificările oferite de sistemul educațional nu corespund cerințelor pieței muncii, de aceea, forța de muncă nu este pe deplin valorificată și nu este suficient de productivă. SND își propune să racordeze sistemul educațional la cerințele pieței muncii și identifică un șir de elemente-cheie care vizează îmbunătățirea sistemului educațional.

La scurt timp după aprobarea SND „Moldova 2020”, Ministerul Educației a elaborat două documente de politici cuprinzătoare pentru realizarea obiectivelor stabilite la prioritatea „Studii: relevante pentru carieră” - Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020 și Strategia

de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”. Ambele documente sunt sincronizate cu SND. Susținute și de Codul Educației aprobat în anul 2014, acestea au asigurat cadrul de politici necesar pentru implementarea deplină a tuturor elementelor-cheie ale viziunii asumate prin SND, mai ales că au avut și acoperirea financiară necesară prin subprogramele relevante în strategiile sectoriale de cheltuieli pentru educație.

În urma analizei indicatorilor și țintelor intermediare, nu am putut evalua în mod univoc progresul în implementarea obiectivelor specifice stabilite pentru această prioritate. Doar pentru doi din cei patru indicatori a fost posibilă identificarea și evaluarea valorilor. Ținta intermediară privind rata șomajului a fost atinsă, însă nu și cea pentru indicatorul numit „exodul tinerilor”. Astfel, țintele intermediare la această prioritate au fost atinse în proporție de 50%. Cu toate acestea, indicatorul privind rata șomajului nu este unul tocmai potrivit pentru a reflecta gradul de racordare a sistemului educațional la piața forței de muncă. Mai mult, pe fundalul unei rate a șomajului în scădere, calitatea ocupării prezintă serioase motive de îngrijorare, în special, deoarece se atestă tendințe de creștere a gradului de informalitate al pieței muncii. Totodată, reducerea exodului tinerilor prezintă progrese ne semnificative, care puțin probabil să ducă la atingerea țintei finale. În aceste condiții, este necesară revizuirea intervențiilor prioritare pentru racordarea sistemului educațional la piața forței de muncă.

Problema majoră identificată vizavi de această prioritate este că setul indicatorilor de monitorizare stabiliți nu poate fi utilizat pentru a monitoriza progresele în racordarea sistemului educațional la cerințele pieței muncii. Spre deosebire de indicatorii de la alte priorități, indicatorii stabiliți pentru prioritatea „Studii: relevante pentru carieră” caracterizează preponderent piața muncii și sunt mai degrabă indicatori de impact din punct de vedere al sistemului educațional. Or, dinamica pe piața muncii nu este influențată doar de calitatea educației. Totodată, pentru 3 din 4 indicatori nu au fost asigurate surse permanente, aceștia fiind, la momentul elaborării SND, stabiliți în urma unor sondaje care nu au mai fost realizate ulterior. În aceste condiții, este practic imposibil de stabilit un progres în conformitate cu indicatorii de monitorizare incluși în SND, care, reiterăm, nu caracterizează sectorul educațional – principalul subiect al priorității.

O altă problemă este neglijarea valorificării drepturilor omului și egalității de gen la acest obiectiv strategic, care ar aduce beneficii semnificative pentru dezvoltarea economică și coeziunea socială. Acestea includ analiza și redresarea inegalităților de gen pe piața muncii și integrarea perspectivei persoanelor în etate prin (i) învățarea pe tot parcursul vieții, (ii) combaterea discriminării vârstnicilor în câmpul muncii, (iii) înlăturarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități la educație, orientare profesională, angajare.

Drumuri: bune, oriunde

Conform SND „Moldova 2020”, reabilitarea drumurilor va contribui la dezvoltarea economică bazată pe exporturi. În acest sens, s-a propus explorarea potențialului de parteneriat public-privat în domeniul infrastructurii drumurilor și serviciilor de logistică aferente serviciilor de transport și serviciilor aferente infrastructurii drumurilor, precum și eficientizarea sistemului de întreținere prin asigurarea unei concurențe eficiente.

Prioritatea și-a găsit continuitatea în două documente de planificare strategică: Strategia de transport și logistică pentru 2013-2022 și Strategia națională pentru siguranța rutieră. Ambele strategii cuprind majoritatea elementelor viziunii strategice din compartimentul respectiv al SND, cu excepția obiectivului legat de explorarea potențialului de parteneriat public-privat, care a fost mai puțin abordat la nivelul strategiilor sectoriale. Totodată, majoritatea obiectivelor de politici au fost reflectate și în programele bugetare, în afară de obiectivele ce țin de indicele de performanță logistică, calculat de Banca Mondială.

Țintele intermediare care se referă la reabilitarea drumurilor naționale și locale au fost atinse. Însă, începând cu 2015, situația s-a schimbat din cauza suspendării suportului financiar din partea partenerilor de dezvoltare. Per ansamblu, progresul la implementarea țintelor care au putut fi evaluate (5 din 8) a fost unul satisfăcător. Până în momentul actual, țintele intermediare au fost atinse în proporție de 80%. Cu toate acestea, impactul general asupra sectorului pare a fi minor, deoarece situația privind

infrastructura drumurilor nu s-a îmbunătățit substanțial: conform Raportului competitivității globale 2015-2016, Republica Moldova s-a clasat pe locul 133 din 140 state la capitolul calității drumurilor, comparativ cu locul 144 din 144 de state conform ediției din 2012-2013 a aceluiași raport. În lipsa unor îmbunătățiri substanțiale a modului de implementare a țintelor în acest domeniu, până în 2020 situația se poate înrăutăți, fiind prognozată o rata de realizare de 56% a țăintelor finale.

O lecție importantă pentru următoarea strategie națională de dezvoltare este că indicatorii de monitorizare necesită să fie mai relevanți și, în același timp, măsurabili. Totodată, este necesar ca indicatorii să fie consistenți cu viziunea strategică din SND, iar pentru fiecare din aceștia să fie stabilite valorile de referință și țintele intermediare. Resursele financiare fiind permanent insuficiente, este necesară ancorarea mai bună a întregului proces de planificare financiară/bugetară în viziunea strategică din SND, adică focusarea mai bună a programelor bugetare pe elementele de viziunea strategică din SND „Moldova 2020”. Pentru o eficiență mai mare în implementarea obiectivelor stabilite, este necesară o planificare mai calitativă și alinierea managementului resurselor financiare publice în domeniul respectiv la prioritățile din SND „Moldova 2020”.

O lacună majoră a acestei priorități este îmbunătățirea drumurilor drept scop în sine, fără a analiza impactul acestora asupra oamenilor. Explorarea abordării din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen ar fi acordat atenție corespunzătoare necesităților oamenilor și efectelor drumurilor asupra accesului persoanelor la bunuri și servicii. De asemenea, această abordare ar ține cont de diversitatea oamenilor, acordând atenție corespunzătoare accesibilității trotuarelor, clădirilor și informației, inclusiv pentru persoanele în etate și persoanele cu dizabilități.

Finanțe: accesibile și ieftine

Prioritățile SND în acest domeniu s-au bazat pe dezvoltarea procesului de intermediere financiară pentru canalizarea eficientă a resurselor de la cei care economisesc către cei care investesc. Pentru realizarea obiectivelor stabilite în capitolul respectiv din SND „Moldova 2020”, au fost antrenate mai multe autorități care au elaborat documente sectoriale de planificare strategică. Printre acestea menționăm Comisia Națională a Pieței Financiare, care a elaborat Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014, și Ministerul Economiei, care, în calitate de instituție-cheie responsabilă de domeniul IMM, a elaborat Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. De asemenea, Strategia Națională „Diaspora - 2025” abordează tangențial sporirea și facilitarea accesului la finanțe din perspectiva valorificării resurselor financiare câștigate de lucrătorii emigrați. Însă, a lipsit un document de planificare și dezvoltare strategică a sectorului bancar, chiar dacă sectorul bancar reprezintă elementul central în realizarea obiectivului „Finanțe accesibile și ieftine”. În același timp, criza bancară din 2014-2015 a schimbat în mod cardinal prioritățile, politicile orientându-se către stabilizarea și relansarea sectorului.

În ceea ce privește acoperirea bugetară prin intermediul programelor de suport antreprenorial, care constituie una din prioritățile SND „Moldova 2020” la acest capitol, au fost alocate resurse financiare atât din sursele bugetului de stat, cât și din sursele partenerilor de dezvoltare. Cu toate acestea, evoluțiile negative din sectorul bancar au lăsat o amprentă puternică asupra obiectivelor stabilite în SND „Moldova 2020”, nivelul de implementare a țăintelor intermediare stabilite pentru 2015 fiind atins doar pe jumătate. De asemenea, având în vedere rezultatele generate de instituțiile financiare în ultimii ani, perspectivele de atingere a țăintelor stabilite în SND „Moldova 2020” către anul 2020 sunt puțin optimiste: anticipăm că doar 38% din țăintele finale vor fi atinse.

Pentru a impulsiona implementarea priorităților strategice în domeniul accesului la finanțe ieftine este necesară: 1) elaborarea unui document vizionar de planificare strategică care să fie în sinergie cu SND și să asigure o continuitate a priorităților setate de acest document vizionar de planificare strategică; 2) creșterea surselor de finanțare pentru programele de stat de suport antreprenorial și eficientizarea procesului de atragere a surselor financiare de la organizațiile internaționale; 3) stimularea finanțării afacerilor prin instrumente alternative; 4) eficientizarea activității bancare.

În același timp, integrarea drepturilor omului și a egalității de gen în această prioritate ar fi avansat realizarea drepturilor economice în țară. Unele grupuri, în virtutea vulnerabilității sociale sau discriminării istorice, nu pot putea beneficia de oportunități de creditare pe picior de egalitate cu ceilalți, fără un anumit sprijin (măsuri pozitive). Prioritatea în cauză ar putea să țintească mai bine cele mai dezavantajate grupuri, inclusiv femei, locuitorii zonelor rurale, persoane cu dizabilități, contribuind astfel la eliminarea sărăciei.

Business: cu reguli clare de joc

În domeniul mediului de afaceri, în cadrul SND „Moldova 2020”, Guvernul și-a asumat 7 elemente de viziune strategică. Acestea vizează, preponderent, acțiuni de ordin sistemic și instituțional, inclusiv optimizarea cadrului de reglementare, implicarea mai activă a sectorului privat în procesul decizional, fortificarea aspectelor legate de statul de drept relevante mediului de afaceri, ameliorarea cadrului concurențial, promovarea antreprenoriatului, dezvoltarea infrastructurii calității și implementarea mecanismului de evaluare a impactului de reglementare.

Per ansamblu, aceste priorități și-au găsit continuitatea în documentele sectoriale de planificare strategică. Au fost analizate 4 documente: Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, Strategia privind cadrul de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020, Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020 și Programul național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat pentru perioada 2015-2020. Acestea au cuprins elementele de viziune strategică menționate, toate având un grad destul de avansat de realizare și creând condiții propice pentru implementarea obiectivelor relevante stipulate în SND „Moldova 2020”.

Cu toate acestea, impactul s-a lăsat așteptat. Astfel, doar 41% din țintele intermediare din SND „Moldova 2020” stabilite pentru 2015 au fost atinse, iar pentru orizontul anului 2020 anticipăm ca nivelul de implementare să crească până la circa 77%. Cele mai problematice domenii țin de durata și costurile de inițiere a afacerii, lichidarea afacerii, obținerea autorizațiilor de construcție și numărul de rapoarte obligatorii. Anumite progrese au fost remarcate în domeniul plăților fiscale, comerțului transfrontalier, reducerii numărului de inspecții de stat, a actelor permise și a costului de obținere a acestora.

SND nu și-a atins majoritatea obiectivelor intermediare. Pe lângă multitudinea de șocuri interne și externe care au subminat impactul SND, persistă și o problemă sistemică de sorginte internă. Aceasta ține de corelarea slabă dintre prioritățile din SND și obiectivele sectoriale bugetare reflectate de programele și sub-programele bugetare. Evaluarea a relevat o dependență destul de înaltă a finanțării de proiectele de suport din partea partenerilor de dezvoltare, fapt ce denotă anumite carențe privind durabilitatea finanțării priorităților SND.

Pentru a spori șansele de materializare a viziunii strategice din capitolul analizat, este necesară stabilirea unor indicatorii care să reflecte întocmai viziunea strategică, asigurarea unui cadru durabil de monitorizare și evaluare, în special prin includerea indicatorilor care sunt disponibili din surse publice, stabilirea unor ținte realiste și asigurarea unei acoperiri financiare consistente și sustenabile, adică conectarea mai bună a programelor bugetare la obiectivele SND „Moldova 2020”.

Totodată, această prioritate ar trebui să țină cont de barierele cu care se confruntă diferite segmente sociale. Integrarea egalității de gen ar fi luat în considerare obstacolele contextuale, economico-financiare și educaționale cu care se confruntă femeile. Integrarea drepturilor omului ar fi prevăzut incluziunea persoanelor în etate, persoanelor cu dizabilități și persoanelor de etnie romă în activități de antreprenoriat.

Energie: furnizată sigur, utilizată eficient

Prioritățile SND „Moldova 2020” în domeniul energetic au cuprins aspectele esențiale pentru dezvoltarea durabilă a sectorului: interconectarea cu spațiul energetic european, sporirea eficienței energetice, valorificarea potențialului resurselor regenerabile, liberalizarea pieței energetice.

Elementele date au fost reflectate în 7 documente de politici sectoriale, aprobate în perioada 2012-2016. Cel mai cuprinzător document este Strategia energetică pentru 2030, care înglobează toate elementele SND. Celelalte documente acoperă parțial SND, ținând priorități mai înguste.

Planificarea bugetară a permis alocarea unor resurse bugetare pentru îndeplinirea priorităților SND. Instrumentul financiar esențial este Programul bugetar pentru Dezvoltarea Sectorului Energetic, coordonat de Ministerul Economiei. Cu toate acestea, au existat deficiențe la nivel de planificare și utilizare eficientă a surselor bugetate, care au împiedicat valorificarea deplină a finanțărilor acoperite din buget. Implementarea acțiunilor din sectorul energetic au depins în proporție de 30-50% de asistența externă, reflectând o vulnerabilitate pentru implementarea efectivă a elementelor SND.

Circa 50% din țintele stabilite pentru anul de referință 2015 au fost atinse. Printre progresele majore se numără creșterea ponderii de energie regenerabilă în consumul total și diminuarea pierderilor la transportarea și distribuția de energie electrică și energie termică. Rezultate mai modeste au fost atinse pe interconectarea cu sistemul energetic european și sporirea capacității de producție internă de energie electrică. Probabilitatea realizării indicatorilor până în 2020 este și mai redusă – 42%.

Pentru a impulsiona implementarea obiectivelor din sectorul energetic reflectate în SND este necesară: 1) corelarea documentelor de politici publice și uniformizarea obiectivelor comune cu indicatorii de performanță pe care acestea le includ; 2) cartografierea și sistematizarea datelor statistice în domeniul energetic; 3) îmbunătățirea planificării bugetare pentru proiectele din sectorul energetic și capacitatea instituțiilor de resort în implementarea proiectelor energetice; 4) îmbunătățirea administrării întreprinderilor de stat din sectorul energetic și optimizarea consumului energetic în sectorul public, împreună cu educarea publicului despre semnificația practică a eficienței energetice și a energiei regenerabile.

Din perspectiva integrării drepturilor omului în această prioritate, ar trebui să fie prevăzută o cartare a numărului de persoane care nu sunt conectate la rețeaua de energie electrică, dar și a instituțiilor de menire socială care nu au acces la energie termică/electrică de calitate. Sprijinul în redresarea problemelor ar fi contribuit la accesul îmbunătățit la bunuri, servicii și utilități.

Sistem de pensii: echitabil și sustenabil

Capitolul „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil” are două elemente-cheie: primul ține de modernizarea sistemului solidar de pensii existent, iar al doilea - de analiza oportunității implementării unui sistem cumulativ. Modernizarea sistemului solidar implică revizuirea principiilor funcționării sistemului public de asigurări sociale, îmbunătățirea durabilității financiare, corelarea contribuției cu valoarea pensiei și măsuri pentru a îmbunătăți situația demografică și piața muncii. Implementarea obiectivelor a fost asigurată parțial, prin elaborarea și implementarea Conceptului de reformă a sistemului de pensii din Republica Moldova 2016. Prevederile aprobate în Concept au condus la atingerea, în special, a două obiective din SND „Moldova 2020”: asigurarea principiilor de echitate¹ ale sistemului de asigurări sociale și corelarea contribuției cu valoarea pensiei.

Obiectivele propuse în capitolul sistem de pensii echitabil și sustenabil au fost propuse spre finanțare, dar fondurile nu au fost alocate. În rezultatul reformei pensiilor din 2016 au fost efectuate schimbări parametrice în sistem, care au făcut posibilă implementarea unor prevederi SND „Moldova 2020” în aprilie 2017. Indicatorii de monitorizare au fost atinși în mare parte, dar trei dintre aceștia ar putea arăta alte valori odată cu revizuirea metodologiei de calcul al sărăciei și minimumului de existență pentru pensionari. Indicatorul care arată performanța financiară a sistemului nu poate fi calculat în continuare și trebuie revizuit.

În urma analizei, putem constata că lacuna majoră în implementarea capitolului pensii ține de sustenabilitatea financiară limitată a sistemului de asigurări sociale de stat. Măsurile necesare pentru a

---

¹ Echitatea a fost atinsă în modul în care a fost definită de către documentul SND "Moldova 2020"; indicatorii sunt prezentați în tabelul 19 din prezentul raport.

Îmbunătăți situația demografică, precum și cele ce țin de piața muncii, lipsesc, iar performanța sistemului de a colecta contribuțiile este, în continuare, defectuoasă. Nu este clar în ce măsură acțiunile întreprinse compensează aceste lacune și contribuie la sustenabilitatea sistemului.

Totodată, sistemul de pensii reflectă discrepanțe semnificative ale salarizării în funcție de gen și mediul de reședință. Integrarea drepturilor omului și a egalității de gen ar fi contribuit la identificarea acestor inegalități și redresarea acestora, implicit la avansarea dreptului la securitate socială.

Justiție: responsabilă și incoruptibilă

Implementarea obiectivelor specifice prevăzute în prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă” nu a fost asigurată pentru perioada de evaluare. Din cei 7 indicatori de monitorizare a progresului pe marginea obiectivelor specifice, doar indicatorul ce vizează transparența instanțelor judecătorești este realizat și are probabilitate înaltă de a fi menținut în timp. La alți 4 indicatori situația chiar s-a înrăutățit comparativ cu anul 2010. Pentru indicatorii ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă lipsesc date statistice pentru măsurarea progresului.

SND „Moldova 2020” a avut un impact nesemnificativ asupra reformei justiției, în condițiile în care Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 era deja adoptată și era în proces de implementare în momentul elaborării și adoptării SND „Moldova 2020”.

Pentru realizarea obiectivelor de reformare a sectorului justiției, în programele bugetare au fost planificate resurse financiare, care s-au bazat preponderent pe suportul Uniunii Europene, ce urma să fie acordat din cadrul Programului de suport bugetar pentru reforma sectorului justiției, în valoare de 60 milioane EUR. După suspendarea debursării tranșelor din cadrul programului de suport bugetar din partea Uniunii Europene în contextul crizei politice din anul 2015 și a fraudelor bancare, executarea bugetului față de bugetul planificat a atins cota de 43% în anul 2015 și 62% în 2014. Astfel, în urma suspendării programelor bugetare din partea Uniunii Europene, dar și în contextul instabilității politice, progresul la implementarea prezentei priorități a cunoscut un impact invers celui scontat.

Pentru a implementa viziunea strategică din capitolul „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”, este necesară corelarea obiectivelor specifice, indicatorilor de monitorizare și a viziunii, ținându-se cont de toate părțile vizate de sectorul justiției. Totodată, este necesară asigurarea durabilității financiare și asigurării unei sinergii dintre Strategia Națională de Dezvoltare, strategiile sectoriale și programele bugetare, astfel încât să existe o corelare directă între ceea ce se planifică și ceea ce este realizat în condițiile bugetare prognozate.

Concomitent, există spațiu de îmbunătățire a actului justiției prin aplicarea de către actorii sectorului de justiție a standardelor internaționale în materie de drepturile omului, unde mai există bariere de accesibilitate infrastructurală și informațională. Stereotipurile de gen sunt răspândite, iar persoanele cu dizabilități mintale încă se mai confruntă cu bariere atitudinale în exercitarea dreptului la capacitate juridică.

Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă

Prioritățile SND „Moldova 2020” în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale conțin 3 aspecte: creșterea competitivității, asigurarea gestionării durabile a resurselor naturale în agricultură și îmbunătățirea nivelului de trai în mediul rural. Documentul sectorial prin care se asigură implementarea SND este Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020. Conceptul strategiei sectoriale este identic cu capitolul SND dedicat agriculturii și dezvoltării rurale, fiind asigurată o sinergie destul de bună între ambele documente. Concluziile Raportului privind implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020 (pentru anul calendaristic 2016) indică asupra unui nivel satisfăcător de realizare a documentului de politici.

Între anii 2014 și 2016, pentru susținerea agriculturii au fost alocate resurse financiare prin intermediul câtorva programe bugetare. Deși conceptul de dezvoltare rurală a fost inclus în documentele de politici în 2014, un program bugetar specific pentru acest obiectiv nu a fost introdus. Dinamica indicatorilor de monitorizare atestă realizarea parțială a obiectivelor stabilite în Strategie și o probabilitate redusă privind atingerea integrală a obiectivelor stabilite pentru 2020. Astfel, dacă ne referim la toți indicatorii, doar volumul producției agricole s-a majorat semnificativ, iar probabilitatea ca să fie atinsă, și chiar depășită, ținta finală este destul de mare. În cazul suprafeței terenurilor irigate și a numărului persoanelor emigrate din mediu rural, atingerea valorilor țintite este puțin probabilă. Din cauza lipsei țăintelor intermediare, nu a fost posibilă aprecierea realizării pentru perioada evaluată. Totuși, în baza tendințelor recente, prognozăm un nivel de realizare de circa 33% a țăintelor finale în 2020.

Analiza compartimentului „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă ” a scos în evidență câteva probleme. Adăugarea capitolului dat în SND în anul 2014 s-a realizat fără a ține cont de rigorile stabilite inițial la elaborarea documentului. De asemenea, s-a stabilit un număr mic de indicatori de monitorizare în raport cu obiectivele strategice din compartiment. O parte din indicatorii de monitorizare au fost setați în baza unor date statistice eronate. O altă problemă se referă la faptul că obiectivele strategice sunt stabilite formal, fără o operaționalizare bugetară. La fel, propășirea zonelor rurale a fost tratată din perspectiva consolidării economice, iar aspectelor ce țin de dezvoltarea umană în sate li s-a acordat o atenție minoră. În acest sens, prioritatea respectivă nu a reușit să obțină un impact demonstrabil asupra oamenilor din zonele rurale.

Pentru a îmbunătăți realizarea viziunilor strategice stabilite sunt necesare: (i) extinderea numărului de indicatori de monitorizare ce ar reflecta integral viziunea strategică; (ii) stabilirea pentru indicatorii de monitorizare a unor valori de referință veridice, bazate pe date statistice corecte; (iii) calibrarea adecvată a indicatorilor de performanță, astfel încât să fie posibil de realizat o evaluare pertinentă; (iv) corelarea mai bună între viziunea strategică și alocarea surselor bugetare.

O abordare din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen ar trebui luată în considerare la această prioritate. În ultimii ani se atestă o creștere semnificativă a numărului persoanelor ocupate în agricultură, iar conform estimărilor, aproximativ 77% din cei săraci sunt ocupați în agricultură. Ocuparea în agricultură a crescut preponderent în rândul tinerilor, bărbaților și vârstnicilor. Prin urmare, sunt necesare eforturi pentru a diminua aceste discrepanțe.

Nivelul de corelare a SND „Moldova 2020” cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă

Analiza comparativă dintre SND „Moldova 2020” și Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă relevă un nivel destul de slab de corelare dintre ambele documente. Astfel, din cele 106 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) specifice care necesită a fi naționalizate, doar 18 sunt parțial corelate și 5 sunt corelate cu SND „Moldova 2020”, restul 83 nu sunt corelate în niciun fel cu SND „Moldova 2020”. O analiză la nivelul ariilor de politici relevă că cele mai mari discrepanțe se atestă pentru domeniul de politici „Guvernanță și drepturile omului” (ODD 5, 10, 16 și 17), unde marea majoritate a obiectivelor specifice (circa 92%) nu se regăsesc în SND „Moldova 2020”. O situație mai bună se observă în cazul ODD din domeniul „Economic” (ODD 8, 9, 11 și 12), unde o pondere ceva mai mică (63%) din țăinte nu se regăsesc. Cauza este că SND „Moldova 2020” a fost centrată preponderent pe aspecte de dezvoltare economică, fiind mai puțin focusată pe celelalte domenii de politici.

Lipsa din SND „Moldova 2020” a majorității obiectivelor specifice ale Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, precum și dezechilibrul pronunțat la nivel de priorități de politici evidențiat de analiza comparativă a ambelor documente, accentuează necesitatea definirii unui nou document național de planificare strategică. Acesta urmează să integreze în mod sinergic Agenda 2030 și, în particular, acele Obiective de Dezvoltare Durabilă care vor fi considerate prioritare și cu efect de accelerare a dezvoltării. Mai mult decât atât, elaborarea noii Strategii naționale de dezvoltare în baza Agendei 2030 va presupune, în mod implicit, și integrarea agendei de asociere, având în vedere că majoritatea obiectivelor ODD se regăsesc în Acordul de Asociere RM-UE.

Nivelul de integrare a drepturilor omului și a egalității de gen în SND „Moldova 2020”

Analiza Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen relevă faptul că documentul este concentrat pe dezvoltarea economică a țării, fără a ține cont de barierele specifice cu care se confruntă femeile și bărbații, vârstnicii, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, minoritățile și alte segmente sociale în valorificarea oportunităților oferite de SND „Moldova 2020”. Abordarea din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen implică obligația statului de a lua în considerare interesele, necesitățile și prioritățile tuturor, inclusiv a grupurilor vulnerabile, recunoscând diversitatea persoanelor. Aceasta presupune schimbarea paradigmei: de la dezvoltarea axată pe domenii spre dezvoltarea centrată pe persoană.

Abordarea adoptată în SND „Moldova 2020” nu a contribuit la îmbunătățirea situației tuturor segmentelor sociale, nici la diminuarea semnificativă a inegalităților. Persoanele în etate au fost direct vizate doar în prioritatea „Sistemul de pensii: echitabil și sustenabil”, fără a considera în profunzime nevoile și interesele vârstnicilor, inclusiv, învățarea pe tot pe parcursul vieții, eliminarea stigmei și discriminării în toate sferile vieții. Persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă și alte grupuri minoritare au lipsit din datele prezentate de autoritățile publice, alimentând prezumția că aceste grupuri nu au beneficiat de oportunitățile oferite de SND „Moldova 2020” în condiții de egalitate cu ceilalți.

Deși rata sărăciei absolute s-a diminuat, persistă disparități semnificative în funcție de mediul de reședință, gen, vârstă, dizabilitate, educație. În mediul rural sărăcia absolută este aproape de cinci ori mai mare decât în mediul urban. Sărăcia extremă încă mai persistă, incidența acesteia constituind 0,2%, semnificând faptul că încă câteva mii de persoane nu au suficiente resurse pentru hrană, în special, în mediul rural. Rămân expuși sărăciei oamenii din gospodăriile în care capul gospodăriei este o persoană vârstnică, gospodăriile formate doar din femei pensionare și solitare și gospodăriile din mediul rural în componența cărora sunt doar persoane în etate, familiile în care sunt prezenți membri adulți cu dizabilitate. În particular, gospodăriile conduse de femei au cele mai mari probleme la plata tarifelor pentru utilitățile publice. Persoanele cu dizabilități, vârstnicii, persoanele de etnie romă se confruntă și ele, în comparație cu populația generală, cu dificultăți mai mari la plata serviciilor.

Integrarea abordării din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen în SND „Moldova 2020” ar fi contribuit esențial la avansarea drepturilor omului în Republica Moldova. Beneficiile acesteia includ, dar nu se limitează, la următoarele: (i) participarea plenară a societății la elaborarea strategiei; (ii) abilitarea grupurilor vulnerabile; (iii) responsabilizarea autorităților publice; (iv) identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă grupurile vulnerabile în accesul la educație, justiție, servicii inclusiv bancare, financiare, de protecție socială, de transport; (v) participarea sporită a societății în procesul de implementare; (vi) distribuția mai echitabilă și mai țintită a resurselor; (vii) asigurarea oportunităților egale pentru toți, inclusiv pentru cei defavorizați; (viii) sporirea coeziunii sociale.

În contextul elaborării SND „Moldova 2030”, valorificarea abordării din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen este imperativă. Strategia trebuie să urmărească realizarea drepturilor omului și a egalității de gen, stipulate în tratatele internaționale, urmând a fi ancorată în principiile și standardele în materia drepturilor omului. Principiile trebuie să constituie condiții pentru procesul de elaborare, implementare și evaluare, iar standardele trebuie să definească rezultatele dorite de SND „Moldova 2030”. Pentru a valorifica principiul egalității și nediscriminării, autoritățile trebuie să revizuiască mecanismul de colectare a datelor pentru a asigura dezagregarea, în toate sferile vieții, a informației în baza a cel puțin următoarelor criterii: gen; vârstă; dizabilitate; etnie și/sau limbă vorbită; reședință; statut social-economic.

1. Introducere

În anul 2011, odată cu expirarea termenului de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare (SND) 2008-2011, Guvernul a inițiat elaborarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, pentru a asigura o continuitate a cadrului național de planificare strategică. Acesta a fost primul document de planificare strategică pe termen lung la nivel național, fiind luată ca reper Strategia Uniunii Europene de creștere economică „Europa 2020: o strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”. Orizontul de planificare stabilit pentru SND (anul 2020) a rezultat și din necesitatea de a sincroniza cadrul național de planificare strategică cu ciclul financiar al UE pentru perioada 2014-2020. Astfel, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” a fost considerată un instrument utilizat de către Republica Moldova pentru a securiza și beneficia de suport din partea UE.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” a fost aprobată prin Legea nr. 166 din 11.07.2012. Scopul Strategiei este schimbarea paradigmei de dezvoltare economică - înlocuirea modelului inercial de creștere, bazat pe consum alimentat de remitențe, în favoarea unui model dinamic, bazat pe atragerea de investiții, precum și pe dezvoltarea industriilor exportatoare de bunuri și servicii. Obiectivul general al SND este *asigurarea dezvoltării economice calitative și, implicit, reducerea sărăciei*. Spre deosebire de strategiile anterioare de dezvoltare națională, prioritățile din Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” au fost definite îngust, concentrând eforturile Guvernului asupra celor mai critice probleme. Inițial, SND a inclus șapte priorități, trei dintre care au fost stabilite în rezultatul analizei constrângerilor pentru creșterea economică, efectuată în baza unei analize diagnostice a creșterii, aplicate pe plan internațional:

1. Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie;
2. Sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și locale, în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii vitezei de acces;
3. Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor.

Alte patru priorități au fost completate în baza unui proces de consultare desfășurat de Guvern:

4. Ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor;
5. Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie;
6. Asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor;
7. Sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii.

Cea de-a opta prioritate - Creșterea competitivității produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă - a fost introdusă în iulie 2014, în baza prevederilor *Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020*, aprobată în iunie 2014, pentru a sublinia importanța agriculturii și dezvoltării rurale în procesul de negociere și accesare a fondurilor UE. Totuși, abordarea și structura acestei priorități nu este pe deplin sincronizată cu celelalte șapte priorități, iar impactul acesteia asupra creșterii economice și reducerii sărăciei nu a fost cuantificat.

Impactul scontat de pe urma implementării Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” a fost accelerarea creșterii economice cumulative până în 2020 cu 12% și reducerea sărăciei cu peste 3,3% față de scenariul de bază (continuarea tendințelor din deceniul anterior).

Deși documentul este pe termen lung, planificarea, alocarea resurselor, monitorizarea și raportarea privind acțiunile realizate urmau a fi efectuate anual. Instrumentul de implementare a SND este

considerat *Planul consolidat de acțiuni* (sintagma se referă la Planul de acțiuni al Guvernului), care este elaborat conform structurii și prevederilor Programului de activitate al Guvernului și care înglobează toate angajamentele asumate de către Guvern la nivel național și internațional. Planul consolidat de acțiuni a fost prevăzut a fi un cadru de planificare, monitorizare și raportare unic pentru toate instituțiile administrației publice centrale, inclusiv pentru raportarea implementării acțiunilor autorităților îndreptate spre realizarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”. În timp, însă, importanța acestuia a fost diminuată prin introducerea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere. Mai mult, în Planul de acțiuni al Guvernului nu sunt specificate acțiunile care duc nemijlocit la implementarea SND, ceea ce face dificilă urmărirea evoluției acestora în timp.

Cadrul bugetar pe termen mediu (CBTM) a fost considerat cadrul general prin intermediul căruia prioritățile SND sunt prioritizate și finanțate. Prin urmare, nota privind prioritățile CBTM, planurile sectoriale de cheltuieli și programele bugetare sunt documente, la elaborarea cărora trebuie să se țină cont de prioritățile SND. Aceste documente, după cum se menționează în SND, sunt instrumente de evaluare a progresului, deoarece principalii indicatori din Strategie trebuie să fie reflectați în bugetele pe bază de programe și de planurile sectoriale de cheltuieli.

Conform prevederilor SND, ciclul anual de planificare și raportare ar face posibilă nu doar monitorizarea permanentă a progresului realizării Strategiei, dar și corectarea, după caz, a măsurilor și activităților planificate. Acest lucru este important pentru că Strategia este de durată lungă, timp în care se pot produce schimbări în mediul intern și extern, fiind necesare anumite ajustări. Cu toate acestea, până în prezent nu a existat un mecanism clar definit pentru monitorizarea progresului în implementarea SND, iar pe parcursul anilor nu au fost elaborate rapoarte anuale de monitorizare a Strategiei, excepție fiind anul 2015 (deși raportul nu a fost finalizat și nu a fost făcut public), și nu au fost monitorizați principalii indicatori ai SND.

În ceea ce privește cadrul instituțional pentru operaționalizarea SND, Cancelaria de Stat este instituția principală responsabilă de coordonarea, monitorizarea și evaluarea Strategiei. Ministerele responsabile de priorități trebuiau să asigure, prin intermediul subdiviziunilor de analiză, monitorizare și evaluare a politicilor publice, integrarea acțiunilor de implementare a strategiei în ciclul anual de planificare strategică, coordonarea și raportarea în cadrul sferei lor de competență.

Pentru alinierea priorităților SND la cadrul bugetar, Cancelaria de Stat, împreună cu Ministerul Finanțelor, urmau să introducă „un mecanism de analiză și de formulare a comentariilor în vederea asigurării conformării propunerilor ministeriale pentru planurile sectoriale de cheltuieli și bugetele pe bază de programe cu prioritățile prevăzute în SND” și armonizării indicatorilor din SND, planurile sectoriale de cheltuieli și bugetele pe bază de programe.

Un rol deosebit în procesul de implementare a SND, prin asigurarea legăturii între prioritățile Strategiei și procesul bugetar, revine Parlamentului. Interacțiunea permanentă dintre Parlament și Guvern este esențială din acest punct de vedere. Parlamentul are un rol important în evaluarea progresului implementării SND, deși, în baza interviurilor cu actorii relevanți și a sondajului de evaluare, constatăm că deputații au manifestat un interes redus pentru SND, iar funcția de control parlamentar nu a fost exercitată în modul necesar. Concluzii similare sunt valabile și pentru rolul Parlamentului în promovarea și implementarea Agendei 2030. Constrângerile majore includ comunicarea și coordonarea limitată cu Guvernul, nivelul scăzut de informare și sensibilizare în rândul deputaților cu privire la Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, unele prevederi legale care pot submina rolul Parlamentului ca organ legislativ suprem, lipsa disciplinei cu privire la ciclul bugetar și funcția de control parlamentar subdezvoltată².

Implementarea Strategiei trebuia să fie însoțită de elaborarea (i) *rapoartelor trimestriale de progres* – bazate pe un sistem online de monitorizare a Planului consolidat de acțiuni; (ii) *raportului anual de implementare* – rezultatele monitorizării permanente (trimestriale) urmau a fi prezentate în rapoarte

---

² „Rolul Parlamentului în Naționalizarea, Implementarea și Evaluarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă”, decembrie 2016, PNUD Moldova.

anuale privind implementarea Strategiei, care să includă și comentarii privind indicatorii fiecărei priorități din Strategie; (iii) *rapoartelor tematice de evaluare* – elaborate în funcție de necesitate; (iv) *raportului intermediar de implementare* – la expirarea primei etape de implementare a Strategiei, după 2015, elaborat de Cancelaria de Stat; (v) *raportului final de implementare* – la finalizarea implementării Strategiei.

Cu excepția unui singur raport de monitorizare, elaborat de Cancelaria de Stat în anul 2015, precum și a raportărilor realizate de unele ministere, nu a fost asigurat un cadru clar și coerent de monitorizare conform prevederilor SND, astfel încât nu există rapoarte trimestriale și anuale de evaluare a progresului.

Prezentul raport este elaborat în scopul evaluării intermediare, după 2015, a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, care conține o evaluare a progresului în implementarea fiecărei priorități la mijloc de termen, lecțiile învățate și recomandările care vor fi utilizate la elaborarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

În conformitate cu prevederile Planul de acțiuni pe anii 2016-2018 pentru implementarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020³, evaluarea intermediară a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” este un prim pas în consolidarea sistemului național de planificare strategică, care are drept obiectiv *armonizarea procesului de planificare a politicilor, în special a celor relevante pentru procesul de integrare europeană, și Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă la Cadrul bugetar pe termen mediu, aliniat la procesul bugetar și la resursele financiare publice disponibile*. Astfel, rezultatele evaluării intermediare și lecțiile învățate până în prezent vor fi luate în considerare la elaborarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

---

³ Hotărârea Guvernului nr. 1351 din 15 decembrie 2016.

2. Obiectivele evaluării

Evaluarea implementării Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” în perioada 2012-2015 are ca scop identificarea realizărilor și curențelor în implementare, evaluarea probabilității atingerii țintelor finale și oferirea recomandărilor corespunzătoare pentru a spori relevanța și eficacitatea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

Reieșind din cadrul setat privind implementarea și monitorizarea SND „Moldova 2020”, evaluarea intermediară are următoare obiective:

- Evaluarea măsurii în care Strategia și-a atins scopul de a schimba paradigma dezvoltării economice și obiectivul general de creștere economică calitativă și reducere a sărăciei;
- Identificarea gradului de corelare între SND și strategiile sectoriale;
- Identificarea nivelului de acoperire financiară prin strategiile sectoriale de cheltuieli și programele bugetare a obiectivelor SND;
- Determinarea nivelului de implementare a obiectivelor specifice, în special a țintelor intermediare;
- Identificarea cauzelor de implementare sau neimplementare a prevederilor SND;
- Analiza principalelor curențe în implementarea SND;
- Determinarea relevanței obiectivelor stabilite în SND pentru perioada următoare și probabilitatea atingerii acestora în 2020;
- Analiza nivelului de corelare a priorităților din SND „Moldova 2020” cu Agenda 2030 de Dezvoltare Durabilă și, implicit, a Acordul de Asociere;
- Analiza nivelului de integrare în SND a principiilor de respectare a drepturilor omului și a egalității de gen;
- Stabilirea lecțiilor învățate și formularea recomandărilor pentru a fi luate în considerare în procesul de elaborare a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”.

3. Metodologia și instrumentele de evaluare

Evaluarea intermediară a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” a fost efectuată de o echipă de experți independenți cu experiență relevantă în domeniile prevăzute de prioritățile Strategiei, în domeniul drepturilor omului și egalității de gen, precum și în domeniul elaborării, monitorizării și evaluării documentelor de politici publice. Pe parcursul procesului, echipa de evaluare a conlucrat cu Agențiile ONU în Republica Moldova și cu subdiviziunea responsabilă de coordonarea implementării SND „Moldova 2020” din cadrul Cancelariei de Stat.

Evaluarea intermediară a SND „Moldova 2020” a fost efectuată pentru perioada 2012-2016, fiind realizată pentru fiecare dintre cele opt priorități și ținând cont de țintele intermediare pentru anul 2015 incluse în Strategie. Sarcina a fost abordată din perspectiva monitorizării și evaluării bazate pe rezultate și a recomandărilor din Ghidul metodologic pentru evaluarea intermediară și ex-post a politicilor publice, elaborat de Cancelaria de Stat.

La etapa inițială, au fost organizate ședințe de lucru cu reprezentanții Agențiilor ONU în Republica Moldova și ai Cancelariei de Stat, în cadrul cărora a fost prezentat raportul de inițiere și a fost agreată metodologia și instrumentele de evaluare intermediară a SND.

Metodologia de evaluarea propusă de echipă include următoarele tehnici, instrumente și etape de evaluare:

- **Colectarea și analiza datelor.** În prima instanță, informația și datele relevante pentru perioada 2010-2016 au fost colectate din sursele publice ale Biroului Național de Statistică, instituțiilor internaționale (ONU, Banca Mondială, OECD, Comisia Europeană), autorităților administrative centrale și rapoartelor societății civile și ale organizațiilor internaționale. Pe măsura colectării datelor, acestea au fost analizate, în conformitate cu structura raportului de evaluare, care la rândul său reflectă mecanismul de implementare descris de SND. Astfel, au fost analizate documentele de politici sectoriale elaborate nemijlocit în scopul implementării prevederilor SND „Moldova 2020”, corelarea acestora cu SND la nivel de obiective și gradul de realizare a acestora, reieșind din rapoartele de monitorizare existente. Ulterior, au fost analizate strategiile sectoriale de cheltuieli și programele bugetare care corespund priorităților SND, fiind examinat gradul de corelare a obiectivelor. În cele din urmă, a fost analizată dinamica indicatorilor de monitorizare (anexa 1), în special țintele stabilite pentru anul 2015, nivelul de realizare a acestora și principalii factori determinanți. Indicatorii au fost evaluați în comparație cu nivelul de referință stabilit în SND și a fost estimată probabilitatea de atingere a acestora în 2020. Reieșind din informația analizată, pentru fiecare prioritate, au fost formulate constatări și lecții învățate specifice priorității în cauză.
- **Ședința de lansare a procesului de evaluare.** La data de 4 iulie 2017, cu suportul Cancelariei de Stat a fost organizată ședința de lansare a procesului de evaluare a SND „Moldova 2020”, în cadrul căreia a fost prezentată metodologia de evaluare, termenele de realizare a acesteia, precum și pașii ulteriori. La ședință au participat 48 din 91 de invitați, reprezentanți ai 36 de entități ale administrației publice, partenerilor sociali, societății civile, mediului academic, sectorului privat și partenerilor de dezvoltare (Anexa 2).
- **Solicitare oficială a informației și datelor.** Cu suportul Cancelariei de Stat, la data de 7 iulie 2017 a fost transmisă o solicitare oficială de informații și date relevante, dezagregate în măsura disponibilității conform criteriilor de gen, vârstă, zona de reședință, dizabilitate, etnie și altele, dar care nu sunt disponibile public, către autoritățile publice centrale. Concomitent, reieșind din termenele restrânse și pentru stabilirea unui cadru organizator corespunzător, a fost solicitată nominalizarea cel puțin a unei persoane responsabile de procesul de evaluare intermediară a Strategiei „Moldova 2020” la nivelul fiecărei autorități, care a acordat suportul necesar Cancelariei de Stat și echipei de evaluatori pe parcursul întregului proces, în special la obținerea datelor și informației necesare pentru evaluare. La data de 11 iulie 2017, a fost organizată o ședință dintre echipa de evaluare și persoanele nominalizate la nivelul fiecărei autorități, pentru a discuta punctual

etapele procesului de evaluare, implicarea necesară din partea autorităților publice centrale și informația necesară. Informația și datele solicitate au fost prezentate de către autorități la data de 14 iulie 2017.

- **Atelierele de consultare.** În baza rezultatelor preliminare ale analizei datelor, au fost organizate patru ateliere de consultare pentru prezentarea și discutarea acestora cu persoanele relevante. Patru ateliere de lucru au fost organizate pe data de 18 și 21 iulie 2017 (câte 2 ateliere pe zi), cu participarea grupurilor țintă reieșind din rolul instituțiilor reprezentate: (i) *autorități administrative centrale și locale* – au participat 52 de persoane din 71 invitate; (ii) *societate civilă și mediul academic* – au participat 17 persoane din 54 invitate; (iii) *parteneri de dezvoltare* – 11 organizații participante din 37 invitate; (iv) *sector privat* – 12 participanți din 35 invitați. Componenta atelierelor de lucru a fost formată ținând cont de componența grupurilor de lucru create în 2011 pentru elaborarea SND „Moldova 2020”, componența grupurilor de lucru create în 2016 în procesul de adaptare a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și din persoanele, inclusiv vulnerabile, la sugestia Agențiilor ONU (Anexa 3).
- **Chestionare de evaluare.** Echipa a pregătit un chestionar pentru colectarea datelor cantitative și calitative despre procesul de elaborare, implementare și monitorizare a SND „Moldova 2020”. Chestionarul a fost destinat publicului larg, fiind plasat și completat electronic pe platforma Google Forms. Chestionarul a fost distribuit atât în mod ținut (către toate persoanele care au fost invitate și cele care au participat la ședința de lansare a procesului de evaluare și la atelierele de consultare, precum și către persoanele sugerate de către Agențiile ONU), cât și publicului larg, prin intermediul rețelelor de socializare. Astfel, în perioada 21-27 iulie 2017 au fost colectate 76 de răspunsuri, care reprezintă Parlamentul, autoritățile administrației publice centrale și locale, societatea civilă, mediul academic, sectorul privat, parteneri de dezvoltare și persoane fizice. (Anexa 4).

La evaluarea nivelului de atingere a obiectivelor specifice (țintelor intermediare) au fost aplicate următoarele calificative:

„nivel de realizare înalt”	80% - 100%;
„nivel de realizare mediu”	30% - 80%;
„nivel de realizare scăzut”	0% - 30%.

Limitările și constrângerile evaluării

- **Timpul relativ scurt disponibil pentru colectarea și analiza informațiilor și datelor.** Evaluarea a avut loc pe parcursul unei perioade mai scurte de o lună, în timp ce evaluările pentru documente atât de complexe derulează cel puțin 3-4 luni⁴.
- **Lipsa țințelor intermediare, a indicatorilor clari măsurabili și a valorilor de referință.** În general, indicatorii de monitorizare nu sunt foarte bine corelați cu elementele viziunii strategice din prioritățile SND, fapt ce a complicat foarte mult procesul de evaluare, experții recurgând la indicatori suplimentari/alternativi. Mai mult decât atât, pentru multe priorități nu au fost specificate țințele intermediare (Prioritatea 8: Agricultură și dezvoltare rurală), valorile de referință, iar pentru mulți indicatori nu au fost identificate date statistice (13 din cei 57 indicatori).
- **Lipsa informațiilor necesare în procesul evaluării, precum rapoarte de monitorizare, programe bugetare.** Pe lângă lipsa rapoartelor trimestriale și anuale de monitorizare a implementării SND, în multe cazuri s-a depistat lipsa rapoartelor de implementare a strategiilor sectoriale și a programelor bugetare. Aceasta a complicat exercițiul analitic de evaluare a impactului SND asupra schimbărilor structurale din sectoarele de intervenție.

⁴ În perioada elaborării acestui document, UE a lansat tenderul pentru evaluarea intermediară a implementării Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020 (<http://lex.justice.md/md/353310/>), care corespunde doar unei din cele 8 priorități ale SND.

4. Constatările principale ale evaluării

4.1. Prezentare generală: evaluarea impactului asupra dezvoltării economice, veniturilor și sărăciei

Raționamentul strategiei

Punctul de pornire al SND a fost constatarea faptului că modelul de creștere economică, bazat pe consumul alimentat și acoperit din surse externe nu este unul durabil. În particular, câștigurile din munca moldovenilor aflați peste hotarele țării alimentau venitul disponibil al gospodăriilor casnice, fapt ce susținea majorarea consumului și a cererii agregate. Însă, din cauza capacităților limitate de producție din interiorul țării, această cerere era satisfăcută, în mare măsură, de produsele importate. Bugetul public național beneficia de pe urma acestei situații, însă balanța comercială se deteriora continuu.

Creșterea bazată pe consum are și anumite avantaje. Însă modelul dat este vulnerabil la dinamica incertă a remitențelor, care sunt dependente de evoluțiile economice din statele în care lucrează moldovenii și care nu sunt durabile prin definiție, deoarece migrații moldoveni tind să-și reîntregească familiile în țările unde au emigrat. Astfel, cel mai mare pericol asociat acestei paradigme se referă la faptul că volumul remitențelor, la un moment dat, va începe să scadă.

La momentul elaborării SND „Moldova 2020”, s-a ținut cont de riscurile menționate mai sus și s-a constatat că paradigma de dezvoltare bazată pe consum limitează potențialul de creștere la ritmuri medii anuale de cel mult 4,5–5,0%, insuficient pentru a asigura o convergență a veniturilor cu țările comparabile din regiune. În baza acestor observații s-au profilat câteva concluzii: (i) va fi dificil de menținut ritmuri suficiente de creștere pe termen lung; (ii) modelul de creștere nu este acceptabil din perspectiva agendei de dezvoltare; (iii) pentru a asigura prosperarea țării este necesară schimbarea paradigmei economice. Tranziția de la modelul de creștere bazat pe consum către o creștere dinamică, axată pe atragerea de investiții și pe dezvoltarea industriilor exportatoare a devenit prioritatea de bază pentru SND „Moldova 2020”. În fond, asigurarea dezvoltării economice calitative și, implicit, reducerea sărăciei reprezintă obiectivele primordiale ale SND „Moldova 2020”.

Luând în considerație aspectele menționate, în calitate de indicatori ce reflectă impactul general al strategiei au fost selectate 2 aspecte: (i) creșterea economică și (ii) rata sărăciei. În baza analizei constatăm că obiectivul de creștere economică practic este compromis, iar progresul în reducerea sărăciei nu este sustenabil.

Creșterea economică

La etapa elaborării SND „Moldova 2020” s-a anticipat că implementarea acesteia va duce la accelerarea creșterii economice. Astfel, ritmurile anuale de creștere ale PIB-ului trebuiau să se majoreze treptat de la 5,0% în 2012 la aproximativ 6,8% în 2020. În perioada 2010-2015, ritmul mediu anual de creștere trebuia să constituie aproximativ 5,5%, iar între 2010 și 2020 acest indicator trebuia să atingă valoarea de 5,9%. De asemenea, până în anul 2015, comparativ cu 2010, PIB-ul trebuia să crească cu 30,4%, iar până în 2020 - cu 78,2%. Analiza valorilor efective ale PIB-ului, înregistrate în perioada 2010-2016, denotă clar că obiectivul intermediar de creștere până în 2015 nu a fost realizat, iar atingerea efectului scontat de majorare a PIB-ului cu peste 78% în 2020 față de 2010 este practic imposibilă. Din 2010 până în 2015 economia a avansat cu 3,9% în expresie medie anuală, ceea ce este cu 1,6 puncte procentuale mai puțin decât creșterea stabilită în strategie. Drept urmare, către anul 2015, comparativ cu 2010, PIB-ul a acumulat o creștere de numai 21,1% - un rezultat modest față de ținta de 30,4% setată în strategie. Evoluția economică din 2016 doar a conservat decalajul dintre majorarea efectivă și ascensiunea proiectată în SND „Moldova 2020”. Astfel, în 2016 PIB-ul a crescut cu 4,3%, în timp ce SND prevedea o avansare cu aproximativ 6%. Chiar dacă în perioada 2017-2020 economia va

Înregistra ritmuri de creștere similare cu valorile stabilite în SND „Moldova 2020”, în 2020 PIB-ul va fi mai mare decât în 2010 cu 47,7% – un progres rezonabil, dar totuși inferior țintei de 78,2% prevăzută în strategie. Pentru ca să fie atins obiectivul pentru 2020, este necesar ca în perioada 2017-2020 economia să crească cu ritmuri medii anuale de 9% - o sarcină care este greu de realizat (Tabelul 1).

Tabelul 1. Creșterea economică, obiectivele setate în SND „Moldova 2020” și valorile efective, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Obiectivele SND</i>											
Creștere anuală	7,1	5,6	5	5,2	5,5	5,9	6	6,4	6,6	6,5	6,8
Creștere cumulativă față de 2010	0	5,6	10,9	16,7	23,2	30,4	38,2	47	56,7	66,9	78,2
Creștere medie anuală 2010-2015	5,5										
Creștere medie anuală 2010-2020							5,9				
<i>Valori efective + creșterea prognozată pentru 2017-2020 în baza CBTM</i>											
Creștere anuală	7,1	6,8	-0,7	9,4	4,8	-0,4	4,3	4,5	3,5	4	4
Creștere cumulativă față de 2010	0	6,8	6,1	16	21,6	21,1	26,2	31,9	36,5	42	47,7
Creștere medie anuală 2010-2015	3,9										
Creștere medie anuală 2010-2020							4				

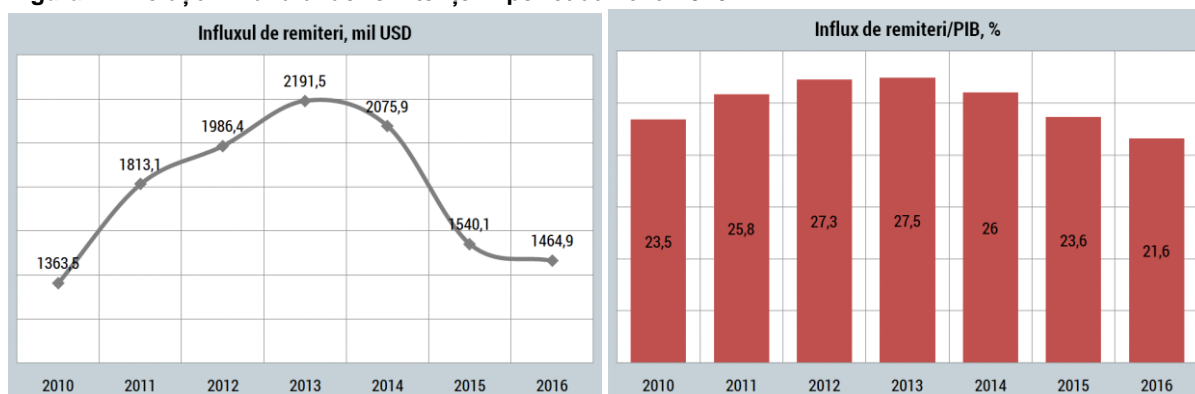
Sursa: SND „Moldova 2020”, BNS, calculele autorilor

Notă: verde – atingerea sau depășirea obiectivului; roșu – neatingerea obiectivului

În perioada 2010-2016 evoluția economică a fost caracterizată printr-o volatilitate înaltă. În perioada analizată s-a înregistrat cea mai mare creștere din istoria Republicii Moldova, cu 9,4% în 2013, însă au fost 2 ani în care economia a cunoscut ușoare descreșteri: -0,7% în 2012 și -0,4% în 2015. Oscilațiile înregistrate scot în evidență faptul că nu s-au produs schimbări structurale profunde, iar economia continuă să fie vulnerabilă. Reducerea producției agricole, din cauza timpului secetos, a cauzat declinul din 2012 și a determinat, parțial, diminuarea din 2015. Agricultură continuă să dețină o pondere consistentă în PIB, de peste 10%, însă acest sector este sensibil la condițiile climaterice nefaste. De obicei, în anii secetoși, agricultura contribuie negativ la creșterea PIB-ului. De asemenea, trebuie de menționat că ascensiunea de peste 9% din 2013 s-a datorat creșterii recuperatorii din agricultură, ce s-a produs după declinul din 2012.

Un alt factor care a afectat creșterea se referă la dinamica remitențelor. Recesiunea din 2015 a fost determinată de criza din sectorul bancar, dar dinamica nefastă din agricultură și reducerea remitențelor, la fel, au avut un impact negativ asupra economiei. Dacă din 2010 până în 2013 volumul influxului de remitențe s-a majorat, atunci în perioada 2014-2016, din cauza evoluțiilor economice negative din Rusia, transferurile emigranților s-au redus semnificativ. Evoluția din 2015, încă odată, denotă unul dintre riscurile asociate remitențelor, și anume, instabilitatea acestor venituri (Figura 1).

Figura 1. Evoluția influxului de remitențe în perioada 2010-2016

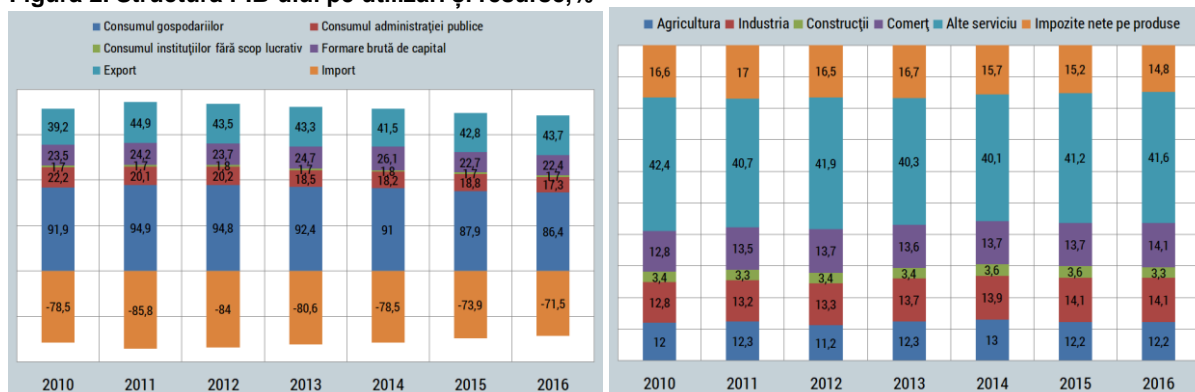

Sursa: BNM, BNS, calculele autorilor.

Deși s-au produs unele modificări, economia nu a cunoscut o schimbare structurală semnificativă. Pe dimensiunea de resurse, se atestă o evoluție relativ constantă a componentelor PIB-ului, deși poate fi menționată o ușoară avansare a ponderii sectorului industrial. Astfel, între 2010 și 2016 cota industriei în PIB s-a majorat de la 12,8% la 14,1%. Un factor ce a determinat expansiunea industriei se referă la dezvoltarea afacerilor bazate pe scheme de *lohn* - importul materialelor sau a materiei prime din exterior,

procesarea în Republica Moldova și apoi exportarea articolelor finite. În Republica Moldova, datorită costurilor salariale mici, schemele *lohn* sunt realizate în industriile intensive în forță de muncă cum ar fi fabricarea încălțămintei și îmbrăcăminte sau asamblarea cablurilor. Acest fapt indică, mai degrabă, asupra caracterului rudimentar al industriei, or economia nu dispune de potențialul tehnologic și uman necesar pentru dezvoltarea unor industrii mai avansate. Totodată, schema *lohn* reprezintă anumite riscuri, deoarece reducerea comenzilor din exterior poate pune în pericol companiile autohtone ce procesează materiile importate (Figura 2).

Figura 2. Structura PIB-ului pe utilizări și resurse, %

Sursa: BNS, calculele autorilor.

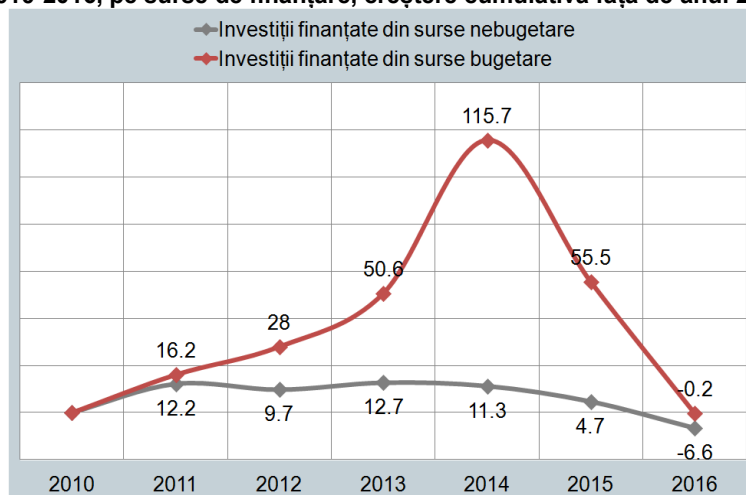
În structura PIB după cheltuieli, deși s-au înregistrat anumite ajustări, schimbări structurale esențiale nu s-au produs. Ponderea consumului gospodăriilor rămâne foarte înaltă, deși după 2014 se atestă o anumită diminuare. Livrările de mărfuri și servicii în exterior au cunoscut o creștere, drept urmare între 2010 și 2016 ponderea exporturilor în PIB s-a majorat de la 39,2 la 43,7%. În același timp, din 2014 se atestă o reducere a cotei formării de capital în PIB. Investițiile publice au cunoscut o creștere până în 2014, după care, în 2015 și 2016, au scăzut brusc, în consecință, valoarea indicatorului din 2016 era practic la nivelul înregistrat în 2010. Reducerea din 2015 și 2016 a fost cauzată de declinul economic din 2015 și de blocarea finanțării externe. În fond, dinamica investițiilor finanțate din surse bugetare este strâns corelată cu finanțarea externă. De asemenea, după cum a arătat experiența anului 2015, finanțele publice pot fi echilibrate și în lipsa finanțării externe, dar resursele publice sunt orientate către cheltuielile curente (inclusiv, cele sociale), din contul reducerii investițiilor bugetare⁵. Riscul asociat finanțării externe se referă la caracterul său variabil sau chiar impredictibil. Astfel, o diminuare a finanțării din exterior va periclita realizarea investițiilor publice, cel puțin pentru o perioadă, în decursul căreia statul va trebui să identifice surse bugetare pentru investițiile în formarea de capital.

Totodată, în cazul investițiilor private se atestă o evoluție negativă. Dacă în perioada 2010-2013 s-a atestat o dinamică pozitivă, atunci din 2013 mediul de afaceri, în mod constant, își comprimă activitatea investițională. Drept urmare, în 2016 comparativ cu 2010 formarea de capital finanțată din surse nebugetare s-a redus cu 6,6%. Reducerea investițiilor private a fost determinată atât de factori conjuncturali, cum ar fi criza financiară și înăsprirea politicii monetare din 2014-2015, cât și de cauze de natură sistemică ce se referă la deficiențele climatului de afaceri (Figura 3).

⁵ A. Lupușor, A. Fala, A. Popa, D. Pîntea, I. Morcoțilo, V. Gumene, „MEGA 14. Analiza Creșterii Economice din Moldova. Economia „culege roadele” fraudei bancare”, Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”, Chișinău, 2016, p. 19

Figura 3. Evoluția investițiilor în active materiale pe termen lung în perioada 2010-2016, pe surse de finanțare, creștere cumulativă față de anul 2010, %

Sursa: BNS, calculele autorilor.

Reducerea sărăciei

Republica Moldova a înregistrat progrese în reducerea sărăciei. În perioada 2010-2015 rata sărăcie la pragul național s-a redus de la 21,9% la 9,6%, iar evoluții pozitive s-au atestat și pe componentele dezagregate ale indicatorului (urban/rural și gospodării conduse de femei / gospodării conduse de bărbați). Nivelul de 9,6% este cu mult mai mic decât obiectivul final de 12,7% stabilit pentru anul 2020. Totuși, trebuie de menționat anumite discrepanțe în evoluția sărăciei. Astfel, rata sărăciei în zonele rurale este mult mai mare decât în orașe, de exemplu în 2015 acest decalaj constituia 11,4 puncte procentuale. De asemenea, fenomenul sărăciei este mai accentuat în gospodăriile conduse de bărbați în comparație cu cele administrate de femei, deși diferențele nu sunt foarte mari (Tabelul 2).

Tabelul 2. Evoluția ratei sărăciei, obiectivele setate în SND „Moldova 2020” și valorile efective, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020
Rata sărăciei, SND „Moldova 2020”	21,9	20,9	20,1	19,2	18,4	17,5	12,7
Rata sărăciei, valori efective	21,9	17,5	16,6	12,7	11,4	9,6	Probabilitate înaltă de atingere a obiectivului
Dezagregare urban/rural, valori efective	10,4/30,3	7,4/25	8,2/22,8	4,6/18,8	5/16,4	3,1/14,5	-
Dezagregare gospodării conduse de femei/ gospodării conduse de bărbați, valori efective	21,6/22,1	15,4/18,6	16,9/16,4	10,9/13,6	10,2/12,1	-	-

Sursa: SND „Moldova 2020”, BNS.

Notă: verde – atingerea sau depășirea obiectivului; roșu – neatingerea obiectivului.

Datele statistice privind sărăcia trebuie tratate cu o anumită precauție. În 2016, BNS a inițiat procesul de revizuire a metodologiei de măsurare a sărăciei. Schimbarea metodologiei ar putea determina o modificare a imaginii privind fenomenul sărăciei în Republica Moldova. De asemenea, când analizăm sărăcia prin prisma metodologiei existente trebuie de menționat că progresele precedente au fost determinate preponderent de pensii și remitențe⁶, însă există îngrijorări privind sustenabilitatea realizărilor viitoare. Continuarea progreselor se confruntă cu riscuri enorme din cauza presiunilor fiscale pe termen lung și a volatilității sporite în economie⁷. Populația Republicii Moldova se diminuează și îmbătrânește, iar ocuparea forței de muncă este redusă. În acest context, din cauza reducerii contribuțiilor sociale, există riscuri privind durabilitatea sistemului de pensii, iar acest fapt poate periclita

⁶ Banca Mondială, „Reducerea sărăciei și prosperitatea partajată în Moldova: progrese și perspective”. Raport No. 105722-MD, Chișinău, 2016, p. xi.

⁷ *Ibidem*, p. xii.

veniturile pensionarilor. Rata de creștere a remitențelor se așteaptă a fi mai lentă decât în trecut, ceea ce determină faptul ca gospodăriile casnice să se bazeze mai puțin pe această sursă de venit pentru a-și susține consumul⁸. De asemenea, săracii obțin venituri importante din activități agricole, iar orice fluctuații nefaste din agricultură afectează bunăstarea acestora.

Deși, per ansamblu, rata sărăciei s-a diminuat, persistă disparități semnificative în funcție de mediul de reședință, vârstă, sex, dizabilitate. Sărăcia extremă mai persistă în mediul rural, constituind 0,3%, adică cel puțin nouă mii de persoane. În mediul rural rata sărăciei absolute constituie 14,5%, comparativ cu 3,1% în mediul urban. Rămân expuși sărăciei gospodăriile în care capul gospodăriei este o persoană vârstnică, gospodăriile formate doar din femei pensionare și solitare, gospodăriile din mediul rural în componența cărora sunt doar persoane în etate, familiile cu adult cu dizabilitate.

---

⁸ *Ibidem*, p. xii.

4.2. Studii: relevante pentru carieră

Raționamentul politicii publice

Potrivit prevederilor SND „Moldova 2020”, capitalul uman este una dintre puținele resurse care poate oferi Republicii Moldova un avantaj comparativ. Însă, pentru a fi pe deplin valorificată, forța de muncă trebuie să fie specializată în domeniile solicitate de potențialii investitori – ofertanți ai locurilor de muncă. Atragerea investițiilor în lipsa capitalului uman corespunzător este din ce în ce mai dificilă. În același timp, lipsa locurilor de muncă pe piața internă care să corespundă specializărilor oferite de instituțiile de învățământ, duce la migrarea proaspeților absolvenți în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit. Perpetuarea acestei situații constituie un risc major și pentru sistemul educațional, deoarece, în contextul extinderii posibilităților de accesare a învățământului din spațiul european, potențialii studenți vor prefera alte destinații educaționale. Prin urmare, racordarea sistemului educațional la cerințele pieței muncii este imperativă pentru reducerea ratei șomajului, fluxului de cetățeni care pleacă peste hotare și ratei populației expuse riscului sărăciei sau excluziunii sociale, ceea ce, în cele din urmă, condiționează dezvoltarea economică a țării.

Obiectivul strategic pe termen lung:

- Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie.

Viziunea strategică a documentului la această prioritate se conturează în următoarele elemente-cheie:

1. Modernizarea sistemului de pregătire profesională;
2. Dezvoltarea parteneriatului dintre sistemul educațional și piața muncii;
3. Adoptarea unei noi legislații în domeniul învățământului, racordată la experiențele europene;
4. Demonopolizarea finanțării sistemului de cercetare și inovare;
5. Crearea Agenției Naționale pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior și Cercetare;
6. Fortificarea capacităților de prognozare a forței de muncă;
7. Crearea oportunităților de formare profesională pe parcursul vieții;
8. Redefinirea principiilor și criteriilor de evaluare a potențialului intelectual al instituțiilor de învățământ superior;
9. Eliminarea factorilor de corupție din sistemul educațional.

Impactul scontat vizează următoarele elemente:

- Crearea unui climat investițional atractiv și benefic, datorită forței de muncă calificate, responsabile, flexibile;
- Stimularea investițiilor interne la nivel național și deschiderea a noi locuri de muncă grație manifestării abilităților manageriale și inițiativei private a absolvenților;
- Reducerea cheltuielilor angajatorilor pentru reprofilarea și creșterea calificării forței de muncă existente prin dezvoltarea unor noi abilități și competențe generate de o economie bazată pe cunoștințe, inovații și tehnologii moderne;
- Creșterea calității produselor/serviciilor în economia națională în urma sporirii productivității muncii și a competitivității.

Documente de politici sectoriale

Pentru realizarea obiectivelor stabilite în prioritatea „Studii: relevante pentru carieră” din SND „Moldova 2020”, Ministerul Educației, care este autoritatea responsabilă de prioritate conform prevederilor SND,

a elaborat două documente de politici cuprinzătoare și temeinice care sunt sincronizate cu SND. În primul rând, la scurt timp după adoptarea SND a elaborat Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020, iar ulterior Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”.

În același timp, documentele de politici aprobate de ministerul responsabil de politica în domeniul muncii sunt relevante din perspectiva profesionalizării și adaptării forței de muncă la schimbările economice, sociale și demografice. Astfel, chiar dacă a fost aprobată cu mult timp înainte de SND, *Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015* reflectă prioritățile expuse în SND, iar *Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021* este aliniată nu doar la scopul și obiectivele SND, ci reflectă și prioritățile Acordului de Asociere și ale Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

1. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”⁹

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Ținând cont de faptul că *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”* a fost elaborată expres întru realizarea SND „Moldova 2020”, are același termen de realizare și cuprinde tot sistemul educațional, aceasta conține în sine toate elementele-cheie ale viziunii din SND. Mai mult, acesta este printre puținele documente de politici care a fost elaborat în bază de evidențe și conține obiective specifice, măsurabile, accesibile, realiste și încadrabile în timp. Strategia sectorială, totodată, abordează toate treptele educaționale, inclusiv învățarea pe tot parcursul vieții prin prisma viziunii strategice a SND, ceea ce face să fie un document de politici sectorial cuprinzător și coerent, cu un înalt grad de corelare cu SND „Moldova 2020”.

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020” nu abordează în mod expres problema corupției în educație, în general, și în învățământul universitar, în particular. Însă, prin obiectivele și acțiunile propuse, de modificare a principiilor de finanțare în baza performanțelor obținute și de promovare a autonomiei financiare a instituțiilor educaționale concomitent cu responsabilizarea acestora, care sunt soluții propuse de SND pentru combaterea corupției, Strategia sectorială corelează și cu acest element al viziunii strategice din SND.

Nivelul de realizare

În general, obiectivele și acțiunile *Strategiei de dezvoltare a educației „Educația 2020”* sunt transpuse în planul de activitate al Ministerului Educației. Prin urmare, rapoartele anuale de implementare a planului de activitate ale ministerului reflectă progresul în realizarea Strategiei de dezvoltare a educației „Educația 2020” și gradul de realizare a indicatorilor de monitorizare ai acesteia. Conform ultimului raport, pentru anul 2016¹⁰, majoritatea indicatorilor de monitorizare, cu unele excepții, au înregistrat un progres satisfăcător, în comparație cu anul de referință, 2012, și ținta intermediară stabilită pentru anul 2017.

Mai mult, Ministerul Educației elaborează rapoarte anuale de monitorizare a priorității *Studii: relevante pentru carieră* din SND. Astfel, în conformitate cu ultima *Informație cu privire la realizarea acțiunilor ce țin de sectorul educației, vizate de Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”*¹¹, doar pe parcursul anului 2015 au fost aprobate 33 de acte normative cu privire la învățământul profesional tehnic și superior, au fost realizate 7 acțiuni în vederea racordării sistemului educațional profesional la exigențele pieței muncii, două acțiuni în vederea dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și sporirii calității procesului educațional și 7 acțiuni în vederea îmbunătățirii bazei tehnico-materiale a instituțiilor de învățământ profesional tehnic și superior.

⁹ Hotărârea Guvernului nr. 944 din 14.11.2014, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355494>.

¹⁰ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_me_2016.pdf.

¹¹ http://www.edu.gov.md/sites/default/files/me_moldova_2020_2015.pdf.

La începutul anului 2017 a fost inițiat procesul de evaluare la mijloc de termen a Strategiei de dezvoltare a educației „Educația 2020”, care va fi desfășurat până în decembrie 2017.

2. Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020¹²

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020 a fost elaborată și aprobată la scurt timp după adoptarea SND. Prin urmare, există o corelare strânsă între acestea, *Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic* reprezentând „o continuitate operațională a acțiunilor proiectate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”. Prin urmare, Strategia sectorială reflectă toate elementele-cheie ce țin de învățământul tehnic / vocațional și de racordarea acestuia la piața muncii.

Nivelul de realizare

Rapoartele anuale de monitorizare a implementării *Strategiei de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020* sunt aprobate prin hotărârile Colegiului Ministerului Educației, însă nu sunt public disponibile, iar în procesul de evaluare, până la momentul întocmirii prezentului raport, acestea nu au fost identificate. Totuși, ca și în cazul Strategiei de dezvoltare a educației „Educația 2020”, raportarea privind progresul în dezvoltarea învățământului profesional tehnic și superior se regăsesc în rapoarte de activitate ale Ministerului Educației, deși nu e reflectat gradul de realizare a acțiunilor planificate.

3. Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015¹³

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Deși a fost aprobată în anul 2007, cu cinci ani mai devreme decât SND, *Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015* este în concordanță, chiar dacă numai la nivel general, cu obiectivele SND din perspectiva forței de muncă instruite, adaptate la schimbările economice și socială și promovarea unui sistem național de analiză și prognoză a pieței muncii, care ar sta la baza implementării reformelor în domeniul educațional, fapt ce denotă importanța acestui subiect pe parcursul anilor, dar și progresul modest realizat în acest sens.

Nivelul de realizare

Nu a fost identificat niciun raport de implementare a *Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015*, dar nici referințe privind gradul de realizare a acesteia în *Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021*, care, în mod firesc, trebuia să reflecte constatările și lecțiile învățate în urma evaluării strategiei precedente.

4. Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021¹⁴

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Ca și strategia precedentă, pentru anii 2007-2015, *Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021* este în concordanță cu obiectivele SND din perspectiva forței de muncă instruite și prognozarea pe piața forței de muncă, doar că are un scop final mult mai bine corelat cu prevederile SND, care rezidă în atenuarea nivelului sărăciei și a excluziunii sociale, cât și la dezvoltarea durabilă a economiei și, prin urmare, la creșterea calității vieții populației din Republica Moldova. Mai mult, noua strategie sectorială este corelată cu prevederile Acordului de Asociere și cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă (Figura 4).

¹² Hotărârea Guvernului nr. 97 din 01.02.2013, <http://lex.justice.md/md/346695/>.

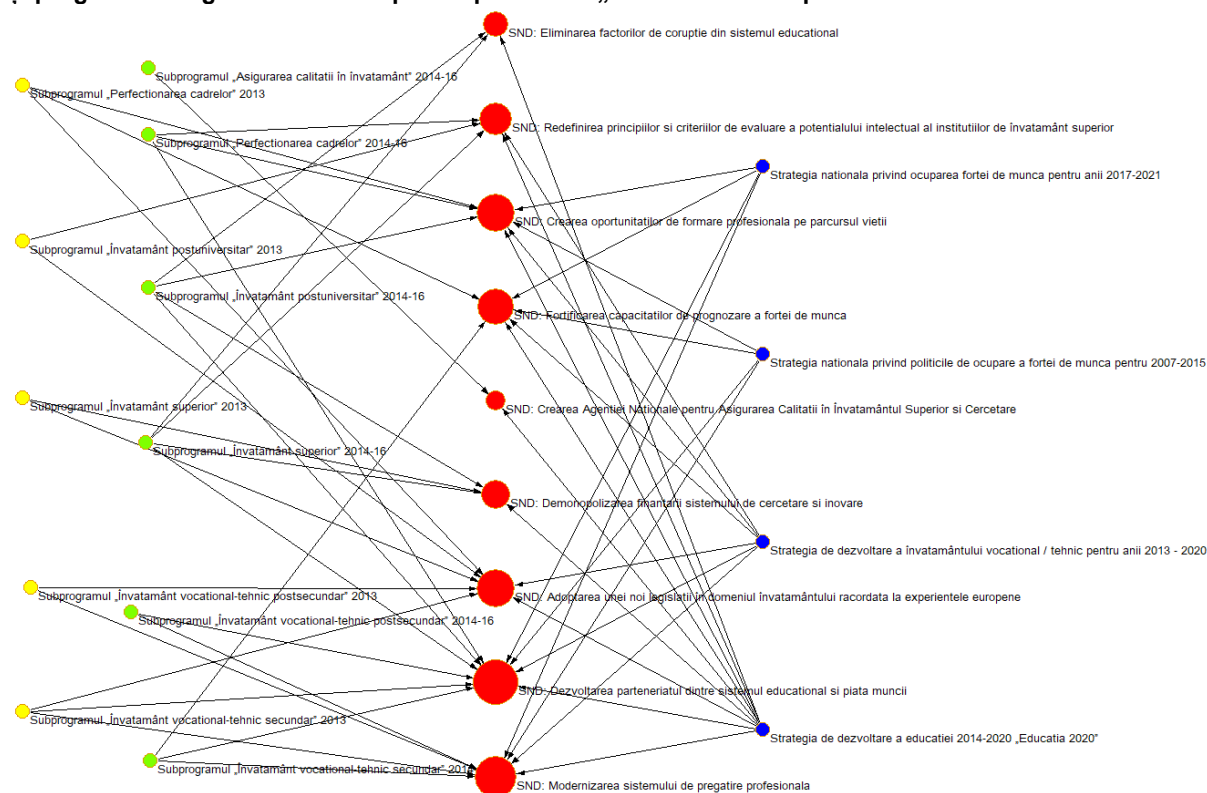
¹³ Hotărârea Guvernului nr. 605 din 31.05.2007, <http://lex.justice.md/md/324604/>.

¹⁴ Hotărârea Guvernului nr. 1473 din 30.12.2015, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369765>.

Nivelul de realizare

Fiind la primul an de implementare, nu au fost elaborate rapoarte de monitorizare a Strategiei sectoriale.

Figura 4. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”

Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

În vederea implementării priorității SND în domeniul educației, planificarea resurselor financiare, stabilirea obiectivelor de politici pentru alocarea acestora și întocmirea rapoartelor privind executarea cheltuielilor bugetare se efectuează în baza subprogramelor din strategiile sectoriale de cheltuieli pentru sectorul educației, și anume:

- Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic secundar” (până în 2014 - Subprogramul „Învățământ secundar”, Domeniul „Învățământ secundar profesional”);*
- Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic postsecundar” (până în 2014 - Subprogramul „Învățământ mediu de specialitate (colegiu)”);*
- Subprogramul „Învățământ superior”;*
- Subprogramul „Învățământ postuniversitar”;*
- Subprogramul „Perfecționarea cadrelor”;*
- Subprogramul „Asigurarea calității în învățământ”.*

Programele bugetare ale Ministerului Educației sunt mai puțin relevante în contextul priorității SND, deoarece conțin surse financiare destinate doar instituțiilor subordonate ministerului, spre deosebire de strategiile sectoriale de cheltuieli pentru domeniul educației, care cuprind întreg sectorul educațional, indiferent de subordonarea instituțiilor. În fond, subprogramele menționate asigură o acoperire financiară a tuturor elementelor-cheie ale viziunii strategice, în special după adoptarea Codului Educației în anul 2014 (Figura 4).

În linii generale, cu o singură excepție, cheltuielile destinate subprogramele destinate învățământului profesional evoluează în limite planificate, iar cheltuielile bugetare au o executare de peste 90% (Tabelul 3). Excepție este învățământul superior, pentru care cheltuielile au fost reduse cu circa 40% începând cu anul 2013, când a fost introdusă autonomia universitară și a fost modificată procedura de finanțare a instituțiilor universitare. Începând cu anul 2014, când a intrat în vigoare Codul Educației, au fost modificate două programe bugetare, deoarece a fost reformat învățământul profesional secundar și post-secundar. De asemenea, a fost introdus un program nou ce se referă la asigurarea calității în învățământ, în particular prin crearea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional, conform prevederilor SND.

Tabelul 3. Cheltuieli relevante pentru sectorul educație conform SND, milioane lei

	2012		2013		2014		2015		2016	
	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat
Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic secundar”	343,6	336,9	379,0	374,2	411,3	382,4	407,8	389,8	420,2	388,3
Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic postsecundar”	404,3	392,4	420,1	411,9	445,1	435,1	476,1	454,4	490,9	466,3
Subprogramul „Învățământ superior”	1042,9	983,9	642,7	642,4	637,4	645,3	683,7	680,5	714,1	713,3
Subprogramul „Învățământ postuniversitar”	89,8	88,2	64,1	64,1	57,7	58,1	58,3	58,1	48,5	48,5
Subprogramul „Perfecționarea cadrelor”	26,0	24,1	18,8	18,5	15,7	16,6	20,1	19,1	19,8	17,4
Subprogramul „Asigurarea calității în învățământ”					21,2	2,1	5,5	4,8	14,0	8,6
Total	1906,6	1906,6	1524,7	1511,1	1588,3	1539,5	1651,5	1606,8	1707,5	1642,4

Sursa: Conform rapoartelor privind implementarea strategiilor sectoriale de cheltuieli pentru sectorul educație

Obiective specifice

În vederea monitorizării și cuantificării rezultatelor obiectivelor de racordare a sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, SND propune 4 indicatori de monitorizare, dintre care doar unul, rata șomajului, este monitorizat în bază permanentă (Tabelul 4). Însă trei indicatori nu au fost monitorizați pe parcursul implementării SND „Moldova 2020” din motiv că aceștia au fost formulați în baza unor rapoarte/sondaje realizate doar la momentul elaborării SND, însă nu a fost asigurat mecanismul de monitorizare a acestora. Unul dintre aceștia - exodul tinerilor - poate fi dedus din rapoartele Biroului Național de Statistică. Trebuie remarcat că niciun indicator nu măsoară progresul în dezvoltarea sistemului de învățământ, subiectul principal al priorității, ceea ce constituie o lacună majoră. Aceștia sunt mai degrabă indicatori de impact, care la mijloc de termen nu pot fi evaluați corespunzător. În baza țintelor pentru care au putut și identificate date statistice (2 din 4 ținte total), concluzionăm că o țintă intermediară a fost atinsă, iar a doua – nu. Această informație este insuficientă pentru atribuirea calificativelor privind nivelul de realizare intermediară, mai ales că rata șomajului nu este un indicator relevant pentru Republica Moldova: pe fondul migrației populației, aceasta, tradițional, este foarte joasă. În același timp, sondajul de evaluare relevă o percepție negativă privind nivelul de implementare: jumătate din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare din acest domeniu nu au fost atinse, iar cealaltă jumătate – că au fost atinse parțial.

Tabelul 4. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”

Indicatori de monitorizare	2010	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 - planificat	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor

Rata șomajului, %	7,4	6	4,9	5	Înaltă	Biroul național de statistică
Exodul tinerilor, %	17,7	15	16	10	Joasă	Biroul național de statistică
Ponderea angajatorilor satisfăcuți de calitatea forței de muncă, %	15 (2011)	40	NA	60	NA	NA
Ponderea absolvenților angajați care susțin că au nevoie de instruire suplimentară după absolvire, %	40	20	NA	10	NA	NA
Total			50%		50%	

Rata șomajului

Rata șomajului este singurul indicator care este monitorizat în bază permanentă de către Biroul Național de Statistic conform metodologiei Biroului Internațional al Muncii. Conform BNS, rata șomajului în 2015 a fost de 4,9%, Astfel, acest indicator s-a considerat a fi atins cu un grad înalt de realizare, reieșind din faptul că este sub ținta stabilită pentru anul 2020. La fel, ținând cont de faptul că în anul 2016 rata șomajului a înregistrat 4,2%, este probabilitatea înaltă ca ținta finală să fie atinsă în anul 2020.

Mai mult, chiar dacă rata șomajului scade, calitatea ocupării prezintă serioase motive de îngrijorare. Conform *Raportului de stare a țării pentru anulul 2016*¹⁵, sporirea numărului total al populației ocupate este însoțită de importante schimbări structurale nedorite. Esența acestora constă în creșterea gradului de informalitate a pieței muncii și în migrarea populației către tipuri de ocupații mai prost plătite sau chiar deloc plătite în expresie monetară. Astfel, este necesară revizuirea fundamentală a politicilor în domeniul pieței forței de muncă.

Analiza pe categorii a grupurilor de femei și bărbați inactivi indică asupra unor inegalități de gen destul de semnificative pe piața muncii. Astfel, 42% din femeile inactive sunt pensionare comparativ cu 29,3% din bărbați, în mare parte deoarece femeile se pensionează mai devreme și au o viață medie mai îndelungată comparativ cu bărbații;

Diferențele în ocupare pentru persoanele cu dizabilități sunt destul de semnificative dar cu tendințe de ameliorare. Conform datelor colectate în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, rata de ocupare a persoanelor cu dizabilitate severă în anul 2015 era de 14,8%. Rata de ocupare a persoanelor cu dizabilitate severă și dizabilitate accentuată a crescut în 2015 comparativ cu 2012.

Rata de ocupare a persoanelor de etnie romă este de două ori mai mică comparativ cu cea a persoanelor non-roma. Rata de ocupare a persoanelor roma și non-roma se bazează pe datele sondajului regional PNUD/BM/CE din anul 2011.

Calitatea ocupării se deteriorează, în special pentru bărbații din zonele rurale. Schimbarea structurală a pieței muncii din Moldova, care presupunea tranziția celor ocupați din agricultură de subzistență în domenii cu productivitate mai mare sau migrarea acestora, s-a temperat semnificativ în anul 2012. Astfel, în anul 2016, numărul de muncitori bărbați pe cont propriu din zonele rurale a ajuns aproape de nivelul anului 2000.¹⁶

Exodul tinerilor

Indicatorul de monitorizare privind exodul tinerilor a fost preluat din Raportul „Intrarea tinerilor pe piața muncii”¹⁷ elaborat de Biroul Național de Statistică în anul 2010 în baza unei anchete realizate în trimestrul II, 2009. Prin urmare, este indicat incorect anul de referință al indicatorului. Conform raportului,

¹⁵ „Republica Moldova 2016: Raport de Stare a Țării”, <https://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1329-raport-de-stare-a-tarii-2016>.

¹⁶ Sandu et al (2017). *Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități*, Chișinău: MS Logo, pp. 29-42, accesibil online la http://eef.md/media/files/files/fee_inegalitati_ro_final_5335996.pdf.

¹⁷ http://www.statistica.md/public/files/ComPresa/Piatza_Fortz_Munca/ITPM.pdf, pag. 27.

acest indicator arată ponderea persoanelor care au încetat să lucreze la primul loc de muncă în Republica Moldova, motivul fiind plecarea la lucru peste hotare. Din 2010 până în prezent acest raport nu a mai fost realizat. Însă, începând cu anul 2014, Biroul Național de Statistică realizează Cercetarea statistică „Tranziția de la școală la muncă”, care conține indicator similar celui stabilit în SND „Moldova 2020”. Astfel, conform cercetării din anul 2015¹⁸, din totalul tinerilor care pentru prima dată s-au încadrat în muncă, 16% au plecat peste hotare la lucru sau în căutare de lucru, ceea ce constituie o majorare nesemnificativă, care se încadrează în limitele erorii de sondaj, comparativ cu anul 2014¹⁹, când acest indicator a constituit 14,7%. În aceste condiții, există o probabilitate joasă ca ținta de 10% să fie atinsă către anul 2020. Totodată, trebuie menționat că nu este evidentă legătura între calitatea sistemului de educație, corespunderea formării profesionale cu cerințele de pe piața muncii și exodul tinerilor, care poate avea loc din alt motiv. Dimpotrivă, în lipsa locurilor de muncă în țară, calitatea mai înaltă a educației poate duce la creșterea exodului tinerilor. Prin urmare, acest indicator trebuie utilizat cu precauție în măsurarea progresului în racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă.

Ponderea angajatorilor satisfăcuți de calitatea forței de muncă

În general, acest indicator este potrivit pentru a estima în ce măsură sistemul de învățământ corespunde cerințelor pieței de muncă. Indicatorul, cu anul de referință 2011, conform SND a fost stabilit în baza studiului „Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor”, realizat de PNUD și Guvernul Belgiei, pentru care, însă, nu este indicat anul realizării. Singurul studiu identificat, care corespunde celui menționat în SND, a fost realizat în anul 2007²⁰ în baza unui sondaj. Potrivit acestuia, 66,7% din companiile respondente consideră că cea mai importantă cauză a deficitului de personal este lipsa forței de muncă cu calificarea necesară, în timp ce în textul SND se menționează cifra de 85%. Prin urmare, este confuză modalitatea de stabilire, sursa și anul de referință a indicatorului în cauză, din care motiv este imposibil de măsurat progresul acestuia.

Trebuie menționat faptul că în documentele privind prognoza pieței muncii, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă menționează, în baza analizei ponderii șomerilor plasați în câmpul muncii din numărul șomerilor înregistrați, că principala disfuncționalitate a pieței muncii este discrepanța dintre cererea și oferta forței de muncă. Preponderent se atestă un deficit de forță de muncă calificată, care este reflectată în două aspecte: lipsa personalului calificat și fluctuația mare pe anumite segmente ocupaționale. Aceste constatări se perpetuează de la an la an în prognozele pieței muncii, fără a fi remarcate progrese în acest sens.

Ponderea absolvenților angajați care susțin că au nevoie de instruire suplimentară după absolvire

În textul SND nu este indicată sursa sau modalitatea de calculare a acestui indicator. Cel mai probabil a fost realizat în baza unui sondaj, care însă nu a putut fi identificat pe parcursul evaluării.

De asemenea, lipsește informația dezagregată pe criteriile solicitate din perspectiva drepturilor omului și egalității de gen cu privire la ponderea grupurilor vulnerabile în rândurile absolvenților instituțiilor de învățământ. Lipsește informația cu privire la numărul instituțiilor accesibile pentru persoane cu dizabilități, alimentând prezumția că persoanele cu dizabilități nu au beneficiat de aceste oportunități în condiții de egalitate cu ceilalți. În mod similar, acest obiectiv nu a luat în considerare nevoile persoanelor în etate, în particular învățarea pe tot parcursul vieții, care reiese din angajamentele internaționale în materie de drepturile omului.

¹⁸ http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Cercetarea_TSM/Sinteza_TSM_2015.pdf, pag. 16.

¹⁹ http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Cercetarea_TSM/Sinteza_TSM.pdf, pag. 18.

²⁰ http://www.unep.md/publications/GC/GC_rel-munca_block_FINAL_NEW.pdf.

Concluzii și lecții de învățat

- **În linii generale, progresul în implementarea obiectivelor specifice stabilite la această prioritate, în urma analizei indicatorilor și țintelor intermediare, este incert.** Din patru indicatori, doar pentru doi a fost posibilă identificarea valorilor, Ținta intermediară privind rata șomajului a fost atinsă, însă nu și pentru exodul tinerilor. Astfel, țintele intermediare la această prioritate au fost atinse în proporție de 50%. Cu toate acestea, indicatorul privind rata șomajului nu este unul întocmai potrivit pentru a reflecta gradul de racordare a sistemului educațional la piața forței de muncă. Mai mult, în condițiile actuale ale Republicii Moldova se constată că dacă rata șomajului scade, calitatea ocupării prezintă serioase motive de îngrijorare, deoarece crește gradul de informalitate a pieței muncii. Totodată, reducerea exodului tinerilor prezintă progrese nesemnificative, care puțin probabil vor duce la atingerea țintei finale. În aceste condiții, este necesară revizuirea intervențiilor prioritare pentru racordarea sistemului educațional la piața forței de muncă.
- **În vederea asigurării măsurării progresului SND, este necesară o corelare mai strânsă între viziunea strategică și indicatorii de monitorizare.** În capitolul privind educația, indicatorii de monitorizare nu reflectă prioritățile stabilite de SND. Indicatorii sunt mai degrabă de impact, domeniul de aplicabilitate este mai degrabă piața muncii, iar la dinamica acestora contribuie și alți factori decât sistemul educațional. Astfel, nu există indicatori în baza cărora ar fi posibilă monitorizarea nivelului de modernizare a sistemului de pregătire profesională, de dezvoltare a parteneriatului dintre sistemul educațional și piața muncii, de fortificare a capacităților de prognozare a forței de muncă sau de creare a oportunităților de formare profesională pe parcursul vieții. Discrepanțele între viziunea strategică și indicatorii de monitorizare au subminat rolul SND în procesul de planificare strategică.
- **La trasarea obiectivelor specifice stabilite aferente acestei priorități trebuie să se ia în considerare disparitățile de gen, vârstă, dizabilitate în domeniul angajării în câmpul muncii și de barierele cu care se confruntă aceste grupuri în realizarea drepturilor la muncă și instruire profesională.**
- **Este indispensabilă asigurarea unui cadru și a unui mecanism clar de monitorizare, în special, prin identificare unor indicatori care pot fi monitorizați în bază permanentă, cu surse clare și/sau metodologii robuste de colectare, implementate de instituții clar definite.** Acest lucru va asigura un rol la central al SND în procesul de planificare strategică și va responsabiliza autoritățile implicate în implementarea și monitorizarea priorității. La capitolul analizat, 3 din 4 indicatori au fost stabiliți în baza sondajelor care nu au mai fost realizate pe parcurs. Chiar dacă din unele cercetări sociologice și lucrări statistice ar putea fi deduse valorile indicatorilor din SND, acestea nu pot fi considerate relevante sau comparabile, întrucât nu sunt cuantificate utilizând aceeași metodologie. Din cauza că nu este clară sursa indicatorilor, autoritatea responsabilă de implementarea și monitorizarea acestui capitol nu poate asigura monitorizarea efectivă a SND.

4.3. Drumuri: bune, oriunde

Raționamentul politicii publice

Conform prevederilor SND „Moldova 2020”, calitatea drumurilor duce la dezvoltarea mediului de afaceri, atragerea investițiilor, facilitarea tranzitului internațional de mărfuri, dar și la îmbunătățirea accesului la unele servicii sociale, precum accesul la studii și accesul la instituții de sănătate. Mai mult decât atât, calitatea drumurilor are un impact favorabil asupra calității mediului prin reducerea emisiilor în aerul atmosferic, reducerea volumului de deșeuri generate de la utilizarea autovehiculelor, prin creșterea durabilității pieselor de schimb și de uz curent.

Obiectiv strategic pe termen lung:

- Sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și locale, în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii vitezei de acces.

Viziunea strategică a documentului a inclus următoarele elemente-cheie:

1. Calitatea infrastructurii drumurilor va contribui la dezvoltarea economică calitativă, bazată pe exporturi;
2. Construcția și reabilitarea drumurilor naționale și locale, astfel încât 80% să fie în stare „bună” și „foarte bună”;
3. Explorarea potențialului de parteneriat public-privat în domeniul infrastructurii drumurilor și serviciilor de logistică aferente serviciilor de transport și serviciilor aferente infrastructurii drumurilor;
4. Eficientizarea sistemului de întreținere realizată prin asigurarea unei concurențe eficiente, bazată pe: (i) organizarea unor achiziții publice transparente cu favorizarea ofertelor ce implică tehnologii avansate; (ii) asigurarea unui control mai eficient asupra calității lucrărilor prestate; (iii) reorganizarea și modernizarea întreprinderilor de întreținere a drumurilor până în anul 2013 și (iv) implementarea, până în anul 2015, a metodei de întreținere a drumurilor prin contracte multianuale.

Impactul scontat a vizat următoarele:

- Sporirea tranzitului de mărfuri dinspre Uniunea Europeană și Europa de Est;
- Facilitarea accesului producătorilor agricoli și industriali la piețele de desfacere locale și externe;
- Crearea locurilor de muncă noi și implicarea unui grad de pregătire profesională adecvat;
- Facilitarea accesului populației rurale la servicii sociale de calitate (învățământ, sănătate);
- Prevenirea accidentărilor personale și pierderea capitalului uman și a productivității în urma accidentelor rutiere;
- Creșterea calității mediului prin reducerea consumului de combustibil, reducerea emisiilor în aerul atmosferic, reducerea volumului de deșeuri generate de autovehicule prin piese de consum, precum și prin realizarea evaluării impactului asupra mediului în procesul de construcție/reparație a drumurilor și aplicarea rigorilor de protecție a mediului la construcția/reparația de drumuri.

Documente de politici sectoriale

Pentru implementarea obiectivelor din SND „Moldova 2020” stabilite la prioritatea respectivă, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor a elaborat *Strategia de transport și logistică pentru anii 2013-2022*, care este principalul document de politici sectorial. Totodată, *Strategia națională pentru siguranța rutieră* vizează problema securității circulației rutiere ca urmare a calității proaste a drumurilor.

1. Strategia de transport și logistică pentru 2013-2022²¹

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia sectorială stipulează expres că este elaborată în vederea implementării obiectivelor menționate în SND „Moldova 2020” la capitolul ”Drumuri: bune, oriunde”, dar mai cuprinde și alte sectoare ale domeniului. Respectiv, documentul descrie în detalii acțiunile planificate în sectorul rutier și sectorul logistic, care se regăsesc în SND.

Nivelul de realizare

Nivelul de realizare a Strategiei sectoriale, la momentul ultimei evaluări făcută în anul 2015, este în proporție de 50%, aceasta înregistrând progrese la reabilitarea drumurilor naționale. A crescut ponderea drumurilor aflate în stare bună și foarte bună, însă în partea ce ține de reabilitarea drumurilor locale, Strategia a înregistrat progrese doar până în 2015, după care reabilitarea drumurilor locale a încetinit. Au fost reorganizate întreprinderile de întreținere a drumurilor conform Strategiei sectoriale, dar și conform SND. Toate aceste date se conțin în rapoartele pe implementarea Strategiei de Transport și Logistică pentru 2013-2022, care au fost elaborate pentru anii 2015 și 2016 de Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor a RM.

2. Strategia națională pentru siguranța rutieră²²

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia sectorială acoperă atingerea țintei stabilite în SND de reducere în jumătate a numărului de decese și a numărului celor grav răniți către 2020, ceea ce, indirect, se referă și la îmbunătățirea calității infrastructurii rutiere. Totuși, este important de menționat că Strategia sectorială se referă la mai multe aspecte de siguranță rutieră, decât doar numărul de decese, precum îmbunătățirea infrastructurii rutiere, educația participanților la trafic și respectarea reglementărilor de circulație.

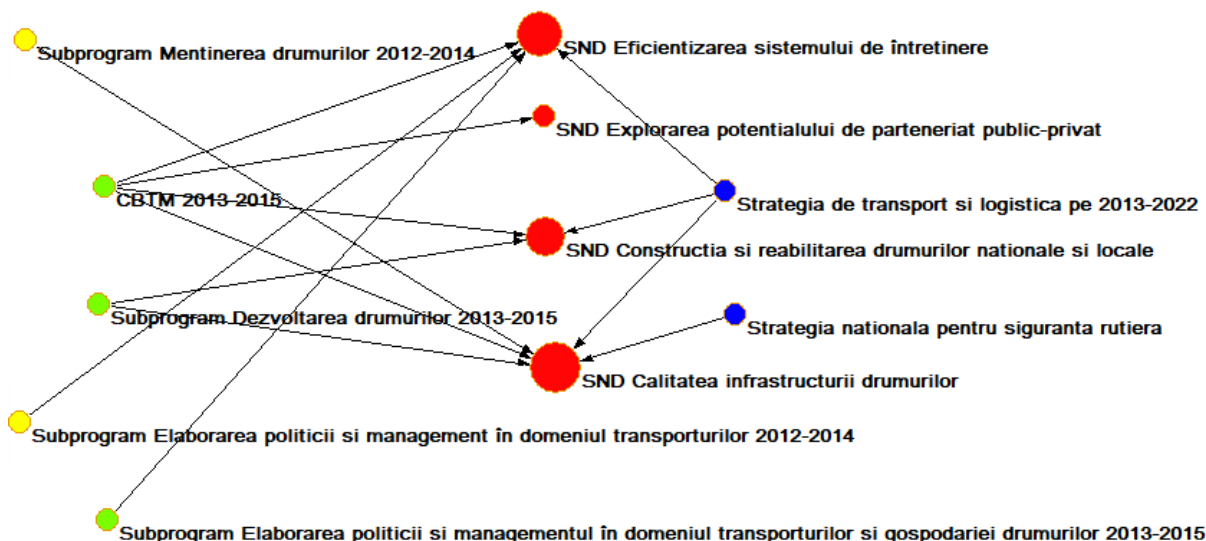
Nivelul de realizare

Nivelul de realizare a Strategiei pentru Siguranță Rutieră este în proporție de 60% fiind realizată de Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, autoritățile publice locale. Fiecare din aceste instituții are planuri separate de realizare a Strategiei Sectoriale. Toate acțiunile întreprinse sunt generalizate în Raportul anual pe implementarea Strategiei de Transport și Logistică pentru 2013-2022 pentru anii 2015, 2016, elaborat de Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor al Republicii Moldova.

²¹ Hotărârea Guvernului nr. nr. 827 din 28.10.2013, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350111>.

²² Hotărârea Guvernului nr.1214 din 27.12.2010, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=337883&lang=1>.

Figura 5. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”

Sursa: Analiza autorilor

Constatăm că prioritatea și-a găsit continuitatea în două documente de planificare strategică: Strategia de transport și logistică pentru 2013-2022 și Strategia națională pentru siguranța rutieră. Ambele strategii cuprind majoritatea elementelor viziunii strategice din compartimentul respectiv al SND, cu excepția obiectivului legat de explorarea potențialului de parteneriat public-privat, care a fost mai puțin abordat la nivelul strategiilor sectoriale (Figura 5).

Acoperirea financiară

Majoritatea obiectivelor de politici de la prioritatea *Drumuri: bune, oriunde* din SND „Moldova 2020” au fost reflectate și în programele bugetare, în afară de obiectivele ce țin de indicii de performanță logistică, calculat de Banca Mondială (Figura 5)²³.

Cu toate acestea, acoperirea financiară efectivă a fost mai problematică din cauza fluctuațiilor sporite, incertitudinii și a dependenței puternice de suportul financiar extern. Astfel, conform datelor privind executarea bugetului de stat la capitolul „Transporturile, gospodăria drumurilor, comunicațiile și informatica”, alocațiile bugetare au avut o creștere semnificativă în perioada anilor 2012-2014, după care au înregistrat o descreștere cu 28,6% în 2015 față de 2014. De asemenea, și executarea bugetului la acest capitol a avut de suferit. Dacă până în anul 2014, a înregistrat creșteri de la 1686,3 milioane lei în 2012 până la 2882,2 milioane lei în 2014, cu o rată de executare de peste 95%, apoi în 2015 executarea bugetului a scăzut până la 1721,1 milioane lei, constituind o rată de doar 81,8% executată din cea planificată (Tabelul 5).

Tabelul 5. Executarea bugetului de stat la capitolul Transporturile, gospodăria drumurilor, comunicațiile și informatica

	2012	2013	2014	2015
Planificat, milioane lei	1776,6	2299,5	2946,9	2103,7
Executat, milioane lei	1686,3	2241,1	2882,2	1721,1
Ponderea execuției bugetare, %	94,9	97,5	97,8	81,8

Sursa: Ministerul Finanțelor

²³ La momentul elaborării SND, ministerul de ramură nu a inclus indicatorii ce țin de indicii de performanță logistică în SND, principalul argument fiind că acest indicator nu are o metodologie de calcul aprobată în Republica Moldova, respectiv, nu se duce o evidență statistică pentru reflectarea datelor acestuia. Din acest considerent, acest indicator nu se regăsește nici în programele bugetare și nici în strategiile sectoriale. Pe de altă parte, o atenție sporită a fost acordată obiectivelor ce țin de reabilitarea drumurilor naționale și locale, inclusiv calitatea acestora, acestea regăsindu-se constant în programele bugetare, elaborate în perioada implementării SND.

Obiective specifice

Reieșind din faptul că doar 5 indicatori din 8 sunt cuantificați pentru monitorizarea atingerii țintelor intermediare, progresul în implementarea obiectivelor specifice din SND Moldova 2020, la capitolul "Drumuri: bune, oriunde" este unul satisfăcător, țintele care au putut fi evaluate fiind realizate în proporție de 80%. Din cei 5 indicatori cuantificați evaluați, 3 indicatori au fost atinși. Aceștia țin de reparația drumurilor locale, indicele de performanță logistică pe aspecte de infrastructură și pe aspecte de competență logistică. În același timp, este de remarcat că, deși indicatorul de reabilitare a drumurilor publice naționale nu a fost atins, acesta a înregistrat progrese semnificative, aproape de ținta intermediară propusă. În ceea ce privește indicatorii de calitate a drumurilor, în stare foarte bună și bună, nu au fost prevăzute ținte intermediare pentru a putea monitoriza progresele.

Aceste constatări vin în contradicție cu percepția actorilor implicați în acest domeniu. Astfel, conform chestionarului de evaluare, 50% din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate, iar 47,1% din respondenți au afirmat că acestea au fost realizate doar parțial. Aceasta denotă perpetuarea problemei calității drumurilor din țară, în pofida anumitor rezultate pozitive din ultimii ani. Acest fapt trebuie să servească drept imbold pentru accelerarea proceselor de îmbunătățire a sectorului, de care depinde competitivitatea și dezvoltarea durabilă a țării.

Însă, ținând cont de valorile înregistrate la etapa intermediară de monitorizare, precum și valorile propuse pentru anul 2020, decalajul este semnificativ, pasibil de un scenariu pesimist referitor la atingerea țintelor finale la acești indicatori, fiind estimat un nivel de realizare de circa 56%. Indicatorul de siguranță rutieră, privind micșorarea numărului de decese cauzate de accidentele rutiere, de asemenea, nu are prevăzută o țintă intermediară. Cu toate acestea, analizând evoluția indicatorului în timp, rapoartele de progres a implementării Strategiei naționale de siguranță rutieră și datele înregistrate la etapa intermediară de monitorizare, există probabilitatea, ca acest indicator să înregistreze performanțe favorabile până la etapa finală de implementare a SND (Tabelul 6).

Tabelul 6. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”

Indicatori de monitorizare	2012	2015 – planificat	2015 - realizat	2020 - planificat	Probabilitate a atingerii până în 2020	Sursa datelor
Drumurilor publice naționale reabilite, km	461,5	900 (2014)	891	1900	Medie	MTID
Drumurilor publice locale reparate, km	264	700 (2014)	1100	4900	Medie	MTID
Ponderea drumurilor publice naționale aflate în stare:						
• foarte bună, %	31	N/A	16	38	Joasă	MTID
• bună, %		N/A	17	42	Joasă	MTID
Numărul de decese cauzate de accidente rutiere, raportate la un milion de populație	115	N/A	83	60	Înaltă	MTID
Indicele de Performanță Logistică	2,33	2,67	2,65*	2,87	Medie	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
• infrastructură	2,44	2,35	2,55*	2,65	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
• competență logistică	2,15	2,37	2,44*	2,77	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
Total			80%		56%	

* Conform Indicelui de performanță logistică 2014 (indicele se publică o dată la 2 ani, iar pentru 2015 nu a fost calculat)

Drumurilor publice reabilite

Grație finanțării extinse, în mod special din surse externe, pentru reabilitarea drumurilor, procesul a înregistrat progrese permanente pe parcursul implementării SND. Cu toate acestea, țintele intermediare propuse pentru anul de monitorizare 2015, au fost doar parțial atinse. Astfel, indicatorul de performanță pentru reabilitarea drumurilor publice naționale aproape a fost atins, până în 2015 fiind reabilite 891 km din cei 900 km planificați. Pe de altă parte, drumurile locale au fost reabilite peste ținta propusă de

monitorizare în anul 2015, constituind 1100 km de drumuri, comparativ cu 900 km planificați (Tabelul 7).

Tabelul 7. Reabilitarea drumurilor publice în perioada anilor 2010-2015, km

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Drumuri publice naționale reabilite, km	240	330	461,5	567	750	891
Drumuri publice locale reparate, km	210	227	264	525	720	1100

Sursa: Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor

Deși în domeniul reabilitării drumurilor se remarcă o activitate foarte intensă, lucrările fiind finanțate, în mare parte, din surse externe, din creditele acordate de BERD, BEI, Banca Mondială, dar și din surse interne, constatăm că țintele propuse pentru anul 2020 sunt destul de ambițioase și au o probabilitate „medie” de a fi atinse. Această estimare este determinată, în mod special, de scăderea alocărilor bugetare pentru executarea lucrărilor de reabilitare a drumurilor.

Ponderea drumurilor publice naționale aflate în stare foarte bună și bună (notă: autorii urmează să verifice încă o dată veridicitatea datelor din această secțiune împreună cu autoritatea publică).

Conform datelor oferite de Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, ponderea drumurilor aflate în stare foarte bună este în creștere, pe când a celor aflate în stare bună este în descreștere între anii 2013 și 2015, fapt ce ar putea fi explicat de reclassificarea unor drumuri din *bune* în *foarte bune*. Deși SND nu și-a propus atingerea anumitor ținte intermediare cantitative pentru a monitoriza acest indicator, țintele propuse pentru anul 2020, de 38% din drumuri naționale aflate în stare foarte bună și de 42% din drumuri naționale aflate în stare bună, sunt foarte ambițioase, cu o probabilitate joasă de a fi atinse. Cu toate acestea, observăm o tendință de creștere a ponderii drumurilor de calitate medie și o diminuare oscilatorie a drumurilor de calitate rea și foarte rea (Tabelul 8).

Tabelul 8. Ponderea drumurilor aflate în stare:

	Rea și foarte rea	Medie	Bună	Foarte bună
2013	48	17	25	10
2014	38	26	20	13
2015	43	24	17	16

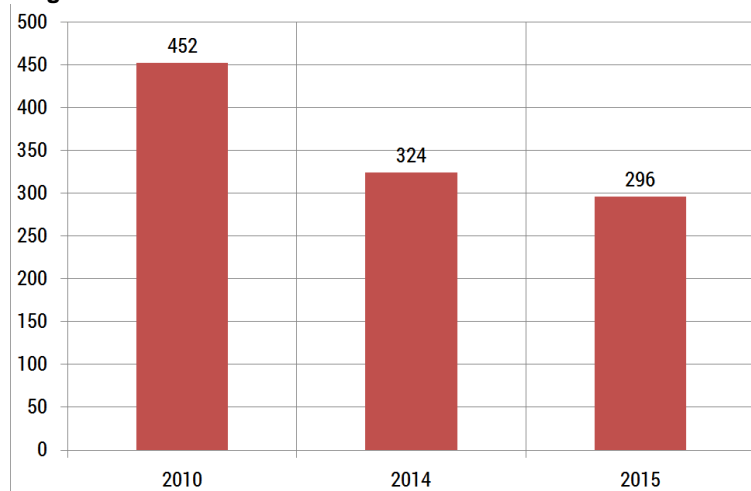
Sursa: Cancelaria de Stat, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor

Notă: datele urmează să fie verificate în mod repetat cu autoritățile publice vizate

Micșorarea numărului de decese cauzate de accidente rutiere

SND nu stabilește o țintă intermediară pentru micșorarea numărului de decese cauzate de accidente rutiere. Cu toate acestea constatăm o dinamică pozitivă a acestui indicator (Figura 6). Astfel, din anul 2010 până în anul 2015, numărul de decese s-a diminuat cu 155 de persoane (452 persoane decedate în 2010, 342 de persoane – în 2014 și 297 persoane – în 2015). Respectiv, reieșind din numărul total de 3555159 locuitori, în anul 2015 s-au înregistrat 83 de persoane decedate la un milion populație. Astfel, ținând cont de tendințele progresive înregistrate de acest indicator, putem presupune o probabilitate înaltă de atingere a acestui indicator în anul 2020.

Figura 6. Numărul deceselor cauzate de accidente rutiere

Sursa: Cancelaria de Stat, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor

Indicele de Performanță Logistică²⁴

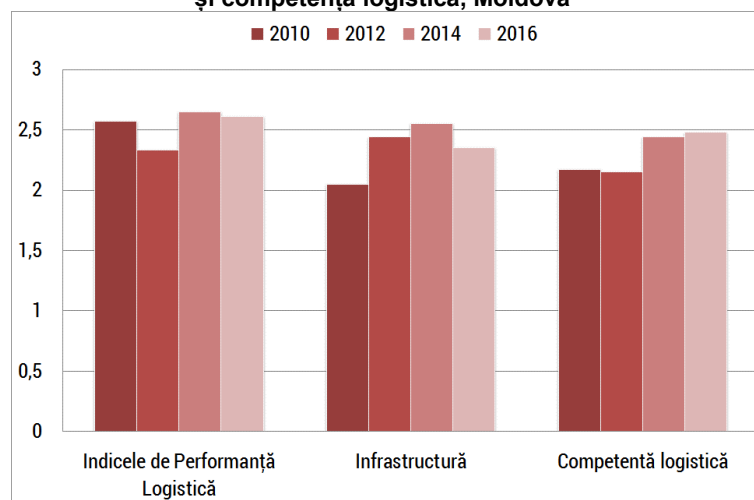
Indicele de performanță logistică este un indicator calculat de Banca Mondială la fiecare doi ani pentru 160 de țări. Din anul 2010 până în anul 2016, Republica Moldova a reușit să crească în clasament de pe locul 104 pe locul 93. Acest clasament se obține prin agregarea a 6 indicatori de performanță, dintre care și indicii monitorizați pentru atingerea performanțelor la capitolul drumuri: indicele de infrastructură și indicele de competență logistică.

Pentru evaluarea progreselor intermediare atinse de SND, în calitate de nivele de referință au fost utilizați indicii de performanță logistică din 2014 (pentru anul 2015 Banca Mondială nu a calculat indicii). La capitolul performanței serviciilor logistice, Republica Moldova a înregistrat progrese importante, doi indicatori din trei propuși pentru monitorizare fiind atinși la momentul evaluării intermediare. Indicele de performanță logistică a atins cota de 2,65 în 2014, aproape atingând ținta intermediară de 2,67, însă în 2016 a înregistrat un regres, coborând la 2,61. De asemenea, același indice de infrastructură a depășit cu mult cota propusă pentru anul evaluării intermediare, înregistrând în 2014 o cotă de 2,55 puncte, însă în anul 2016 se constată o scădere esențială a indicelui până la 2,35 puncte. În ceea ce privește competența logistică, indicele a atins cota de 2,44 puncte în 2014, ceea ce este peste așteptările propuse în 2015 de a atinge cota de 2,37 puncte, iar în 2016 a înregistrat o creștere până la 2,48 puncte. Deși au fost atinse țintele intermediare propuse la doi indici, cel în domeniul infrastructurii și cel în domeniul competenței logistice, performanța generală, evaluată în timp este oscilatorie, în ultimul an de calcul al indicelui (2016) înregistrând regrese, comparativ cu anul imediat precedent (2014). Astfel, este dificil de prognozat dacă Republica Moldova va atinge performanța propusă pentru anul 2020 la acești indici (Figura 7).

²⁴ Interpretarea indicelui respectiv este dificilă din cauza intervalelor destul de limitate de confidență (80%). Având în vedere că fluctuațiile indicelui în perioada analizată au fost relativ minore, există o probabilitate sporită ca unele observații să fie statistic ne semnificative. Aceasta este o limitare fundamentală metodologică a indicelui respectiv: <https://wb-lpi-media.s3.amazonaws.com/LPI%20Methodology.pdf>.

Figura 7. Performanța Serviciilor Logistice: infrastructură și competența logistică, Moldova

Sursa: Banca Mondială

Lipsa abordării centrate pe persoane

Echipa de evaluare a solicitat informații cu privire la numărul de persoane care au beneficiat de acces îmbunătățit (acces fizic fără bariere de ordin infrastructural) la instituții de menire socială: informație dezagregată în baza criteriilor din perspectiva drepturilor omului. De asemenea, a fost solicitată informație cu privire la ponderea din totalul km de drumuri renovate și construite din 2010 până în prezent către instituții de învățământ, instituții medicale și instituții care prestează servicii administrative, alte instituții de menire socială. Lipsa acestei informații confirmă prezumția că formularea acestei priorități tratează drumurile ca scop în sine, nespecificând impactul dezagregat asupra oamenilor – nu este clar ce îmbunătățiri în viața oamenilor de rând acești kilometri de drum vor aduce. În acest sens, formularea nereușită a priorității nu a permis asigurarea impactului demonstrabil asupra oamenilor.

Concluzii și lecții de învățat

- **În pofida unor îmbunătățiri marginale, per ansamblu, impactul general al SND asupra sectorului pare a fi minor**, deoarece situația privind infrastructura drumurilor nu s-a îmbunătățit substanțial: conform Raportului competitivității globale 2015-2016, Republica Moldova s-a clasat pe locul 133 din 140 state la capitolul calității drumurilor, comparativ cu locul 144 din 144 de state conform ediției din 2012-2013 a aceluiași raport.
- **Indicatorii de monitorizare nu sunt întocmai consistenți.** Trei indicatori, ce țin de calitatea drumurilor și de siguranța rutieră, nu au ținte intermediare, ceea ce face dificilă monitorizarea progresului implementării SND la acest capitol. În același timp, alți trei indicatori, ce țin de performanța logistică, nu au o metodologie de calcul aprobată și utilizată în Republica Moldova, ceea ce face ca acțiunile necesare pentru atingerea acestor indicatori să nu se regăsească în strategiile sectoriale și programele bugetare. Prin urmare, este necesară revizuirea indicatorilor, astfel ca aceștia să fie măsurabili, să fie stabilite valorile de referință și țintele intermediare și să fie consistenți cu viziunea strategică din SND.
- **Este necesară o planificare și management mai eficient al resurselor financiare publice în domeniul respectiv**, pentru a evita sub-executarea alocărilor bugetare, precum și a atenua volatilitatea sporită a acestora. Conform chestionarului de evaluare, problemele legate de corupție, planificare operațională ineficientă și management au fost deseori invocate de către respondenți drept factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate.
- **Acest obiectiv s-a concentrat excesiv pe kilometri de drum, fără a ține cont de necesitățile, interesele și prioritățile oamenilor.** Inițiativele analogice trebuie să se

concentreze pe nevoile persoanelor, ținând cont de diversitatea acestora: femei și bărbați, persoane cu dizabilități locomotorii, persoane cu dizabilități senzoriale, persoane în etate, copii. Oamenii au nevoie de acces îmbunătățit la servicii, bunuri, instituții de menire socială, drumurile fiind doar un instrument care nu poate fi disociat de accesibilitatea trotuarelor, clădirilor, informației.

4.4. Finanțe: accesibile și ieftine

Raționamentul politicii publice

Potrivit SND „Moldova 2020”, facilitarea accesului la finanțe poate contribui semnificativ la creșterea volumului de finanțare, atât prin intermediul sectorului bancar, cât și a celui financiar nebancar. Dezvoltarea procesului de intermediere și creșterea a nivelului de finanțare a economiei va impulsiona transformarea creditelor în investiții noi, cu impact direct și pronunțat asupra volumului producției interne brute și a veniturilor. Totodată, investițiile adiționale vor contribui la creșterea anuală a PIB-ului, fapt ce va asigura un aport susținut al sistemului financiar la creșterea economică.

Obiectivul strategic pe termen lung:

- Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor.

Viziunea strategică a documentului s-a bazat pe trei piloni principali care conțin următoarele elemente-cheie:

1. Dezvoltarea intermedierei financiare

- 1.1 Modernizarea și diversificarea instrumentelor financiare în vederea susținerii rețehnologizării industriale și inovării;
- 1.2 Creșterea nivelului de eficiență a sistemului financiar prin adaptarea la bunele practici europene de reglementare și de supraveghere;
- 1.3 Consolidarea capacităților Biroului de credite și îmbunătățirea accesului la informația despre debitori;
- 1.4 Asigurarea unei competiții veritabile pe piața bancară, reducerea costului resurselor atrase de sistemul financiar și diminuarea costului creditelor oferite.

2. Optimizarea costurilor resurselor financiare

- 2.1 Atragerea mijloacelor financiare provenite din remitențe în sistemul financiar autohton și antrenarea acestora în dezvoltarea micului business;
- 2.2 Creșterea plafonului de garantare pentru depozitele bancare și asigurarea încrederii deponenților în sectorul bancar;
- 2.3 Emiterea unor titluri de valoare pe termen lung accesibile pentru lucrătorii migranți pentru valorificarea potențialului remitențelor;
- 2.4 Scoaterea la vânzare a cotei statului din capitalul bancar și intrarea pe piață a unor investitori strategici pentru a impulsiona spiritul de concurență.

3. Simplificarea condițiilor de garantare a creditelor și a împrumuturilor

- 3.1 Eliminarea deficiențelor existente în administrarea gajului în cazul în care debitorii devin insolvăbili;
- 3.2 Dezvoltarea unor instrumentele de acoperire a riscului astfel încât lichiditățile excesive din sistemul financiar să fie direcționate într-un mod eficient spre creditarea sectorului real.

Impactul scontat a vizat următoarele elemente:

- Facilitarea accesului la finanțe și creșterea semnificativă a finanțării prin intermediul sectorului bancar și a celui financiar nebancar ca volum și ca pondere în PIB;
- Crearea unui sistem financiar care să canalizeze în mod eficient resursele financiare de la gospodăriile casnice care produc economii la agenții economici care sunt în căutare de mijloace financiare;
- Dezvoltarea pieței de capital și majorarea volumului tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare.

Documente de politici sectoriale

Pentru realizarea obiectivelor stabilite în capitolul respectiv din SND „Moldova 2020”, au fost antrenate mai multe autorități care au elaborat documente sectoriale de planificare strategică. Printre acestea menționăm Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF), care a elaborat Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014²⁵ și Ministerul Economiei, care în calitate de instituție-cheie responsabilă de domeniul IMM, a elaborat Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020²⁶. De asemenea, Strategia Națională „Diaspora - 2025”²⁷ abordează tangențial sporirea și facilitarea accesului la finanțe din perspectiva valorificării resurselor financiare câștigate de lucrătorii migranți. Totodată, Figura 8 prezintă o imagine completă asupra elementelor comune dintre SND „Moldova 2020” și principalele documente de planificare strategică relevante.

În aceleași timp, chiar dacă sectorul bancar reprezintă elementul central în realizarea priorității „Finanțe accesibile și ieftine”, criza din 2014-2015 a orientat prioritățile către stabilizarea și recuperarea sectorului, cele mai multe din acestea regăsindu-se în Planurile de acțiuni anuale sau bi-anuale ale Guvernului.

1. Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014²⁸

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Având drept scop determinarea direcțiilor de dezvoltare a pieței financiare nebancale din Republica Moldova, *Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014* s-a axat pe realizarea mai multor obiective stabilite în SND „Moldova 2020” precum și acțiuni specifice pieței financiar-nebancale. Totodată, aceasta prezintă o corelare destul de bună cu SND, ambele documente urmărind dezvoltarea și stimularea implementării noilor instrumente financiare, consolidarea activității birourilor istoriilor de credit, fortificarea sistemului de reglementare și supraveghere a pieței financiare sau dezvoltarea pieței de capital. De asemenea, strategia sectorială completează SND, atât la nivelul obiectivelor propuse, cât și la nivelul indicatorilor de monitorizare a rezultatelor, prezentând o viziune mult mai clară de dezvoltare a fiecărui sub-sector al pieței financiare nebancale.

În același timp, SND „Moldova 2020” conține unele priorități de dezvoltare și a sectorului financiar bancar care nu se regăsesc în cadrul Strategiei sectoriale, și anume atragerea mijloacelor financiare provenite din remitențe în sistemul financiar autohton și antrenarea acestora în dezvoltarea micului business. De cealaltă parte, *Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014* conține unele priorități deosebit de importante care, însă, nu se regăsesc în SND „Moldova 2020”: consolidarea capacităților instituționale ale organului de supraveghere, perfecționarea legislației privind prevenirea fraudelor pe piața financiară bancară sau ridicarea culturii financiare a populației, or aceste elemente constituie piloni esențiali în procesul de modernizare a sectorului financiar și asigurării celor mai bune soluții de finanțare.

Nivelul de realizare

Per ansamblu, rezultatul implementării *Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pentru anii 2011-2014*²⁹ poate fi considerat unul moderat. Deși au fost realizate o mare parte din acțiunile prevăzute, totuși piața financiară bancară rămâne în continuare afectată de o serie de constrângeri care frânează dezvoltarea acesteia. În vederea continuării reformelor inițiate și atingerii unor noi

²⁵ Legea nr.35 din 03.03.2011 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011–2014 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011–2014.

²⁶ Hotărârea Guvernului nr.685 din 13.09.2012 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012–2020.

²⁷ Hotărârea Guvernului nr.200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia.

²⁸ Legea nr. 35 din 03.03.2011, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=338267>.

²⁹ Adrian Lupușor, „Raport de monitorizare a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014”, raport realizat pentru Grupul de Lucru Economie, Finanțe și Mediu Antreprenorial al Consiliului Național pentru Participare, <http://cnp.md/ro/produse/monitorizarea-politicilor/finane/item/1462-raport-monitorizare-str-dezv-a-pie%C8%9Bei-financiare-nebancale-2011-2014>.

obiective de dezvoltare și creare a unei piețe financiare nebancale solide și competitive, a fost elaborată o nouă Strategie pentru anii 2016-2020. Chiar dacă acest document prezintă clar prioritățile CNPF bazate pe dezvoltarea continuă a pieței financiare nebancale și consolidarea rolului acesteia în economia națională, conjunctura economică și politică din ultima perioadă a deviat atenția de la proiectul propus spre aprobare. În aceste condiții, fiind lipsită de susținerea potrivită, CNPF nu a reușit să promoveze la nivelul Executivului și Legislativului proiectul Strategiei, situația atestându-se una confuză și incertă pentru moment.

2. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020³⁰

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 stabilește direcțiile prioritare de dezvoltare a IMM, printre care și îmbunătățirea accesului acestora la finanțare. Astfel, aceasta corelează relativ bine cu obiectivul „*Finanțe accesibile și ieftine*” din SND „Moldova 2020”, ambele documente urmărind implicarea susținută a mijloacelor financiare provenite din remitențe în cadrul mecanismului național de intermediere, dezvoltarea sistemului de garantare a creditelor sau implementarea unor scheme de finanțare (ex. PARE 1+1). Totodată, SND „Moldova 2020” nu face distincție între mărimea sau sectorul de activitate a întreprinderilor, accentul fiind pus pe toată gama de agenți economici. Mai mult ca atât, SND „Moldova 2020” prezintă o serie de obiective ce ținesc dezvoltarea generală a mecanismului de intermediere financiară, obiective ce acoperă atât sectorul bancar, cât și cel financiar nebancale.

De cealaltă parte, *Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii* conține unele priorități specifice privind IMM care nu se regăsesc în SND „Moldova 2020”, și anume atragerea liniilor de credit pe termen lung de la instituțiile financiare internaționale (BERD, BEI, BM, etc.) sau facilitarea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la achizițiile publice. De asemenea, aceasta stabilește în mod clar modul de dezvoltare a sistemului de garantare a creditelor pentru IMM-uri prin consolidarea capacităților financiare a Fondului de garantare a Creditelor, gestionat de Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM). Astfel, ținând cont de impactul esențial asupra accesului la finanțe ieftine pe care l-ar putea avea aceste acțiuni, includerea în cadrul SND „Moldova 2020” ar fi binevenit, atragerea finanțării din exterior vizând dezvoltarea pe termen lung a țării.

Nivelul de realizare

Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii este caracterizată de un nivel avansat de realizare³¹: din numărul total de acțiuni planificate pentru perioada 2015-2017, 74% au fost realizate, iar 12% sunt în curs de realizare, conform raportului pentru anul 2016. Totodată, în partea ce ține de îmbunătățirea accesului IMM la finanțe, toate acțiunile specificate în capitolul dat se prezintă a fi realizate în limitele surselor de finanțare disponibile.

3. Strategia Națională „Diaspora - 2025”³²

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia națională „Diaspora-2025” urmărește dezvoltarea relațiilor cu membrii diasporei, promovarea și respectarea drepturilor tuturor cetățenilor țării, indiferent de locul aflării acestora. De asemenea, aceasta tinde să contribuie la creșterea cooperării dintre Guvern, autoritățile publice locale, societatea civilă din țară și diasporă, prin consolidarea și extinderea abordării transversale a politicilor cu privire la diasporă, migrație și dezvoltare, precum și prin implicarea și colaborarea diasporei în vederea dezvoltării Republicii Moldova.

³⁰ Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13.09.2012, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344806&lang=1>.

³¹ Rapoartele Ministerului Economiei privind realizarea planului de acțiuni privind implementarea strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii (anii 2012 – 2016).

³² Hotărârea Guvernului nr. 200 din 26.02.2016, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363576>.

Totodată, din punct de vedere al obiectivului „Finanțe accesibile și ieftine” stabilit în SND „Moldova 2020”, *Strategia națională „Diaspora-2025”* corelează relativ bine cu obiectivul implicării diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova. Astfel, ambele documente strategice stabilesc drept prioritate diversificarea și dezvoltarea programelor de susținere a inițiativelor inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reînțorși, precum și facilitarea creării mecanismelor de economii și investiții colective.

Nivelul de realizare

Fiind adoptată în anul 2016, *Strategia „Diaspora-2025”* prevede demararea implementării acțiunilor ce țin de diversificarea și dezvoltarea programelor de susținere a inițiativelor inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reînțorși sau facilitarea creării mecanismelor de economii și investiții colective începând cu anul 2017³³. Astfel, reieșind din termenii stabiliți, nivelul de realizare a Strategiei date din punct de vedere al accesului la finanțe ieftine nu poate fi pentru moment evaluat.

Figura 8. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

În vederea susținerii accesului la finanțe ieftine, mai multe instituții ale statului au bugetat anual în cadrul programelor și subprogramelor bugetare anumite resurse financiare (Figura 8). Astfel, cele mai relevante sunt programele și subprogramele bugetare anuale ale Ministerului Economiei și cele ale Ministerului Agriculturii, pentru perioada 2013-2016. Acestea prevăd alocare de resurse financiare pentru realizarea programelor de stat de susținere a antreprenoriatului, precum și alte programe ce urmăresc facilitarea accesului la finanțe, cum ar fi Fondul de garantare a creditelor sau Incubatoarele de afaceri. Totodată, alte instituții ale statului, care nu sunt finanțate direct din Bugetul de stat (CNPF,

³³ Planul de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea Strategiei naționale „Diaspora-2025”, http://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf.

BRD) au apelat la sursele bugetare anuale proprii sau la proiectele de asistență externă în vederea realizării acțiunilor stabilite în Strategiile sectoriale.

Pentru a facilita accesul la finanțe și a stimula dezvoltarea afacerilor, pe parcursul implementării SND „Moldova 2020”, Ministerul Economiei, prin intermediul ODIMM, a continuat implementarea programelor de suport antreprenorial, precum și identificarea instrumentelor noi de finanțare. Astfel, o serie de Programe orientate spre crearea condițiilor propice dezvoltării sectorului IMM au fost puse în aplicare, printre cele mai importante fiind „PARE 1+1” și *Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)*. De asemenea, pentru a facilita accesul la gaj și garanții, a fost continuată activitatea Fondului de Garantare a Creditelor, iar prin intermediul Fondului de susținere financiară a rezidenților Incubatoarelor de Afaceri a fost oferită posibilitatea antreprenorilor de a obține mijloace financiare în condiții preferențiale. Totodată, sursele de finanțare pentru implementarea acestora au fost bugetate în cadrul Programelor bugetare ale Ministerului Economiei, și anume, *Programul Dezvoltarea economiei naționale, Subprogramul Susținerea Întreprinderilor Mici și Mijlocii*. Mai mult ca atât, prin intermediul programului dat sunt alocate și resursele financiare în baza Acordurilor semnate de Guvernul Republicii Moldova și Guvernele altor state sau instituțiile financiare internaționale. În acest sens, putem menționa Programul de Ajutor Japonez (JNPGA) pentru procurarea utilajului sau Proiectul Ameliorarea Competitivității (PAC) finanțat din resursele împrumutului Băncii Mondiale.

De asemenea, în vederea implementării liniilor de credit pentru dezvoltarea sectorul privat finanțate de un șir de instituții financiare internaționale, a fost creat Directoratul Liniei de Credit (DLC) pe lângă Ministerul Finanțelor. Activitatea acestei unități influențează semnificativ accesul la finanțe pentru un șir de agenți economici autohtoni prin intermediul mai multor programe. DLC reprezintă o unitate specială, căreia i-au fost atribuite funcții de re-creditare și administrare a resurselor liniilor de credit ale proiectelor și programelor investiționale definite de Guvern și de Ministerul Finanțelor, finanțate din împrumuturile și granturile externe ale Băncii Mondiale, Băncii Europene de Investiții, IFAD și ale altor organizații financiare internaționale. Acestea au drept scop sprijinirea și dezvoltarea economiei țării, promovarea exporturilor, susținerea tinerilor întreprinzători, crearea noilor locuri de munca, dezvoltarea întreprinderilor noi private.

Cu toate acestea, atât programele lansate prin intermediul ODIMM-ului, cât și cele susținute de DLC, nu sunt suficiente pentru a acoperi cererea și necesarul de finanțare existent, accesul la finanțe fiind în continuare o constrângere pentru mediul antreprenorial. De asemenea, în ceea ce privește acoperirea financiară pentru realizarea obiectivelor stabilite în SND „Moldova 2020”, nu putem determina o planificarea bugetară clară pentru fiecare obiectiv în parte, respectiv putem constata că prioritățile au fost stabilite mai mult formal. Astfel, o planificare bugetară concludentă este realizată doar pentru pilonul 1 – „*Dezvoltarea intermediarii financiare*”, și anume planificarea anuală a mijloacelor financiare destinate modernizării și diversificării instrumentelor financiare în vederea susținerii re tehnologizării industriale și inovării, precum și sporadic pentru alte acțiuni. Cu toate acestea, resursele financiare alocate pentru susținerea accesului la finanțe ieftine pot fi cuantificate și prin intermediul programelor de stat de susținere a antreprenoriatului sau alte mecanisme create în acest sens, prezentate în Tabelul 9.

Tabelul 9. Resursele financiare alocate pentru susținerea accesului la finanțe în perioada 2010 - 2016, milioane lei

Denumire indicatori	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	TOTAL
Resursele financiare alocate anual și utilizate pentru crearea, menținerea și dezvoltarea Incubatoarelor de Afaceri	3,9	10,2	15,0	10,2	15,0	3,7	15,0	73,0
Volumul garanțiilor active anual, acordate mediului de afaceri	7,4	10,8	14,9	23,1	31,4	30,8	29,2	147,5
Volumul granturilor acordate anual de către stat prin intermediul programelor de stat de susținere a antreprenoriatului, inclusiv:	38,3	50,4	60,2	71,8	90,0	14,8	65,0	390,4
Volumul granturilor acordate anual de către stat prin intermediul programului de stat PARE 1+1	-	10,0	9,3	23,3	41,0	7,6	49,7	140,9

Volumul granturilor acordate anual de către stat prin intermediul programului de stat PNAET	15,5	27,7	33,3	33,6	40,3	960,0	3,6	154,9
Volumul granturilor acordate de către stat prin intermediul JNPGA	16,0	7,3	10,4	12,4	8,8	5,7	1,6	62,2
Volumul granturilor acordate de către stat prin intermediul proiectelor PAC I și PAC II	6,7	5,4	7,2	2,5	-	0,6	10,1	32,5

Sursa: Ministerul Economiei

Programe de stat de susținere a antreprenoriatului

1. Programul „PARE 1+1”

Programul-pilot de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1” este destinat lucrătorilor migranți sau rudelor de gradul întâi ai acestora, care doresc să investească în inițierea sau extinderea unei afaceri. Obiectivul Programului constă în mobilizarea resurselor umane și financiare ale lucrătorilor migranți moldoveni în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova prin stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii. În cadrul Programului, antreprenorii au posibilitatea să beneficieze de un grant în sumă de până la 200 mii lei, în baza regulii „1+1”, care prevede că fiecare leu investit din remitențe va fi suplinit cu un leu din cadrul PARE.

Rezultatele pentru perioada anilor 2010-2016 prezintă faptul că prin intermediul acestui program a fost facilitat accesul la finanțare pentru 927 întreprinderi, care au semnat contracte de finanțare nerambursabilă. Totodată, analiza investițiilor efectuate arată că pentru crearea și dezvoltarea afacerilor au fost alocate 540 milioane lei, inclusiv mai mult de jumătate reprezintă mijloace financiare obținute din munca de peste hotare și economisite de către lucrătorii migranți și/sau rudele acestora. De asemenea, au fost încheiate contracte de finanțare nerambursabilă în sumă de 140,9 milioane lei. Astfel, la fiecare leu transferat în cadrul Programului sunt atrași circa 3,3 lei investiții în economie. În aceste condiții, numărul locurilor de muncă noi create se estimează la 2780.

Totodată, obiectivul implicării mijloacelor financiare provenite din remitențe prin intermediul programului PARE 1+1 nu a avut în fiecare an suficientă acoperire financiară, fapt ce a determinat transferarea unor proiecte pentru anii următori. (ex. anul 2015). Mai mult ca atât, resursele programului sunt deseori insuficiente pentru a satisface integral cererea de finanțare, implicarea asistenței externe fiind una din prioritățile programului.

2. Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)

Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor are drept scop dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale ale tinerilor bazate pe cunoașterea și gestionarea optimă a resurselor și facilitarea accesului tinerilor antreprenori la resurse financiare necesare inițierii și dezvoltării unei afaceri proprii. Totodată, în ceea ce privește componenta financiară, programul prevede acordarea unui grant nerambursabil în proporție de 40% din împrumutul solicitat de la o bancă comercială. Valoarea maximă a împrumuturilor acordate este plafonată la nivelul de 300 mii lei, iar maturitatea până la 5 ani.

Cumulativ, de la începutul derulării Programului PNAET au fost finanțate 1678 de subproiecte ale tinerilor beneficiari în sumă totală de 482,2 milioane lei, inclusiv granturi aferente nerambursabile în mărime de 40 la sută din suma împrumutului sau circa 154,8 milioane lei. Din grantul total alocat, cota grantului Comisiei Europene constituie circa 71%. Cu toate acestea, în ultimii doi ani (2015 și 2016) finanțările acordate prin intermediul acestui program au scăzut semnificativ. Astfel, în anul 2015 au accesat împrumut preferențial doar 8 tineri antreprenori în suma totală de 2,4 milioane lei, iar în anul 2016 au fost aprobate și decontate 31 sub-proiecte în suma totală de 9,2 milioane lei, inclusiv granturi ale acordate de 3,6 milioane lei.

3. Fondul de Garantare a Creditelor

Fondul de Garantare a Creditelor a fost constituit cu scopul sporirii competitivității economiei naționale prin facilitarea accesului la finanțare a IMM-urilor prin intermediul garanțiilor financiare pentru garantarea

creditelor. Astfel, acest fond oferă garanții pentru credite de la 150 mii lei în cazul IMM-urilor gestionate de tineri, până la 5 milioane lei în cazul celor exportatoare. În perioada anilor 2010-2016, cu suportul Fondului a fost facilitată debursarea creditelor pentru 227 de întreprinderi micro și mici, în sumă cumulativă de circa 124 milioane lei, asigurate cu garanții financiare în valoare cumulativă de circa 50 milioane lei, care, respectiv, au contribuit la implementarea proiectelor investiționale în valoare cumulativă de peste 200 milioane lei. La sfârșitul anului 2016 erau active 139 garanții financiare, în sumă de 29,2 milioane lei, care au permis debursarea creditelor în valoare de 87,9 milioane lei și efectuarea de către IMM-uri a investițiilor în valoare de 154,7 milioane lei.

4. Fondul de susținere financiară a rezidenților Incubatoarelor de Afaceri

Obiectivele generale ale înființării Incubatoarelor de Afaceri (IA) în Republica Moldova țin de crearea unui mediu de afaceri favorabil dezvoltării și creșterii IMM-urilor, promovarea culturii antreprenoriale și facilitarea accesului IMM-urilor la surse de finanțare. Scopul constituirii Incubatoarelor de Afaceri se bazează pe susținerea dezvoltării întreprinderilor aflate la început de activitate sau în faza incipientă de dezvoltare. Astfel, 69 din 155 din companiile rezidente ale IA sunt companii debutante, în prima fază a activității. Per total, în cadrul IA sunt incubate 24 de companii din domeniul producției și 127 de companii din domeniul prestării serviciilor, cu o cifră de afaceri totală de circa 126 milioane lei.

În anul 2014, ODIMM a elaborat schema de finanțare și setul de acte procedurale necesare constituirii și funcționării Fondului de susținere financiară a rezidenților. În baza actelor aprobate, fiecare incubator de afaceri a constituit un Fond de susținere financiară a rezidenților în valoare de 300 mii lei, direcționat spre a spori capacitatea de dezvoltare a antreprenorilor prin facilitarea accesului la finanțare a acestora, urmare a acordării resurselor financiare sub forma de împrumut preferențial. Astfel, pe parcursul anului 2015, un număr de 9 agenți economici din cadrul IA au beneficiat de finanțare în sumă totală de 451 mii lei. Suma maximă a creditului este de 60 mii lei și este acordată fără procente și comisioane pe perioada de incubare.

Obiective specifice

În vederea monitorizării și cuantificării rezultatelor obiectivului de facilitare a accesului la finanțe, SND propune 4 indicatori de monitorizare. Totuși, fraudă bancară și criza care a urmat în 2014-2015 a lăsat o amprentă negativă asupra rezultatelor generate de sectorul bancar. În aceste condiții, analiza rezultatelor prin prisma indicatorilor propuși prezentată în Tabelul 10, relevă un progres diferit pentru aceștia, valoarea-țintă a 2 din cei 4 indicatori fiind neatinsă. Totodată, pentru 2020 estimăm un nivel de 38% de realizare a țintelor finale.

Tabelul 10. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

Indicatori de monitorizare	2010	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 - planificat	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor
Ponderele depozitelor în PIB, %	35,8	40	40	45	Medie	BNM; BNS
Ponderele creditelor în PIB, %	37,2	45	35	50	Joasă	BNM; BNS
Nivelul primei de risc, p.p.	10,1	9	-7	7	Înaltă	BNM; BNS
Volumul tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare raportat la PIB, %	0,4	2	0,15	5	Joasă	CNPF
Total			50%		38%	

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNM și BNS

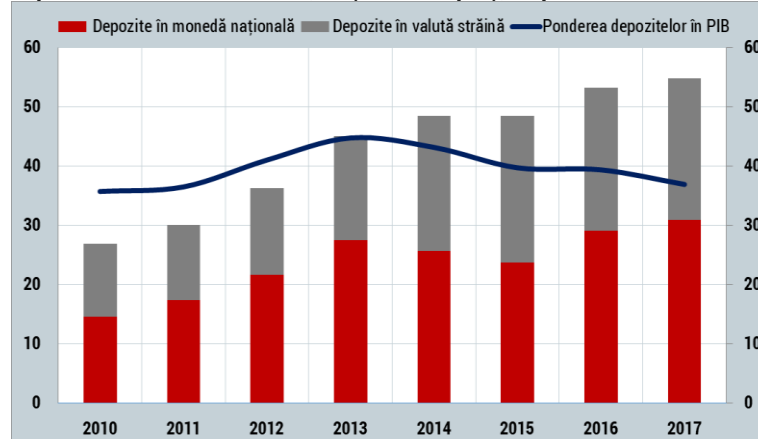
Ponderea depozitelor în PIB

Depozitele bancare atrase de la populație rămân principala sursă de finanțare a activității de creditare. Pe parcursul perioadei monitorizate, volumul și structura acestora au fost influențate de o serie de factori, printre care cei mai importanți țin de încrederea în băncile locale, stabilitatea monedei naționale, rata de remunerare sau înclinația spre economisire a populației și firmelor. Totodată, în condițiile

sistemului financiar național, ponderea depozitelor în PIB nu reflectă neapărat un nivel sporit de încredere al deponenților, ci mai degrabă o lipsă de instrumente de economisire și investiții pe care le oferă piața.

Chiar dacă în perioada 2010-2017 nivelul plafonului de garantare a depozitelor a fost menținut la suma de 6 mii lei, și aceasta doar pentru persoanele fizice, conform datelor prezentate în Figura 9, volumul total al depozitelor atrase de către bănci a crescut constant. Acest fapt se datorează în mare parte creșterii veniturilor disponibile ale populației și firmelor, rezultate în special de pe urma remitențelor de bani efectuate de lucrătorii migranți. De asemenea, în lipsa unor instrumente alternative de economisire (pensii private, fonduri de investiții, accesul direct la VMS, etc.) marea majoritate a economiilor populației continuă a fi plasate în băncile comerciale.

Figura 9. Volumul depozitelor atrase, miliarde lei, și ponderea depozitelor bancare în PIB, % (axa dreaptă), în perioada 2010 - 2017

Sursa: Banca Națională a Moldovei; Biroul Național de Statistică

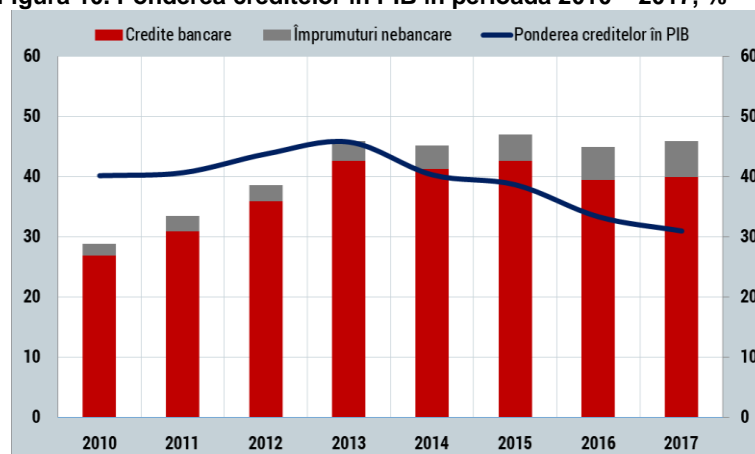
La sfârșitul anului 2016 ponderea depozitelor în PIB constituia un nivel de circa 39%, cu o ușoară tendință de micșorare cauzată de ratele mici de remunerare practicate de bănci, atât pentru depunerile în monedă națională, cât și pentru cele în valută. Totodată, ținând cont de excesul de lichiditate din sector și cererea scăzută de credite, este puțin probabil ca valoarea acestui indicator să atingă nivelul planificat, de 45%, către anul 2020, acesta mai degrabă rămânând în jurul valorii de 40%. Chiar și așa, volumul dat de depozite este mai mult decât suficient pentru a satisface cererea de creditare a sectorului real, precum și a finanța alte plasamente ale băncilor și nevoi ale Guvernului (ex. VMS). Mai mult ca atât, rata de remunerare a plasamentelor în monedă națională tinde să se stabilizeze în jurul nivelului inflației, fără perspective de creștere, fapt ce determină un cost real de finanțare pentru bănci practic nul și posibilitatea practicării unor marje de dobândă mai mici la credite.

Ponderea creditelor în PIB

Având la bază evoluția pozitivă a depozitelor bancare și relativa stabilitate a condițiilor macroeconomice (creștere economică constantă și inflație moderată), procesul de creditare prin intermediul băncilor comerciale a cunoscut o perioadă de creștere până în momentul declanșării crizei din 2014-2015, fenomen prezentat în Figura 10. Totodată, la nivel agregat pe întreg sistemul financiar, procesul de intermediere financiară era susținut în proporție de circa 93% de creditul bancar, împrumuturile nebancale fiind egal împărțite în sectorul de micro-finanțare și cel de leasing. Odată cu declanșarea crizei în 2014 și fraudele de proporții foarte mari care s-au produs în trei bănci³⁴, activitatea de creditare a intrat pe un trend descendent, fapt ce a determinat evoluții structurale și tendințe noi în procesul de intermediere financiară.

³⁴ BC Banca de Economii; BC Banca Socială; BC Unibank.

Figura 10. Ponderea creditelor în PIB în perioada 2010 – 2017, %

Sursa: Banca Națională a Moldovei; Biroul Național de Statistică

Astfel, criza a generat o puternică incertitudine și o lipsă de încredere între instituțiile bancare și economia reală. Deși stopată prin intervenția Guvernului³⁵, efectele colaterale generate de criză continuă să se materializeze prin reducerea încrederii agenților economici și populației în perspectivele economiei naționale și, în același timp, reducerea încrederii băncilor în calitatea și viabilitatea unor proiecte investiționale. În aceste condiții, atât cererea de credite, cât și apetitul de risc care caracterizează oferta de credite înregistrează o reducere semnificativă, iar rezultatele activității de creditare prin intermediul băncilor comerciale începând cu 2014 se prezintă a fi destul de modeste. Reducerea intermedierei bancare generează, într-o oarecare măsură, migrarea cererii de finanțare către alte sectoare mai puțin reglementate ale pieței, în special sectorul de micro-finanțare și cel de leasing. Începând cu anul 2014, sectorul financiar nebancaar câștigă din ce în ce mai mult teren din contul băncilor, ponderea împrumuturilor acordate în total credite crescând cu circa 5 p.p. până la nivelul de 12% la finele anului 2016.

Datorită sectorului financiar nebancaar, în perioada evaluată, volumul total de finanțare în termeni nominali a rămas practic egal cu cel de până la criză, de circa 40 miliarde lei. Totuși, atât în termeni reali, cât și ca pondere în PIB, nivelul intermedierei financiare s-a redus semnificativ, înregistrând un declin de circa 10 p.p. în ultimii 2 ani. Astfel, către sfârșitul anului 2016, ponderea creditelor în PIB, atât sectorul bancar, cât și sectorul financiar nebancaar, se situează în jurul valorii de 33%, mult sub nivelul planificat a fi atins în anul 2020 (50%). De asemenea, și perspectivele de creștere a acestui indicator în perioada următoare sunt reduse, o serie de factori continuând să influențeze negativ procesul de intermediere. Situația generală a economiei naționale, climatul investițional neadecvat, lipsa de informații certe, pesimismul în cadrul mediului de afaceri, divergențele politice și ineficiența activității bancare continuă să mențină marja de risc la un nivel ridicat ceea ce completează semnificativ costul final al creditului. De asemenea, reformele demarate în sector și aplicarea unor măsuri de redresare la cele mai mari bănci generează implicit o reducere a ofertei de credite (ex. norma rezervelor obligatorii, reducerea perioadei de grație, plafonul maxim al creditului sau creditele către grupuri afiliate). În rezultatul acestor acțiuni, atingerea valorii-țintă de 50% a indicatorului ponderea creditelor în PIB până în anul 2020 este foarte puțin probabilă.

Nivelul primei de risc

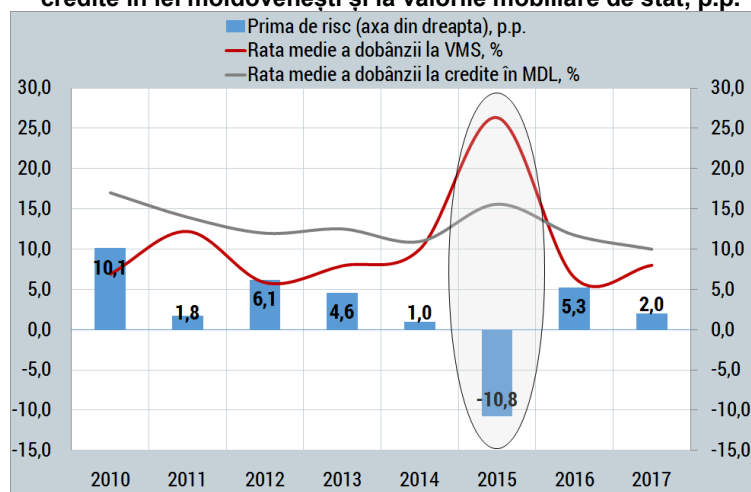
În condițiile unei economii caracterizate de riscuri înalte, atât prețul real al creditelor, cât și costul efectiv al finanțării oferite de instituțiile financiare autohtone rămân a fi destul de ridicate. În mod obișnuit, prețul efectiv al creditelor este compus din 3 componente: costul resurselor atrase, marja de profit a băncii și primele de risc. La acestea se mai adaugă un anumit grad de ineficiență al activității bancare generate de ponderea creditelor neperformante și alte cheltuieli suportate de bănci. Dacă la moment costul

³⁵ În scopul stabilizării situației din sectorul bancar, Guvernul a aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 807 din 17 noiembrie 2014 și Hotărârea de Guvern nr. 101 din 1 aprilie 2015, emiterea garanțiilor de stat pentru garantarea creditelor de urgență acordate de BNM celor trei bănci fraudate.

resurselor atrase tinde să fie la același nivel cu rata inflației, ceea ce are o influență pozitivă asupra micșorării prețului real al creditelor³⁶, atunci prima de risc și marja de profit aplicată continuă să fie la un nivel ridicat, fapt ce determină un cost real al creditului de cel puțin 4%–5%..

Primele de risc, exprimate ca diferența dintre rata dobânzii la creditele acordate de către bănci și rata dobânzii la obligațiunile de stat, rămâne printre cele mai mari din regiune. Totodată, valoarea acestui indicator nu reprezintă neapărat situația reală, exemplul anului 2015 fiind mai mult decât concludent, Figura 11. Astfel, pe parcursul anului 2015 rata medie la VMS a fost cu câteva puncte procentuale peste rata medie la creditele noi acordate, ceea ce a împins valoarea indicatorului primei de risc mult în zona unităților negative. Incertitudinile privind reluarea finanțării externe și deficiențele mecanismului de tranzacționare a VMS au constrâns Ministerul Finanțelor să se împrumute de pe piața internă la costuri foarte mari, fapt ce a distorsionat relevanța în timp a acestui indicator. În acest context, chiar dacă valoarea-țintă planificată către anul 2020 va fi atinsă, aceasta nu va exprima neapărat situația reală pe piața creditelor

Figura 11. Nivelul primei de risc și a ratelor medii ale dobânzilor la credite în lei moldovenești și la valorile mobiliare de stat, p.p.

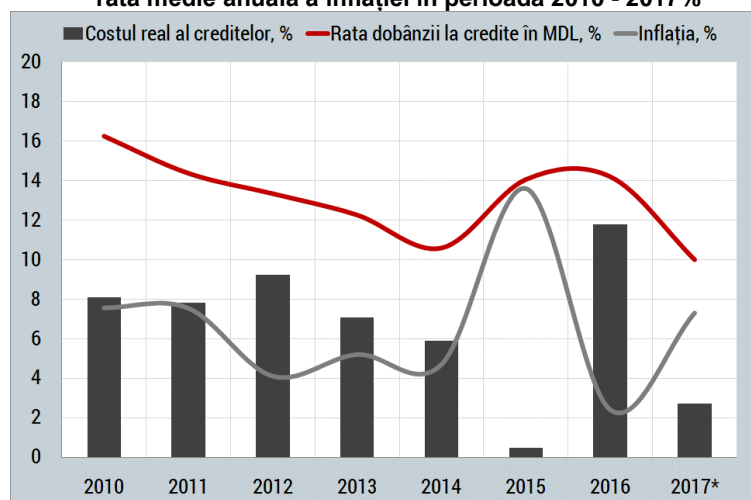

Sursa: Banca Națională a Moldovei

Totodată, un indicator alternativ pentru determinarea costului finanțării ar fi costul real al creditelor, calculat ca rata efectivă a dobânzii la credite corectată cu nivelul inflației după cum este prezentat în Figura 12. Astfel, exceptând perioada crizei bancare și cea imediat post criză (anii 2014 - 2016) costul real mediu al creditelor atinge nivelul de 7% - 8%, cu o diminuare semnificativă începând cu mijlocul anului 2016, până la nivelul de circa 3% (luna iunie 2017). Această descreștere se datorează în mare parte lipsei cererii de credite, fapt ce a determinat băncile să-și revizuiască semnificativ politicile și condițiile de creditare, dar și nivelului relativ mai înalt al inflației, 7,4% în luna iunie 2017.

³⁶ Prețul real al creditelor este diferența dintre rata efectivă a dobânzii și nivelul inflației.

Figura 12. Costul real al creditelor, rata dobânzii la credite în MDL și rata medie anuală a inflației în perioada 2010 - 2017*

Sursa: Banca Națională a Moldovei

*Costul real al creditului a fost calculat ca rata efectivă a dobânzii la credite minus nivelul inflației

Majorarea volumului tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare raportat la PIB

În pofida intenției de a majora volumul tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare, piața de capital a înregistrat o creștere nesemnificativă până în anul 2014, urmată de un declin pronunțat câțiva ani de-a rândul. O serie de factori negativi, inclusiv impedimentele generate de cadrul juridic, nu au permis pieței de capital să se transforme într-o sursă reală de investiții pentru agenții economici. În prezent, în jur de 40 de companii sunt listate la Bursa de Valori, iar pe parcursul ultimilor ani oferta publică de valori mobiliare pe piața primară a fost extrem de redusă. În anul 2015, volumul tranzacțiilor bursiere a constituit circa 183 milioane lei sau 0,15% din PIB. În aceste condiții, probabilitatea atingerii obiectivului planificat de 5% către anul 2020 este una extrem de redusă.

Totodată în textul SND „Moldova 2020” sunt menționați un șir de alți indicatori, valoarea cărora este importantă pentru înțelegerea deplină a factorilor și fenomenelor ce caracterizează evoluția sistemul financiar național. Tabelul 11 prezintă evoluția valorii acestora începând cu anul 2010 până la sfârșitul anului 2016, precum și valoarea estimată pentru anul 2017.

Tabelul 11. Indicatori monitorizați (adiționali) – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 estimat
Ponderea creditelor în PIB, %	37,2	37,6	40,7	42,4	36,8	35,1	29,2	30
Ponderea depozitelor în PIB, %	35,8	36,6	41,1	44,9	43,3	39,8	39,5	40
Ponderea activelor bancare lichide, %	34,6	33,2	32,9	33,8	22,5	41,7	49,2	50
Rata medie a dobânzii la creditele noi acordate în MDL, %	16,3	14,4	13,3	12,3	10,6	14,1	14,2	12
Ratele medii la VMS	7,8	12,2	7,1	6,5	7,7	20,9	15,1	8
Rata medie a depozitelor noi atrase, %	7,6	7,5	7,6	7,2	5,7	12,1	10,7	7
Concentrarea bancară ³⁷ , %	70,0	70,1	70,3	66,9	75,8	83,9	83,4	85
Ponderea sectorului financiar nebanca ³⁸ , %	2,7	3,1	3,0	3,3	3,5	3,6	4,1	5
Cota de piață a băncilor străine ³⁹ , %	< 20	< 20	19,6	17,0	14,7	24,4	26,1	26
Cota statului în băncile comerciale, %	6	6	6,5	6,4	8,3	0	0	0
Volumul tranzacțiilor bursiere în PIB, %	0,4	0,3	0,7	0,8	0,6	0,15	0,25	< 0,5

Sursa: BNS, BNS, CNPF

Analiza beneficiarilor

³⁷ Cota de piață a primelor 5 bănci după volumul activelor.

³⁸ Companii de micro-finanțare, asociații de economii și împrumut, companii de leasing.

³⁹ Bănci filiale ale unor bănci străine.

Analiza informației oferite cu privire la grupurile au beneficiat de susținere anual prin granturi din partea statului prin intermediul programelor de susținere a antreprenoriatului (PNAET, PARE 1+1, CEP II, JNPGA) reflectă următoarele:

- Lipsește informația dezagregată pe următoarele criterii: vârstă (persoanele în etate), dizabilitate, etnie, statut social-economic;
- Femeile au beneficiat de sprijin pentru dezvoltarea antreprenoriatului în proporție de doar 26%.
- Este plauzibil că 80% de granturi au fost direcționate în mediul rural (unde se atestă discrepanțele majore). Însă, în lipsa informației sub-dezagregate, este dificil de a identifica profilul beneficiarilor.
- 55% din granturi au fost oferite tinerilor. Similar, în lipsa informație sub-dezagregate, nu este clar care tineri au beneficiat? Cei dezavantajați sau cei care deja dispun de oportunități de creare și dezvoltare a afacerii? Cei din mediul rural sau cei din mediul urban?
- Cele mai multe granturi au fost oferite în regiunea Nord (37%), urmate de regiunea Centru (32%), Sud (14%), Chișinău (14%), UTA Găgăuzia (3%).

Concluzii și lecții de învățat

- **În lipsa unei strategii sectoriale de dezvoltare a sistemului financiar în ansamblu, acțiunile întreprinse în vederea realizării SND „Moldova 2020”, în partea ce ține de accesul la finanțe ieftine, au avut mai degrabă un caracter imprecis și sporadic.** Evaluarea reflectă o realizare destul de modestă a valorilor-țintă pentru indicatorilor setați, unii chiar fiind la un nivel mai scăzut decât în momentul adoptării Strategiei. Aici putem menționa ponderea creditelor în PIB (rata de intermediere financiară), care a scăzut semnificativ în ultimii ani, până la nivelul de 30% la sfârșitul anului 2016, mult sub ținta stabilită către anul 2020 de 50%. Totodată, indicatorii stabiliți drept ținte nu par a caracteriza în mod satisfăcător accesul la finanțare pentru consumatori. De exemplu, modul de calculare a primei de risc⁴⁰ nu reprezintă, în mod neapărat, nivelul de risc pe care și-l asumă băncile, iar volumul mare al depozitelor atrase, din nou, nu asigură automat necesarul de lichiditate, mare parte din depuneri fiind cu termen de maturitate scăzut. Aceste constatări sunt confirmate și de chestionarul de evaluare, conform căruia 59,4% din respondenți au afirmat că Obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate, iar 34,4% consideră că acestea sunt realizate doar parțial. În acest sens, devine primordială elaborarea unui document de planificare și viziune strategică orientat special către obiectivul de facilitare a accesului la finanțe ieftine, care să identifice atât constrângerile în procesul de intermediere, cât și soluțiile de reformare a cadrului legislativ și normativ. Fiind autoritatea cu rol determinant în menținerea stabilității financiare și organismul reprezentativ la nivel de instituții implicate, considerăm că rolul pentru elaborarea unui asemenea document îi revine Comitetului Național de Stabilitate Financiară, sau noului organism macroprudențial în proces de constituire⁴¹.
- **Resursele alocate de către Guvern în scopul facilitării accesului la finanțe ieftine sunt destul de limitate pentru a putea influența valorile-țintă a indicatorii propuși de SND „Moldova 2020”, dar și pentru a satisface nevoia de finanțare a economiei.** Pe parcursul implementării SND „Moldova 2020”, obiectivul facilitării accesului la finanțe ieftine s-a realizat mai degrabă prin implementarea unui șir de proiecte și programe de suport financiar și informativ, finanțate din resurse de la bugetul de stat sau din resurse externe. Acestea s-au orientat, în special, către sectorul de IMM-uri și au antrenat categorii-țintă, cum ar fi lucrătorii migranți, tinerii din mediul rural sau femeile. De asemenea, volumul de cofinanțare total acordat prin intermediul acestor programe pentru perioada 2010-2016 se cifrează la un nivel între 500

⁴⁰ Prima de risc este exprimată ca diferența (în puncte procentuale) dintre rata dobânzii la creditele acordate de către bănci și rata dobânzii la valorile mobiliare de stat.

⁴¹ Legea Nr. 232 din 03.10.2016 prevede constituirea și adoptarea în termen de 6 luni de la data adoptării prezentei legi a proiectului de lege privind constituirea autorității naționale macroprudențiale.

și 600 milioane lei, resurse care au susținut investiții totale de circa 1 miliard lei. Astfel, luând în calcul că stocul total de credite acordate de băncile comerciale și sectorul financiar nebancar se situează în jurul valorii de 40 miliarde lei constatăm că resursele alocate sau intermediare de către Guvern în scopul facilitării accesului la finanțe ieftine sunt destul de limitate pentru a putea influența semnificativ valorile indicatorilor propuși de SND „Moldova 2020”.

- **Accesul la finanțe ar putea fi susținut prin aplicarea și promovarea unor instrumente aleatorii de creditare.** Mult mai adaptate activității economice moderne sunt cambia, operațiunile de factoring, creditul importator/exportator, scrisori de credit și alte instrumente specifice domeniului comercial. Spre exemplu, cu toate că legislația națională stipulează aplicarea cambiei, acest instrument este practic inexistent în cadrul activității băncilor comerciale cu clienții importatori/exportatori.
- **Eficiențizarea și modernizarea activității bancare trebuie să rămână o prioritate de bază a mediului financiar.** Recenta criză bancară demonstrează nevoia reformării din temelii a sectorului bancar autohton și racordarea acestuia la cele mai moderne mecanisme de reglementare și supraveghere. Început încă în 2015, procesul de reformă trebuie să continue până la implementarea tuturor angajamentelor prevăzute de Acordul de Asociere și până în momentul asigurării existenței unui sector bancar robust care să susțină în mod durabil economia națională și creșterea economică. În acest sens, transpunerea setului de norme ce alcătuiesc Acordul Basel III devine primordială pentru următoarea perioadă.
- **Sporirea accesului la finanțe trebuie să țină cont de barierele cu care se confruntă unele segmente sociale și înlăturarea acestora.** Barierele pot include, dar nu se limitează la infrastructură, accesibilitatea geografică, accesibilitatea informației. Grupurile care nu au fost reflectate în datele statistice sunt persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, mamele singuratice din mediul rural, vârstnicii. Această stare de fapt creează ipoteză că aceste grupuri au fost lăsate în urmă.

4.5. Business: cu reguli clare de joc

Raționamentul politicii publice

Conform SND „Moldova 2020”, un mediu de afaceri favorabil este important nu doar din perspectiva dezvoltării economice, dar și a calității vieții. În particular, acesta permite facilitarea investițiilor și crearea de întreprinderi noi, fapt ce are impact pozitiv asupra capacității economiei de a inova, iar facilitarea concurenței generează produse și servicii la prețuri și nivele de calitate juste.

Obiectivul strategic pe termen lung:

- Ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor.

Viziunea strategică a documentului a inclus următoarele șapte elemente-cheie:

1. Optimizarea procedurilor și a perioadei de timp necesare unui agent economic pentru lansarea, desfășurarea și lichidarea afacerii prin aplicarea unor abordări inovaționale în reglementarea afacerilor, cum ar fi digitalizarea procesului de prestare a serviciilor publice, precum și schimbarea accentului de pe inspecții pe consiliere, inspecțiile fiind realizate în baza principiului riscului perceput;
2. Implicarea mai activă a sectorului privat în inițierea, elaborarea și revizuirea reglementărilor;
3. Fortificarea aspectelor legate de statul de drept: judecătoriile vor trebui să răspundă prompt și corect la sesizările cetățenilor și ale întreprinzătorilor privind încălcarea drepturilor acestora de către instituțiile publice, în special în ceea ce privește eliberarea în termenul stabilit a actelor permissive, asigurarea unui sistem transparent de depunere a plângerilor față de toate instituțiile implicate în reglementarea afacerilor și a comerțului exterior, neimplicarea instituțiilor publice în activitatea de întreprinzător, în cazul în care nu există motive evidente, și recuperarea prejudiciilor aduse de acestea în termen scurt;
4. Elaborarea și implementarea unui program național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat prin preluarea celor mai bune practici europene la prevenirea, reprimarea și limitarea activităților anticoncurențiale ale agenților economici și ale autorităților administrației publice;
5. Propagarea istoriilor de succes în domeniul antreprenorialului, prin sprijinul spiritului întreprinzător, în special în rândul femeilor;
6. Dezvoltarea capacității infrastructurii calității, menite să faciliteze exporturile și să încurajeze implementarea tehnologiilor avansate la întreprinderile autohtone, inclusiv în agricultură;
7. Efectuarea evaluărilor impactului asupra mediului pentru reglementările noi în domeniul mediului de afaceri.

Impactul scontat a vizat următoarele:

- Creșterea investițiilor în sectoarele productive ale economiei naționale, crearea de produse noi și accesul mai larg pe piețele de desfacere străine;
- Reinvestirea fondurilor economisite din reducerea cheltuielilor pentru afaceri și crearea locurilor de muncă.
- Creșterea încrederii investitorilor în mediul de afaceri din Republica Moldova și, ca rezultat, sporirea fluxului de investiții, inclusiv străine;
- Creșterea investițiilor în afacerile intensive din punct de vedere tehnologic și inovațional.

Documente de politici sectoriale

În vederea realizării obiectivelor stabilite în capitolul respectiv din SND „Moldova 2020”, au fost elaborate 4 documente sectoriale de planificare strategică.

1. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020⁴².

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Prioritățile SND „Moldova 2020” vizează toate întreprinderile, fără priorități funcție de mărime, sectoare de activitate sau alte criterii. Prin urmare, SND nu face referințe la sectorul întreprinderilor mici și mijlocii, acestea fiind, implicit, printre beneficiarii documentului. Totuși, identificăm o corelare destul de bună între Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 și SND „Moldova 2020”. Ambele documente urmăresc îmbunătățirea mediului de afaceri, sprijinirea spiritului întreprinzător în rândul femeilor și implicarea sectorului privat în consultarea reglementărilor relevante, precum și digitalizarea serviciilor publice pentru sectorul privat.

SND „Moldova 2020” conține unele priorități importante pentru sectorul privat, în special IMM-uri, dar care nu s-au regăsit și în Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. În particular, Strategia sectorială nu menționează în suficientă măsură priorități ce țin de eficientizarea controalelor de stat în sectorul privat, ameliorarea cadrului concurențial, dezvoltarea infrastructurii calității, soluționarea plângerilor și contestațiilor. În același timp, Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 conține unele priorități deosebit de importante care, însă, nu se regăsesc în SND „Moldova 2020”: dezvoltarea economiei verzi, dezvoltarea IMM-urilor în regiuni și încurajarea spiritului inovator în afaceri. Dimensiunile respective vizează dezvoltarea pe termen lung a țării și, prin urmare, este important ca acestea să se regăsească în SND.

Nivelul de realizare

Strategia sectorială este caracterizată de un nivel avansat de realizare: din numărul total de acțiuni planificate pentru perioada 2015-2017, 74% au fost realizate, iar 12% sunt în curs de realizare, conform raportului pentru anul 2016 prezentat de către Ministerul Economiei.

2. Strategia privind cadrul de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020⁴³

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

În general, Strategia sectorială urmează spiritul din SND „Moldova 2020”. Aceasta operaționalizează prioritățile din SND ce țin de optimizarea cadrului de reglementare a mediului de afaceri, digitalizarea serviciilor publice destinate sectorului privat, reducerea numărului de inspecții și reorientarea acestora spre inspecții bazate pe riscuri, implicarea sectorului privat în consultarea reglementărilor relevante și dezvoltarea instituției de analiză a impactului de reglementare.

În același timp, Strategia sectorială este focusată preponderent pe aspectele birocratice legate de reglementarea mediului de afaceri și nu acoperă în deplină măsură unele elemente importante din SND „Moldova 2020” care vizează mediul de afaceri. Astfel, aceasta nu include intervenții pentru fortificarea aspectelor relevante legate de statul de drept, promovarea antreprenorialului sau dezvoltarea infrastructurii calității.

Nivelul de realizare

Având în vedere că majoritatea acțiunilor urmează să fie implementate anual, marea majoritate (80%) a acțiunilor au statutul „în proces de realizare”, iar 13% au fost realizate, conform raportului pentru anul 2016 prezentat de către Ministerul Economiei.

3. Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020⁴⁴

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

⁴² Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13.09.2012, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344806&lang=1>.

⁴³ Hotărârea Guvernului nr. 1021 din 16.12.2013, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350792>.

⁴⁴ Hotărârea Guvernului nr. 511 din 25.04.2016, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=364547>.

Strategia sectorială corelează cu SND „Moldova 2020”, atât la nivel vizionar, cât și al obiectivelor specifice. Astfel, documentul face referință la dezideratul de dezvoltare a industriilor de export și atragerea investițiilor, care să contribuie la exporturi, formulat în SND, focusându-se pe promovarea investițiilor care urmăresc să crească eficiența producției și competitivitatea. La nivel de obiective, ambele strategii urmăresc optimizarea cadrului de reglementare în afaceri, digitalizarea serviciilor publice, reformarea controalelor de stat, îmbunătățirea mecanismelor de soluționare a contestațiilor și susținerea informațională a antreprenorilor. Totuși, Strategia sectorială pune mai puțin accent pe aspecte legate de infrastructura calității deoarece este axată pe companii mari cu potențial maxim de export, pentru care problema implementării standardelor internaționale nu este atât de vitală. Totodată, Strategia sectorială nu acoperă domeniul concurențial, precum și aspecte legate de implicarea sectorului privat în procesul de revizuire a reglementărilor și evaluare a impactului reglementărilor asupra mediului de afaceri.

Nivelul de realizare

Strategia sectorială este caracterizată de un nivel avansat de realizare: din numărul total de acțiuni planificate, 77% au fost realizate, iar 5% sunt în curs de realizare, conform raportului pentru anul 2016 prezentat de către Ministerul Economiei.

4. Programul național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat pentru perioada 2015-2020⁴⁵

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Programul stipulează expres că este elaborat în vederea implementării obiectivelor legate de concurență din SND „Moldova 2020”. Astfel, documentul descrie în detalii acțiunile planificate în domeniul respectiv, în conformitate cu obiectivul specific relevant din capitolul „Business: cu reguli clare de joc” din SND.

Nivelul de realizare

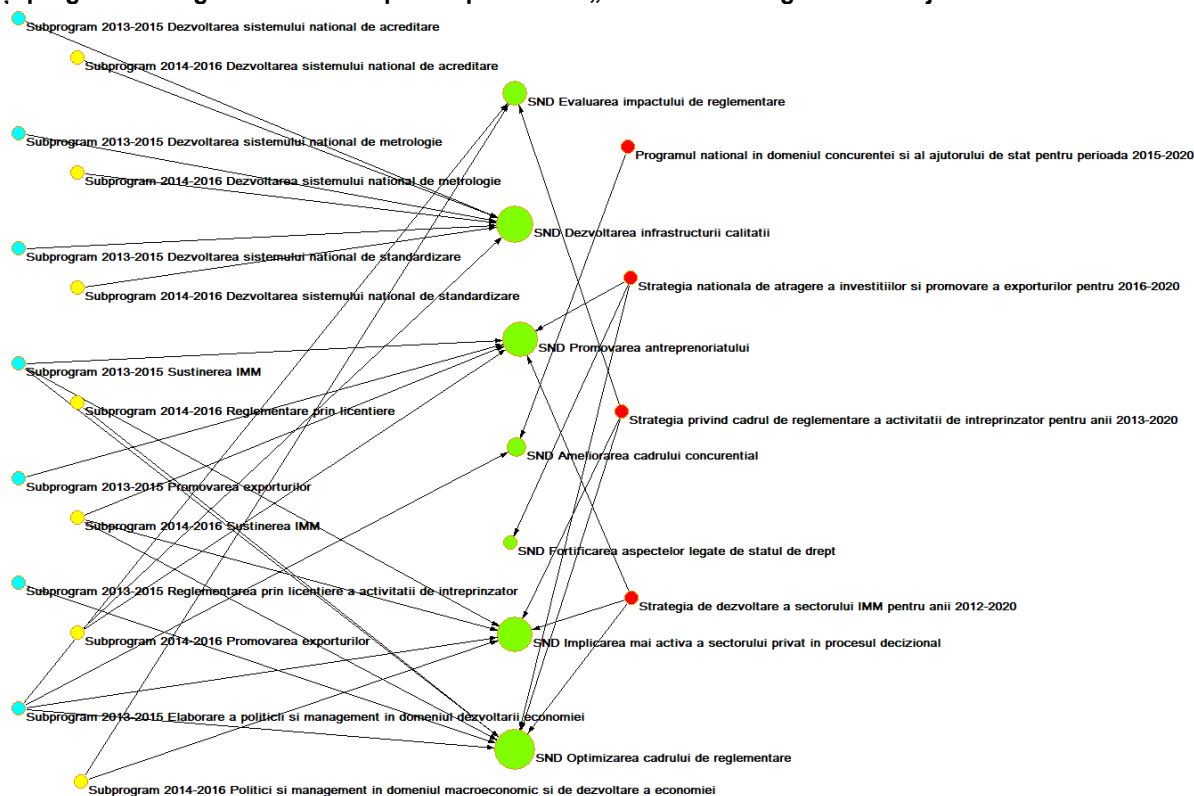
Programul respectiv urmează să fie aprobat în 2017 și, prin urmare, nu există rapoarte de implementare.

În concluzie, documentele sectoriale de planificare strategică care au fost elaborate după adoptarea SND „Moldova 2020” au acoperit toate prioritățile de politici din capitolul *Business: cu reguli clare de joc*. Aceasta a asigurat un nivel acceptabil de continuitate și consistență între strategii, fapt ce a pus bazele implementării obiectivelor și viziunii din SND „Moldova 2020” (Figura 13).

---

⁴⁵ <https://competition.md/public/files/uploads/files/transparența/Program%20concurența%20și%20ajutor%20de%20stat.pdf>.

Figura 13. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”

Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

În acest sub-capitol analizăm în ce măsură elementele-cheie ale viziunii strategice s-au regăsit în documentele sectoriale de planificare bugetară. Astfel, am analizat programele bugetare disponibile pe pagina web a Ministerului Economiei pentru perioadele 2013-2015 (7 sub-programe bugetare) și 2014-2016 (8 sub-programe bugetare). Au fost analizate și rapoartele de executare a acestor sub-programe, prezentate de către Ministerul Economiei.

Majoritatea obiectivelor de politici din capitolul „Business: cu reguli clare de joc” din SND „Moldova 2020” au fost reflectate și în programele bugetare. O atenție deosebită a fost acordat obiectivului ce ține de infrastructura calității (Figura 13), fapt motivat de costurile înalte de dezvoltare a sistemelor calității. Totuși, nu toate obiectivele au beneficiat de atenție cuvenită în procesul alocărilor bugetare. Aceasta ține de obiectivul privind elaborarea și implementarea unui program național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat, precum și de obiectivul privind fortificarea aspectelor legate de statul de drept, în special procesele de depunere și soluționare a plângerilor și contestațiilor de către sectorul privat în adresa reprezentanților autorităților publice. Prin urmare, deși obiectivele din SND din capitolul „Business: cu reguli clare de joc” s-au reflectat în măsură optimală în documentele sectoriale de planificare strategică, acestea nu s-au regăsit pe deplin și în programele bugetare ale Ministerului Economiei – instituția-cheie responsabilă pentru atingerea obiectivelor stabilite în acest capitol (Consiliul Concurenței nu activează în baza de programe bugetare). Inconsistențele identificate dintre stabilirea priorităților la nivel de politici și la nivel de alocări bugetare riscă să submineze capacitatea autorităților în atingerea obiectivelor și viziunii SND „Moldova 2020”.

Capacitatea de implementare a SND este afectată și de carențele privind durabilitatea finanțării programelor și subprogramelor bugetare relevante. Astfel, deși majoritatea programelor analizate pentru capitolul în cauză au un nivel acceptabil de realizare, constatăm că acestea sunt dependente destul de tare de proiectele de suport din partea partenerilor de dezvoltare. Aparent, cele mai vulnerabile sub-programe în acest sens sunt „Promovarea exporturilor”, „Susținerea Întreprinderilor Mici și Mijlocii” și

„Dezvoltarea sistemului național de acreditare”. În 2015, atunci când programele de suport din partea partenerilor de dezvoltare au fost înghețate/anulate, nivelul de realizare a cheltuielilor bugetare pentru aceste sub-programe a constituit doar 60%, 71% și, respectiv, 73%. Anumite îngrijorări trezește și nivelul scăzut de realizare a cheltuielilor bugetare pentru sub-programul „Promovarea exporturilor” în 2016. Astfel, în pofida adoptării Strategiei naționale pentru atragerea investițiilor și promovare a exporturilor 2016-2020, acest sub-program a fost realizat în proporție de 87% din cauza sub-executării proiectului Băncii Mondiale „Ameliorarea competitivității II” (Tabelul 12).

Tabelul 12. Alocările bugetare planificate și realizate, conform programelor și subprogramelor bugetare relevante, milioane lei

	2013		2014		2015		2016	
	Planificat	Realizat	Planificat	Realizat	Planificat	Realizat	Planificat	Realizat
<u>Program:</u> Dezvoltarea economiei naționale <u>Subprogram:</u> Elaborare a politici și management în domeniul dezvoltării economiei	18,4	18,3	18,3	18,2	18,9	18,0	21,8	20,3
<u>Program:</u> Dezvoltarea economiei naționale <u>Subprogram:</u> Reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător	3,5	3,5	3,3	3,3	3,1	3,0	4,0	3,5
<u>Program:</u> Dezvoltarea economiei naționale <u>Subprogram:</u> Promovarea exporturilor	52,9	52,7	37,3	35,3	317,9	190,6	81,4	63,9
<u>Program:</u> Dezvoltarea economiei naționale <u>Subprogram:</u> Susținerea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	70,4	59,9	73,6	73,6	73,4	51,8	94,7	94,6
<u>Program:</u> Standardizare și metrologie <u>Subprogram:</u> Dezvoltarea sistemului național de standardizare	4,5	4,5	4,9	4,9	4,9	4,9	6,8	6,8
<u>Program:</u> Standardizare și metrologie <u>Subprogram:</u> Dezvoltarea sistemului național de metrologie	7,4	5,3	7,4	7,4	27,3	27,3	12,4	12,4
<u>Program:</u> Standardizare și metrologie <u>Subprogram:</u> Dezvoltarea sistemului național de acreditare	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	1,5	2,2	2,2

Obiective specifice

Progresul în implementarea obiectivelor specifice din SND Moldova 2020 este unul destul de moderat, însă pentru mulți indicatori există o probabilitate înaltă privind atingerea țintelor finale dacă reformele inițiate recent în domeniul reglementării afacerilor vor continua. Din cei 17 indicatori evaluați, doar 7 indicatori au fost atinși. Aceasta probabil a modelat și percepțiile celor care au participat la chestionarul de evaluare: 92,2% din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate sau au fost realizate doar parțial. Cele mai problematice domenii țin de procedurile de lansare a afacerii, obținerea autorizațiilor în construcții, lichidarea afacerii, numărul de rapoarte obligatorii și unele aspecte legate de comerțul transfrontalier. Pentru acești indicatori atestăm o probabilitatea joasă privind atingerea țintelor finale până în 2020, cu excepția indicatorilor privind numărul de documente și a costul operațiunilor de export/import, care ar putea fi atinși în contextul implementării Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020. În același timp, 5 indicatori denotă

atingerea țintelor intermediare. Aceștia se referă la plata impozitelor, timpul pentru operațiunile de export/import și indicele de performanță logistică. Mai mult decât atât, pentru 14 din cei 17 indicatori există o probabilitate înaltă privind atingerea țintelor finale. Motivul este că, actualmente, sunt în proces de implementare reforme complexe, precum ar fi reforma cadrului instituțional în domeniul controlului de stat, reforma reglementării activității de întreprinzător, efectele cărora vor fi resimțite în timp. În context, este de menționat setul de acte legislative adoptat recent (Proiectul de lege ce vizează lichidarea benevolă a afacerii, adoptat în lectură finală la în cadrul ședinței din 09.06.2017; Proiectul de lege ce vizează aprobarea noului nomenclator al actelor permissive și reducerea numărului licențelor și actelor permissive, adoptat în lectură finală la în cadrul ședinței din 21.07.2017; Legea nr.123 din 07.07.2017 ce vizează simplificarea procedurii de raportare a agenților economici – raport unic, etc.).(Tabelul 13).

Tabelul 13. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”

Indicatori de monitorizare	2012	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 - planificat	Probabilitate a atingerii până în 2020	Sursa datelor
Lansarea afacerii						
Durata inițierii afacerii, ore	72	24	56	1	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Costul pentru inițierea unei afaceri, % din venit per capita	6,5	cu 50%	cu 29%	cu 80%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Autorizarea în construcții						
Durata obținerii autorizațiilor de construcție, zile	276	180	276	100	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Costul obținerii autorizațiilor de construcție, % din valoarea imobilului	0,8	cu 20%	cu 0% (neschimbat)	cu 40%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Plata impozitelor						
Numărul de plăți la achitarea impozitelor, taxelor și contribuțiilor	49	până la 35	21	până la 25	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Timpul aferent achitării impozitelor, ore	228	215	185	190	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Comerțul transfrontalier						
Numărul de documente necesare pentru operațiile de export/import	9 – export 11 - import	până la 5	9 – export 11 - import	până la 4	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Timpul pentru perfectarea documentelor aferente operațiilor de export/import, zile	23 – export 29 - import	până la 25	6 – export 0,25 - import	până la 10	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Costurile operațiilor de export/import (USD pe container)	1545 – export 1870 - import	cu 5%	0% – export 0% - import	cu 10%	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Indicele de performanță logistică (LPI) (activitatea vamală)	2,17	2,33	2,39*	2,55	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
Indicele de performanță logistică (LPI) (competența logistică)	2,15	2,30	2,48*	2,50	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
Lichidarea afacerii						
Rata de recuperare a datoriei (cenți pe USD)	31,3	cu 50%	Reducere cu -6%	cu 100%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”

Durata lichidării afacerii, ani	2,8	2	2,8	1,5	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Alți indicatori						
Numărul mediu de inspecții de stat pe an efectuate la agenți economici	5,2	cu 20%	Reducere cu 27%	cu 40%	Înaltă	Ministerul Economiei
Numărul de rapoarte obligatorii pentru companii	5	cu 10%	0%	cu 20%	Înaltă	Ministerul Economiei
Numărul de acte permise pentru activitatea antreprenorială	277	cu 20%	Creștere cu 5%	cu 40%	Înaltă	Raportul anual de activitate al Ministerului Economiei pentru anul 2016
Costul mediu pentru obținerea unui act permisiv pentru activitatea antreprenorială (USD)	224	cu 20%	Reducere de 2,5 ori	cu 40%	Înaltă	Ministerul Economiei
Digitalizarea serviciilor publice prestate mediului de afaceri (număr de servicii)	NA	20	NA	toate	NA	NA
Total			41%		71%	Calculule autorilor

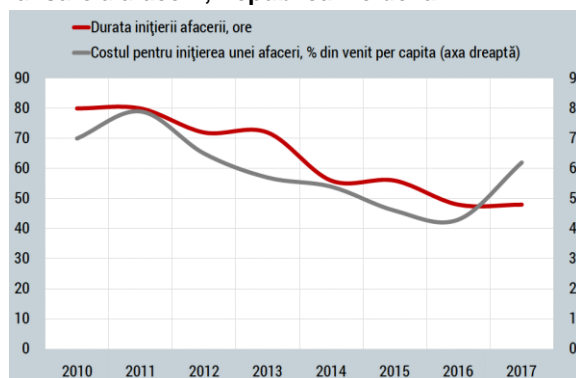
* Conform Indicelui de performanță logistică 2016 (indicele se publică o dată la 2 ani, iar pentru 2015 nu a fost calculat).

** Datele sunt prezentate pentru 2016

Lansarea afacerii

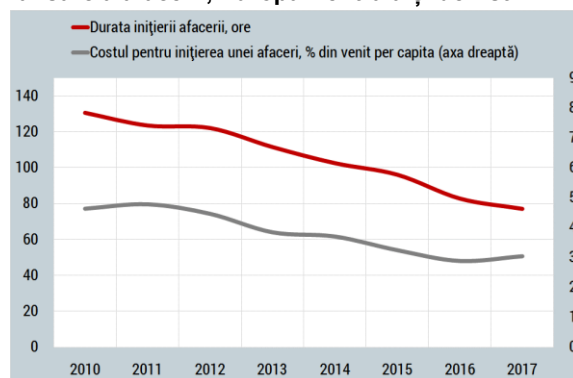
Indicatorii monitorizați ce țin de procedurile de lansare a afacerii relevă anumite tendințe pozitive. Astfel, durata inițierii afacerii s-a redus de la 72 de ore, conform indicele Doing Business 2012, până la 56 de ore, conform indicelui Doing Business 2015. Mai mult decât atât, acest indicator a continuat să se îmbunătățească în rapoartele Doing Business 2016 și 2017, micșorându-se până la 48 de ore. Costul pentru inițierea unei afaceri (exprimat ca % din venitul mediu per capita), la fel, s-a redus pe parcursul perioadei analizate, de la 6,5%, conform Doing Business 2012, până la 4,6%, conform Doing Business 2015. Acesta a cunoscut o majorare bruscă în cadrul raportului Doing Business 2017, până la 6,2%, fapt cauzat, cel mai probabil, de recesiunea economică care a redus din veniturile per capita. Totuși, având în vedere specificul ciclurilor economice, această majorare se anunță a fi temporară (Figura 14 și Figura 15).

Figura 14. Indicatorii ce țin de procedurile de lansare a afacerii, Republica Moldova

Sursa: Banca Mondială

Figura 15. Indicatorii ce țin de procedurile de lansare a afacerii, Europa Centrală și de Est

Sursa: Banca Mondială

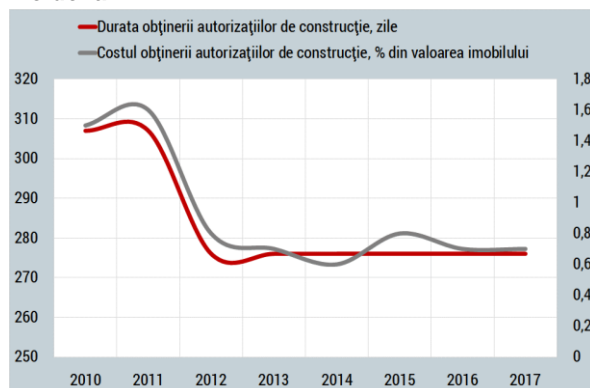
În pofida acestor tendințe pozitive, constatăm că țintele intermediare conform SND „Moldova 2020” nu au fost atinse: durata inițierii afacerii în 2015 a fost mult mai mare față de nivelul țintit, iar costul inițierii afacerii s-a redus cu ritm mult mai lent.

În cazul primului indicator, ratarea țintei ar putea fi explicată și de nivelul destul de ambițios al acesteia, având în vedere că Republica Moldova înregistrează performanțe mai bune la acest capitol față de media țărilor din Europa Centrală și de Est: în 2015, aceasta a constituit 96 de ore, comparativ cu 56 de ore din Republica Moldova. În cazul celui de-al doilea indicator, ratarea țintei este explicată de mai multe probleme interne legate de nivelul redus al veniturilor per capita și a costurilor de inițiere a afacerii. Astfel, în 2015, costul mediu per capital al inițierii afacerii în Europa Centrală și de Est a constituit 3,2%, fiind net inferior nivelului din Republica Moldova de 4,6%. Acest fapt relevă o barieră financiară pentru lansarea afacerilor în Republica Moldova, fiind relevantă, în special, pentru întreprinderile mici, care, de regulă, sunt cele mai expuse constrângerilor financiare.

Autorizarea în construcții

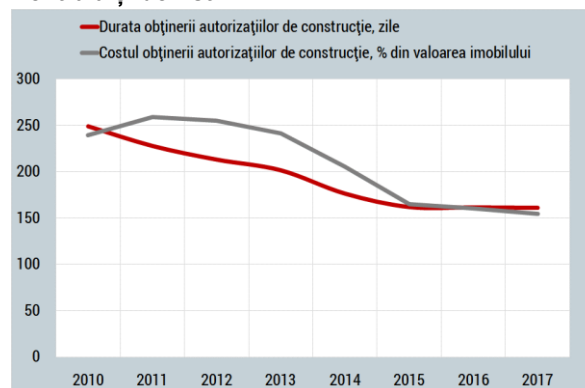
Pe parcursul perioadei analizate, procedura de obținere a autorizațiilor în construcții a rămas una din principalele dificultăți birocratice ce afectează mediul de afaceri, iar țintele intermediare au fost ratate. Astfel, durata obținerii autorizațiilor de construcție în 2015 a fost de 276 de zile, în timp ce ținta stabilită în SND „Moldova 2020” a fost de 180 de zile. Costul obținerii autorizațiilor de construcție nu a suferit schimbări majore față de perioada de referință (anul 2012), deși conform țintei intermediare acesta trebuia să fie redus cu 20% până în 2020. Reieșind din stagnarea ambilor indicatori pe parcursul ultimilor ani, concluzionăm că până în 2020 există o probabilitate joasă că țintele finale stabilite în SND „Moldova 2020” vor fi atinse (Figura 16).

Figura 16. Indicatorii ce țin de procedurile de obținere a autorizațiilor în construcții, Republica Moldova

Sursa: Banca Mondială

Figura 17. Indicatorii ce țin de procedurile de obținere a autorizațiilor în construcții, Europa Centrală și de Est

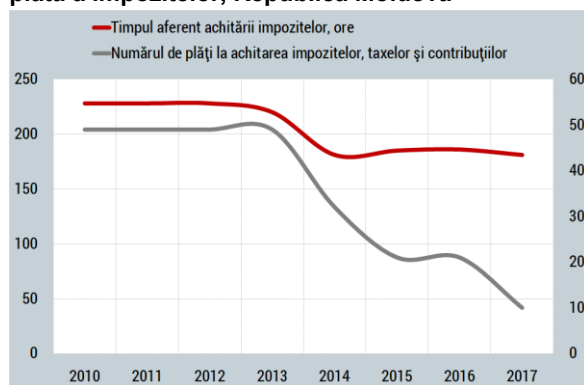
Sursa: Banca Mondială

Comparativ cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, Republica Moldova se află într-o poziție dezavantajoasă în ceea ce ține de durata obținerii autorizațiilor de construcție (în 2015, aceasta a fost de 162 de zile în ECE și de 276 de zile în Republica Moldova). Mai mult decât atât, pe parcursul anilor 2010-2015, aceasta s-a diminuat constant în țările ECE, fapt ce a agravat discrepanța față de Republica Moldova. În același timp, costul obținerii autorizațiilor de construcție este relativ scăzut în Republica Moldova față de țările ECE: în 2015 acesta a constituit 0,8% din valoarea imobilului în Republica Moldova comparativ cu media de 3,3% în ECE. Prin urmare, eforturile în vederea facilitării accesului la autorizațiile de construcție trebuie să se focalizeze mai curând pe simplificarea procedurilor birocratice decât pe costul explicit al acestora (Figura 17).

Plata impozitelor

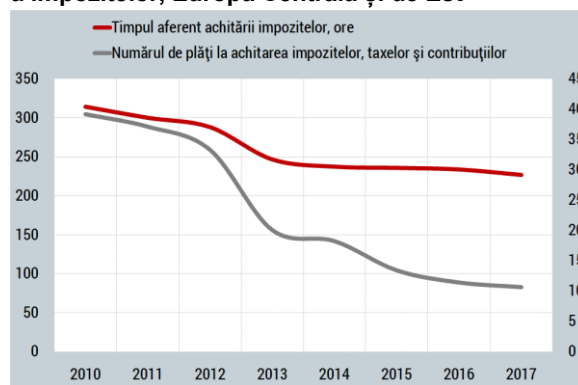
Republica Moldova a înregistrat un progres important în domeniul plăților fiscale, fiind atinse ambele ținte intermediare. Astfel, în 2015, numărul de plăți la achitarea impozitelor, taxelor și contribuțiilor s-a redus la 21 (față de 49 în 2012), fiind net inferior nivelului țintit de 35 în SND „Moldova 2020”. Către anul 2015 s-a redus și timpul aferent achitării impozitelor, fiind atins nivelul de 185 ore, față de 228 ore în 2012 și față de nivelul țintit de 215 în SND. Această evoluție, în paralel cu continuarea progresului reflectat în 2016 și 2017 denotă o probabilitate înaltă că țintele finale ale SND „Moldova 2020” vor fi atinse (Figura 18).

Figura 18. Indicatorii ce țin de procedurile de plată a impozitelor, Republica Moldova

Sursa: Banca Mondială

Figura 19. Indicatorii ce țin de procedurile de plată a impozitelor, Europa Centrală și de Est

Sursa: Banca Mondială

Grație reducerii numărului de plăți fiscale, în 2016, Republica Moldova a coborât sub nivelul mediu din țările Europei Centrale și de Est (10 plăți comparativ cu 11). Situația este mai favorabilă și la capitolul timpului aferent plăților fiscale: 181 de ore față de 227 de ore în țările ECE, în 2016. Astfel, se prefigurează un avantaj comparativ al mediului de afaceri din Republica Moldova în domeniul fiscal. Prioritatea de politici ar trebui să fie menținerea și chiar fortificarea acestuia sub aspect calitativ (e.g. îmbunătățirea reglementărilor fiscale prin diminuarea nivelului de ambiguitate și incertitudine) (Figura 19).

Comerțul transfrontalier

Impactul acțiunilor în domeniul comerțului transfrontalier este mixt. Numărul de documente necesare pentru operațiunile de export/import a rămas la nivelul de 9/11, deși ținta pentru 2015, conform SND „Moldova 2020”, era reducerea acestora până la 5 documente. La acest capitol, situația din țară este mai proastă față de media din țările ECE, unde sunt necesare 5 și respectiv 6 documente pentru operațiunile de export și import. Totuși, atribuim o probabilitate medie pentru atingerea țintei finale până în 2020, având în vedere aprobarea în 2016 a Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor 2016-2020.

Progrese importante au fost înregistrate în ceea ce ține de reducerea timpului pentru perfectarea documentelor pentru export/import: de la 23/29 de zile în 2012 până la 6/0,25 de zile pentru export/import în 2015, fiind depășită ținta intermediară de 25 de documente. Având în vedere progresele menționate, estimăm o probabilitate înaltă pentru atingerea țintei finale din SND „Moldova 2020”. Totuși, în pofida progresului din ultimii ani, durata de perfectare a documentelor pentru export (6 zile), rămâne înaltă comparativ cu media din țările ECE (1,8 zile). Situația este ceva mai favorabilă în cazul timpului pentru procedurile de import, durata cărora a fost redusă la numai 0,25 de zile în 2015, fiind inferior mediei din ECE de 1,9 zile.

Conform studiului Doing Business 2015, costul operațiunilor de export/import a rămas neschimbat față de perioada de referință: 1545 dolari SUA și, respectiv, 1870 dolari SUA per container. Astfel, nu a fost atinsă ținta intermediară conform căreia costurile urmau să scadă cu 5%. Conform indicelui Doing Business 2017, costurile legate de perfectarea documentelor și procedurile vamale în Republica Moldova au constituit 120 dolari SUA în cazul exporturilor și 124 dolari SUA în cazul importurilor, fiind inferioare mediei din țările ECE (148 dolari SUA și, respectiv, 171 dolari SUA)⁴⁶.

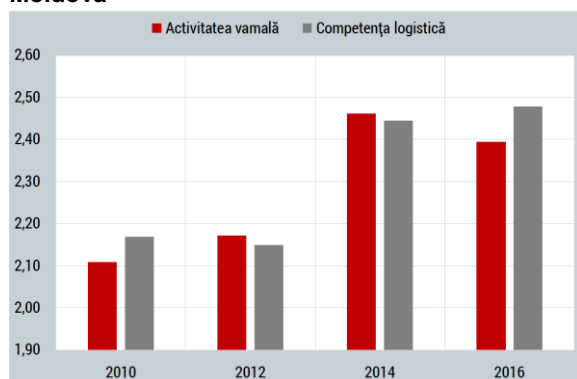
La capitolul performanței serviciilor logistice, Republica Moldova a înregistrat progres important pe ambele domenii monitorizate: activitatea vamală și competențele logistice, pentru care au fost atinse țintele intermediare (Figura 20). Având în vedere tendința din ultimii ani, estimăm o probabilitate înaltă pentru atingerea țintei finale. Cu toate acestea, indicii sunt inferiori mediei țărilor din Europa Centrală și

⁴⁶ Începând cu indicele Doing Business 2015, este aplicată o nouă metodologie de evaluare a costurilor aferente procedurilor de export și import, făcând rezultatele ulterioare incomparabile cu estimările anterioare revizuirii metodologice.

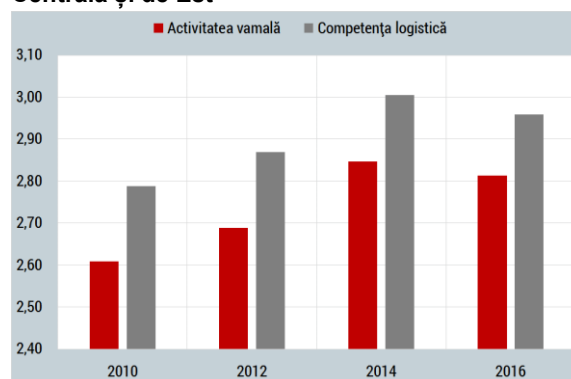
de Est. Astfel, Indicele de performanță logistică 2016 a constituit 2,39 puncte în cazul activității vamale și 2,48 puncte în cazul competenței logistice, în timp ce media din țările ECE a fost de 2,81 și, 2,96 puncte respectiv (Figura 21). Prin urmare, deși Republica Moldova a înregistrat progres important în acest domeniu, aceasta nu a obținut avantaje comparative clare față de țările din regiune, care la fel au progresat în ultimii ani.

Figura 20. Indicele de performanță logistică: activitatea vamală și competența logistică, Republica Moldova

Sursa: Banca Mondială

Figura 21. Indicele de performanță logistică: activitatea vamală și competența logistică, Europa Centrală și de Est

Sursa: Banca Mondială

În concluzie, deși autoritățile au înregistrat evoluții pozitive importante la capitolul facilitării comerțului transfrontalier, este necesar în continuare de redus timpul și costurile pentru procedurile de export (în special pentru perfectarea documentelor), în vederea nu doar atingerii țintei pentru 2020, dar și apropierii de media țărilor din ECE. Necesitatea accelerării reformelor în această direcție este relevantă și de faptul că indicii privind activitatea vamală și competența logistică – elemente-cheie pentru facilitarea durabilă a comerțului extern – sunt inferioari celor din țările ECE. Prin urmare, în pofida îmbunătățirilor importante din ultimii ani, Republica Moldova nu a reușit să-și cristalizeze un avantaj competitiv major în logistica internațională.

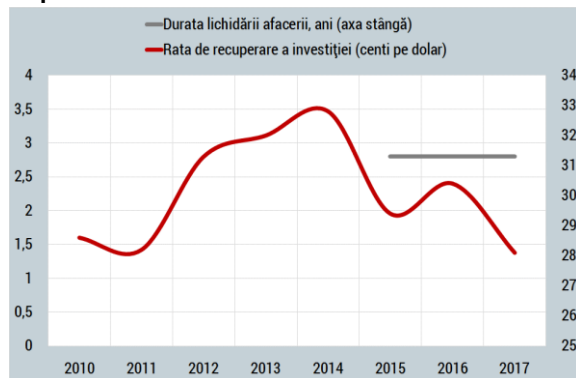
Lichidarea afacerii

Pe parcursul perioadei analizate, Republica Moldova a înregistrat regrese îngrijorătoare la capitolul ratei de recuperare a datoriilor⁴⁷, care a scăzut de la 31,3 cenți pe dolar SUA în 2012 până la 29,4 cenți pe dolar SUA în 2015. Tendința respectivă a continuat, iar conform raportului Doing Business 2017, rata a scăzut până la 28,1 cenți pe dolar SUA. În aceste condiții, țara s-a îndepărtat de la atingerea țintei intermediare, conform căreia indicatorul urma să crească cu 50% față de anul 2012. Situația devine și mai îngrijorătoare dacă analizăm tendința din țările ECE, unde rata de recuperare a datoriilor, din contra, s-a majorat constant (Figura 22 și Figura 23).

Cel de-al doilea indice aferent procesului de lichidare a afacerilor, la fel, nu prezintă semne de optimism: durata lichidării afacerii a rămas pe parcursul ultimilor ani la nivelul de 2,8 ani, fiind superioară față de ținta intermediară de 2 ani pentru 2015. Ca și în cazul primului indicator, Republica Moldova se află în poziție nefavorabilă față de țările din ECE, unde procesul de lichidare a afacerilor durează în medie 2,4 ani (deși, nici la nivel regional nu au fost atestate progrese importante în acest sens).

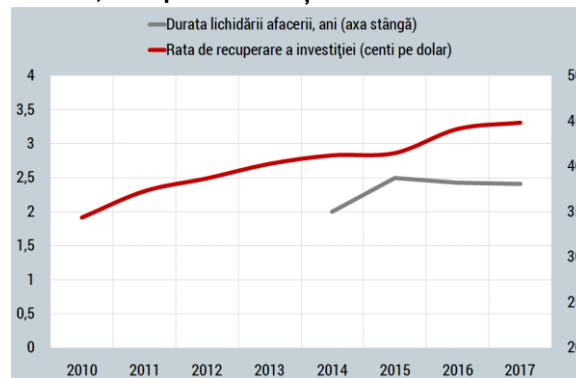
⁴⁷ Indicatorul se referă la rata de recuperare a datoriilor de către creditorii unei companii.

Figura 22. Indicatori privind lichidarea afacerii, Republica Moldova

Sursa: Banca Mondială

Figura 23. Indicatori privind lichidarea afacerii, Europa Centrală și de Est

Sursa: Banca Mondială

Indicatori complementari celor de evaluare

Majoritatea indicatorilor complementari utilizați pentru evaluarea impactului SND „Moldova 2020” relevă o anumită îmbunătățire a poziției pentru 2015 față de anul 2012, atât sub aspect valoric, cât și comparativ cu tendințele din țările din Europa Centrală și de Est. Totuși, în majoritatea cazurilor îmbunătățirea este una marginală, iar Republica Moldova rămâne în urma mediei din țările ECE (Tabelul 14).

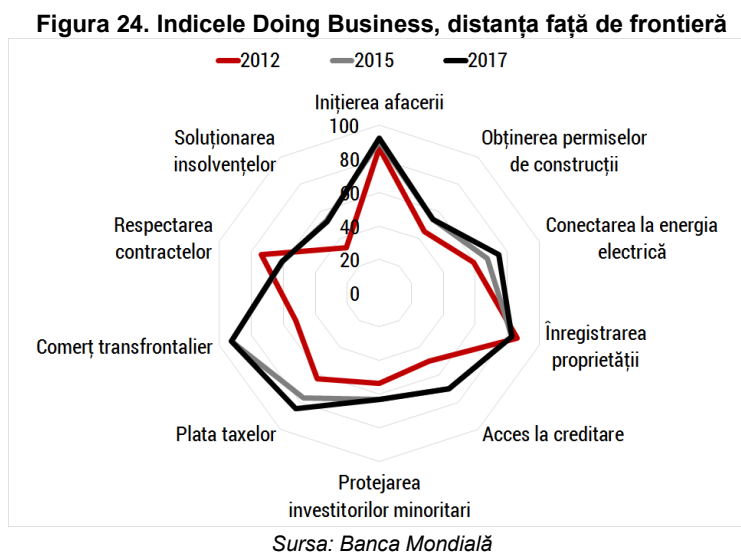
Tabelul 14. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”

	2010	2011	2012 (an de referință)	2013	2014	2015 (anul de evaluare)	2016	2017
Investițiile străine directe, influxuri nete, milioane USD	212,0	347,9	282,6	290,5	349,9	234,4		
Investițiile străine directe, % din PIB	3,6	5,0	3,9	3,6	4,4	3,6		
Investițiile străine directe, % din PIB în raport cu media țărilor din ECE	1,0	1,1	0,9	1,3	1,1	1,1		
Raportul Doing Business, distanța până la frontieră	58,59	59,21	60,22	61,16	62,26	71,08	71,64	72,75
Poziția țării în Clasamentul competitivității globale		94	93	87	89	82	84	100
Indicele competitivității globale în raport cu media țărilor din ECE		0,94	0,92	0,92	0,92	0,93	0,93	0,90
Indicele libertății economice, scor total	53,7	55,7	54,4	55,5	57,3	57,5	57,4	58
Indicele libertății economice, scor total în raport cu media țărilor din ECE	0,84	0,87	0,85	0,86	0,88	0,88	0,88	0,87
Indicele de performanță logistică	2,57		2,33		2,65		2,61	
Indicele de performanță logistică în raport cu media țărilor din ECE	0,88		0,80		0,86		0,86	

Sursa: Banca Mondială, Forumul Economic Mondial și estimări proprii

O involuție îngrijorătoare o relevă **influxurile nete de investiții străine directe**, care în 2015 au fost inferioare nivelului din 2012, atât în valori absolute, cât și ca pondere din PIB, fapt ce implică repercusiuni importante asupra competitivității economiei și subminează unul din obiectivele-cheie al SND, cel de a dezvolta o paradigmă de creștere economică bazată pe investiții. Totuși, trebuie de menționat că în perioada analizată, în raport cu dinamica mediei din țările ECE, care tot s-au confruntat cu dificultăți în atragerea investițiilor străine directe, situația relativă a Republicii Moldova s-a îmbunătățit marginal.

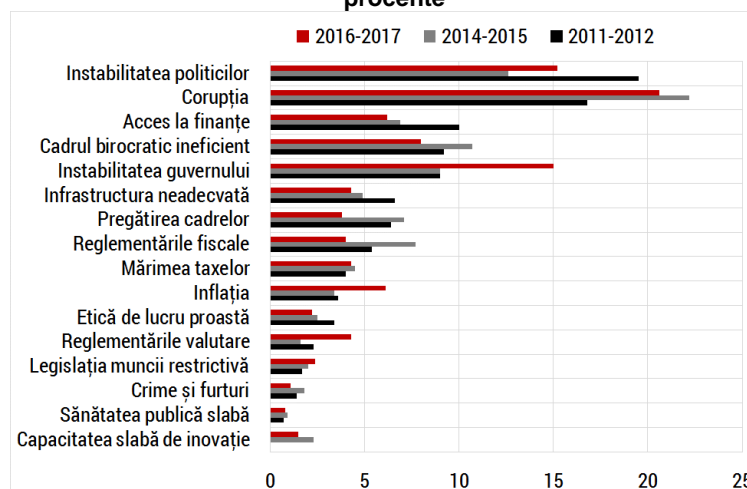
Poziția țării în rapoartele **Doing Business** s-a îmbunătățit (Figura 24). Astfel, distanța până la frontieră (nivelul maxim obținut de orice stat începând cu 2005) a evoluat de la 60,22 la 71,08 (Republica Moldova a atins 71,08% din nivelul maxim înregistrat de orice alt stat începând cu 2005). Această dinamică s-a datorat, în mare parte, progreselor în domeniul comerțului transfrontalier, administrării fiscale, soluționării insolvențelor și accesului la credite. În atingerea acestui progres un rol important l-a avut și baza de comparație joasă: domeniile respective erau printre cele mai problematice în 2012. În același timp, Republica Moldova a regresat în domeniile respectării contractelor și înregistrării proprietății. Ambele elemente țin de funcționarea justiției și a protejării drepturilor de proprietate – elemente fundamentale care definesc climatul de afaceri - erodarea cărora este îngrijorătoare.

Evoluțiile pozitive relevate de rapoartele Doing Business nu s-au reflectat în modul corespunzător asupra competitivității țării. Deși poziția țării în **Clasamentul competitivității globale** s-a îmbunătățit, crescând de la 93 (din 144 state) în 2012 la 82 (din 140 state) în 2015, aceasta a degradat în edițiile ulterioare ale Clasamentului până la locul 100 (din 138 state) în 2017. Totodată, în pofida unei îmbunătățiri în perioada 2012-2015, situația a rămas practic neschimbată în raport cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, iar în 2017 discrepanța chiar a crescut, fapt ce denotă erodarea competitivității țării pe parcursul ultimilor ani.

Potrivit Rapoartelor competitivității globale, principalii factori care subminează activitatea antreprenorială în Republica Moldova, în perioada analizată, au rămas practic aceiași. Astfel, conform ediției Raportului din 2011-2012, principalele bariere în calea business-ului au fost: instabilitatea politicilor, corupția, accesul la finanțe, cadrul birocratic ineficient și instabilitatea guvernului. Practic, fiecare al doilea antreprenor considera cel puțin unul din aceste constrângeri drept principala problemă a mediului de afaceri. Conform ediției din 2014-2015, acest „top” a rămas practic neschimbat, cu excepția faptului că răspunsurile s-au concentrat mai mult asupra problemelor legate de corupție, birocrăție, instabilitatea politicilor și a guvernului. Trebuie să menționăm că în ultima ediție a Raportului competitivității globale, pentru 2016-2017, răspunsurile oamenilor de afaceri s-au concentrat și mai mult - circa jumătate din respondenți au afirmat că principala problemă a mediului de afaceri este corupția, instabilitatea guvernului sau instabilitatea politicilor (Figura 25). Acest fenomen relevă faptul că oamenii de afaceri sunt preocupați mai degrabă de problemele sistemice din țară (eficiența justiției, eficiența sectorului public), decât nemijlocit de reglementările de afaceri (nivelul taxelor, administrarea vamală).

Figura 25. Principalele bariere pentru derularea afacerilor, procente

Notă: din lista de factori, respondenții la sondajul realizat de Forumul economic mondial au fost rugați să ierarhizeze 5 cele mai presante probleme cu care se confruntă businessul în țara lor, de la 1 (cel mai problematic) la 5. Scorurile corespund procentelor pe care le-au întrunit răspunsurile în conformitate cu locul lor în ierarhie
Sursa: Rapoartele competitivității globale, Forumul economic mondial

Analiza beneficiarilor

Analiza informației cu privire la numărul de locuri de muncă create anual prin intermediul programelor de stat de susținere a antreprenoriatului, reflectă următoarele:

- Lipsește informația dezagregată pe următoarele criterii: vârstă (persoanele în etate), dizabilitate, etnie, statut social-economic;
- În lipsa informației dezagregat pe criteriile sus-menționate, se poate prezuma că aceste grupuri nu au beneficiat de aceste oportunități;
- Femeile constituie doar 24% din beneficiarii locurilor de muncă create în perioada de referință;
- Aproximativ 75% din beneficiari au fost din localitățile rurale;
- Majoritatea locurilor de muncă au fost susținute în zona de nord a țării (31%), urmate de regiunea Centru (30%), Sud (19%), Chișinău (18%), UTA Găgăuzia (2%).

Concluzii și lecții de învățat

- **În vederea realizării mai eficiente a obiectivelor strategice, este necesară o corelare mai bună dintre viziunea strategică și indicatorii de monitorizare și evaluare.** În capitolul analizat, indicatorii de monitorizare și evaluare nu reflectă o bună parte din prioritățile definite. Astfel, nu au fost prevăzuți indicatori care ar măsura: 1) implicarea sectorului privat în inițierea, elaborarea și revizuirea reglementărilor, 2) eficiența sistemului de depunere a plângerilor față de toate instituțiile implicate în reglementarea afacerilor, 3) calitatea politicilor în domeniul concurenței și al ajutorului de stat, 4) promovarea antreprenorialului feminin, 5) dezvoltarea infrastructurii calității și 6) efectuarea evaluărilor a impactului asupra mediului pentru reglementările noi în domeniul mediului de afaceri. Aceste deficiențe au subminat, în ultimă instanță, eficiența realizării elementelor-cheie a viziunii strategice pentru sector.
- **Este necesară asigurarea durabilității cadrului de monitorizare și evaluare, în special prin includerea indicatorilor care sunt disponibili din surse publice.** Aceasta va permite actorilor implicați să monitorizeze mai eficient implementarea SND, fapt ce va spori responsabilizarea și, respectiv, eficiența activității autorităților publice relevante. Spre exemplu, în capitolul analizat sunt prevăzute o serie de indicatori care lipsesc din spațiul public (ex: numărul și costul obținerii actelor permissive, numărul de inspecții de stat, digitalizarea serviciilor publice etc.).

- **Țintele stabilite trebuie să fie realiste, pentru a putea interpreta corect atingerea/neatingerea Țintelor.** Țintele prea conservative vor fi mai ușor de atins, însă supra-performanțele în aceste cazuri nu neapărat vor indica un progres sesizabil la nivel de sector sau prioritate. Pe de altă parte, stabilirea unor ținte prea optimiste va determina performanțe inferioare, în pofida eventualelor eforturi și progrese. În capitolul analizat, spre exemplu, ținta privind durata de înregistrare a afacerii urmează să se reducă de la 72 ore în 2012 până la 24 ore în 2015 și doar o oră în 2020. Conform evaluării, ținta intermediară nu a fost atinsă și este puțin probabil ca ținta finală să fie atinsă, deși Republica Moldova înregistrează performanțe mai bune la acest capitol față de media țărilor din Europa Centrală și de Est. O soluție viabilă în acest sens este ancorarea mai bună și mai realistă a Țintelor în politicile planificate, resursele disponibile, precum și în situația și tendințele din regiune.
- **Implementarea efectivă a SND, ca și a oricărei altui document de planificare strategică este condiționată de o bugetare relevantă și sustenabilă.** În acest sens, bugetarea pe programe ar trebui să fie ancorată primordial în prioritățile SND și nu în proiectele de suport din partea partenerilor de dezvoltare. Astfel, SND trebuie să seteze prioritățile și să servească drept reper de bază în stabilirea obiectivelor sectoriale de politici și, respectiv, de buget.
- **Instituirea unui climat propice pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor constituie fără îndoială un element cheie a dezvoltării socio-economice.** Însă măsurile concrete de sprijin din partea statului trebuie să ia în considerare vulnerabilitatea anumitor grupuri și să redreseze barierele cu care acestea se confruntă, astfel asigurând oportunități de dezvoltare a afacerii în condiții de egalitate egale cu ceilalți. Analiza beneficiarilor, efectuată în limita informației disponibile reflectă disparități semnificative dintre femei și bărbați. Barierele cu care se confruntă femeile de afaceri, sunt de câteva tipuri: obstacole contextuale - care presupun perceperea femeilor în afaceri, mentalitatea și perceperea societății, lipsa modelelor de rol; obstacole economico-financiare – accesul insuficient a antreprenoarelor cu experiență și a celor start-up la resurse financiare, lipsa programelor dedicate pentru dezvoltarea afacerilor de către femei; obstacole soft – nivelul de pregătire antreprenorială, accesul la instruire în domeniul afacerilor și la resurse informative. Din informația oferită lipsesc anumite segmente, inclusiv persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă. Implementarea efectivă a SND necesită identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă aceste grupuri.

4.6. Energie: furnizată sigur, utilizată eficient

Raționamentul politicii publice

În conformitate cu SND „Moldova 2020”, sporirea securității și eficienței energetice poate contribui la dezvoltarea economică, precum și la diminuarea nivelului de sărăcie. Atingerea acestui obiectiv ține de reanimarea infrastructurii energetice, sporirea capacităților de producție interne, construcția interconectărilor cu țările din vecinătate, eliminarea ineficienței tehnice din sistem, asanarea financiară a operatorilor din sectorul termoelectric și dezvoltarea sectorului surselor de energie regenerabilă.

Obiectiv strategic pe termen lung:

- Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie.

Viziunea strategică a documentului a cuprins următoarele elemente-cheie:

1. Integrarea în piața energetică europeană prin dezvoltarea interconectărilor de furnizare a resurselor energetice;
2. Optimizarea consumului de energie prin diversificarea resurselor energetice, în particular valorificarea potențialului energiei regenerabile;
3. Sporirea eficienței energetice, în particular în sectorul rezidențial, industrial, al transportului și agricol;
4. Liberalizarea pieței energetice și crearea unui sistem energetic competitiv și eficient.

Impactul scontat a vizat următoarele elemente:

- Reducerea nivelului de sărăcie prin asigurarea unor resurse energetice accesibile pentru consumatori, diminuarea dependenței de importuri și consolidarea securității energetice;
- Micșorarea costurilor de producție și cheltuielilor gospodăriilor casnice și ale instituțiilor publice la achiziționarea resurselor energetice prin creșterea eficienței energetice.

Documente de politici sectoriale

În sectorul energetic, autoritățile au elaborat documente de politici publice care, chiar dacă nu fac referință expresă la SND „Moldova 2020”, reflectă parțial și, în unele cazuri, integral elementele-cheie ale acesteia. De regulă, documentele de politici fac referință la angajamentele Republicii Moldova care rezultă din apartenența țării la Comunitatea Energetică (2010) și, respectiv, procesul de transpunere a acquis-ului Uniunii Europene în domeniul energetic. În mod holistic, obiectivele SND din sectorul energetic sunt incluse în Strategia energetică 2030, iar celelalte documente de politici înglobează doar aspecte parțiale - în total 6 documente de planificare strategică.

1. Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030⁴⁸

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia corelează cu SND „Moldova 2020” și cele 4 elemente-cheie ale acesteia, axate pe securitatea energetică, eficiența energetică și resursele regenerabile, dar și pe liberalizarea pieței, care sunt reflectate pe larg. Strategia energetică include însă mai multe măsuri, formulate mai concret și proiectate spre realizare în două etape până în 2030.

⁴⁸ Hotărârea Guvernului nr. 102 din 05.02.2013, <http://lex.justice.md/md/346670/>.

Strategia energetică 2030 exprimă în mod tranșant importanța integrării țării în spațiul energetic european și accentuează puternic dimensiunea externă a planificării strategice, în mod particular vorbind despre proiectele de interconectare pe gaze naturale și energie electrică derulate în regiune.

Nivel de realizare

Rapoartele de implementare a Strategiei energetice 2030, prezentate de Ministerul Economiei, arată evoluții pozitive. Cu toate acestea, rapoartele nu măsoară progresul procentual în realizarea Strategiei.

2. Foile de parcurs din domeniul energetic pentru 2015-2030

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Foile de parcurs din domeniul energetic pentru 2015-2020 operaționalizează Strategia energetică 2030 și corespund cu două din cele 4 element-cheie ale SND. Mai exact, Foile de parcurs se referă la interconectarea cu spațiul energetic european în domeniul electroenergetic și al gazelor naturale, dar și la liberalizarea pieței energetice prin transpunerea legislației europene din sector.

Nivel de realizare

Raportul de implementare a Foilor din domeniul energetic pentru 2016, prezentat de Ministerul Economiei, arată evoluții pozitive în sector. Cu toate acestea, raportul nu specifică progresul procentual de realizare a celor două documente operaționale.

3. Planul național de acțiuni în domeniul eficienței energetice pentru anii 2013-2015⁴⁹

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Implementarea Planului de acțiuni în domeniul eficienței energetice este prevăzută în Programul Național pentru eficiență energetică 2011-2020, care reflectă doar prioritățile Strategiei energetice a Republicii Moldova până în anul 2020, aprobată în anul 2007, care a fost abrogată în anul 2013, odată cu aprobarea Strategiei energetice a Republicii Moldova pentru 2030. Spre deosebire de Program, Planul de acțiuni pentru 2013-2015 specifică SND „Moldova 2020” și elementele-cheie ale acesteia în domeniul reducerii eficienței energetice. Prin urmare, Planul de acțiuni se axează doar pe eficiența energetică, de aceea, acoperă, în linii mari, un singur element-cheie din cele 4 incluse în SND „Moldova 2020”.

Nivel de realizare

Agenția pentru Eficiență Energetică reflectă realizarea acțiunilor relevante domeniului eficiență energetică în documentul “Măsuri întreprinse pentru îmbunătățirea eficienței energetice conform Programului Național pentru Eficiență Energetică 2011-2020”. Deși sunt indicate o serie de activități întreprinse, în document lipsește reprezentarea procentuală a gradului de realizare a Planului de acțiuni pentru perioada 2013-2015. Totodată, rapoartele privind executarea programelor bugetare în 2014 și 2015 cuprinde câteva date mai exacte privind gradul de implementare a Programului național privind eficiența energetică 2011-2020, care stă la temelia Planului Național. Acestea relevă că în perioada 2013-2015 gradul de realizare a acțiunilor dedicate eficienței energetice a oscilat între 47-55%.⁵⁰

4. Planul național de acțiuni în domeniul eficienței energetice pentru anii 2016-2018⁵¹

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Planul național de acțiuni 2016-2018 revizuieste obiectivele stabilite de Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020 și Planul național de acțiuni în domeniul eficienței energetice pentru anii

⁴⁹ Hotărârea Guvernului nr. 113 din 07.02.2013, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346722>.

⁵⁰ Rapoarte privind executarea programelor bugetare pentru 2013, 2014 și 2015, <http://mec.gov.md/ro/bugetul-mec>.

⁵¹ Hotărârea Guvernului nr. 1471 din 30.12.2016, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369635>.

2013-2015, în conformitate cu Directiva 2006/32/CE privind serviciile energetice și Directiva 2012/27/UE privind eficiența energetică.

Spre deosebire de planul de acțiuni anterior (2013-2015), cel pentru anii 2016-2018 este mai ramificat și se focusează pe 3 din cele 4 elemente-cheie ale SND „Moldova 2020”, în mod particular pe măsurile destinate îmbunătățirii eficienței energetice în sectoarele puternic consumatoare de energie (rezidențial, public, industrial, al transporturilor).

Nivel de realizare

Agencia pentru Eficiență Energetică reflectă realizarea acțiunilor relevante domeniului eficiență energetică în documentul „Măsuri întreprinse pentru îmbunătățirea eficienței energetice pentru 2016-2018”. Deși sunt indicate o serie de activități întreprinse lipsește reprezentarea procentuală a gradului de realizare a Planului de acțiuni până la finele lui 2016. Totodată, raportul privind executarea programelor bugetare pentru 2016 furnizează date despre gradul de implementare a Programului național privind eficiența energetică 2011-2020, de la care derivă Planul Național. Astfel, gradul de realizare a acțiunilor dedicate eficienței energetice în 2016 a fost de 60%.⁵²

5. Strategia Republicii Moldova de adaptare la schimbarea climei până în anul 2020⁵³

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia acordă atenție prevenirii efectelor negative ale schimbărilor climatice, inclusiv în sectorul energetic. Pe lângă identificarea riscurilor legate de sporirea consumului de energie pentru răcirea încăperilor, Strategia indică asupra dificultăților care pot apărea în sectorul hidroenergetic, producția biomasei, resursele de vânt, transportul și distribuția de energie. Totodată, Strategia evidențiază faptul că Republica Moldova are potențial de folosire a resurselor regenerabile.

Deși Strategia abordează impactul schimbărilor climatice asupra consumului de energie și se referă la resursele regenerabile, documentul nu face nicio referință expresă la SND „Moldova 2020”. De aceea, în mod indirect, Strategia privind schimbările climatice acoperă un singur element-cheie al SND.

Nivel de realizare

Raportul privind nivelul de implementare a Strategiei nu este disponibil.

6. Strategia de mediu pentru anii 2014-2023⁵⁴

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia privind mediul include aspecte ce țin de utilizarea eficientă a resurselor regenerabile și reducerea emisiilor de poluanți în aer, în particular emisiilor de gaze cu efect de seră. Prin urmare, Strategia se axează pe un singur element-cheie din cele 4 incluse în SND „Moldova 2020”.

Nivel de realizare

Raportul de implementarea a Strategiei pentru anul 2016⁵⁵ arată acțiuni de ordin legislativ, administrare și monitorizare, inclusiv educațional în domeniul protecției mediului. Raportul nu include indicatori procentuali de măsurare a progresului.

7. Planul național de acțiuni în domeniul energiei din surse regenerabile pentru anii 2013-2020⁵⁶

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

⁵² Rapoarte privind executarea programelor bugetare pentru 2016, <http://mec.gov.md/ro/bugetul-mec>.

⁵³ Hotărârea Guvernului nr. 1009 din 10.12.2014, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355945>.

⁵⁴ Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352740>.

⁵⁵ Raport privind implementarea Strategiei de mediu pentru anul 2016, <http://www.mediu.gov.md/index.php/strategia#Rapoarte>.

⁵⁶ Hotărârea Guvernului nr. 1073 din 27.12.2013, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=351034&lang=1>.

În Planul de acțiuni se regăsesc aspectele SND „Moldova 2020” care vizează folosirea resurselor regenerabile.

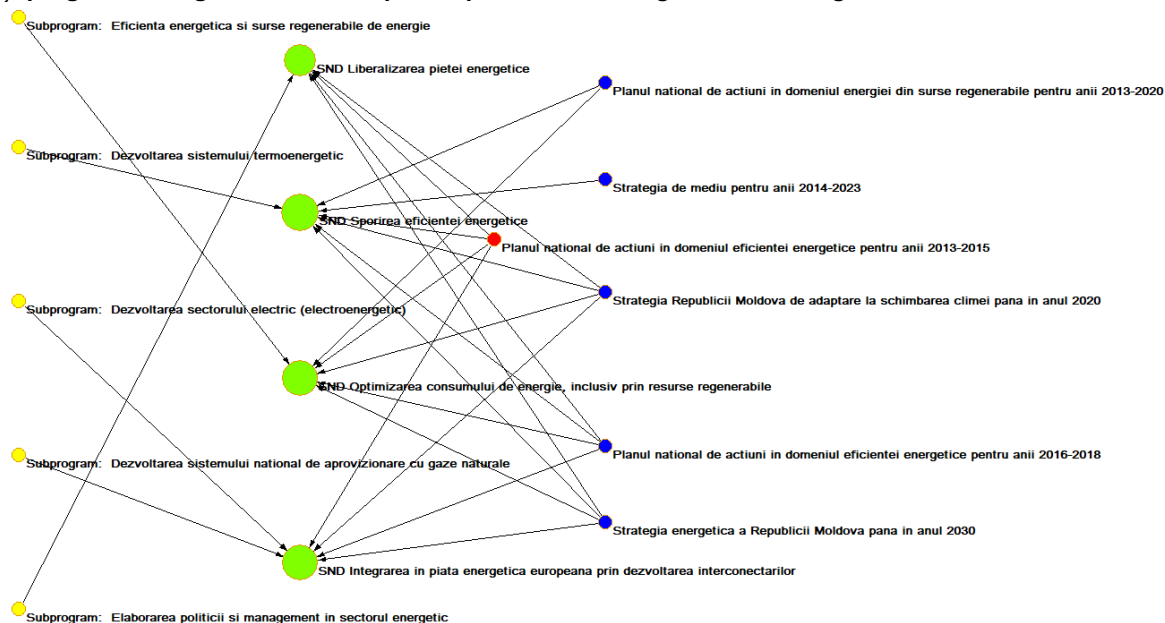
Aspectele relevante pentru SND incluse în Plan țin de măsurile de ordin legislativ, instituțional și de reglementare, care pot stimula utilizarea resurselor regenerabile, inclusiv pentru sporirea capacității de producție și respectiv îmbunătățirea eficienței energetice. Din acest considerent, documentul în cauză este relevant pentru două elemente-cheie din cele 4 înglobate în SND 2020.

Nivel de realizare

Agenția pentru Eficiență Energetică reflectă realizarea acțiunilor relevante domeniului energiei din resurse regenerabile în documentul „Măsuri întreprinse pentru îmbunătățirea eficienței energetice pentru 2013-2020”. În document sunt indicate o serie de activități întreprinse, dar lipsește reprezentarea procentuală a gradului de realizare a Planului de acțiuni pentru perioada 2014-2016.

În concluzie, constatăm că majoritatea elementelor-cheie ale viziunii strategice din prioritatea respectivă sunt acoperite de documentele sectoriale de planificare strategică (Figura 26). În secțiunea următoare vom analiza în ce măsură aceasta continuitate s-a transpus în operaționalizare bugetare corespunzătoare.

Figura 26. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”

Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

Elementele-cheie ale SND „Moldova 2020” au avut acoperire financiară din surse interne, suplimentată cu surse provenite din asistența externă, care este esențială pentru modernizarea sectorului energetic. Analiza documentelor bugetare de planificare a cheltuielilor și de executare arată că deși sunt alocate finanțe publice pentru dezvoltarea sectorului energetic, acestea sunt gestionate, de cele mai multe ori, în mod ineficient.

Programul bugetar „Dezvoltarea sectorului energetic”

Până în anul 2012, Cadrul Bugetar pe Termen Mediu nu a inclus o strategie sectorială de cheltuieli separată pentru sectorul energetic. Pe parcursul ultimilor 6 ani, finanțarea sectorului energetic a fost la nivelul de 0,1% în raport cu PIB. Începând cu 2012, Cadrul Bugetar pe Termen Mediu prevede alocări în sectorul energetic prin intermediul Programului “Dezvoltarea sectorului energetic”, care este

reconfirmat ca și unicul program bugetar⁵⁷ ce reflectă întocmai elementele-cheie ale SND (Figura 26). Acest program bugetar este alcătuit din 5 subprograme:

- Subprogramul I. Elaborarea politicii și management în sectorul energetic*
- Subprogramul II. Dezvoltarea sistemului național de aprovizionare cu gaze naturale*
- Subprogramul III. Dezvoltarea sectorului electric (electroenergetic)*
- Subprogramul IV. Dezvoltarea sistemului termoeenergetic*
- Subprogramul V. Eficiență energetică și surse regenerabile de energie (acesta include Fondul pentru Eficiență Energetică, Rețeaua continentală europeană de transport a energiei electrice).*

Analiza rapoartelor de executare a programelor bugetare în perioada 2013-2016 relevă o capacitate redusă de executare a cheltuielilor planificate, cu cea mai slabă performanță înregistrată în 2014, când din totalul de 447400,1 mii lei planificați au fost alocați aproximativ a treia parte -165162,7 mii lei (Tabelul 15).

Analiza mai detaliată a rapoartelor de executare a programelor bugetare, inclusiv a celor privind implementarea strategiilor de cheltuieli pentru sectorul energetic, arată că domeniile (subprogramele) cu dificultăți majore la îndeplinirea obiectivelor bugetate țin de *Elaborarea politicii și management în sectorul energetic*, *Dezvoltarea sistemului național de aprovizionare cu gaze naturale*, *Dezvoltarea sectorului electric*. În particular, realizări slabe au fost înregistrate în subprogramul *Eficiență energetică și surse regenerabile de energie*, din cauza valorificării slabe a resurselor disponibile pentru Fondul pentru Eficiență Energetică pe motivul nedefinitivării procedurilor de alocare a finanțărilor. La evaluarea bugetelor executate⁵⁸ de către Ministerul Economiei și Infrastructurii în domeniul energetic, de care instituția este nemijlocit responsabilă, constatăm că cheltuielile pentru sectorul energetic efectuate de instituție au fost într-o dependență substanțială, uneori chiar exhaustivă, față de finanțările din surse externe: 45002.6 mii lei (81%) în 2014; 14597.2 mii lei (100%) în 2015; 93552.1 (84%) în 2016.

Tabelul 15. Executarea Programului bugetar „Dezvoltarea Sectorului Energetic”, milioane lei

Elementele viziunii strategice		2013		2014		2015		2016	
		Aprobat	Executat	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat	Aprobat	Executat
Liberalizarea pieței energetice	Elaborarea politicii și management în sectorul energetic	4,8	2,6	18,2	7,7	17,6	11,1	19,4	16,9
	Dezvoltarea sistemului național de aprovizionare cu gaze naturale	57,0	29,6	114,3	109,6	22,6	2,1	36,0	31,0
Integrarea în piața energetică europeană prin dezvoltarea interconectărilor	Dezvoltarea sectorului electric (electroenergetic) ⁵⁹	-	-	98,3	18,5	85,2	36,6	84,0	66,0
	Dezvoltarea sistemului termoeenergetic	7,2	7,2	6,6	5,5	42,1	41,0	17,2	6,5
Optimizarea consumului de energie, inclusiv prin surse regenerabile									
Sporirea eficienței energetice	Eficiență energetică și surse regenerabile de energie	210,316	203,9	210,0	23,9	78,9	16,1	35,9	31,4

⁵⁷ Ordinul nr. 208 din 24.12.2015 privind clasificarea bugetară, Anexa 7, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=362651>.

⁵⁸ Rapoartele privind executarea programelor bugetare pentru 2013-2016 sunt accesibile pe pagina Ministerului Economiei și Infrastructurii, <http://mec.gov.md/ro/bugetul-mec>.

⁵⁹ Raportul privind executarea programelor bugetare pentru 2013 omite datele privind cheltuielile destinate Dezvoltării sectorului electroenergetic.

Total	279,3	243,4	447,4	165,2	246,4	106,9	192,5	151,9	

Sursa: Ministerul Economiei și Infrastructurii

Obiective specifice

În linii generale, performanța pe această prioritate a SND este modestă (Tabelul 16). Deși au fost realizate o serie de măsuri care ameliorează eficiența energetică sau contribuie la securitatea energetică, mulți dintre indicatorii stabiliți pentru 2015 nu au fost atinși. Nivelul de implementare este estimat la 50%, iar până în 2020 acesta riscă să scadă la circa 40%. O asemenea performanță a modelat, probabil, percepția respondenților la chestionarul de evaluare. Astfel, 62% din respondenți consideră că obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate, iar 35% - că au fost realizate doar parțial. Astfel, Sectorul energetic necesită în continuare o abordare vizionară, capacități instituționale adecvate, monitorizare eficientă și investiții considerabile, care în prezent nu sunt asigurate în mod deplin. Dacă tendința va continua, există o probabilitate înaltă de nerealizare a mai multor indicatori programați până în 2020.

Tabelul 16. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”

Indicatori de monitorizare	2012	2015 - planificat	2015 – realizat	2020 – planificat	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor
Securitatea energetică						
1. Gradul de realizarea a interconexiunilor:						
<i>Linii electrice, km</i>	-	-	0	139	Joasă	Ministerul Economiei
<i>Conducte de gaze naturale, km</i>	-	-	10,48	40	Înaltă	Ministerul Economiei, BERD
2. Ponderea energiei din surse regenerabile în consumul total intern ⁶⁰ , %	9,9	10	13,6	20	Medie	Biroul Național de Statistică
3. Ponderea biocarburanților în totalul carburanților utilizați, %	0	4	0	10	Joasă	Ministerul Economiei
4. Capacitatea internă de energie electrică, MW	0	-	368,5	800	Joasă	Ministerul Economiei
5. Ponderea producției anuale de energie electrică din surse regenerabile de energie ⁶¹ , %	2	-	1,98	10	Joasă	Ministerul Economiei
Eficiența energetică						
6. Nivelul de intensitate energetică, %	24	-	16	cu 10	Înaltă	Ministerul Economiei
7. Pierderile de energie electrică în rețele de transport și de distribuție, %	6	până la 13	30	Până la 11	Înaltă	Ministerul Economiei
8. Pierderile de gaze naturale în rețele de transport și de distribuție, %	6	cu 20	18	cu 39	Joasă	Ministerul Economiei
9. Pierderile de energie termică în rețele de distribuție ⁶² , %	11,8	cu 2	23,7	cu 5	Înaltă	Ministerul Economiei
10. Ponderea emisiilor de gaze cu efect de seră (comparativ cu anul 1990), %	71,25	-	70,44	25	Înaltă	Ministerul Economiei

⁶⁰ Ponderea energiei provenite din surse regenerabile în consumul final brut de energie.

⁶¹ Ponderea energiei electrice produse din surse regenerabile de energie în consumul final de energie electrică.

⁶² Ministerul Economiei a furnizat informație cu privire la pierderile de energie termică în rețelele de distribuție. Prin urmare, indicatorul nu reflectă cumulat pierderile în rețelele de distribuție și cele de transport.

11. Consumul de energie în clădiri ⁶³ , %	n.a.	-	2,4	cu 10	Joasă	Ministerul Economiei
12. Ponderea clădirilor publice renovate, %	n.a.	n.a.	n.a	10		
Total			50%		41,7	

Securitatea energetică

Gradul de realizarea a interconexiunilor

Evaluarea indicatorului de monitorizare arată o evoluție moderată în privința interconectării pe gaze naturale, datorată finalizării construcției gazoductului Iași-Ungheni în august 2014 (cu o întârziere de doi ani). Lungimea totală a gazoductului constituie 43,2 km, iar dimensiunea conductei pe teritoriul Republicii Moldova este de 10,48 km. Extinderea proiectului de interconectare prevede construirea porțiunii Ungheni-Chișinău, cu o lungime de circa 120 km. Construcția gazoductului are acoperire financiară de 92 milioane EUR, sub formă de împrumut din partea BERD și BEI (decembrie 2016) și granturi de la UE în sumă 10 milioane EUR. Studiul de fezabilitate a fost realizat în 2016, iar în 2017 este preconizată finalizarea proiectării și demararea construcției. Potrivit estimărilor Ministerului Economiei, gazoductul Ungheni-Chișinău trebuie să fie finalizat în 2018 și dat în funcțiune în 2019. Acest proiect este realizat de către Ministerul Economiei și Infrastructurii, Î.S. „Vestmoldtransgaz” și Unitatea consolidată pentru implementarea și monitorizarea proiectelor în domeniul energetic. Cu toate acestea, interconectarea cu sistemul de gaze naturale din România va consolida securitatea energetică a țării atunci când gazoductul va fi finalizat și va deveni operațional, furnizând efectiv gaze naturale către consumatorii din Republica Moldova. O provocare majoră pentru sector este reducerea cererii interne pentru gazul natural, ceea ce conduce la diminuarea procurărilor. Astfel, în 2016 volumul de gaz natural procurat s-a redus cu circa 10% față de 2011 și cu 27% față de 2005.⁶⁴ Această tendință este relaționată cu situația demografică, evoluțiile economice din țară din ultimii 12 ani, politicile de eficiență energetică aplicate de către autoritățile centrale și locale, extinderea producției de energie din resurse regenerabile (de exemplu: producția de biomasă/biocombustibil solid pentru segmentul încălzire/răcire), precum și eforturile generale de substituție a combustibililor fosili. Datorită activizării finanțării externe, atingerea țintei pentru 2020 la interconexiunea pe gaze naturale este posibilă.

Indicatorul cu privire la interconectarea pe energie electrică arată lipsă de progres. Din trei proiecte de interconectare posibile cu România, niciunul nu a demarat - i) LEA Isaccea-Vulcănești – Chișinău (330/400 kV); ii) LEA Iași-Ungheni–Strășeni (330/400 kV); iii) LEA Suceava-Bălți (330/400 kV). Interconexiunea prin Sud Isaccea-Vulcănești-Chișinău dispune de un studiu de fezabilitate, prezentat în octombrie 2016. Acest proiect necesită investiții de circa 194 milioane EUR, deocamdată necontractate. Lungimea interconexiunii Vulcănești-Chișinău ar fi de circa 150 km și ar putea fi realizată în mod realist nu mai devreme de 2021-2023. De asemenea, este planificată extinderea interconexiunii de energie electrică cu Ucraina prin construcția unei linii electrice de 330 KV Bălți –CHE Novodnestrovsk (87 km), dar această inițiativă nu a cunoscut niciun progres vizibil în perioada monitorizată și nu este inclusă în lista priorităților imediate. În paralel, împreună cu Ucraina și cu sprijinul României, Moldova este în proces de aderare la Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie Electrică (ENTSO-E). Pentru a corespunde criteriilor necesare pentru funcționarea sincronă cu ENTSO-E, sistemele electroenergetice din Moldova și Ucraina urmează să rezolve problemele legate de reglarea frecvenței, de sistemele de protecție specială și de funcționarea în timp real. Conform datelor Studiului de fezabilitate, publicat în 2016, interconectarea cu ENTSO-E la nivel de infrastructură este posibilă până în anul 2020. Acordul privind condițiile de interconectare a sistemului energetic din Moldova și Ucraina cu ENTSO-E, semnat de Î.S. Moldoelectrica în iunie 2017, indică că procesul de interconectarea poate dura până la 6 ani. Complexitatea sectorului electroenergetic, inclusiv în materie de finanțare, reduce probabilitatea îndeplinirii obiectivului trasat pentru 2020.

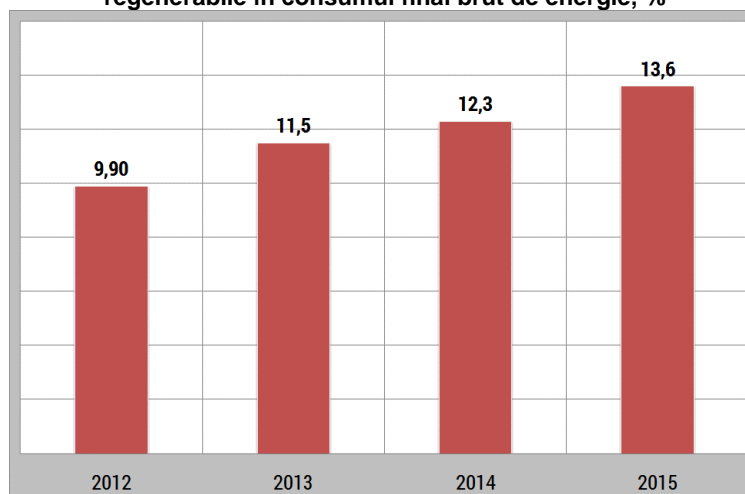
Ponderea energiei produse din surse regenerabile în consumul intern total

⁶³ Ca an de comparație este folosit anul 2012, având în vedere că Ministerul Economiei oferă date începând cu 2012.

⁶⁴ Strategia sectorială de cheltuieli CBTM 2018-2020 pe sectorul energetic, <http://mec.gov.md/ro/bugetul-mec>.

Evaluarea indicatorului de monitorizare arată o evoluție pozitivă, depășind prognozele pentru 2015 cu 3,6%. Ponderea energiei regenerabile a crescut, în mare parte, din contul producției de biomasă, care a crescut de peste 10 ori în 2016 comparativ cu 2014. Potrivit datelor din 2016, circa 120 de companii produc combustibil din biomasă solidă de o capacitate de 120 mii tone (86 mii tone – brichete, 33,6 mii tone – pelete). Producția de biomasă substituie 5% din consumul intern de gaze naturale și 42% din consumul de cărbune. Piața de realizare a producției de biomasă este una stabilă pe termen mediu și lung, având în vedere instalarea cazanelor de biomasă în circa 160 de instituții publice. În perioada 2014-2016, ponderea energiei solare în total producție de energie a sporit de peste 3 ori. La fel, țara întrunește condiții geografice oportune pentru producerea energiei eoliene, care ar putea contribui cel mai mult la atingerea ponderii de 20% pentru resursele regenerabile din totalul consumului intern de energie.⁶⁵ Legislația existentă dedicată energiei regenerabile trebuie însă ajustată și completată cu legislația secundară (regulamente) necesară pentru: a) determinarea furnizorului central de electricitate; b) stabilirea producătorilor eligibili și a modalității de conferire a acestui statut; c) criteriile de sustenabilitate pentru biocarburanți; d) garanțiile de origine.⁶⁶ De asemenea, legislația din domeniu (circa 30 de acte) urmează să fie optimizată pentru a atrage investiții private. Având în vedere evoluția pozitivă din sector, îndeplinirea obiectivului stabilit pentru 2020 are o probabilitate înaltă (Figura 27).

Figura 27. Ponderea energiei produse din surse regenerabile în consumul final brut de energie, %

Sursa: Biroul Național de Statistică

Ponderea biocarburanților în totalul de carburanți

Evaluarea indicatorului de monitorizare nu arată niciun progres, în particular din cauza faptului că producția și utilizarea de biocarburanți nu este reglementată în Republica Moldova. Prin urmare, nu există nicio obligațiune de a utiliza amestecul de carburanți și biocarburanți în sectorul transportului. Potrivit Planului național de acțiuni în domeniul energiei regenerabile 2013-2020, atingerea indicatorului de 10% de energie din surse regenerabile în consumul de energie în sectorul transportului către anul 2020 poate fi asigurată integral doar în baza importurilor de biocarburanți.

Capacitatea internă de producere a energiei electrice

Evaluarea indicatorului de monitorizare arată o anumită evoluție pozitivă. Însă o majorare robustă a capacităților de producție poate avea loc prin transformarea centralelor termice în centrale de cogenerare a energiei. În acest sens, se propune sporirea capacităților de cogenerare în cadrul sistemului centralizat de alimentare cu energie termică existent (S.A. Termoelectrica) și construcția altora noi, în total asigurând 1050 MW. Aceasta, la fel, ar prevedea construcția unei centrale noi de cogenerare în Chișinău. În pofida evoluției pozitive în acest domeniu, atingerea indicatorului stabilit pentru 2020 este improbabilă.

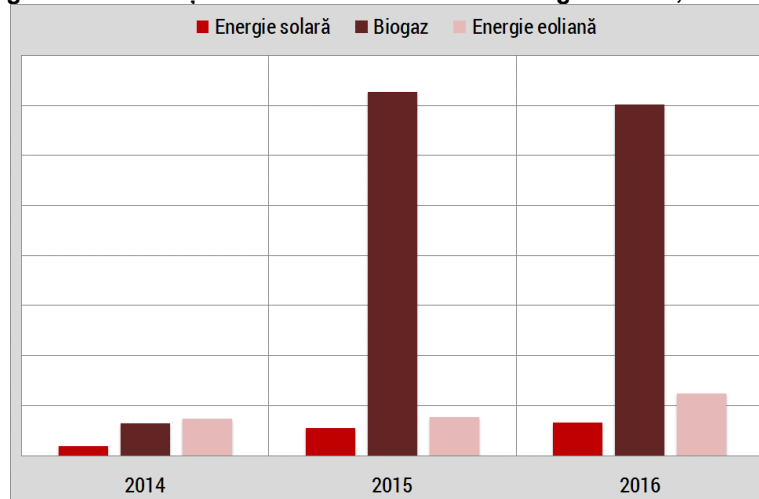
⁶⁵ Atlasul Resurselor Energetice eoliene, elaborat de către Universitatea Tehnică a Moldovei și publicat în 2016.

⁶⁶ Comunitatea Energetică, Raport de progres privind resursele regenerabile pentru 2016.

Ponderea producției anuale de energie electrică din surse regenerabile de energie

Pentru anul 2015 nu a fost stabilită nicio valoare-țintă pentru indicatorul de monitorizare. Se constată o ameliorare a situației în domeniul surselor regenerabile în ultimii 3 ani. Tendința pozitivă din sector se va menține dacă noua legislație în domeniul utilizării energiei regenerabile (Legea Nr. 10 din 26.02.2016 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile), care sporește suportul din partea statului pentru producătorii de energie regenerabilă, va fi implementată corespunzător. Totodată, stimularea producției de energie electrică din surse regenerabile va depinde, într-o anumită măsură, de politicile tarifare, adoptate de către ANRE. Astfel, în anul 2016 ANRE a aprobat tarifele la energie electrică produse din surse regenerabile de către 22 de producători, care sunt mai ridicate decât cele pentru energia electrică produsă din surse convenționale (1,7-1,9 lei/kWh (fără TVA) față de 1,1 lei/kWh). O asemenea politică tarifară nu încurajează în măsură suficientă investițiile private în sectorul regenerabilelor cu scopul producției de electricitate. Totodată, sporirea producției din energie eoliană și solară nu reușește să compenseze integral declinul producției de electricitate din surse hidro (NHE Costești). Numărul de producători de energie electrică din surse regenerabile este mic. La începutul anului 2017, pe piața activau 29 de producători de energie electrică din surse regenerabile. Tot în aceeași perioadă, Agenția Națională de Reglementare în Energetică a emis 226 de garanții de origine pentru energie electrică produsă din surse regenerabile (17,8 GWh), în creștere cu 4% față de 2015.⁶⁷ Din aceste considerente, probabilitatea atingerii țintei pentru 2020 este foarte joasă (Figura 28).

Figura 28. Producția de electricitate din surse regenerabile, mii kWh

Sursa: Biroul Național de Statistică

Eficiența energetică

Nivelul de intensitate energetică

Pentru anul 2015 nu a fost stabilită nicio valoare-țintă pentru indicatorul de monitorizare. În general, nivelul înalt de intensitate energetică a energiei primare contribuie la majorarea costurilor de producție pentru sectorul industrial, căruia îi revine circa 10-12% din consumul final de energie. Or, în Republica Moldova se consumă de trei ori mai multă energie decât în țările UE pentru același volum de producție. În acest sens, diminuarea intensității energetice din contul sectorului industrial poate avea loc prin modernizarea tehnologiilor de producție în cadrul sectorului industrial existent și folosirea instrumentelor dedicate sporirii eficienței energetice. Astfel, proiectele de finanțare ale BERD, precum Linia de Finanțare pentru Eficiență Energetică în Moldova (MoSEFF) inițiată în 2009, au facilitat accesul la credite cu componente de granturi (5-20%) pentru companiile interesate în eficientizarea energetică a capacităților de producție. În total, MoSEFF a oferit 42 milioane EUR cu împrumuturi între 10 mii și 2 milioane EUR per proiect. Peste 40 de companii (precum Orhei-Vit, Covoare Ungheni) și circa 100 de proiecte au beneficiat de aceste finanțări. Principalele direcții de reducere a intensității includ reducerea

⁶⁷ Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică, Raport de Activitate pentru 2016, http://anre.md/files/raport/Raport%20anual%20de%20activitate_2016.pdf.

consumului de energie electrică, investirea în eficiență energetică, valorificarea deșeurilor agricole și substituirea energiei convenționale cu resurse regenerabile. Adicional, sectorul privat poate accesa finanțare de la Fondul de Eficiență Energetică, însă participarea agenților economici la apelurile de propuneri de proiecte este destul de redusă, mai ales în comparație cu autoritățile publice. Eforturile depuse în domeniul reducerii intensității, datorat în măsură semnificativă asistenței financiare externe, mărește probabilitatea atingerii țintei indicate pentru 2020.

Pierderile de energie electrică în rețele de transport și de distribuție

Valoarea-țintă pentru anul 2015 a indicatorului de monitorizare a fost depășită. În perioada 2010-2016 au fost evidențiate anumite evoluții pozitive. Astfel, pierderile de energie electrică în activitatea operatorilor rețelelor de distribuție (RED Nord, RED Nord Vest, RED Union Fenosa) s-au redus considerabil, de la 12.3% în 2012 până la 8.9% în 2016. Noua legislație în domeniul energiei electrice din 2016 cu privire la investiții și planurile de privatizare a RED Nord și RED Nord Vest poate contribui la reducerea continuă a pierderilor de energie electrică. Totuși, atâta timp cât ANRE nu stabilește indicatori de performanță pentru operatorii din sector, reducerea continuă a pierderilor în sistemul electroenergetic va fi complicată (Tabelul 17). Cu toate acestea, oportunitățile de a obține reducerea pierderilor conform țintei propuse pentru 2020 sunt apreciate pozitiv.

Tabelul 17. Consumul tehnologic și pierderile înregistrate de distribuitorii de energie electrică (în % față de energia electrică la punctele de ieșire din rețelele de transport)

Operatorii rețelelor electrice de distribuție	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
RED Nord	13,3	10,43	12,5	9,89	10,50	9,20	9,19	8,82
RED Nord-Vest	14,0	12,98	12,5	11,90	12,01	11,58	9,32	9,77
RED Union Fenosa	13,5	13,68	12,5	12,39	10,86	9,54	8,21	8,25

Sursa: ANRE

Pierderile de gaze naturale în rețele de transport și de distribuție

Deși au fost înregistrate anumite evoluții pozitive, valoarea-țintă a indicatorului de monitorizare stabilită pentru 2015 nu a fost atinsă. Evaluarea indicatorului de monitorizare arată o anumită evoluție, cu toate acestea limitarea pierderilor de gaze naturale necesită o abordare comprehensivă din partea autorităților centrale și a S.A. „Moldovagaz”. În acest sens, este esențială evaluarea stării rețelelor de distribuție și transportare, și introducerea unei evidențe clare a modului cum sunt înlăturate deficiențele care cauzează pierderile tehnice la transportare. Sporirea investițiilor private în ameliorarea infrastructurii fizice, dar și îmbunătățirea generală a managementului S.A. „Moldovagaz”, sunt cruciale pentru a atinge ținta planificată pentru 2020.

Pierderile de energie termică în rețele de distribuție

Valoarea-țintă a indicatorului de monitorizare stabilită pentru 2015 a fost atinsă doar în sectorul de distribuție. Datele privind pierderile în rețelele de distribuție nu sunt disponibile. Condiționată de uzura infrastructurii, activitatea de transportare generează cele mai mari pierderi în sector. Cel mai mare volum de pierderi de energie termică se înregistrează în sectorul rezidențial. Majoritatea caselor de locuit au o vechime de 20-60 ani, 56% fiind construite înainte de 1975. Sectorul rezidențial constituie cel mai mare consumator de energie termică (65% din toate clădirile în 2016), iar clădirile reprezintă principalul consumator de energie termică (42% în 2016). Totodată, operatorii din sector demonstrează o eficiență redusă, ceea ce conduce la deteriorarea situației financiare. Formarea SA Termoelectrica prin reorganizarea și fuzionarea CET-1, CET-2 și a SA Termocom în 2013-2014 a avut un impact pozitiv asupra sectorului. În consecință, Termoelectrica a reușit deja în 2016 să reducă datoriile până la 71,9 milioane lei față de 361,4 milioane lei în 2015 și 848,2 milioane lei – în 2014, datorii acumulate de cele trei companii fuzionate. La îmbunătățirea indicatorilor din sector contribuie și proiectele de modernizare a sistemului termoenergetic din Chișinău, prin instituirea întreprinderii Termoelectrica S.A. (proiect susținut de Banca Mondială cu 40,5 milioane EUR) și din Bălți, unde în 2017 demarează eficientizarea sistemului termoenergetic CET-Nord S.A. (proiect în valoare de 10 milioane EUR susținut de BERD).

Acestea contribuie direct la îmbunătățirea performanței sectorului termoelectric, inclusiv la reducerea costurilor aferente plății datoriilor istorice. Pe lângă costurile mari legate de modernizarea tehnologică și re-conectarea sistemului la sectorul consumatorilor casnici, sistemul centralizat de alimentare cu energie termică se confruntă cu problema capacității reduse de plată a populației datorată veniturilor joase și costurilor ridicate pentru energie termică - 15% și 50% din cheltuielile totale ale unei gospodării casnice.⁶⁸ Datorită îmbunătățirii graduale a situației din sectorul termoelectric și extinderea modernizării infrastructurii din afara Chișinăului sporește probabilitatea atingerii țintei preconizată pentru 2020.

Ponderea emisiilor de gaze cu efect de seră

Valoarea țintă a indicatorului pentru 2015 și 2020 a fost depășită practic fără de intervenție majoră și ținută din partea statului. Or, ca urmare a declinului economic de la începutul lui 1990 s-a redus drastic consumul de energie per economie (de circa 4 ori). Probabilitatea dezvoltării unor industrii intensive, poluante cu CO₂, este mică în următorii ani, ceea ce permite ca obiectivul pentru 2020 să fie îndeplinit.

Consumul de energie în clădiri

Pentru anul 2015 nu a fost stabilită o valoare-țintă pentru acest indicator de monitorizare. În general, reducerea consumului de energie în sectorul rezidențial și industrial este realizată în prezent prin intermediul unui set de instrumente financiare: Linia de finanțare pentru eficiența energetică în Moldova (MoSEEF) - 42 milioane EUR; Facilitatea de finanțare a eficienței energetice în sectorul rezidențial (MoREEF) - 35 milioane EUR; „Energie și Biomasă” privind producerea energiei din resurse regenerabile – 14,56 milioane EUR. Aceste instrumente urmăresc implementarea tehnologiilor energo-eficiente în sectorul rezidențial (izolarea ferestrelor, pereților, instalarea cazanelor pe biomasă etc.) și cel industrial, precum și utilizarea deșeurilor agricole în producerea biomasei, folosite la încălzirea gospodăriilor și instituțiilor publice. Adicional, Fondul pentru Eficiență Energetică oferă asistență autorităților publice locale pentru optimizarea consumului de energie - pentru perioada 2013-2015 au fost alocați 520 milioane lei și pentru 2016-2018 – circa 516 milioane lei. În pofida finanțărilor deja existente, reducerea consumului de energie necesită timp, o administrare mai eficientă a resurselor bugetare și atragerea investițiilor private. Din acest considerent, atingerea indicatorului propus pentru 2020 este improbabilă.

Tabelul 18. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Producția de energie electrică (malul drept), milioane, Wh	865,8	888,1	854,3	776,1	747,9	788,1	792,8	754,6
Cantitatea de energie electrică procurată (malul drept), milioane, kWh	3799,6	3835,7	3909,5	3966,1	3959,7	4034,7	4050,4	4035,7
Centrale termice	990	1000	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Centrale termoelectrice	1647	1874	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Pierdere de energie termică, %	21	22	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Consumul intern brut de resurse energetice, mii tone echivalent cărbune	2960	3276	3361	3241	3319	3313	3352	n.a.
Consumul de energie electrică – total, milioane GWh	3378	3279,6	3384,3	3465,7	3558,7	3640,1	3686,7	n.a.
Intensitatea energetică a producției industriale, tone e.p. /1000 lei	n.a.	0,082	0,069	0,062	0,059	0,053	0,06	n.a.
Intensitatea electrică a producției industriale, kWh/1 lei	0,175	0,117	0,099	0,095	0,09	0,084	0,095	n.a.
Consumul mediu anual de energie pe locuitor, tone e.p./persoană	n.a.	0,818	0,839	0,808	0,826	0,827	0,838	n.a.
Consumul mediu anual de energie electrică pe locuitor, kWh/persoană	1115	1169,3	1206,6	1235,6	1268,8	1297,8	1314,4	n.a.
PIB ce revine la 1 kg e.p. consum intern, lei	n.a.	31,34	35	38,9	43,3	48,3	37,8	n.a.
PIB ce revine la 1 kWh consum de energie electrică, lei	17,89	21,9	24,3	25,4	28,2	30,7	24,1	n.a.

⁶⁸ Strategia sectorială de cheltuieli CBTM 2018-2020 pe sectorul energetic, <http://mec.gov.md/ro/bugetul-mec>.

Intensitatea energetică a PIB, tone e.p./1000 lei PIB	n.a.	0,032	0,029	0,026	0,023	0,021	0,026	n.a.
Volumul gazelor naturale procurate								
- milioane m ³	1126,3	1187,8	1152,1	1095,5	1031,2	1053,1	1008,5	1038,4
- milioane lei	3288,4	3674,0	4614,0	5185,0	4922,2	5658,7	4847,3	4036,8
Prețul mediu al gazelor naturale								
- dolari SUA /1000 m ³	263,9	250,1	339,3	394,0	379,6	377,1	256,0	193,5
- lei/1000 m ³	2920	3093	4005	4733	4773	5373	4806	3887
Volumul livrărilor de gaze								
- milioane m ³	1029,9	1089,8	1036,3	989,6	945,3	959,0	927,6	965,3
- milioane lei	3622,2	4362,4	5327,1	5942,6	5786,7	5867,3	5794,0	5873,5
Prețul mediu al gazelor naturale livrate, lei/1000 m ³	3517	4003	5140	6005	6121	6118	6246	6085

Sursa: Ministerul Economiei

Ponderea clădirilor publice renovate

Pentru anul 2015 nu a fost inclusă o valoare-țintă a indicatorului de monitorizare. Ca și în cazul sectorului rezidențial, majoritatea clădirilor publice au o vechime de 20-60 ani și nu pot asigura consumul eficient al energiei. În ultimii ani, o serie de clădiri publice au fost renovate cu ajutorul granturilor oferite prin intermediul mai multor programe de finanțare: Fondul pentru Eficiență Energetică - 192 proiecte în valoare de 400 milioane lei; Fondul de Investiții Sociale din Moldova (România) – infrastructură socială (grădinițe) în valoare de 3,3 milioane EUR. Potrivit datelor oficiale, în perioada 2012-2016, autoritățile publice au beneficiat de circa 900 de proiecte destinate sporirii eficienței energetice. Cu toate acestea, un număr foarte mic de autorități publice locale de nivelul doi (consilii raionale) elaborează planuri de îmbunătățire a eficienței energetice, încălcând astfel Legea nr.142 din 02.07.2010 cu privire la eficiența energetică.⁶⁹ Lipsa de date oficiale privind evoluția din domeniu împiedică efectuarea unor exerciții de evaluare și prognozare (Tabelul 18).

Analiza din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen

Echipa de evaluare a solicitat informații cu privire la numărul de persoane care în ultimi 6 ani au beneficiat de acces la resurse energetice (biomasă, conectare la rețeaua de energie electrică) grație SND 2020 – dezagregat după criteriile abordării bazate pe drepturile omului. De asemenea, a fost solicitată informația privind numărul de persoane care încă nu sunt conectate la rețeaua de energie electrică (de exemplu comunități mici și numărul de instituții cu destinație socială care nu au acces la energie termică/electrică de calitate sau în care nu este asigurată conservarea eficientă a energiei și numărul de beneficiari ai acestor instituții). Analiza informației prezentate reflectă următoarele:

- Fiecare a doua gospodărie (53,0%) nu dispune de niciun sistem de încălzire a apei menajere și doar 13,2% sunt conectate la sistemul centralizat
- În sate 77,6% nu dispun de vreun sistem de încălzire a apei menajere, 22,3% utilizează sisteme autonome și 0,1% sunt conectate la sistemul centralizat de încălzire a apei;
- Lipsesc informația cu privire la numărul de persoane care nu au acces la energie electrică (de exemplu în comunități foarte mici);
- Lipsesc informații cu privire la numărul de instituții cu destinație socială care nu au acces la energie termică/electrică de calitate sau în care nu este asigurată conservarea eficientă a energiei și numărul de beneficiari ai acestor instituții;
- Lipsesc informația sub-dezagregată pe criterii precum gen, dizabilitate, vârstă, statut socio-economic, etnie și/sau limbă.

⁶⁹ Ministerul Economiei, Raportul privind implementarea Strategiei de cheltuielilor bugetare pe anii 2013-2015 pentru dezvoltarea sectorului energetic.

Concluzii și lecții de învățat

- **Progresul implementării priorității respective este modest: doar 50% din țintele intermediare au fost atinse.** Printre progresele majore se numără creșterea ponderii de energie regenerabilă în consumul total și diminuarea pierderilor la transportarea și distribuția de energie electrică și energie termică. Rezultate mai modeste au fost atinse pe partea de proiecte de interconectare cu sistemul energetic european și sporirea capacității de producție internă de energie electrică. Probabilitatea realizării indicatorilor până în 2020 este și mai redusă – 42%.
- **Nivelul de sinergie dintre SND și documentele sectoriale de politici nu este suficient, iar procesul de monitorizare și evaluare de până acum a fost neomogen ca format și sporadic.** Autoritățile nu au asigurat o vizibilitate suficientă pentru rapoartele de monitorizare a documentelor de politici strategice, care decurg din sau reflectă esența SND. Forma de raportare constă din descriere narativă a acțiunilor realizate și nicidecum nu evaluarea progresului și identificarea eșecurilor în atingerea obiectivelor. Astfel, este necesară interconectarea documentelor de politici publice și uniformizarea obiectivelor comune și a indicatorilor de performanță pe care acestea le includ. O viziune cât mai integrată asupra documentelor strategice va permite elaborarea unui mecanism unic de monitorizare și o evaluare mai pertinentă a progresului de implementare a priorităților din sector.
- **Deficiențe sistemice au fost înregistrate la nivelul finanțării programului cu privire la dezvoltarea sectorului energetic (principalul program bugetar dedicat sectorului energetic).** Astfel, pe lângă dependența cronică de finanțarea externă la realizarea subprogramelor și activităților din sector, s-au constatat probleme procedurale și instituționale (ex. valorificarea defectuoasă a Fondului Eficienței Energetice) care au împiedicat implementarea anumitor activități. Cooperarea inter-instituțională a fost fragmentară, lipsind o claritate despre modul de cooperare în domeniul energetic între Ministerul Economiei și Ministerul Mediului, dar și între alte instituții (AEE, ANRE), inclusiv la nivelul dialogului între autoritățile centrale și cele locale, deși fiecare dintre acestea implementează direct sau indirect elemente-componente ale SND. Astfel, este necesară îmbunătățirea planificării și executării bugetare pentru sectorul energetic. Aceasta presupune consolidarea capacităților instituțiilor centrale, dar și locale, în vederea administrării cât mai eficiente a resurselor financiare disponibile. În consecință, aceasta va securiza un flux mai mare de investiții externe sub formă de împrumuturi (Banca Mondială, BEI, BERD) sau granturi (în special, UE).
- **Calitatea și disponibilitatea redusă a datelor statistice este o constrângere pentru o monitorizare și evaluare eficientă.** În acest sens, este necesară sistematizarea datelor statistice în domeniul energetic. În rezultat, procesul de monitorizare și evaluare va fi realizat pe baza unui singur set de date statistice, pe marginea căruia autoritățile centrale și agențiile urmează să raporteze regulat. Datele statistice trebuie dezagregate conform criteriilor abordării bazate pe drepturile omului (a se vedea Capitolul 6) publicate și actualizate sistematic pe paginile web ale instituțiilor responsabile de coordonarea sectorului energetic și pe pagina Biroului Național de Statistică.
- **Îmbunătățirea administrării întreprinderilor de stat din sectorul energetic și optimizarea consumului energetic în sectorul public, împreună cu educarea publicului despre semnificația practică a eficienței energetice și a energiei regenerabile, pot avea o contribuție adițională.** Reducerea pierderilor din rețelele de distribuție și transportare depinde în totalitate de performanța întreprinderilor cu participare de stat (ex: Î.S. Moldelectrica, S.A. Moldovagaz), care este modestă. Totodată, este importantă o participare mai activă a sectorului public, alături de cel rezidențial, în proiectele dedicate eficienței energetice și utilizării resurselor regenerabile, pentru care trebuie asigurate finanțări corespunzătoare și un cadru legal complet și deplin implementat. Popularizarea modalităților de eficiență energetică (sporirea exigenței față de instrumentele de etichetare energetică, certificatele de performanță energetică a clădirilor) și a avantajelor resurselor regenerabile (conceptul de autonomie energetică locală) în

rândul consumatorilor la fel sunt extrem de importante pentru a stimula atingerea țintelor din sectorul energetic pentru 2020, stipulate în SND.

4.7. Sistem de pensii: echitabili și sustenabil

Raționamentul politicii publice

Conform SND „Moldova 2020”, un sistem de pensii echitabil și sustenabil este necesar pentru a asigura un trai decent cetățenilor Republicii Moldova. În același timp, economia țării era afectată în mod negativ de povara fiscală generată de deficitul bugetului asigurărilor sociale de stat, decalajul semnificativ între valoarea pensiei pentru categorii de pensionari precum și consecințele procesului rapid de îmbătrânire.

Obiectiv strategic pe termen lung:

- Asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor.

Viziunea strategică a documentului a inclus următoarele elemente-cheie:

1. Modernizarea sistemului solidar de pensii existent (pilonul 1) prin:
  - ajustarea sistemului de pensii în corespundere cu principiile organizării și funcționării sistemului public de asigurări sociale și cu standardele internaționale existente;
  - îmbunătățirea durabilității financiare a sistemului prin majorarea și unificarea condițiilor privind stagiul de cotizare și vârsta de pensionare și acumularea de mijloace financiare în fondul de rezervă al bugetului de asigurări sociale de stat (BASS);
  - asigurarea unei legături mai strânse între contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate și mărimea pensiei stabilite persoanelor asigurate;
  - întreprinderea unor măsuri complexe pentru dezvoltarea pieței muncii, majorarea retribuirii muncii și îmbunătățirea situației demografice.
2. Analiza oportunității implementării unui sistem cumulativ de pensii (pilonul 2) care ar permite ca contribuțiile de asigurare de stat să fie investite.

Impactul scontat a vizat următoarele:

- Reducerea ratei sărăciei absolute în rândurile pensionarilor aflați sub pragul sărăciei absolute (2 puncte procentuale versus status quo);
- Reducerea economiei tenebre prin combaterea fenomenului de „salariul în plic”.

Documente de politici sectoriale

1. Conceptul de reformă a sistemului de pensii din Republica Moldova 2016

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Conceptul corelează cu SND „Moldova 2020”, atât la nivel vizionar, cât și al obiectivelor specifice. Conceptul de reformă corelează cu primul element cheie din viziunea SND „Moldova 2020”- *modernizarea sistemului solidar de pensii*. Pentru a atinge *ajustarea sistemului de pensii în corespundere cu principiile organizării și funcționării sistemului public de asigurări sociale și cu standardele internaționale existente*, Conceptul propune: a) unificarea formulei de calcul al pensiei pentru limită de vârstă; b) excluderea „stagiului special” din sistemul de asigurări sociale; c) revizuirea condițiilor de eligibilitate pentru pensia de dizabilitate; d) aplicarea graduală a cotei echitabile de participare cu contribuții (angajat versus angajator). Pentru a atinge *îmbunătățirea durabilității financiare a sistemului* conceptul propune: a) creșterea numărului de contribuabili; b) lărgirea bazei impozitabile; c) stimularea rămânerii în câmpul muncii; d) revizuirea graduală a stagiului de cotizare. Pentru a atinge *asigurarea unei legături mai strânse între contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate și mărimea pensiei*, Conceptul propune: a) asigurarea interdependenței între contribuțiile achitate și mărimea

pensiei; b) recalcularea pensiei pentru persoanele care continuă să lucreze după stabilirea pensiei; c) actualizarea venitului asigurat inclusiv perioadele anterioare; d) instituirea pensiei de bază garantată.

Nivelul de realizare

Conceptul a fost pus parțial în aplicare începând cu Aprilie 2017, și la momentul evaluării SND „Moldova 2020” nu exista o analiză a gradului de implementare a prevederilor conceptului la acest moment. O parte din acțiuni au fost implementate, preponderent cele legate de obiectivul specific 1 și 3.

2. Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016)⁷⁰ și Planul de acțiuni pentru implementarea programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016)

Nivelul de realizare

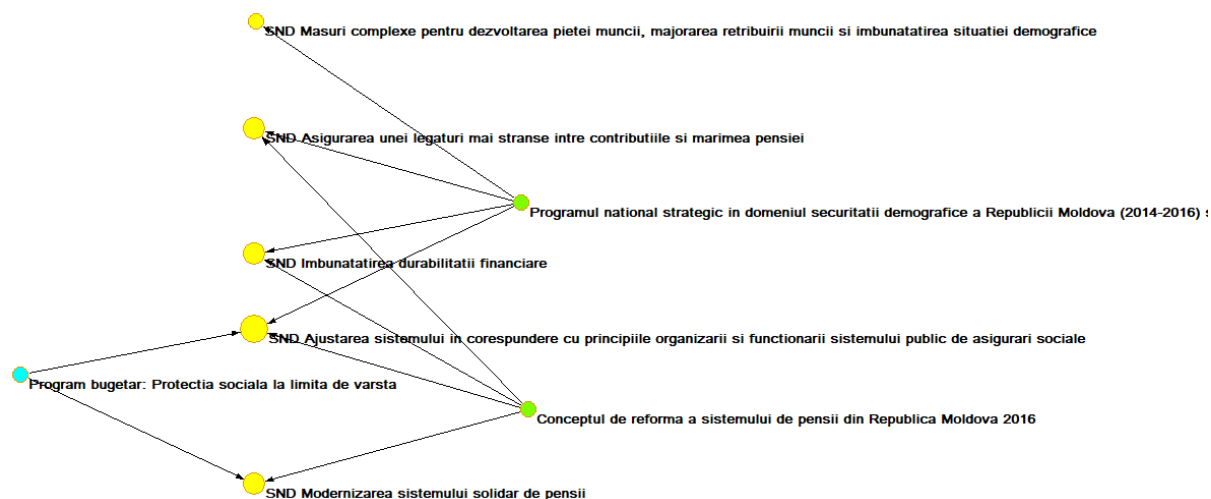
Raportul de evaluare al programului național strategic în domeniul securității demografice 2011–2025)⁷¹ arată că gradul de implementare a obiective direct relevante prevederilor SND ”Moldova 2020” este slab (pentru obiectivele 6 și 8) și inexistent pentru obiectivul 7.

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Există un grad înalt de corelare între prevederile SND ”Moldova 2020” și cele ale Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016) și Planul de acțiuni pentru implementarea programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016).

În concluzie, Conceptul de reformă a sistemului de pensii din Republica Moldova 2016 și legea care aduce schimbările propuse de acest document sunt corelate cu SND ”Moldova 2020” (Figura 29). Este important de înțeles pe deplin impactul acestora asupra indicatorilor de bază ale sistemului public de pensii, în mod special pentru dimensiunea de sustenabilitate financiară a acestuia.

Figura 29. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil”

Sursa: Analiza autorilor

⁷⁰ Hotărârea Guvernului nr. 768 din 12.10.2011, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340745>.

⁷¹ Raportul de evaluare al programului național strategic în domeniul securității demografice 2011–2025 putem face față provocării? (octombrie 2016) A. Buzu, V. Lutenco, UNFPA, Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, octombrie 2016.

Acoperirea financiară

Programe bugetare 2013-2015

Program III: Protecția socială la limita de vârstă

Scop: Compensarea venitului pierdut ca urmare a atingerii vârstei de pensionare

Obiective:

1. Asigurarea cadrului legal în vederea obținerii creșterii raportului dintre pensia medie pentru limita de vârstă și minimul de existență pentru pensionari față de anul 2010;
2. Asigurarea cadrului legal în vederea reducerii raportului dintre numărul pensionarilor pentru limită de vârstă cu pensia sub minimul de existență față de anul 2010;
3. Majorarea numărului statelor cu care Republica Moldova a încheiat acorduri în domeniul securității sociale;
4. Instituirea sistemului de prognozare social-economică în domeniul asigurărilor sociale de stat.

Deși, obiectivele propuse de SND „Moldova 2020” au fost propuse spre finanțare de către MMPSF în CBTM în programul III. *Protecție socială la limita de vârstă* (Figura 29), pentru sectorul protecție socială în mod constant pe parcursul implementării strategiei, resurse financiare nu au fost alocate.

Obiective specifice

Obiectivele specifice reflectă impactul scontat și pot fi grupate în două dimensiuni majore: 1) îmbunătățirea nivelului de trai pentru beneficiarii de pensie pentru limită de vârstă și 2) îmbunătățirea performanței sistemului de pensii.

Toate țintele intermediare pentru care au fost găsite date (2 din 6 indicatori) au fost atinse (Tabelul 19), fapt determinat mai curând de setarea unor ținte conservative la momentul stabilirii SND. Pentru 2020 estimăm o probabilitate de realizare de circa 70%, având în vedere incertitudinea legată de o potențială nouă metodologie de calcul a minimului de existență și a ratei sărăciei care ar putea fi aprobată în viitorul apropiat. În pofida acestor rezultate pozitive, percepția respondenților care au participat la sondajul de evaluare este una negativă. Astfel, 67% din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate, iar 27% - că sunt realizate doar parțial. Aceasta discrepanță este determinată cel puțin de 2 factori. În primul rând, situația din sector este atât de dificilă, încât anumite îmbunătățiri marginale nu au fost suficiente pentru a schimba percepția actorilor relevanți. În al doilea rând, țintele intermediare și finale au fost stabilite în mod destul de conservativ, fapt ce a permis atingerea acestora fără multe dificultăți.

Indicatorul privind reducerea ratei deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat (față de media de 1% în anii 2006–2010) nu a fost posibil de calculat din cauza schimbării metodei de reflectare a transferurilor de la bugetul de stat către BASS.

Tabelul 19. Indicatorii de monitorizare – prioritatea „Sistem de pensii echitabil și sustenabil”

Indicatori de monitorizare	2010	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 – planificat	Proiecții revizuite 2020	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor
Nivelul minim al ratei de înlocuire a salariilor cu pensii, %		N/A**	25,2*	25	27	Înaltă	Calcululele Băncii Mondiale în baza datelor CNAS
Raportul dintre pensia medie pentru limită de vârstă și minimul de existență pentru pensionari, %	70,6	75	82,9	85	85	Medie	BNS pentru minimul de existență, CNAS pentru pensia medie

Rata sărăciei absolute a pensionarilor, %	28,1	26	10,1	23	Ținta finală atinsă	Medie	Nota Sărăciei ME, CBGC livrate de BNS
Raportul dintre numărul pensionarilor pentru limită de vârstă cu pensia sub minimul de existență pentru pensionari și numărului total de pensionari pentru limită de vârstă, %	92	89	79,3	84	Ținta finală atinsă	Medie	Sursa calculele MMPSF în baza datelor CNAS
Rata deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat, % (față de media de 1% în anii 2006–2010)		0,5	N/A	N/A	N/A	N/A	Bugetul de Stat, bugetul BASS (MF, CNAS)
Numărul de state cu care Republica Moldova a încheiat acorduri în domeniul securității sociale	4	8	13	12	Ținta finală atinsă	Înaltă	Raportul Anual Social 2015
Total			100%			70%	

*Rata de înlocuire după reformă (anul 2017)

**Nu se aplică

Nivelul minim al ratei de înlocuire a salariilor cu pensii, %

În noiembrie 2016, Guvernul Republicii Moldova a aprobat proiectul de lege privind schimbarea sistemului public de pensii (Legea nr.156 din 14.10.1998, Legea nr.489-XIV din 08.06.1999, Legea nr.278-XVI din 14.12.2007, Legea nr.80 din 07.05.2010). Aceste modificări țin de mai multe dimensiuni ale sistemului, dar principalele 3 probleme vizate sunt: 1) lipsa valorizării venitului asigurat; 2) lipsa procedurii de recalculare a pensiei în cazul persoanelor care au ales să continue munca după stabilirea pensiei pentru limită de vârstă; 3) vârsta de pensionare timpurie în raport cu tendințele demografice și practicile regionale 4) unificarea condițiilor și modalității de calculare a pensiei.

După cum arată estimările preliminare ale Băncii Mondiale, rata de înlocuire a fost afectată în mod pozitiv de reformă. Proiecțiile arată că rata de înlocuire medie a pensiei pentru limită de vârstă cu salariul mediu pe economie va fi de 25,2% în 2018 (valoarea pentru 2017 este 27%). Aceleași proiecții arată că rata de înlocuire în scenariul de status quo ar fi fost aceeași în 2018, dar nu ar fi atins rata planificată în SND „Moldova 2020” pentru anul 2020 (24,5%).

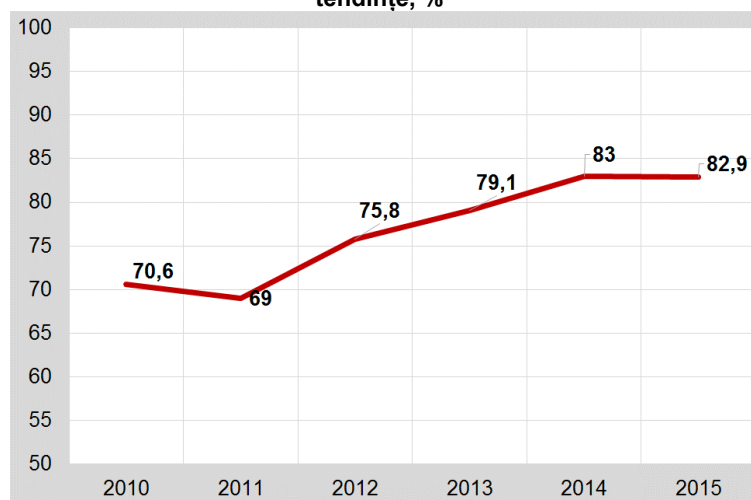
Limitările acestor estimări țin de ne-ajustarea în totalitate a modelului de calcul al ratei de înlocuire (instrumentul Pension Reform Options Simulation Toolkit - PROST), care, odată cu asimilarea schimbărilor reformei din 2016 trebuie să considere și schimbările/prognozele ce țin de colectarea contribuțiilor la bugetul asigurărilor sociale de stat.

În baza proiecțiilor constatăm că țintele intermediare pentru acest indicator au fost atinse, deși cu o mică întârziere (în 2017) și că ținta va fi atinsă și în 2020.

Raportul dintre pensia medie pentru limită de vârstă și minimul de existență pentru pensionari

Indicatorul raportul pensiei medii la minimul de existență arată potențialul plății de a asigura bunăstarea contribuabililor. Nota informativă privind sărăcia 2015 arată că în rândurile persoanelor vârstnice sărăcia s-a redus datorită creșterii în valoare a pensiei pentru limita de vârstă. Este important ca raportul dintre pensia medie (PM) și minimul de existență (MEx) să tindă spre egalare pentru menținerea pensionarilor peste pragul sărăciei, mai ales în contextul îmbătrânirii masive (Figura 30).

Figura 30. Raportul pensia limită de vârstă și minimul de existență, tendințe, %

Sursa: BNS, 2010-2015

În anul 2015, acest raport (PM/MEx) a fost de 82,9% versus ținta de 75%, dar această performanță trebuie interpretată cu precauție, considerând natura statică a indicatorului minimului de existență pentru pensionari. Este important de revizuit metodologia de calcul al minimului de existență pentru pensionari odată cu revizuirea metodologiei de fixare a pragului sărăciei relative (revizuire estimată pentru anul 2017) pentru a reflecta mai bine necesitățile specifice vârstnicilor.

Constatăm că ținta intermediară pentru acest indicator a fost atinsă, iar probabilitatea atingerii țintei finale este medie (acest lucru va fi mai clar după prezentarea indicatorilor sărăciei conform metodologiei revizuite).

Rata sărăciei absolute a pensionarilor, %

Rata sărăciei pentru pensionari este în descreștere față de 2010, în anul 2015 rata sărăciei absolute pentru gospodăriile în componența cărora sunt pensionari a fost de 10,1% (rata sărăciei pentru populația generală a fost de 9,6% (Notă informativă – sărăcia în Republica Moldova, 2015) (Rata sărăciei în rândurile pensionarilor descrește mai rapid în comparație cu populația generală. Totuși, rămân expuse sărăciei: gospodăriile, în care capul gospodăriei este o persoană vârstnică, gospodăriile formate doar din femei pensionare și solitare și gospodăriile din mediul rural în componența cărora sunt doar persoane în etate.

Conform Notei informative-privind sărăcia în Republica Moldova (Ministerul Economiei, 2015), această descreștere se datorează plății pensiei limită de vârstă. În același timp, descreșterea semnificativă arată un grad de dependență mare a pensionarilor de plățile asigurate. Este important ca declinul (în termeni reali) a ratei de înlocuire să fie prevenit, orice fluctuație negativă va readuce pensionarii sub pragul sărăciei.

Limitarea majoră a datelor sărăciei ține de metodologia curentă de calcul a sărăciei, metodologie care denotă câteva neajunsuri: 1) metodologia curentă nu a fost revizuită și actualizată în ultimii 9 ani, dinamica indicatorilor sărăciei intrând într-o disonanță puternică cu situația economică curentă și cu percepțiile subiective ale populației privind nivelul sărăciei; 2) cadrul de eșantionare nu mai reflectă realitatea demografică relevată de datele recensământului din 2014; 3) Rata de non-răspuns este mai mare de limita acceptată de 30% și influențează negativ calitatea datelor, inclusiv prin potențiala subestimare a indicatorilor sărăciei. Împreună, acestea sugerează o serie de schimbări necesare pentru îmbunătățirea calității indicatorilor sărăciei, inclusiv revizuirea procesului de colectare a datelor și definirea pragului sărăciei. Revizuirea ar putea afecta semnificativ ratele sărăciei, inclusiv pentru persoanele pensionate. Noua metodologie de calcul a sărăciei va fi disponibilă în 2017, când indicatorul curent ar putea avea alte valori.

Constatăm că ținta intermediară pentru acest indicator a fost atinsă. Schimbările metodologice fac dificilă estimarea probabilității de îndeplinire a țintei în 2020, totuși, considerând tendințele indicatorilor sărăciei, precum și ale celor economici și demografici, probabilitatea a fost estimată ca medie.

Raportul dintre numărul beneficiarilor de pensii pentru limită de vârstă al căror cuantum este sub minimul de existență pentru pensionari și numărul total al beneficiarilor de pensii pentru limită de vârstă, %

O caracteristică a sistemului de asigurări sociale din Moldova este distribuția puternic asimetrică a valorii pensiei pentru limită de vârstă. Dacă comparăm valoarea pensiei cu minimul de existență, în 2010 aproape 92,0% dintre pensionari aveau o pensie mai mică decât acest minim. Această distribuție era, în mare măsură, rezultatul lipsei valorizării, care a fost introdusă în 2016.

Calculule făcute de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în baza datelor CNAS arată că în 2015 aproape 79,3% din pensionari primeau o pensie mai mică decât minimul de existență (țintă atinsă, ținta intermediară MD 2020 este de 89%). Ținta finală a fost deja atinsă (85% prognozată pentru 2020) și cel mai probabil va fi îndeplinită și în 2020.

Rata deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat, %

Din anul 2005, sistemul de asigurări sociale înregistrează deficit bugetar, înregistrând excedent în 2008 și 2014. Până în anul 2009 deficitul bugetului asigurărilor sociale de stat era acoperit din soldul mijloacelor bănești la conturile curente ale CNAS. În anul 2009 deficitul a fost acoperit din mijloacele financiare ale fondului de rezervă a bugetului de asigurări sociale și din surse de la bugetul de stat. Începând cu anul 2010 deficitul bugetar este acoperit de bugetul de stat. Din 2010 transferurile de la bugetul de stat către BASS sunt raportate într-o linie bugetară diferită.

Metoda propusă de SND „Moldova 2020” pentru a calcula indicatorul, nu captează volumul integral al transferurilor de la bugetul de stat pentru acoperirea deficitului. Tabelul 20 prezintă metoda de stabilire a acestui indicator, linia de referință fiind fixată ca media ponderii deficitului/excedentului la veniturile/cheltuielile BASS (-1%).

Tabelul 20. Executarea bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS), 2006-2010

	2006	2007	2008	2009	2010	Referință
Venituri BASS, milioane lei	4347,7	5157,2	6362,8	7581,7	8416,0	-1%
Cheltuieli BASS, milioane lei	4378,1	5244,6	6315,2	7607,2	8629,3	
Excedent (+) / Deficit (-), milioane lei	-30,4	-87,3	47,7	-25,6	-21,3	
E/D la Venituri	-1%	-2%	1%	0%	-2%	
E/D la Cheltuieli	-1%	-2%	1%	0%	-3%	

Sursa: Executarea bugetului BASS, CNAS

Dacă aplicăm aceeași regulă de calcul a mediei pentru anii 2011-2015 obținem un indicator care subestimează semnificativ valoarea deficitului. Acest lucru se întâmplă din cauza că deficitul nu mai e prezentat total în linia deficit/excedent.

Tabelul 21. Executarea bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS), 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015	Ținta
Venituri BASS, milioane lei	9089,9	9721,5	10590,9	12028,8	13432,5	0,5
Cheltuieli BASS, milioane lei	9214,5	9755,1	10716,2	12019,5	13490,2	
Excedent (+) / Deficit (-) ,milioane lei	-124,6	-33,7	-125,3	9,3	-57,8	
E/D la Venituri	-0,014	-0,003	-0,012	0,001	-0,004	-0,006
E/D la Cheltuieli	-0,014	-0,003	-0,012	0,001	-0,004	-0,007

Tabelul 21 prezintă o imagine mai clară a transferurilor bugetului de stat către BASS, inclusiv a transferurilor de la bugetul de stat pentru acoperirea deficitului BASS, care este în continuă creștere și a constituit 860 milioane în 2015.

Pentru a putea estima în mod corect performanța bugetului asigurărilor sociale de stat în cadrul analizei curente se propune analiza indicatorului *balanța sistemului PAYS ca procent din PIB* (Actuarial Balance of the Pay-As-You-Go Pension System), indicator folosit pentru a estima performanța sistemului. Pentru ca sistemul să fie solvent indicatorul balanța sistemului PAYS ca procent din PIB trebuie să fie egal sau mai mare decât 1⁷², valoarea indicatorului în 2015 a fost de -1,5%.

Numărul de state cu care Republica Moldova a încheiat acorduri în domeniul securității sociale

Conform datelor MMPSF, până în prezent Republica Moldova a semnat 13 acorduri în domeniul securității sociale cu alte state (11 acorduri deja sunt în vigoare, iar 2 urmează a fi ratificate). Numărul dat depășește ținta intermediară și ținta finală. Numărul de solicitări pentru aplicarea prevederilor acordurilor rămâne modest în raport cu numărul migranților reveniți, în 2015 au fost înregistrate 526⁷³.

Este important ca să fie semnate acorduri și cu țările cele mai relevante pentru migrația forței de muncă, în particular cu Italia și Federația Rusă. MMPSF a demarat procesul de consultări cu aceste țări, dar este evident că semnarea acordurilor de securitate socială presupune implică voința ambelor state.

Indicatori complementari celor de evaluare

Indicatorii de monitorizare a progresului prezentați în SND „Moldova 2020” nu dau o imagine completă asupra echității și sustenabilității sistemului de asigurare socială de stat. Reforma sistemului de pensii a adus schimbări pozitive pe ambele dimensiuni, dar ele nu sunt suficiente într-un cadru de timp mediu și lung.

Sistem de pensii echitabil

Unul din obiectivele generale ale strategiei este ajustarea sistemului de pensii în corespundere cu *principiile organizării și funcționării* sistemului public de asigurări sociale și cu standardele internaționale existente. Derogările de la principiile de bază ale asigurării sociale țineau de: 1) prezența unor elemente redistributive; 2) stabilirea perioadelor necontributive; 3) condiții discriminatorii pentru stabilirea pensiilor. Reforma întreprinsă în 2016 contribuie la atingerea unei echități mai înalte a sistemului public de asigurări sociale prin: 1) unificarea modalității de calcul a pensiilor pentru unii cetățeni; 2) excluderea noțiunii de stagiou special; 3) ajustarea condițiilor de acordare a pensiei de dizabilitate la procesul contributiv.

Asigurarea unei *legături mai strânse dintre contribuții și mărimea pensiei* s-a produs prin revederea formulei de calcul a pensiei pentru a include valorizarea⁷⁴ venitului pierdut. De valorizare au beneficiat 83,5 mii pensionari, dintre care 68 mii beneficiari ai pensiei pentru limită de vârstă și 15,5 mii beneficiari ai pensiei de dizabilitate. Suma medie a valorizării este de 132 lei (mărire medie a pensiei cu 15,7%), suma diferă în dependență de salariul de bază din care s-au achitat contribuții. Valorizarea a contribuit modest ameliorarea ratei de înlocuire (27% în 2017 față de 26,9% în 2010) și a îmbunătățit raportul pensia medie/minimul de existență pentru pensionari (122,7%). Totuși, beneficiarii pensionați în perioada 2001-2004, precum și femeile din mediul rural au beneficiat de o valorizare nesemnificativă ca

⁷² Pay-as-you-go pension systems: Automatic balancing mechanism based on nonlinear programming to restore the sustainability, H. God, I.Olivares, March 31, 2015.

⁷³ Această cifră poate fi condiționată de vârsta emigranților care este mai mică decât cea de pensionare.

⁷⁴ Valorizarea este indexarea venitului mediu lunar asigurat, reieșind dintr-un coeficient de creștere al salariului mediu pe economie din perioadele contributive până la anul precedent stabilirii pensiei.

rezultat al venitului asigurat mic, pentru aceștia este necesar de întreprins măsuri suplimentare de suport pentru a reduce riscul de sărăcie.

Reforma pensiilor din 2016 a contribuit pe termen scurt și mediu la îmbunătățirea echității sistemului. În același timp, nu toți pensionarii au beneficiat de valorizare și de recalcularea pensiei după ce pensia a fost stabilită.

Sistem de pensii sustenabil

Un al obiectiv important este *durabilitatea financiară* a sistemului. Majorarea și unificarea condițiilor privind stagiul de cotizare și vârsta de pensionare, modificarea condițiilor pentru pensia anticipată și cea de dizabilitate au îmbunătățit durabilitatea sistemului pe un orizont mediu de timp. Totuși, nu este clar în ce măsură aceste schimbări contribuie la acumularea mijloacelor financiare la fondul de rezervă BASS. O componentă importantă care nu a fost considerată de reformă este performanța sistemului de a colecta contribuții. Indicatorii de bază privind performanța colectării contribuțiilor se deteriorează: gradul de acoperire a sistemului public de asigurări sociale⁷⁵ scade (69,9% în 2010 și 66,32% în 2016, Tabelul 22); numărul persoanelor ocupate și numărul persoanelor asigurate scade, ponderea veniturilor BASS în PIB scade (cu excepția 2015). Banca Mondială arată că numărul contribuabililor a scăzut semnificativ, cu 40% în perioada 1999-2015, iar în 2015 doar 30% din populația activă a țării contribuia la sistemul de asigurări sociale.

Măsurile complexe pentru îmbunătățirea situației demografice lipsesc, Republica Moldova având unul dintre cele mai mari grade de îmbătrânire din lume, iar tendințele sunt nefavorabile, din acest punct de vedere: în 2030 aproape 28,4% din populația va avea vârsta peste 60 de ani, în 2050- 33,6% (UN, 2015⁷⁶).

Indicele sarcinii demografice⁷⁷ este în continuă mărire cu o presiune crescândă pe populația aptă de muncă (48,5 persoane inapte de muncă la 100 persoane, 216). Rata de dependență totală⁷⁸ este de 39,1, iar rata de dependență a adulților este de 15,1 (BNS, 2016). Rata mare de dependență este rezultat a câtorva fenomene: 1) demografice; 2) inactivitatea populației apte de muncă (inclusiv rata mare de ocupare neformală); 3) migrația forței active din țară.

Tabelul 22. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Sistem de pensii: echitabil și sustenabil”

Indicator	2010 (referința)	2016
Rata medie de înlocuire a câștigului salarial prin pensie, %	26,9	25,6
Pensia medie pentru limita de vârstă, lei	836,6	1301,1
Salariul mediu lunar pe economie, lei	2971,9	5084,0
Rata de acoperire a sistemului public de asigurări sociale, %	69,6	66,3
Numărul persoanelor asigurate în total, mii persoane	860,0	808,7
Numărul populației ocupate în vârstă de 15-64 ani, mii persoane	1235,4	1219,5
Rata de dependență a sistemului public de pensii, %	1,3	1,2
Numărul total al pensionarilor, mii persoane	627,1	691,2

Sursa: SND „Moldova 2020” pentru anul de referință, datele MMPSF pentru anul 2016

Considerând performanța proastă a sistemului de a colecta contribuții, gradul de îmbătrânire, inactivitatea și migrația forței de muncă, nu este clar dacă reformele întreprinse în contextul SND „Moldova 2020” sunt suficiente pentru asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de asigurări sociale pe termen lung.

⁷⁵ Gradul de acoperire reprezintă numărul persoanelor care au atins vârsta de pensionare la numărul celor ca primesc pensia pentru limita de vârstă.

⁷⁶ UN. (2015). World population ageing. New York: UN.

⁷⁷ Indicele sarcinii demografice este definit de către BNS ca numărul persoanelor în vârstă inapte de muncă la 100 persoane apte de muncă.

⁷⁸ Total populația inactivă la populația activă.

Analiza oportunității de implementare a unui sistem cumulativ de pensii

Analiza oportunității de finanțare a fost efectuată cu suportul Băncii Mondiale care a oferit o analiză complexă a pre-condițiilor necesare pentru implementarea cu succes a pilonului cumulativ de pensii⁷⁹. Recomandarea de bază este ca, înainte de a considera pilonul cumulativ, să fie implementate ajustări parametrice pentru pilonul unu: mărirea ratei de acoperire; valorizarea adecvată a pensiei; asigurarea sustenabilității pensiei (balanța veniturilor și cheltuielilor BASS).

Până la implementarea pilonului doi este necesar de creat spațiu fiscal suficient și de asigurat că sistemul este acceptat de către societate. Reformele necesare pentru asigurarea pre-condițiilor țin de:

- mărirea ratei de ocupare;
- îmbunătățirea sistemului de colectare a contribuțiilor;
- asigurarea transparenței și accesibilității informației, astfel încât fiecare persoană să primească informație despre drepturile asigurate;
- acoperirea financiară pentru costurile tranzitorii, inclusiv revizuirea plăților sociale;
- dezvoltarea capacităților regulatorii;
- dezvoltarea instituțiilor pieței financiare;
- promovarea educației financiare a populației;
- dezvoltarea practicii de gestionare a activelor, inclusiv a investițiilor internaționale.

Analiza arată că implementarea unui sistem cumulativ de pensii este prematură, eforturile trebuind canalizate spre îmbunătățirea sistemului existent.

Concluzii și lecții de învățat

- **Sunt necesari noi indicatori care ar reflecta în mod corect performanța financiară a sistemului de pensii.** Obiectivul general al capitolului „Sistem de pensii echitabil și sustenabil” era asigurarea sustenabilității financiare pentru atingerea unui nivel adecvat al ratei de înlocuire a salariului cu pensie. În timp ce echitatea sistemului poate fi urmărită prin progresul a cinci indicatori de monitorizare, sustenabilitatea financiară a sistemului poate fi urmărită cu ajutorul unui singur indicator de monitorizare, care nu mai este valid.
- **Indicatorii care arată echitatea sistemului de pensii s-au îmbunătățit**, totuși este important de menționat că standardele de comparație (minimul de existență pentru pensionari, pragul sărăciei relative) sunt rigide și trebuie revăzute pentru a reflecta situația economică și socială reală. Bazele de comparație sunt în proces de modificare și până la finele anului curent acești indicatori pot avea alte valori.
- **Diferențele de gen la pensii sunt semnificative și în creștere.** Exprimată în valoare monetară anuală, în anul 2015 diferența de gen la pensii la nivel național a constituit 2907 MDL (**17,78%**), iar în municipiul Chișinău aceasta a fost de 6595 MDL (**28,69%**), defavorizând femeile.⁸⁰ Eforturile de diminuare a acestor diferențe trebuie să ia în considerare cauzele acestor discrepante, inclusiv: (i) vulnerabilitatea sporită a femeilor din zonele rurale; (ii) femeile în proporție de 95% beneficiază de concediul pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani, respectiv sunt dezavantajate la calcularea pensiei - venitul asigurat pentru această perioadă necontributivă asimilată stagiului de cotizare fiind calculat conform salariului minim pe economie, nu în funcție de contribuția persoanei până la survenirea riscului asigurat; (iii) deși perioadele necontributive se consideră asimilate stagiului de cotizare, acestea nu se iau în considerare a acordarea dreptului la pensia anticipată.

⁷⁹ Criteriile considerate: schimbările demografice, situația economică și piața muncii, situația fiscală și regulatorie, piața financiară.

⁸⁰ CPD (2017). Cum reducem inegalitățile în sistemul de pensii?. CPD: Chișinău, accesibil online la http://progen.md/files/2309_nota_analitica_sistemul_pensii.pdf.

- **Sistemul de asigurări sociale de stat rămâne, pe termen mediu și lung, ne-sustenabil financiar** în pofida schimbării condițiilor de pensionare (vârsta minimă de pensionare și stagiul minim de cotizare). Ne-sustenabilitatea sistemului este cauzată de performanța proastă în colectarea contribuțiilor, ca rezultat la migrației forței de muncă, fenomenului de îmbătrânire și economiei informale.
- **Per ansamblu, SND "Moldova 2020" nu a atins impactul scontat.** Conform acesteia, impactul urmărit avea două dimensiuni: reducerea ratei sărăciei în rândurile pensionarilor (sărăcia a scăzut în perioada implementării SND "Moldova 2020", dar nu este clar în ce măsură scăderea se datorează implementării acesteia) și reducerea economiei tenebre. Deși, SND „Moldova 2020” nu a prezentat indicatori clari care ar urmări reducerea economiei tenebre, este cert că acest lucru nu s-a întâmplat (contribuțiile la BASS scad, transferurile de la BS pentru acoperirea deficitului BASS cresc semnificativ de la an la an).
- **Chiar dacă măsurile prevăzute în SND „Moldova 2020” au avut un impact pozitiv asupra beneficiarilor de pensii, unele categorii de beneficiari au fost excluse,** pentru acestea trebuie prevăzute măsuri suplimentare de suport, inclusiv de asistență socială.
- **Problemele sistemului de asigurări sociale de stat pot fi abordate doar prin măsuri complexe:** consolidarea politicilor demografice și de sănătate, promovarea îmbătrânirii active (inclusiv stimularea activității salarizate după stabilirea pensiei limită de vârstă) și descurajarea exodului populației active.

4.8. Justiție: responsabilă și incoruptibilă

Raționamentul politicii publice

Conform SND „Moldova 2020” o justiție lipsită de corupție și responsabilă, cu organe de drept independente, imparțiale, eficiente și transparente este cheia nu doar spre creșterea încrederii în sectorul justiției, dar elementul de bază care să asigure dezvoltarea durabilă a țării. În mod special, justiția urmează să ofere remedii efective pentru dezvoltare economică inclusivă, justiție socială și securitate umană.

Obiectivul strategic pe termen lung:

- Sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii.

Viziunea strategică a documentului a inclus următoarele cinci elemente-cheie:

1. Consolidarea independenței, responsabilității, imparțialității, eficienței și transparenței sistemului judecătoresc;
2. Asigurarea respectarea drepturilor omului și eficientizarea procesului de investigație prejudiciară;
3. Asigurarea accesului efectiv la justiție prin consolidarea cadrului instituțional;
4. Toleranța zero față de actele de corupție;
5. Delimitarea rolurilor și asigurarea dialogului intersectorial al actorilor principali din sectorul justiției.

Impactul scontat a vizat următoarele:

- Creșterea anuală a PIB-ului cu cel puțin 0,1%, ca urmare a investirii banilor nu în acte de corupție ci în economie;
- Creșterea atractivității țării pentru investițiile străine și tehnologiile noi asociate cu acestea;
- Reducerea costurilor suportate de cetățeni și mediul de afaceri, ca urmare a reducerii amănărilor ședințelor de judecată.

Documente de politici sectoriale

La momentul adoptării SND „Moldova 2020” (11 iulie 2012), Parlamentul deja adoptase cel mai important document de politică sectorială - Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 (25 noiembrie 2011)⁸¹. Totodată, deja era în vigoare și Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2016 (21 iulie 2011)⁸².

1. Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016⁸³

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Așa cum este menționat mai sus, la momentul adoptării SND „Moldova 2020” Parlamentul deja adoptase *Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016*. Prin urmare, pentru a asigura o sinergie a acestor două documente, Guvernul a reiterat în SND obiectivele specifice stabilite anterior în *Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016*.

În același timp, trebuie menționat că în conținutul priorității *Justiție: Responsabilă și Incoruptibilă* lipsește o coerență a viziunii strategice cu privire la cum ar trebui să arate justiția în anul 2020, în condițiile în

⁸¹ Legea nr.231 din 25.11.2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016.

⁸² Hotărârea Parlamentului nr.154 din 21.07.2011 pentru aprobarea Strategiei naționale anticorupție pe anii 2011-2016.

⁸³ Legea nr. 231 din 25.11.2011, <http://lex.justice.md/md/341748/>.

care se menționează că SND se focusează pe reforma sistemului judecătoresc, or, reforma sistemului judecătoresc constituie doar unul din cei șapte piloni ai *Strategiei de reformă a sectorului justiției*.

Nivelul de realizare

Potrivit proiectului de raport de realizare a *Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru perioada 2011-2016* prezentat de Ministerul Justiției, se constată un grad de realizare în proporție de 84%. Cel mai înalt nivel de executare a acțiunilor planificate se atestă pentru Pilonul V (Rolul justiției în dezvoltarea economică) – 93% și Pilonul VII (Sector al justiției bine coordonat, bine administrat și responsabil) – 91%. La polul opus se plasează Pilonul II (Justiția penală) și Pilonul III (Accesul la justiție și executarea hotărârilor judecătorești) care au înregistrat o cotă procentuală de realizare mai modestă, egală cu 80% respectiv 76%. În același timp, atestăm evoluții, relativ, satisfăcătoare pentru Pilonul VI (Respectarea drepturilor omului în sectorul justiției) – 89% și Pilonii I (Sistemul judecătoresc) și IV (Integritatea actorilor sectorului justiției) care au înregistrat un progres egal de 84%.

Deși se atestă un nivel înalt de realizare statistică a acțiunilor din cadrul strategiei sectoriale de reformă a sectorului justiției care reflectă aceeași viziune strategică ca și SND „Moldova 2020”, putem constata că acest progres cantitativ a avut un impact nesemnificativ asupra obiectivelor specifice din SND „Moldova 2020”, în contextul în care doar unul din cele 7 obiective este realizat.

2. Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2016⁸⁴

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2016, la fel ca și *Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016*, a fost adoptată anterior adoptării SND „Moldova 2020”. Totuși, un element care a fost reflectat în *Strategia națională anticorupție 2011-2016* ca și în *Strategia de reformă a sectorului justiției 2011-2016* este toleranța zero pentru actele de corupție.

Nivelul de realizare

Potrivit ultimului raport de monitorizare a implementării *Strategiei naționale anticorupție pe anii 2011-2016*, elaborat și prezentat de Centrul Național Anticorupție, la finele anului 2016 se constată a fi realizate 87% din acțiuni, 9% fiind realizate parțial, iar 4% sunt nerealizate. Totodată, potrivit raportului intermediar de evaluare pentru perioada 2011-2015 a *Strategiei naționale anticorupție* realizat de Centrul Național Anticorupție cu suportul Fundației Hanns Seidel se constată că deși gradul de realizare cantitativă este destul de înalt, progresul calitativ este mult mai redus. Potrivit acestuia, progresul calitativ măsurat în baza unei formule care a luat în calcul progresul cantitativ și scorurile de eficiență (regulatorie, administrativă și financiară) arată că acesta este, practic, înjumătățit – fiind estimat la nivelul de 42,9%.

La fel ca și în cazul *Strategiei de reformă a sectorului justiției*, atestăm un progres statistic de realizare a acțiunilor foarte înalt, însă la capitolul indicelui percepției corupției, Republica Moldova a atins poziția 123 în anul 2016, comparativ cu poziția 94 în anul 2012.

3. Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020⁸⁵

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020 urmează prioritatea stabilită în domeniu în SND „Moldova 2020” - *sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii*. Totodată, unul din obiectivele specifice ale documentului de politici este protecția victimelor corupției, ceea ce va duce la obiectivul specific din SND privind reducerea numărului de victime ale corupției.

⁸⁴ Hotărârea Guvernului nr. 154 din 21.07.2011, <http://lex.justice.md/md/340429/>.

⁸⁵<http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3659/language/ro-RO/Default.aspx>

Nivelul de realizare

Strategia se află în primul an de implementare, nefiind realizate rapoarte de monitorizare și evaluare până în prezent.

4. Strategia de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020⁸⁶

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020 nu reflectă în mod direct o conexiune cu SND „Moldova 2020”. Totodată, un aspect al viziunii strategice din SND îl constituie asigurarea respectării drepturilor omului, inclusiv în cadrul instituțiilor penitenciare. Prin urmare, realizarea prezentei strategii va contribui la atingerea obiectivelor stabilite în strategia națională.

Nivelul de realizare

Strategia se află în primul an de implementare, nefiind realizate rapoarte de monitorizare și evaluare până în prezent.

5. Strategia de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016-2020⁸⁷

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

Strategia de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016-2020 nu reflectă în mod direct o conexiune cu SND „Moldova 2020”. Totodată, un aspect al viziunii strategice din SND „Moldova 2020” îl constituie asigurarea respectării drepturilor omului, inclusiv în cadrul instituțiilor penitenciare. Prin urmare, realizarea prezentei strategii va contribui la atingerea obiectivelor stabilite în strategia națională.

Nivelul de realizare

Strategia se află în primul an de implementare, nefiind realizate rapoarte de monitorizare și evaluare până în prezent. Totodată, pentru asigurarea respectării drepturilor omului, în anul 2011 a fost aprobat Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011–2014⁸⁸, aspect coroborat mai puțin cu SND „Moldova 2020” (Figura 31), în contextul adoptării Planului pentru protecția drepturilor omului 2011-2014 cu mai mult de un an înaintea Strategiei Naționale. În prezent, Guvernul se află la etapa de elaborare a Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2017-2021.

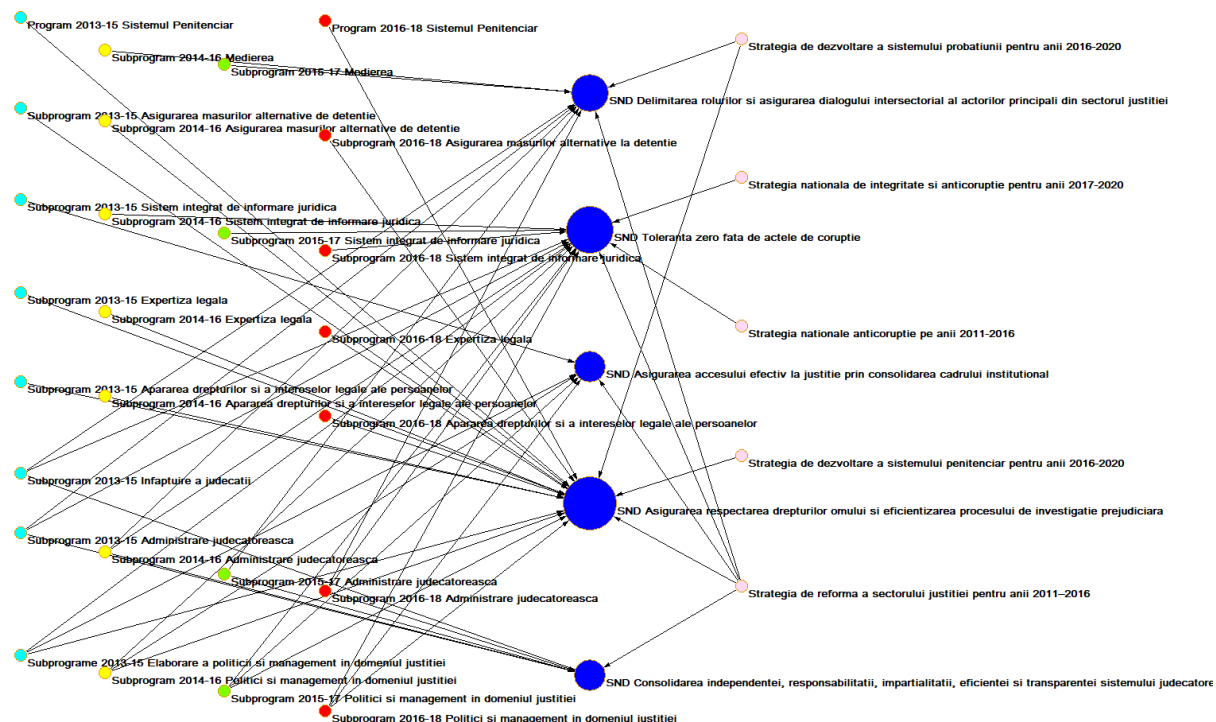
⁸⁶ Hotărârea Guvernului nr. 1462 din 30.12.2016, <http://lex.justice.md/md/368928/>

⁸⁷ Hotărârea Guvernului nr. 1015 din 01.09.2016, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366549>

⁸⁸ Hotărârea Parlamentului nr. 90, din 12.05.2011, <http://lex.justice.md/md/339395/>

Figura 31. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”

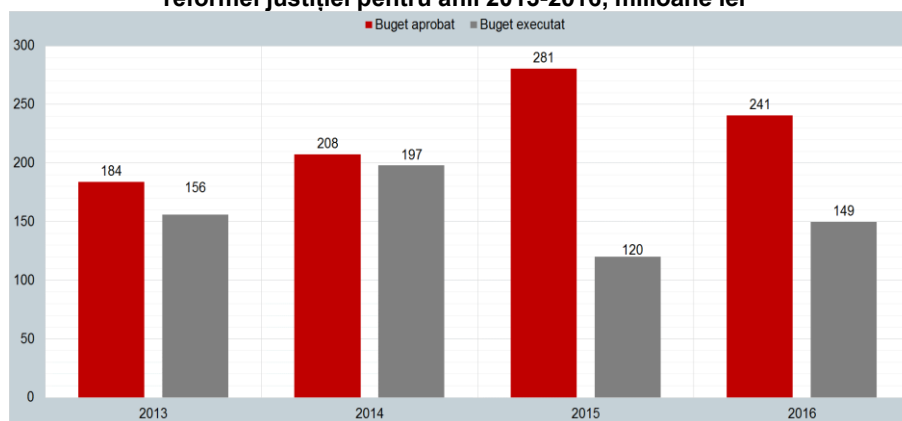
Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

Începând cu anul 2013, prioritățile din domeniul reformei sectorului justiției sunt reflectate în programele bugetare și strategiile sectoriale de cheltuieli. Programul de bază în care se reflectă viziunile strategice din SND „Moldova 2020” este programul „Justiția” cu mai multe subprograme. Totodată, viziunea strategică privind drepturile omului este acoperită parțial prin Programul „Sistemul penitenciar” și subprogramul „Sistemul penitenciar”.

În concluzie, majoritatea din elementele-cheie ale viziunii strategice din SND „Moldova 2020” la prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă” au avut reflecție în programele bugetare (Figura 31), aceasta datorându-se în mare măsură Programului de suport bugetar din partea Uniunii Europene, în valoare de 60 milioane EUR pentru perioada 2012-2016. Urmare a debursării primelor două tranșe în anul 2013 și 2014 din cadrul Programului UE, nivelul de executare a bugetului a fost de circa 85% în anul 2013 și 95% în 2014. Odată cu suspendarea finanțării UE în anul 2015 și cu de interdicția impusă de Ministerul Finanțelor în iulie 2015 la efectuarea achizițiilor publice, nivelul de executare a bugetului față de cel planificat a scăzut semnificativ. Din cele 280,5 milioane lei planificate, au fost executate 120 milioane lei (circa 43%). În anul 2016 au fost planificați 240,8 milioane lei, fiind executate 149,7 milioane lei (circa 62%). Nivelul de absorbție a fondurilor bugetare s-a reflectat în mod direct și asupra obiectivelor specifice din SND „Moldova 2020”, unde la 5 din 7 indicatori situația s-a înrăutățit față de anul 2010 (Figura 32).

Figura 32. Mijloacele financiare alocate și executate pentru implementarea reformei justiției pentru anii 2013-2016, milioane lei

Sursa: Ministerul Justiției

Obiective specifice

Progresul în implementarea obiectivelor specifice din SND „Moldova 2020” este extrem de lent. Din cei 7 indicatori, doar unul, cel care vizează respectarea normelor de transparență, a fost atins. Aceste constatări corelează cu percepția respondenților la sondajul de evaluare. Astfel, 71% din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare nu au fost realizate, iar 26% - că acestea au fost realizate parțial. Totodată, sprijinindu-ne pe indicatorii ce reflectă încrederea în justiție și modul cum percep cetățenii și agenții economici sistemul justiției, estimăm o probabilitate de realizare a țăintelor finale de numai 20%. Pentru indicatorii ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă lipsesc date statistice pentru măsurarea progresului (Tabelul 23).

Tabelul 23. Indicatorii monitorizați – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”)

Indicatori de monitorizare	2010	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 – planificat	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor
Cota cetățenilor care nu manifestă încredere în justiție, %	67	60	81	40	Joasă	Barometrul Opiniei Publice elaborat de Institutul de Politici Publice
Indicele independenței justiției	4,75 ⁸⁹	4	4,75	3	Joasă	Freedom House
Ponderea cauzelor judiciare examinate cu întârziere, %	31	30	41 %	10	Joasă	Calcululele autorului în baza statisticii publicate de Consiliul Superior al Magistraturii
Ponderea instanțelor judecătorești care respectă normele de transparență decizională (publică hotărârile judiciare și înregistrează în regim audio-video ședințele de judecată), %	60	100	96 % (audio) 97,1 % (publicarea hotărârilor judecătorești)	100	Înaltă	Ministerul Justiției
Ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă (extrajudiciară)	0	10	N/A	25	N/A	
Numărul de victime ale corupției, %	20	15	N/A	10	N/A	

⁸⁹ Indicele a fost corectat în procesul de evaluare, a se vedea mai multe detalii în partea narativă.

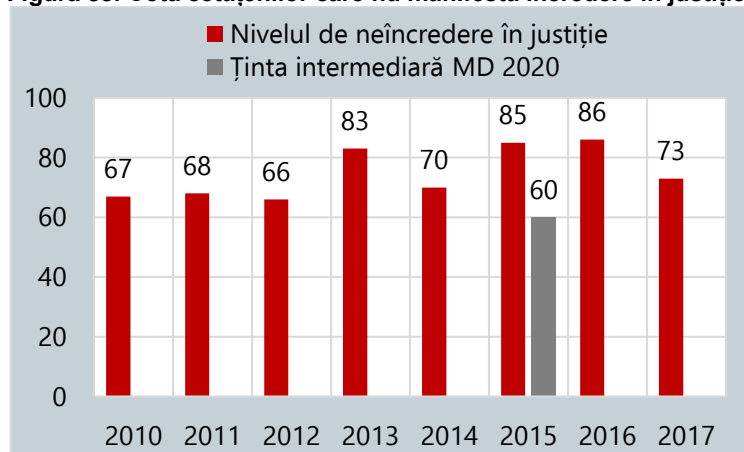
Cota agenților economici care consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte, %	31,9 ⁹⁰	40	16,7 (2013)	60	Joasă	Sondajul Internațional al Întreprinderilor elaborat de Corporația Financiară Internațională
Total			20%		20%	

Cota cetățenilor care nu manifestă încredere în justiție

Încrederea în justiție este direct legată de încrederea generală în guvernare și în politicile Guvernului. Deși la momentul adoptării SND „Moldova 2020” nivelul de neîncredere în justiție era de 67%, ulterior situația a cunoscut o degradare și mai mare. Astfel, în loc de reducerea nivelului de neîncredere cu 7% către anul 2015 (ținta intermediară), acesta a crescut cu 14%. Dintre cei care nu manifesta încredere în justiție, 45% locuiesc în mediul urban și respectiv 55% în mediul rural. Informațiile dezagregate pe alte criterii din perspectiva drepturilor omului lipsesc.

Potrivit datelor din Figura 33, se constată că cel mai înalt nivel de neîncredere în justiție coincide cu perioadele de criză politică soldate cu schimbări de Guverne. După căderea Guvernului din anul 2013 nivelul de neîncredere în justiție a atins cota de 83%. După criza politică din anul 2015 și începutul anului 2016, nivelul de neîncredere în justiție a atins cota de 86%, ulterior aceasta având o tendință pozitivă, ajungând la 73 % în 2017.

Figura 33. Cota cetățenilor care nu manifestă încredere în justiție, %

Sursa: Institutul de Politici publice, BOP

Îmbunătățirea indicelui independenței justiției (Freedom House)

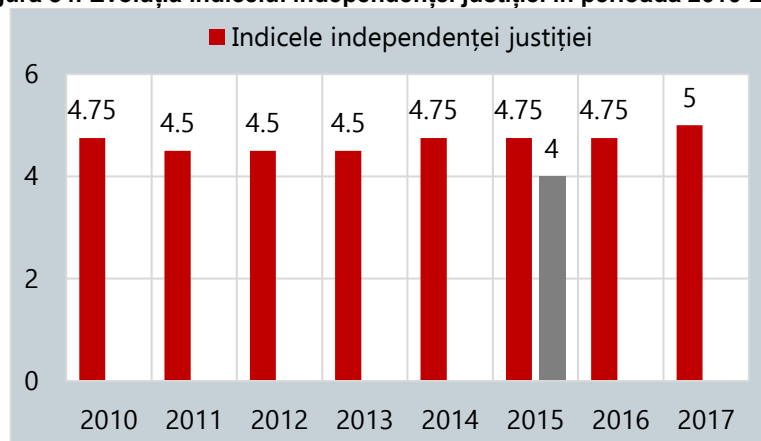
Deși în anul 2010 indicele independenței justiției era de 4,75, în SND „Moldova 2020” a fost introdus ca referință pentru anul 2010 indicele care era la momentul adoptării Strategiei (2012) de 4,5 (Figura 34). Prin urmare, potrivit Freedom House, referința din anul 2010 o constituie 4,75 și nu 4,5 așa cum este în documentul aprobat. Cât privește evoluția pe parcursul anilor, poate fi ușor constatat că indicele s-a înrăutățit, atingând în anul 2017 cel mai înalt nivel de la momentul măsurării acestuia (2008)⁹¹.

Conform evaluărilor Freedom House, printre evoluțiile de bază care demonstrează scăderea indicelui independenței justiției sunt: (i) neacceptarea de către instanțele de judecată organizarea referendumului inițiat de partidele din opoziție și cercetarea penală a judecătorului ce a pronunțat decizia pe marginea acestui subiect în fond; (ii) modul de numire a Procurorului general; (iii) re alegerea aceleiași persoane în funcție de Președinte al Curții Supreme de Justiție, etc.

⁹⁰ Indicele a fost corectat în procesul de evaluare, a se vedea mai multe detalii în partea narativă.

⁹¹ Potrivit Freedom House indicele 1 este cel mai bun rezultat și indicele 7 cel mai rău rezultat.

Figura 34. Evoluția indicelui independenței justiției în perioada 2010-2017

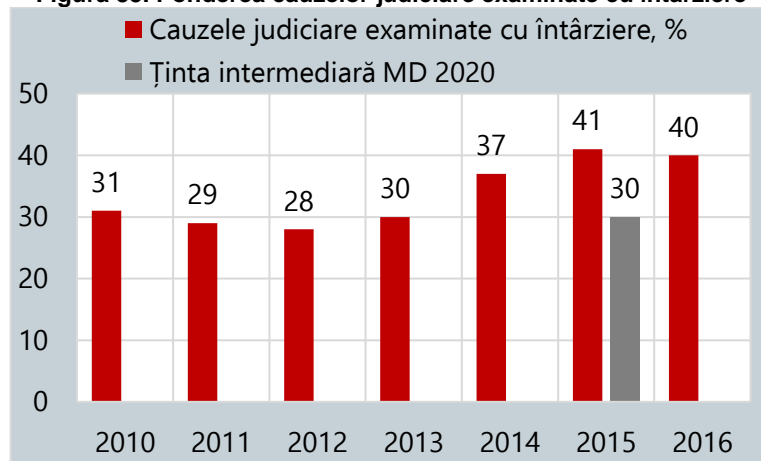
Sursa: Freedom House

Ponderea cauzelor judiciare examinate cu întârziere

La etapa elaborării SND „Moldova 2020”, autorii au utilizat ca referință Raportul OSCE din cadrul Programului de monitorizare a proceselor de judecată în Republica Moldova în anul 2009, informație utilizată ca referință în anul 2010. Raportul a fost realizat în bază de eșantion, fiind monitorizate 7037 de ședințe de judecată în instanțele din Chișinău. Potrivit acestui raport 60% din ședințele stabilite au fost amânate, această valoare constituind și nivelul de referință pentru anul 2010. Totodată, utilizând același mecanism de calcul prezentat în Raportul OSCE (numărul de ședințe amânate raportat la numărul de ședințe numite), autorii au analizat informația oficială publicată de Consiliul Superior al Magistraturii⁹², astfel rata amânărilor în anul 2010 a fost de 31%⁹³.

Luând în considerație constrângerile de date, autorii prezentului raport au utilizat datele statistice oficiale publicate de CSM pentru a evalua progresul din 2010 până în prezent. Astfel, datele atestă o înrăutățire a situației comparativ cu anul 2010. Dacă în anul 2010, ponderea cauzelor judiciare amânate constituia 31%, iar în 2011-2013 a scăzut sub 30%, atunci în anul 2015 aceasta a fost de 41% (Figura 35).

Figura 35. Ponderea cauzelor judiciare examinate cu întârziere

Sursa: Consiliul Superior al Magistraturii

⁹² <https://statistica.justice.md/app/reports/rate-hearings-postponed>.

⁹³ În anul 2010 Consiliul Superior al Magistraturii nu publica informația statistică pe pagina sa, autorii utilizând la acea etapă în calitate de sursă Raportul OSCE.

Ponderea instanțelor judecătorești care respectă normele de transparență decizională (publică hotărârile judiciare și înregistrează în regim audio-video ședințele de judecată)

Înregistrării audio și/sau video a ședințelor de judecată este o prevedere prezentă de mai mult de 10 ani în legislație⁹⁴. În perioada implementării Strategiei de reformă a sectorului justiției, cu suportul partenerilor de dezvoltare, toate instanțele de judecată au fost dotate cu echipamentul necesar înregistrării audio a ședințelor de judecată. Totodată, în anul 2015 a fost adoptat un proiect de lege care elimină posibilitatea neînregistrării audio a ședințelor de judecată, astfel încât la finele anului 2015 toate instanțele de judecată înregistrează audio ședințele. Cât privește publicarea hotărârilor judecătorești, aceasta se face în mod obligatoriu⁹⁵ pe paginile web ale instanțelor de judecată.

Totodată, este necesar a fi menționat că indicatorul este formulat incorect, inserând 3 elemente de transparență într-un singur indicator. Înregistrarea video⁹⁶ în prezent se face cu titlu de excepție, înregistrarea audio se face în proporție de 96,6%, iar publicarea hotărârilor are o pondere de 97,1% (variind de la o instanță la altă, de la 87% la 99%).

Ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă (extrajudiciară)

Potrivit informației prezentate de autoritățile publice, în prezent nu este asigurată o evidență integrală a litigiilor soluționate pe cale alternativă. Totodată, este necesar de menționat că în perioada 2012-2015 s-au înregistrat o anumită creștere a popularității de soluționare a litigiilor pe calea medierii. Dacă în anul 2012 pe calea medierii au fost soluționate 3 litigii, atunci în anul 2015 pe calea medierii au fost soluționate 121 de litigii. Totuși, raportat la numărul total de cauze civile (circa 45 mii în 2015), acest mecanism rămâne slab dezvoltat.

Cota agenților economici care consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte

Acest indicator a fost stabilit în baza Sondajul Internațional al Întreprinderilor efectuat de Corporația Financiară Internațională. Ultimul studiu făcut de Corporația Financiară Internațională pentru Republica Moldova este din anul 2013, când nivelul agenților economici care considerau instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte a coborât cu 15,2% față de anul 2009 când acesta constituia 31,9% (sursa de referință pentru SND „Moldova 2020”), atingând nivelul de 16,7%.

Indicatori de performanță din perspectiva drepturilor omului și egalității de gen

Lipsește informația cu privire la ponderea din diferite grupuri sociale care în perioada de evaluare s-au adresat cel puțin odată la sistemul de justiție, cu dezagregarea după criteriile abordării bazate pe drepturile omului. De asemenea, lipsesc informații dezagregate privind cota persoanelor care nu manifestă încredere în justiție, fapt care îngreunează țintirea eforturilor de abilitare.

Nu există evidență separată pe infracțiunile motivate de prejudecată. Modul agregat de colectare a datelor împiedică procesul de evaluare a modului în care autoritățile combat această formă gravă de discriminare față de diferite segmente, inclusiv persoanele de etnie romă, străinii, persoanele cu dizabilități, vârstnicii.

Accesibilitatea fizică și informațională a instanțelor rămâne un deziderat. Conform informației prezentate de Ministerul Justiției, 32 de instanțe (aproximativ 65%) sunt accesibile pentru persoanele cu dizabilități.

⁹⁴ Codul de procedură civilă nr. 225/2003 și Codul de procedură penală nr. 122/2003.

⁹⁵ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366037>.

⁹⁶ Înregistrarea video constituie un element alternativ pentru înregistrarea audio. Prin urmare, neînregistrarea video a ședințelor de judecată la momentul actual, nu poate constitui temei de considerare a indicatorului ca fiind nerealizat.

Concluzii și lecții de învățat

- **Este necesar de revizuit SND „Moldova 2020” și de stabilit o sinergie mai bună dintre obiectivele specifice, indicatorii de monitorizare și viziunea strategică, cu luarea în considerație a tuturor părților vizate de sectorul justiției.** Analiza denotă lipsa de coerență în stabilirea viziunii strategice cu privire la cum ar trebui să arate justiția în anul 2020, în condițiile în care în preambul capitolului se menționează că SND „Moldova 2020” se focusează pe reforma sistemului judecătoresc, or reforma sistemului judecătoresc constituie doar o parte din sectorul justiției.
- **Programele bugetare trebuie să fie conectate mai bine la SND „Moldova 2020”, astfel încât să existe o corelare directă între ceea ce se planifică și ceea ce este realizat în condițiile bugetare prognozate.** Implementare acestei priorități din SND „Moldova 2020” s-a bazat pe suportul Uniunii Europene ce urma să fie acordat în cadrul Programului de suport bugetar pentru reforma sectorului justiției, în valoare de 60 milioane EUR. Urmare a suspendării debursării tranșelor din cadrul programului de suport bugetar în partea Uniunii Europene, în contextul instabilității politice din anul 2015 și a fraudei bancare, executarea bugetului față de bugetul planificat a fost de numai 62% în 2014 și 43% în anul 2015.
- **În urma suspendării programelor bugetare din partea Uniunii Europene, dar și instabilității politice, progresul la implementarea prezentei priorități a cunoscut un impact invers celui scontat.** Din cei 7 indicatori de monitorizare a progresului pe marginea obiectivelor specifice, doar indicatorul ce vizează transparența instanțelor judecătorești este realizat pentru perioada evaluată și are probabilitate înaltă de a fi menținut în timp. La alți 4 indicatori situația chiar s-a înrăutățit comparativ cu anul 2010. Pentru indicatorii ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă lipsesc date statistice pentru măsurarea progresului.
- **Este necesară definirea indicatorilor de monitorizare pe baza unor date statistice colectate cu regularitate, astfel încât să fie create instrumente suficiente pentru monitorizarea progresului și evaluarea impactului.** Astfel, pentru indicatorii ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă, lipsesc datele statistice pentru măsurarea progresului. Totodată, pentru indicatorul ce vizează cota agenților economici care consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte lipsesc date actualizate, indicatorul fiind estimat o singură dată pe parcursul întregii perioade de raportare.
- **Integrarea abordării bazate pe drepturile omului și a egalității de gen va amplifica realizarea drepturilor procedurale.** Aceasta presupune atenție sporită pentru identificarea și înlăturarea barierelor de accesibilitate cu care se confruntă diferite grupuri vulnerabile în accesul la justiție, inclusiv: accesibilitatea geografică, economică, infrastructurală și informațională, lingvistică. De asemenea, această abordare implică diligență asupra calității justiției prin aplicarea de către actorii sectorului de justiție a standardelor internaționale în materie de drepturile omului, identificarea și redresare analiza stereotipurilor în rândul actorilor sectorului justiției, analiza comunicării actorilor din sectorul justiției cu publicul larg, examinarea reprezentării femeilor și a altor grupuri sub-reprezentate în sectorul justiției. Nu în ultimul rând, aceasta necesită atenție corespunzătoare spre îmbunătățirea justiției pentru copii; identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități mintale în exercitarea dreptului la capacitate juridică, combaterea infracțiunilor motivate de prejudecată.

4.9. Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă

Raționamentul politicii publice

Capitolul ce se referă la agricultură și dezvoltarea rurală a fost introdus în SND „Moldova 2020” în anul 2014, la doi ani de la adoptarea acesteia. Introducerea capitolului a fost determinată de importanța agriculturii și a zonelor rurale pentru dezvoltarea țării. Aproximativ a șaptea parte din Valoarea Adăugată Brută (VAB) revine agriculturii, iar cota exporturilor de produse agro-alimentare depășește nivelul de 40%. Totodată, în sectorul agricol este antrenată o treime din populația ocupată a țării. Peste jumătate din populația ocupată de la sate este implicată în activități agricole. Astfel, îmbunătățirea nivelului de trai în spațiul rural, poate fi impulsionată, în primul rând, prin venituri mai mari obținute din agricultură. Totuși, dezvoltarea rurală nu poate fi tratată doar din perspectiva creșterii sectorului agricol, aceasta necesitând intervenții pentru îmbunătățirea infrastructurii, oferirea serviciilor de calitate sau sporirea oportunităților de extindere a activităților non-agricole. Introducerea unei priorități suplimentare centrate pe dezvoltarea agricolă și rurală s-a realizat și cu scopul de a argumenta obținerea de resurse financiare din partea UE. Acest capitol însă nu se încadrează în structura și logica celorlalte priorități din strategie și nu respectă rigorile stabilite inițial de SND.

Obiectivul strategic pe termen lung:

- Creșterea competitivității produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă.

Viziunea strategică a capitolului „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă” are 4 scopuri și 3 priorități. Viziunea strategică conține următoarele scopuri strategice:

1. Producția agricolă diversificată cu valoare adăugată înaltă: sporirea viabilității producției agricole și alimentare, îmbunătățirea pozițiilor lor pe piață, dezvoltarea sectorului zootehnic; facilitarea răspândirii fermelor care utilizează resurse biologice autohtone și locale, mai exact a fermelor ecologice, care asigură prezervarea peisajului și a altor resurse naturale; creșterea ratei de ocupare a forței de muncă în sectorul respectiv; consolidarea structurilor și activităților agricole care creează locuri de muncă, consolidarea proprietății funciare, stimularea cooperării la nivel local prin intermediul susținerii grupului de producători în domeniul agricol și alimentar;
2. Securitatea și siguranța alimentară: o producție agricolă și alimentară durabilă și favorabilă mediului ambiant, bazată pe materie primă locală, din care să rezulte alimente de calitate și diversificate, cu valoarea adăugată înaltă, suficiente și pentru necesitățile de export; sporirea prezenței acestora pe piața internă și externă prin obținerea unei valori adăugate mai mari în baza capacităților de producție alimentară ale țării, creșterea prestigiului produselor moldovenești, transformarea brandului moldovenesc al produselor agroalimentare într-un echivalent al producției de înaltă calitate;
3. Păstrarea resurselor naturale și a fondului funciar: păstrarea fertilității solurilor și a purității rezervelor și resurselor de apă, conservarea peisajului și a biodiversității biologice, protejarea pădurilor și a altor ecosisteme importante, protejarea echilibrului ecologic, întărirea securității mediului, care este de asemenea necesară pentru obținerea unor produse agricole și alimentare sănătoase și de înaltă calitate;
4. Asigurarea unui fundament durabil pentru economia rurală și pentru ridicarea nivelului de ocupare a forței de muncă în zonele rurale: consolidarea regiunilor și așezărilor rurale, îndeosebi a satelor și gospodăriilor țărănești; diversificarea economiei rurale și, prin urmare, asigurarea mijloacelor de trai, păstrarea locurilor de muncă, creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, intensificarea rolului patrimoniului cultural și introducerea acestuia în circuitul turistic.

Scopurile trasate vor fi realizate în baza următoarelor priorități:

1. Creșterea competitivității prin modernizarea și integrarea pieței;
2. Asigurarea gestionării durabile a resurselor naturale în agricultură;
3. Îmbunătățirea nivelului de trai în mediul rural.

Impactul scontat a vizat următoarele:

- Majorarea exportului de produse cu valoare adăugată înaltă;
- Creșterea investițiilor locale și străine în economia națională;
- Dezvoltarea unui sector de servicii calitativ, în special a serviciului de transport și comunicații;
- Lărgirea accesului la finanțare din partea sectoarelor bancar și non-bancar;
- Consolidarea comunităților locale;
- Dezvoltarea infrastructurii de procesare a producției la sate;
- Modernizarea lanțului agroalimentar;
- Spori populația activă din zonele rurale antrenată în agricultură.

Documentele de politici sectoriale

Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020, adoptată în 2014, este în totalitate aliniată la SND „Moldova 2020” (Figura 36). În fond, acesta este singurul document de politici care are o relație directă cu capitolul dedicat agriculturii și dezvoltării rurale din SND.

Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020⁹⁷

Viziunea strategică

Sector competitiv de agro-business restructurat și modernizat. Condiții de viață și de muncă în zonele rurale îmbunătățite. Activități agroalimentare existente în armonie cu mediul natural prin menținerea biodiversității, a valorilor culturale și tradiționale pentru generațiile viitoare.

Obiective generale:

1. Creșterea competitivității sectorului agroalimentar, prin restructurarea și modernizarea pieței;
2. Asigurarea gestionării durabile a resurselor naturale în agricultură;
3. Îmbunătățirea nivelului de trai în mediul rural.

Obiective specifice:

1. Modernizarea lanțului agro-alimentar în scopul conformării la cerințele UE privind siguranța alimentelor și cerințele de calitate;
2. Facilitarea accesului la piețele de capital, de inputuri și outputuri pentru fermieri;
3. Reformarea sistemului învățământului, cercetărilor științifice și serviciilor de extensiune rurală în sectorul agroalimentar și crearea sistemului de informare integrat în agricultură;
4. Sprijinirea practicilor de gestionare a terenurilor agricole și a apei;
5. Sprijinirea tehnologiilor de producție prietenoase mediului, a produselor ecologice, inclusiv a biodiversității;
6. Sprijinirea adaptării și atenuării efectelor schimbărilor climatice asupra producției agricole;
7. Alocarea investițiilor pentru infrastructura fizică și de servicii din mediul rural;
8. Creșterea oportunităților de ocupare a forței de muncă în domeniul non-agricol și sporirea veniturilor în mediul rural;
9. Stimularea implicării comunității locale în dezvoltarea rurală Dezvoltarea parteneriatelor și cooperării la nivel internațional.

⁹⁷ Hotărârea Guvernului nr. 409 din 04.06.2014, <http://lex.justice.md/md/353310/>.

Corelarea cu SND „Moldova 2020”

În iunie 2014, Guvernul a aprobat *Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020*. Ulterior, în iulie 2014, Parlamentul a modificat SND „Moldova 2020” prin introducerea unei noi priorități - *Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă*. Textul acestei priorități a fost elaborat în baza strategiei sectoriale aprobate cu o lună mai devreme. Includerea compartimentului dedicat agriculturii și dezvoltării regionale în SND s-a realizat pentru a confirma angajamentul privind dezvoltarea agriculturii, fapt care trebuia să favorizeze finanțarea externă a sectorului. În fond, capitolul din SND „Moldova 2020” reprezintă un rezumat al strategiei sectoriale (Figura 36).

Nivelul de realizare

Majoritatea măsurilor din „Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei” au început a fi realizate și circa jumătate cu termenele de realizare pentru 2015 și 2016 au fost finalizate (din 11 acțiuni pentru 2015/2016 - 5 acțiuni au fost finisate)⁹⁸. Din motive obiective legate de situația politică instabilă și condițiile economice și financiare dificile din țară din 2015 și 2016, la unele măsuri s-au înregistrat întârzieri⁹⁹. A fost evaluat nivelul de implementare și motivele întârzierilor, în baza cărora, au fost extins termenele unor acțiuni (pentru 6 acțiuni cu termen 2015/2016 și 1 pentru 2017 din totalul de 57 acțiuni)¹⁰⁰.

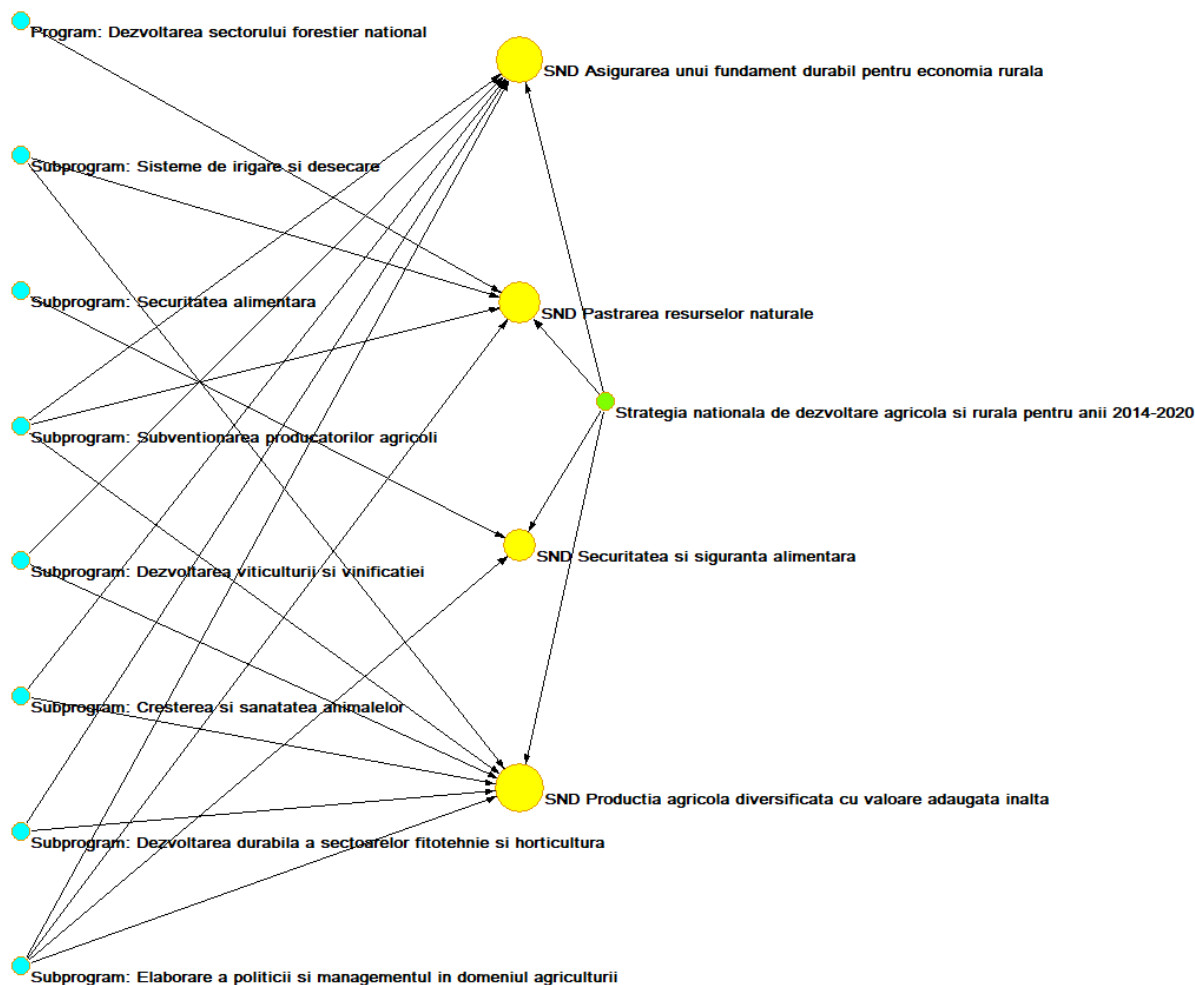
---

⁹⁸ Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Raport privind implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020 (pentru anul calendaristic 2016), Chișinău, 2017, p. 14.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 14.

Figura 36. Elementele comune dintre SND „Moldova 2020”, principalele document de planificare strategică și programele bugetare relevante pentru prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”

Sursa: Analiza autorilor

Acoperirea financiară

Între anii 2014 și 2016 pentru susținerea agriculturii au fost alocați bani prin intermediul a două programe bugetare: „Dezvoltarea agriculturii” și „Dezvoltarea sectorului forestier național”. La rândul său, programul „Dezvoltarea agriculturii” conține 8 subprograme. Pentru dezvoltarea rurală nu este prevăzut un instrument de finanțare bugetară directă. Totodată, cheltuielile bugetare realizate prin prisma programului „Dezvoltarea agriculturii”, afectează dezvoltarea economiei rurale, care este puternic concentrată pe activități agricole. Conceptul de dezvoltare rurală a fost inclus în documentele de politici în 2014, iar un program bugetar specific pentru acest obiectiv nu a fost introdus. Abia, în 2017 Guvernul a instituit Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural, prin care se va susține atât modernizarea agriculturii și dezvoltarea rurală. Ponderea în PIB a alocațiilor bugetare pentru programele „Dezvoltarea agriculturii” și „Dezvoltarea sectorului forestier național” a fost de 1,7% în 2014 și 2015, însă în 2016 cota s-a redus până la 0,9%. Cauza de bază a acestei descreșteri a constituit diminuarea alocațiilor pentru mai multe subprogramele bugetare în 2016 comparativ cu 2015 (Tabelul 24).

Tabelul 24. Finanțarea în baza programelor bugetare, milioane lei

	2014		2015		2016	
	Planificat	Executat	Planificat	Executat	Planificat	Executat
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Elaborare a politicii și managementul în domeniul agriculturii	14,7	14,0	13,9	14,7	19,1	17,1

Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Dezvoltarea durabilă a sectoarelor fitotehnie și horticultură	284,8	254,1	514,4	580,2	305,4	243,3
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Creșterea și sănătatea	8,6	8,0	15,9	14,4	20,8	19,6
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Dezvoltarea viticulturii	301,7	303,3	155,7	135,9	70,5	58,5
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Subvenționarea	733,4	486,6	621,6	516,7	706,4	704,0
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Securitatea alimentară	13,6	188,7	177,0	172,4	184,6	161,8
Program: Dezvoltarea agriculturii Subprogram: Sisteme de irigare și desecare	0,0	646,1	612,8	611,8	16,4	16,4
Program: Dezvoltarea sectorului forestier național	15,8	14,9	13,8	15,3	14,4	14,4
Total						
Ponderea în PIB, %		1,7		1,7		0,9

Sursa: Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare

Analiza sinergiei dintre programele bugetare și SND „Moldova 2020” denotă că toate elementele viziunii strategice s-au regăsit, într-o formă sau alta, în procesul de planificare bugetară. Cu toate acestea, autorii nu au putut identifica datele exacte privind volumul de alocări financiare pentru fiecare prioritate. Aceasta ar putea sugera că prioritățile au fost stabilite doar formal, fără o operaționalizare bugetară reală.

Obiective specifice

Examinarea dinamicii indicatorilor de monitorizare indică asupra unor progrese mixte (Tabelul 25). În timp ce volumul producției agricole s-a mărit numărul persoanelor migrante din mediu rural nu s-a diminuat, iar datele privind extinderea suprafeței terenurilor irigate sunt incerte. Din cauza lipsei țintelor intermediare, nu a fost posibilă aprecierea realizării pentru perioada evaluată. Totuși, în baza tendințelor recente, prognozăm un nivel de realizare de circa 33% a țintelor finale în 2020. Doar, producția agricolă poate să atingă sau, chiar, să depășească nivelul stabilit. În cazul suprafeței terenurilor irigate și a numărului persoanelor migrante din mediu rural atingerea valorilor țintite este puțin probabilă. Sondajul de evaluare confirmă această stare de lucruri. Astfel, 65% din respondenți au afirmat că obiectivele specifice și țintele intermediare relevante acestui domeniu nu au fost realizate, iar 35% - că au fost realizate parțial.

Tabelul 25. Indicatorii monitorizați - prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”

Indicatori de monitorizare	2010 (preluat din SND)	2010 (conform datelor statistice oficiale)	2015 realizat (modificări față de valorile bazate pe datele statistice oficiale)	2020 planificat	Probabilitatea atingerii obiectivului în 2020	Sursa datelor
Valoarea reală a producției agricole brute (PAB), milioane lei, prețurile anului 2010	20000	19873 mil	Creștere cu 8% (21210,4)	Creștere cu 25% (24841,3)	Înaltă	Biroul Național de Statistică
Suprafața terenurilor irigate, mii ha (fără raioanele din stânga Nistrului)	145	136,9	Creștere cu 17% (160,2)	Creștere cu 50% (205,4)	Joasă	Biroul Național de Statistică, http://mer.gos.pmr.org , calculele autorilor

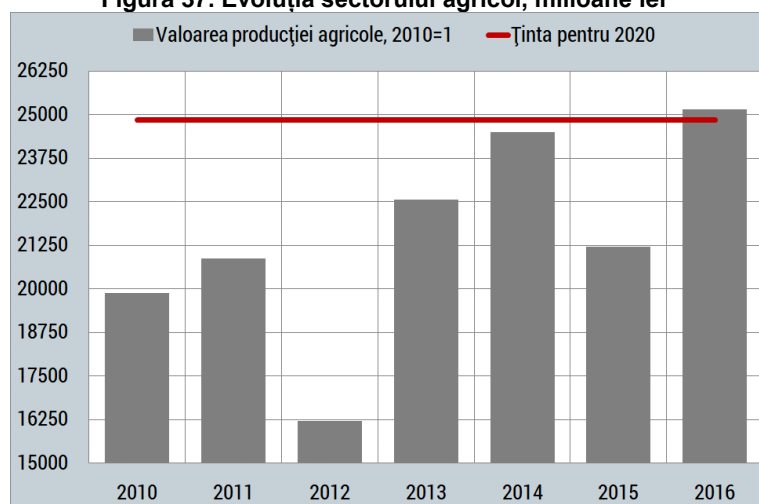
Numărul persoanelor migrante din mediul rural, mii	200	220,5	Creștere cu 1,5% (223,9)	Scădere cu 50% (110,3)	Joasă	Biroul Național de Statistică (datele privind populația de 15 ani și peste, aflată la lucru sau în căutare de lucru în
Total					33,3%	Calculule autorilor

Sursa: elaborat de autori

Valoarea producției agricole

Valoarea producției agricole s-a majorat cu 26% în 2016 comparativ cu 2010. Analiza în dinamică arată că în perioada 2010-2016 creșterea medie anuală a sectorului agricol a constituit 4%. Dacă extrapolăm această tendință, atunci este o probabilitate înaltă ca producția agricolă să se majoreze cu 25% sau chiar cu ritmuri mai mari. Deși, putem presupune că obiectivul stabilit în SND „Moldova 2020” poate fi atins, evoluția agriculturii este foarte volatilă. Politicile promovate au un impact minor, iar sectorul continuă să fie vulnerabil. Agricultură este foarte sensibilă la evoluțiile climaterice. Astfel, în 2012 și 2015 au fost secete, iar producția agricolă s-a diminuat cu 22,3 și 13,4%. Totodată, creșterile din 2013 și 2016 cu 39,1% și, respectiv, cu 18,6% s-au datorat efectului recuperator și bazei de comparație joasă (Figura 37).

Figura 37. Evoluția sectorului agricol, milioane lei

Sursa: BNS

Suprafața terenurilor irigate

La elaborarea indicatorilor de monitorizare a SND „Moldova 2020” s-au stabilit valori inițiale privind suprafața terenurilor irigate. În SND este menționat că în 2010 suprafața terenurilor irigate era de 145 mii ha, însă acest nivel nu corespunde realităților. Astfel, conform datelor statistice, în 2010, suprafața terenurilor irigate pe întreg teritoriul Republicii Moldova a constituit 228,3 mii ha, dintre care: 136,9 mii ha amplasate pe malul drept și 91,4 mii ha situate pe malul stâng al Nistrului. Din 2010 și până în 2016 suprafața totală a terenurilor irigate a rămas constantă, la nivelul de 228,3 mii ha. Totodată, datele preluate de pe <http://mer.gospmr.org/> indică asupra diminuării ariilor irigate în malul stâng al Nistrului după 2014 până la o suprafață de 62,9 mii ha în 2016. În baza acestui fapt am putea concluziona că suprafețele irigate pe malul drept au constituit 159,1 mii ha în 2016 și au sporit cu 16,2% comparativ cu 2014. Presupunerea privind majorarea terenurilor irigate în zonele de pe malul drept al Nistrului este confirmată și de datele oferite de Fondul Provocările Mileniului Moldova. Astfel în cadrul proiectului „Tranziția la agricultura performantă” au fost reabilitate 10 sisteme de irigare cu o suprafață de 15 mii

ha¹⁰¹. Totuși, această ipoteză trebuie tratată cu precauție, deoarece datele statistice ce reflectă situația din 2015 și 2016 au un caracter precar. Chiar, dacă admitem ipoteza privind majorarea suprafeței terenurilor irigate pe malul drept este puțin probabil ca suprafața acestora să se majoreze cu 50% până în 2020. Pentru realizarea acestui obiectiv este nevoie de un efort investițional impunător, iar potențialul financiar al Republicii Moldova în acest sens este redus.

Numărul persoanelor migrante din mediul rural

În mediul rural se atestă o creștere a veniturilor populației. În 2016 comparativ cu 2010, în termeni reali, veniturile au crescut cu 16,3%. Totuși, veniturile populației rurale sunt destul de mici și abia în 2016 acestea au depășit minimumul de existență cu 2,8%. În acest context emigrația rămâne, practic, unica oportunitate de obținere a unor venituri decente. Drept urmare pe parcursul perioadei 2010-2016 numărul emigranților de la sate a depășit nivelul de 220 mii de persoane utilizat ca nivel de referință în SND „Moldova 2020”. Reducerea cu 25,6 mii de oameni a numărului emigranților în anul 2015 este asociată cu înrăutățirea situației economice din Federația Rusă. Cel mai probabil, situația dificilă din mediul rural va persista pe termen mediu, iar în aceste condiții populația rurală va continua să emigreze.

Din zonele rurale emigrează preponderent bărbații. În perioada 2010-2016 atestăm un raport relativ constant între reprezentanții sexului masculin și celui feminin ce au emigrat din zonele rurale. Astfel, circa 2/3 din locuitorii zonelor rurale ce au plecat peste hotare sunt bărbați, iar puțin peste o treime sunt femei.

Tabelul 26. Evoluția migranților din zonele rurale, mii persoane

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Emigranți din zonele rurale	220,5	224,2	238,1	238	245,2	223,9	224,9
Femei emigrante din zonele rurale	143,3	147,8	161,3	156,8	159,4	143,3	146,3
Bărbați emigranți din zonele rurale	77,1	76,3	76,8	81,3	85,8	80,6	78,7

Sursa: BNS

Între 2011 și 2016 migrația internă, estimată în dependență de numărul de locuitori ce și-au schimbat locul de trai în interiorul țării a cunoscut o diminuare, de la 45 mii la 33,3 mii persoane. Pe parcursul perioadei analizate proporția persoanelor din mediul rural în numărul total al populației care și-a schimbat locul de trai a fost, relativ, constantă și a constituit aproximativ 2/3 (Tabelul 26).

Indicatori complementari celor de evaluare

Dinamica sectorului agricol

Indicatorii complementari utilizați pentru evaluarea impactului SND „Moldova 2020” relevă o anumită îmbunătățire în sectorul agricol. Totuși, în majoritatea cazurilor progresul este nesemnificativ, iar Moldova rămâne în urma altor state din regiune.

Creșterea agriculturii în perioada 2010-2016 a fost determinată de avansarea sectorului fitotehnic. Din 2013 produsele fitotehnice dețin mai mult de o treime din producția agricolă, iar în perioada 2010-2016 producția vegetală s-a majorat cu 29,6%, iar creșterea medie anuală a constituit 4,4% (Tabelul 27).

Tabelul 27. Indicatorii monitorizați (adiționali) – prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Creșterea anuală a producției vegetale, %	4,9	7,4	-32	63,6	10,8	-22,3	26
Creșterea anuală a producției animalieră,	14,1	0,4	-2,1	0,1	4,1	3	3,1

Sursa: BNS

¹⁰¹ Compact Moldova. Buletin informativ. trimestrul III, 2015. Spre o creștere economică durabilă, Millennium Challenge Corporation, Fondul Provocările Mileniului Moldova, p. 15, preluat de pe <http://www.mca.gov.md/upload/documents/0929151443518317ro-september-2015.pdf>.

În pofida trendului ascendent, sectorul fitotehnic are o competitivitate redusă. Chiar și în condițiile existenței unui program de subvenționare cu obiective de sporire a producerii produselor cu valoare adăugată înaltă și a proiectelor de dezvoltare a agriculturii cu același obiectiv¹⁰², culturile cu valoarea joasă continuă să dețină o poziție dominantă în agricultură: peste jumătate din terenurile însămânțate sunt destinate porumbului și grâului (Tabelul 28). Astfel, se poate constata că măsurile existente de sprijin nu sunt efective și trebuie modificate¹⁰³.

Tabelul 28. Suprafețele însămânțate și cele destinate plantațiilor pomicole, mii ha

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Suprafața însămânțată	Grâu (de toamnă și de	328,2	301,8	316,1	366,6	348,6	345,5	371,3
	Orz (de toamnă și de	132,6	103,4	92,7	103,9	96,8	84,5	83,2
	Porumb pentru boabe	415,9	455,5	491,8	466,2	467,8	492,8	468
	Sfeclă de zahar (industrială)	26,5	25,4	31,2	28,6	28,1	21,9	20,9
	Floarea soarelui	252,4	277	299,3	297,7	319,7	330,3	362,4
	Soia	59	58,9	59,7	41,6	54,9	67,8	39,9
	Cartofi	27,6	29,2	24,5	23,8	22,8	22,1	20,7
	Legume de câmp	37,9	34,4	32	33,4	31,9	27,6	28,3
	Culturi bostănoase	10,2	7,9	7	7,5	7,1	6,4	7,6
	Alte culturi	170	153,7	114,1	125	125,1	103,7	117,2
Suprafața plantațiilor pomicole	Plantații pomicole și arbuști fructiferi	116,2	118,8	119,5	122,1	122,3	135,6	134,6
	Plantații de vii	144,9	139,9	140,7	136,7	140,4	135,4	135,3

Sursa: BNS

De asemenea, randamentul culturilor fitotehnice din Republica Moldova este mai mic comparativ cu nivelul înregistrat în alte state din regiune (Tabelul 29).

Tabelul 29. Randamentul mediu al culturilor fitotehnice pentru anii 2012-2014 în câteva țări, chintale/hectar

	Grâu	Porumb	Floarea-	Cartofi	Mere	Struguri
Albania	211,7	68,6	253,5	19,5	40,8	200,5
Azerbaidjan	114,7	53,0	143,9	17,9	25,9	92,5
Belarus	41,4	53,2	201,9	9,1	35,3	77,0
Bosnia și Herțegovina	57,2	38,9	91,5	10,1	35,0	33,8
Bulgaria	49,9	59,2	125,9	21,4	40,6	106,4
Croația	62,0	63,1	154,2	29,1	48,0	145,8
Cehia	42,1	77,3	272,3	22,6	55,0	135,2
Georgia	37,8	24,1	110,5	5,7	16,0	37,0
Republica Moldova	57,3	57,5	240,5	24,4	43,7	205,0
România	43,8	25,6	97,8	15,3	25,0	63,6
Serbia	47,5	38,2	146,6	18,3	32,5	86,7
Slovacia	76,2	57,1	125,4	25,3	40,6	144,9
Slovenia	48,9	63,2	188,3	23,8	44,4	169,0
Ucraina	52,6	72,2	230,3	21,0	50,1	315,6
Ungaria	83,8	57,9	165,7	19,2	34,0	110,6

Sursa: FAO, calculele autorilor

Sectorul zootehnic a evoluat lent: în 2016 comparativ cu 2010 majorarea a reprezentat 8,7%, iar creșterea medie anuală a constituit doar 1,4%.. Sporirea cu ritmuri mici a producției animaliere este cauzată de productivitatea scăzută a raselor de animale, de cantitatea și calitatea insuficientă a furajelor și de costurile mari legate de obținerea nutrețului calitativ.

Sectorul agricol a înregistrat o evoluție pozitivă, fapt ce permite să presupunem că obiectivului stabilit în SND „Moldova 2020” poate fi atins. În pofida acestei dinamici, competitivitatea agriculturii este mică, iar sectorul continuă să se confrunte cu un șir de probleme structurale: vulnerabilitatea la condițiile climaterice nefaste, degradarea mediului natural și structura fragmentară a gospodăriilor agricole.

¹⁰² Budianschi D., Ignat A., Sava T., Politicile de subvenționare și eficiența fondului de subvenționare a agriculturii, Centrul Analitic Independent Chișinău, „Expert-Grup”, 2017, p. 20.

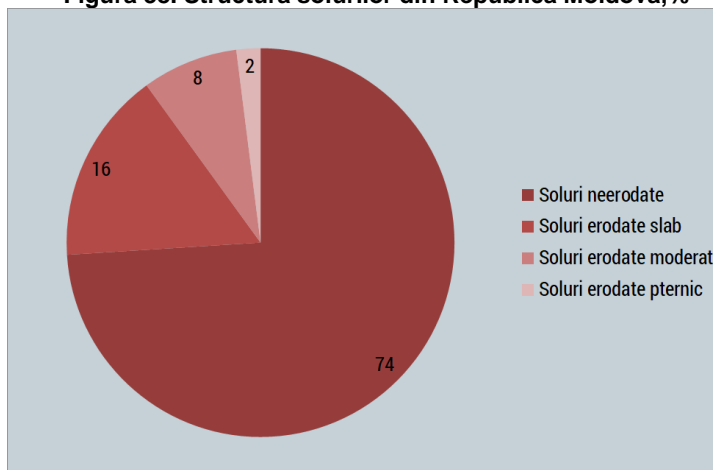
¹⁰³ *Ibidem*, p. 20.

Resursele naturale

Deteriorarea mediului, de asemenea, constituie o cauză care determină performanța redusă a agriculturii. Pe lângă extinderea lentă a suprafețelor irigate, se atestă o stare precară a resurselor funciare și a celor forestiere.

Deși solul reprezintă un avantaj incontestabil pentru țara noastră, acesta nu este valorificat, iar fondul funciar este expus unor procese avansate de eroziune¹⁰⁴. În prezent, circa 26% din soluri sunt supuse unor procese de eroziune de variată intensitate (Figura 38).

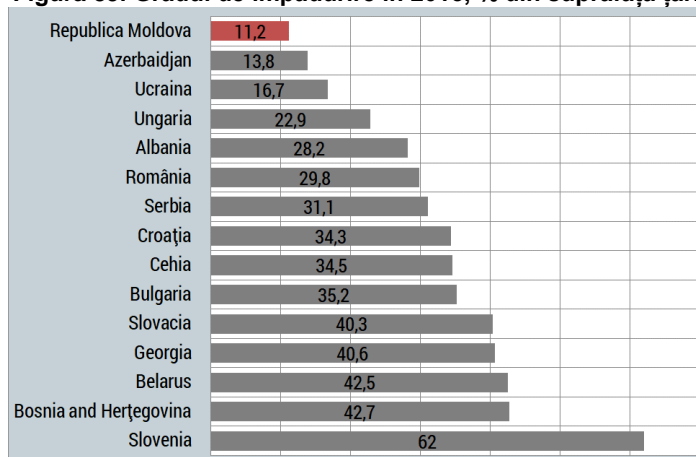
Figura 38. Structura solurilor din Republica Moldova, %

Sursa: Institutul de Pedologie, Agrochimie și Protecție a Solului „Nicolae Dimo”

Între 2010 și 2016 suprafața fondului forestier a crescut de la 419,1 mii ha la 421,7 mii ha, fapt care a dus la o ușoară majorare a gradului de împădurire de la 11,1 la 11,2%. Totuși, o împădurire de 11,2% este foarte mică în comparație cu alte state din regiune, iar acest nivel este sub pragul minim necesar pentru asigurarea echilibrului ecologic de 15%¹⁰⁵ (Figura 39).

Figura 39. Gradul de împădurire în 2015, % din suprafața țării

Sursa: Banca Mondială

Ocuparea în agricultură și zonele rurale

În ultimii ani se atestă o creștere semnificativă a numărului persoanelor ocupate în agricultură. În 2016 în sectorul agricol activau 410,9 mii persoane, cu 107,6 mii persoane mai mult decât în 2012. Această dinamică a fost cauzată de reducerea numărului persoanelor aflate la muncă peste hotare. Din cauza

¹⁰⁴ Lupușor A., Fala A, Cenușă D., Morcoțilo I, „Republica Moldova 2014: Raport de stare a țării”, Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”, Chișinău, 2014, p.36.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p.34.

situației economice precare din Rusia între 2014 și 2016 numărul emigranților moldoveni s-a redus de la 341,9 la 319 mii persoane (Tabelul 30).

Tabelul 30. Dinamica ocupării, emigrării și a producției agricole

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Populația aflată la lucru peste hotare, mii persoane	311,0	316,9	328,3	332,5	341,9	325,4	319,0
Volumul producției agricole, milioane lei, prețurile anului 2010	19873	20866,7	16213,4	22552,8	24492,4	21210,4	25155,5
Populația ocupată în sectorul agricol, mii persoane	314,7	323,0	303,3	337,9	361,1	381,9	410,9
Populația ocupată în sectorul non-agricol, mii persoane	828,7	850,5	843,5	834,9	823,8	821,7	808,6

Sursa: BNS

Majoritatea covârșitoare a populației angajate în agricultură activează în zonele rurale. Între anii 2010 și 2016 ponderea persoanelor de la sate în populația ocupată în agricultură a fost relativ constantă și a variat între 93,5 și 95,4%.

Deși în ultimii ani ocuparea forței de muncă din zonele rurale a crescut, nu s-a atestat și o diversificare a activității economice. Majoritatea populației continuă să activeze în agricultură. Mai mult, în ultimii ani se înregistrează creșterea angajării în agricultură, în timp ce în alte activități dinamica ocupării este anemică. Drept urmare, nivelul concentrării calculat conform indicelui Herfindahl–Hirschman (IHH) s-a majorat de la 0,30 la 0,38 (Tabelul 31).

Tabelul 31. Ocuparea în zonele rurale

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Populația ocupată, mii persoane	605	616,7	592,8	622,3	646,9	648,3	659,7
Ponderea populației rurale ocupate în agricultură, %	48,9	49,3	48,1	51,0	53,3	55,3	58,2
Ponderea populației rurale ocupate în industrie, %	9,1	9,4	9,1	8,5	8,5	8,4	7,7
Ponderea populației rurale ocupate în construcții, %	5,3	4,9	5,5	5,3	5	4,5	4,2
Ponderea populației rurale ocupate în comerț, %	9,6	9,9	9,8	9,4	8,8	7,8	7,5
Ponderea populației rurale ocupate în transporturi și comunicații, %	3,2	3,1	3,6	3,5	3,3	3,4	2,8
Ponderea populației rurale ocupate în administrarea publică, educație, sănătate și asistență socială, %	20,9	20,2	20,8	18,4	17,4	17,3	16,1
Ponderea populației rurale ocupate în alte activități, %	3,1	3,2	3,1	3,8	3,7	3,4	3,5
HHI	0,30	0,31	0,30	0,32	0,33	0,35	0,38

Sursa: BNS

Perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen

În condițiile Republicii Moldova, ocuparea în agricultură reprezintă o formă de excludere de pe piața muncii. Conform estimărilor Băncii Mondiale 77% din cei săraci sunt ocupați în agricultură.¹⁰⁶ Ocuparea în agricultură a crescut preponderent în rândul tinerilor, bărbaților și vârstnicilor.¹⁰⁷ Ocuparea în agricultură a crescut preponderent în rândul tinerilor, bărbaților și vârstnicilor.¹⁰⁸

Informația prezentată de autorități nu a fost suficientă pentru a identifica dacă sprijinul pentru irigarea terenurilor sau subvențiile oferite în agricultură au ajuns la cele mai defavorizate categorii, inclusiv vârstnicii din zonele rurale, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă. În lipsa acestor date, emerge prezumția că aceste grupuri au fost lăsate în urmă.

Concluzii și lecții de învățat

- **Dinamica indicatorilor de monitorizare atestă realizarea parțială a obiectivelor stabilite în strategie și o probabilitate redusă privind atingerea integrală a obiectivelor stabilite**

¹⁰⁶ Dávalos, María E.; Nguyen, Tu Chi; Matytsin, Mikhail. 2016. *Poverty reduction and shared prosperity in Moldova: progress and prospects*. Washington, D.C.: World Bank Group, p. 14.

¹⁰⁷ Sandu et al (2017). *Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități*, Chișinău: MS Logo, p. 33.

¹⁰⁸ ibid, pp. 38-40.

pentru 2020. Astfel, doar volumul producției agricole s-a majorat semnificativ, iar probabilitatea ca să fie atins, și chiar depășit, nivelul stabilit este destul de mare. În același timp, în cazul suprafeței terenurilor irigate și a numărului persoanelor migrante din mediu rural, atingerea valorilor țintite este puțin probabilă. Din cauza lipsei țințelor intermediare, nu a fost posibilă aprecierea realizării pentru perioada evaluată. Totuși, în baza tendințelor recente, prognozăm un nivel de realizare de circa 33% a țințelor finale în 2020.

- **Pentru a evita confuziile și a asigura eficiența implementării politicilor, revederea SND prin adăugarea unui nou compartiment trebuia să se realizeze ținând cont de rigorile stabilite inițial la elaborarea documentului.** Obiectivele stabilite la prioritatea *Agricultură și dezvoltare rurală* nu au servit drept referință la elaborarea strategiei sectoriale. Situația a fost inversă, adică documentul de politică sectorială „Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020” a stat la baza componentei SND dedicat agriculturii. Astfel, de facto, strategia sectorială a fost transpusă în SND. Noul capitol nu a respectat concepția inițială a strategiei, nu se încadrează în structura și logica celorlalte priorități din strategie și nu respectă rigorile stabilite inițial de SND.
- **Este necesară setarea indicatorilor de monitorizare în baza unor date veridice.** Stabilirea unor valori inițiale greșite pentru indicatorii monitorizați este o omisiune foarte gravă ce poate cauza o evaluare greșită. Decalaje dintre valorile de referință și datele statistice oficiale s-au atestat la toți indicatorii monitorizați în capitolul respectiv. În mod special, trebuie de menționat discrepanța detectată la indicatorul ce reflectă suprafețele irigate. Astfel, în calitate de nivel de bază pentru 2010 a fost stabilită o valoare foarte mică comparativ cu suprafața efectivă. Aceasta poate conduce la o evaluare distorsionantă a impactului Strategiei, or, se poate crea impresia că obiectivul privind extinderea suprafețelor irigate a fost realizat.
- **Pentru a asigura o evaluare exhaustivă a documentului este necesară setarea unui număr de indicatori de monitorizare ce ar reflecta integral viziunea strategică.** În SND au fost stabilite 3 priorități, cărora le este asociat câte un indicator de monitorizare. Astfel, agricultura competitivă este monitorizată prin volumul producției agricole, conservarea resurselor naturale prin suprafața terenurilor irigate și îmbunătățirea nivelului de trai din zonele rurale prin numărul persoanelor imigrate din sate. Deși, acești indicatori sunt relevanți, lista variabilelor monitorizate trebuia extinsă.
- **Este necesară o corelare mai bună între viziunea strategică și finanțarea bugetară.** Pentru realizarea priorităților prevăzute în SND au fost alocați bani prin intermediul mai multor programe bugetare. Totuși nu putem vorbi de o ancorare a programelor bugetare în viziunea strategică. La modul practic, elaborarea programelor bugetare se realizează într-un mod independent de viziunea din SND. Această problemă este agravată de insuficiența resurselor financiare, care a fost identificată de participanții la sondajul de evaluare drept una din constrângerile de bază pentru implementarea obiectivelor prestabilite.
- **Este necesară o dezagregare mai profundă a datelor cu privire la persoanele antrenate în agricultură, ținând cont de criteriile abordării bazate pe drepturile omului și a egalității de gen.** Existența datelor va permite identificare inegalităților, țințirea eforturilor pentru a îmbunătăți situația grupurilor defavorizate antrenate în agricultură.

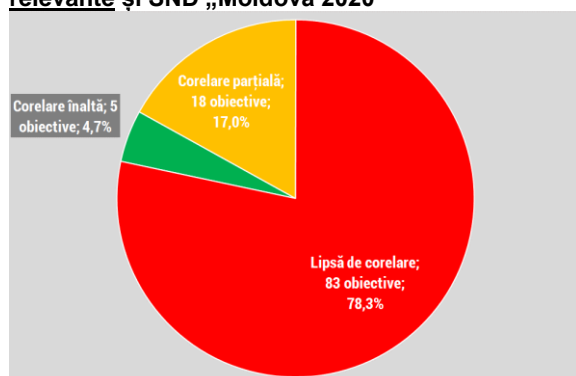
5. Nivelul de corelare a SND „Moldova 2020” cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă

În septembrie 2015, în cadrul conferinței ONU din New York, Guvernul Republicii Moldova, alături de alte 192 state, a semnat Declarația Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă. În acest mod, țara s-a angajat să implementeze Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Aceasta cuprinde 17 obiective generale și 169 de obiective specifice care includ toate aspectele-cheie ale dezvoltării: (i) economice, (ii) sociale și (iii) de mediu. Având în vedere complexitatea Agendei 2030, Cancelaria de Stat, cu suportul ONU, a elaborat un raport cu recomandări practice privind ajustarea acestora la prioritățile și specificul național¹⁰⁹. Astfel, autorii au concluzionat că, în total, Moldova trebuie să adopte și să implementeze 106 obiective specifice.

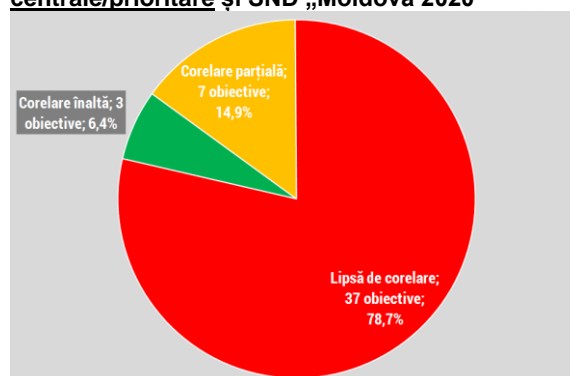
În vederea realizării acestui angajament, Guvernul urmează să ajusteze în modul corespunzător documentele de planificare strategică, astfel încât Obiectivele de Dezvoltare Durabilă să fie integrate în strategiile sectoriale, care ulterior urmează să se transpună în legi, politici publice și alocări bugetare. Însă, acest amplu proces de „naționalizare” a Agendei 2030 trebuie să înceapă cu principalul document de planificare strategică a țării – SND „Moldova 2020” – care trebuie să servească drept „umbrelă vizionară” pentru toate strategiile sectoriale. Având în vedere că SND a fost elaborat înainte de adoptarea Agendei 2030, în mod logic, Guvernul urmează să adapteze acest document la noile angajamente internaționale de dezvoltare durabilă.

Analiza comparativă dintre SND „Moldova 2020” și Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă relevă o multitudine de discrepanțe. Astfel, din cele 106 obiective specifice care necesită a fi naționalizate, doar 18 sunt parțial corelate și 5 sunt complet corelate cu SND „Moldova 2020”, restul 83 nu se regăsesc în niciun fel în SND „Moldova 2020” (Figura 40). Prin urmare, constatăm existența a două documente de planificare strategică care sunt centrale pentru țară și care urmează să ghideze politicile publice și alocările bugetare, care, însă, sunt slab corelate între ele. Acest nivel scăzut de sinergie poate genera incoerențe și chiar contradicții dintre politici, fapt ce riscă să submineze eforturile de reforme pe ambele direcții. Problema respectivă este și mai relevantă dacă luăm în considerație faptul că din cele 37 obiective specifice ODD considerate centrale/prioritare în cadrul aceluiași raport¹¹⁰ (obiective care fiind atinse contribuie la realizarea unui număr maxim de alte obiective), doar 3 sunt corelate și 7 sunt parțial corelate cu SND „Moldova 2020” (Figura 41). Astfel, marea majoritate a obiectivelor care, prin definiție, ar trebui să figureze în principalul document de planificare strategică al țării grație efectul de accelerare a procesului de dezvoltare al acestora, de fapt lipsesc din SND.

Figura 40. Nivelul de corelare dintre toate ODD relevante și SND „Moldova 2020”

Figura 41. Nivelul de corelare dintre ODD centrale/prioritare și SND „Moldova 2020”

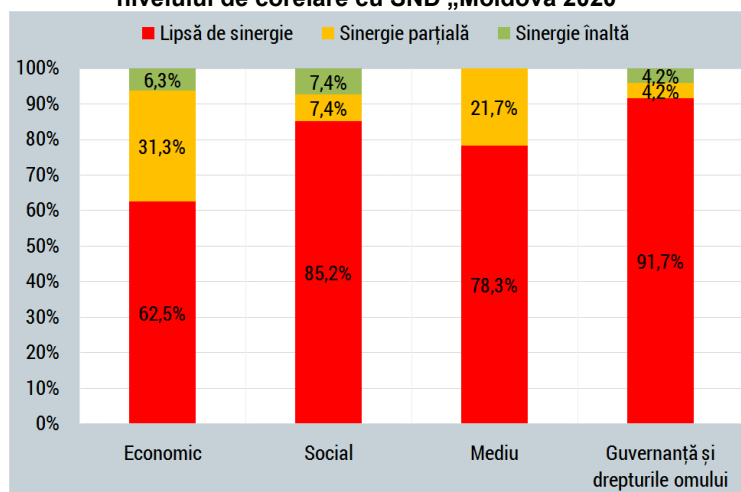

¹⁰⁹ „Adaptarea Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă la contextul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova și ONU Moldova, martie 2017.

¹¹⁰ Idem.

O analiză la nivelul ariilor de politici relevă că cele mai mari discrepanțe se atestă pentru domeniul de politici „Guvernanță și drepturile omului” (ODD 5, 10, 16 și 17), unde marea majoritate a obiectivelor specifice (circa 92%) nu se regăsesc în SND „Moldova 2020”. Omisiunea acestei dimensiuni reprezintă principala cauză a sinergiei slabe dintre aceste 2 documente de planificare strategică, care urmează să fie eliminată în regim prioritar la elaborarea SND „Moldova 2030”. Domeniile „Social” (ODD 1, 2, 3 și 4) și „Mediu” (ODD 6, 7, 13, 15 și 15) la fel sunt reflectate destul de slab în SND „Moldova 2020” – 85% și, respectiv, 78% din ținte nu sunt corelate cu SND. O situație mai bună se observă în cazul ODD din domeniul „Economic” (ODD 8, 9, 11 și 12), unde o pondere ceva mai mică (63%) din ținte nu se regăsesc (Figura 42). Cauza este că SND „Moldova 2020” a fost centrată preponderent pe aspecte de dezvoltare economică, fiind mai puțin focalizată pe celelalte domenii de politici (o analiză mai detaliată a nivelului de sinergie a Agendei 2030 și SND „Moldova 2020” este prezentată în Anexa 18).

Figura 42. Distribuția obiectivelor specifice ODD conform nivelului de corelare cu SND „Moldova 2020”

Sursa: Calculele autorilor în baza raportului „Adaptarea Agendei 2030 de Dezvoltarea Durabilă la contextul Republicii Moldova”, ONU Moldova, 2017

În concluzie, faptul că marea majoritate a obiectivelor specifice din Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă nu se regăsesc în SND „Moldova 2020” accentuează necesitatea definirii unui nou document central de planificare strategică. Acesta urmează să integreze în mod sinergic cele 4 domenii vaste de politici acoperite de Agenda 2030 (i) economic; (ii) social; (iii) mediu; și (iv) guvernanță și drepturile omului. Mai mult decât atât, elaborarea noii Strategii naționale de dezvoltare în baza Agendei 2030 va presupune, în mod implicit, și integrarea agendei de asociere, având în vedere că majoritatea obiectivelor ODD se regăsesc în Acordul de Asociere RM-UE¹¹¹.

¹¹¹ Anexa 3 din studiul „Adaptarea Agendei 2030 de Dezvoltarea Durabilă la contextul Republicii Moldova”, ONU Moldova, 2017.

6. Nivelul de integrare a drepturilor omului și a egalității de gen în SND „Moldova 2020”

Context general

Republica Moldova este parte la majoritatea tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului și egalității de gen. Ratificarea acestor instrumente internaționale atrage obligația statului de a se conforma principiilor și standardelor în materia drepturilor omului.

În această secțiune va fi explorată măsura în care SND a ținut cont de principiile și standardele principale în domeniul drepturilor omului și principiul egalității de gen. Analiza din perspectiva drepturilor omului și egalității de gen se va concentra pe trei dimensiuni: (i) procesul de elaborare a SND; (ii) procesul de implementare; (iii) impactul SND asupra drepturilor omului și egalității de gen. În ultima parte vor fi prezentate concluziile analizei și recomandările corespunzătoare.

Cadrul analitic pentru evaluarea din perspectiva drepturilor și egalității de gen

Una din modalitățile de apropiere a drepturilor și egalității de gen de SND este de a examina cadrul internațional de protecție a drepturilor omului prin prisma principiilor și standardelor, fundamentate mai jos.

Principiile drepturilor omului și egalității de gen:

Universalitate: implică obligația ca statul să trateze **persoanele** ca și titulari de drepturi. Acest principiu a fost în continuare fundamentat și de Convenția ONU cu privire la Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, care instituie obligația statului de a trata persoanele cu dizabilități cu respect pentru demnitatea inerentă, autonomia, inclusiv libertatea de a lua decizii proprii, și independența persoanelor.

În contextul SND „Moldova 2020”, acest principiu implică obligația autorităților de a integra drepturile omului și egalitatea de gen în politicile naționale.

Indivizibilitate și interdependență: progresul în realizarea unui drept depinde de avansarea tuturor celorlalte drepturi, iar realizarea unui drept nu poate fi desfășurată în detrimentul altor drepturi.

Pentru eforturile de dezvoltare acest principiu are câteva implicații. Prima, autoritățile pot prioritiza realizarea unui anumit drept, însă aceasta nu trebuie făcută în detrimentul altor drepturi. A doua, urmărind avansarea unui anumit drept, autoritățile trebuie să atragă atenție asupra realizării altor drepturi conexe. De exemplu, dreptul la educație este interdependent cu dreptul la informare, muncă, nediscriminare, dreptul la un proces echitabil, libertatea de asociere, libertatea întrunirilor.

Egalitate și nediscriminare: implică obligația statului de a trata toate ființele umane fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Egalitatea de gen implică obligația de a lua în considerare interesele, necesitățile și prioritățile atât a femeilor, cât și a bărbaților, recunoscând diversitatea diferitor grupuri de femei și bărbați. Egalitatea de gen nu este o problemă a femeilor, dar trebuie să vizeze și să implice plenar atât femeile, cât și bărbații.

Egalitatea dintre femei și bărbați este atât un drept al omului, cât și o precondiție pentru și un indicator al dezvoltării centrat pe persoană¹¹².

În contextul politicilor de dezvoltare, acest principiu implică mai multe obligații. Prima – identificarea barierelor de ordin legislativ, infrastructural, informațional sau atitudinal cu care se confruntă diferite grupuri sociale și abrogarea acestora. A doua – autoritățile trebuie să adopte politici și decizii care garantează tratament egal persoanelor care se află în situații similare și tratament diferențiat / măsuri speciale persoanelor care, în virtutea unor circumstanțe nu pot beneficia de oportunitățile oferite de documentul de politici. Pentru identificare grupurilor vulnerabile, autoritățile trebuie să colecteze date dezagregate, cel puțin în bază de sex, rasă, etnie, vârstă, dizabilitate, statut socio-economic, rural/urban.

Participare și abilitare: participarea veritabilă implică transparență, informare pro-activă și crearea unui mediu favorabil pentru ca toate segmentele sociale să-și exprime punctele de vedere. Acest principiu implică realizarea unui set de drepturi civile și politice, precum dreptul la informare, dreptul la exprimare, dreptul la asociere și dreptul la acces la justiție.

Conform acestui principiu, autoritățile trebuie să creeze un mediu propice pentru a asigura participarea publică la elaborarea documentului de politici. Aceasta include sondaje de opinii, consultări cu societatea civilă și focus-grupuri, dialogul cu publicul. O participare veritabilă necesită nu doar solicitarea opiniei persoanelor, dar și încorporarea acestor opinii în procesul de luare a deciziilor. Consultarea „pentru bifă” a comunităților are un efect de descurajare a participării, amplificarea sentimentului că persoana nu are puterea de a contribui la schimbări.

Responsabilizare: necesită ca titularii de obligații să fie identificați și atrași la răspundere în cazul nerealizării anumitor drepturi. Toate persoanele trebuie să aibă acces efectiv la justiție și remedii adecvate în cazul încălcării drepturilor omului.

În contextul SND, acest principiu are mai multe implicații pentru autoritățile naționale și locale: (i) reformele trebuie să fortifice capacitatea instituțiilor de a-și onora obligațiile aferente drepturilor omului; (ii) documentul de politici trebuie să sporească responsabilizarea prin abilitarea populației de a contesta decizii, a solicita remedii, a revendica drepturile la toate nivelurile; (iii) autoritățile trebuie să își asume responsabilitatea deplină pentru realizarea politicii; (iv) documentul de politici trebuie să identifice toți titularii de obligații, inclusiv cei secundari și să prevadă mecanisme de sancționare în caz de neîndeplinire.

Standardele:

Examinarea drepturilor omului și a egalității de gen din perspectiva standardelor este o altă modalitate de joncțiune a acestora cu SND 2020. Cadrul internațional de protecție a drepturilor omului este rezultatul unui consens aprobat de state cu privire la standardele minime. Acestea au fost fundamente de comitetele specializate în materia drepturilor omului la nivel internațional (ONU) și regional (inclusiv Consiliul Europei).

De exemplu, asigurarea dreptului la securitate socială, inclusiv la pensie, implică atenția autorităților la următoarele standarde: **disponibilitatea** unui sistem de asigurare; măsura în care acesta răspunde **adecvat** unui standard decent de viață, **Accesibilitatea** geografică, fizică, economică, informațională, **nediscriminarea, egalitatea de gen**.¹¹³

Prin urmare, integrarea drepturilor omului și a egalității de gen în SND „Moldova 2020” ar implica următoarele aspecte de bază:

¹¹² <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>, UN Women Concepts and Definitions.

¹¹³ Comentariul General nr. 19 al Comitetului ONU cu privire la dreptul la Securitate socială, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/GC/19&Lang=en

- Eforturile de dezvoltare trebuie să fie concentrate spre realizarea drepturilor omului și a egalității de gen, stipulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte instrumente internaționale la care Republica Moldova este parte.
- Eforturile de dezvoltare trebuie să fie ancorate în principiile și standardele în materie de drepturile omului și egalitate de gen. Principiile reprezintă condiții pentru procesul de elaborare, implementare și evaluare, iar standardele definesc rezultatele dorite.
- Titularii de drepturi trebuie să fie identificați clar, îmbunătățind capacitatea titularilor de obligații de a-și realiza obligațiile și a titularilor de drepturi de a le revendica.
- Analiza de gen și integrarea dimensiunii de gen.

Constatări privind elaborarea SND „Moldova 2020”

Scopul SND:

Partea introductivă a SND „Moldova 2020” prevede că documentul de politici „vine să prezinte o viziune încheiată privind dezvoltarea economică susținută pe termen lung”. Pentru realizarea acestui deziderat, SND a stabilit opt priorități. Nici una dintre acestea nu se referă explicit la realizarea sau avansarea drepturilor omului și/sau a egalității de gen. Doar în interiorul diferitor secțiuni ale strategiei se menționează sumar anumite drepturi ale omului, precum: dreptul la sănătate, apreciat ca fiind un drept transversal; drepturile întreprinzătorilor; dreptul la securitate socială, inclusiv dreptul la pensie și prestații de asigurări sociale; dreptul la proprietate; protecția drepturilor omului în justiția penală. Conținutul normativ al acestora nu este fundamentat sau considerat în indicatorii de monitorizare a strategiei.

De asemenea, documentul nu face referință la asigurarea egalității de gen, deși cel puțin două obiective strategice au o relevanță mare de gen: (i) racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie și (ii) sustenabilitatea financiară a sistemului de pensii întru asigurarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor.

Interdependența cu alte drepturi:

Strategia se referă la drepturile transversale, precum drepturile procedurale și dreptul la sănătate. Această listă putea fi complementată cu o serie de drepturi fundamentale precum dreptul la apă potabilă de calitate, dreptul la un mediu ambiant sănătos, dreptul la informare, participarea în procesul decizional, drepturile procedurale în general, nu doar drepturile omului în procesul penal.

Principiul egalității și nediscriminării:

Partea analitică a strategiei nu a examinat bariere de ordin structural (documente de politici, acte normative) care ar împiedica unele grupuri să își realizeze drepturile fundamentale. De asemenea, documentul nu a considerat inegalitățile pe fiecare domeniu prioritizat. Acest fapt nu a permis identificarea grupurilor care nu vor putea beneficia de oportunitățile oferite de Strategie din motive care nu le pot fi imputate. Acestea includ, dar nu se limitează la analiza situației persoanelor cu dizabilități, persoanelor în etate, locuitorilor din mediul rural și urban, femeilor și bărbaților, persoanelor care trăiesc sau sunt afectate cu HIV/SIDA, tinerilor, minorităților etnice, lingvistice, religioase, persoanelor LGBT.

Datele utilizate în analiză nu sunt dezagregate pe sexe și/sau pe alte criterii relevante. Analiza situației se realizează pe opt priorități de dezvoltare rezultate din identificarea a tot atâtea probleme critice. Deși cel puțin două dintre acestea au o relevanță mare de gen, nu au fost folosite date dezagregate pe sexe, cu excepția specificării diferențelor de gen existente între durata stagiului mediu de cotizare și, respectiv, cuantumul pensiei medii și a diferenței de 5 ani între vârsta de pensionare pentru femei și pentru bărbați. Integrarea dimensiunii de gen este realizată la un nivel minimal, în doar una dintre cele opt priorități de dezvoltare, anume în ceea ce privește egalizarea vârstei de pensionare pentru femei și bărbați.

Principiul participării și informării:

La etapa de elaborare, Strategia a explorat parțial principiul participării și informării. Proiectul de Strategie a fost făcut public pe pagina web www.particip.gov.md care include un compartiment separat „SND Moldova 2020”. De asemenea, au fost desfășurate mai multe ședințe consultative cu organizațiile neguvernamentale, mediul de afaceri, autoritățile publice centrale, mediul academic, partenerii de dezvoltare. Participarea și informarea implică mai multe etape, fundamentate în Tabelul 32.

Tabelul 32. Analiza procesului consultative pentru elaborarea SND „Moldova 2020”

Dimensiuni ale participării la etapa de elaborare a SND „Moldova 2020”	Constatări
Cine a participat la consultări? Care a fost gradul de participare a grupurilor dezavantajate? A fost asigurat echilibrul de gen?	La consultări au fost prezente preponderent organizațiile din Chișinău. Practic au lipsit organizațiile care reprezintă persoanele cu dizabilități, persoanele în etate, tinerii, organizațiile din regiuni, organizații care activează în domeniul egalității de gen.
La ce etapă au avut loc consultările? (La etapa de identificare a priorităților sau la etapa în care prioritățile deja au fost identificate?)	În cadrul consultărilor au fost prezentat proiectul de strategie care includea șapte priorități strategice. Acestea au fost identificate în urma unei analize diagnostice a constrângerilor pentru dezvoltarea economică care a scos în evidență problemele critice, altfel spus, domeniile în care Republica Moldova este cel mai puternic devansată de țările comparabile.
În ce măsură recomandările / propunerile diferitor actori au fost luate în considerare?	Deși există o secțiune a paginii web www.particip.gov.md dedicată SND 2020, aceasta nu conține informații cu privire la procesul de consultare și rezultatul acestora. La insistența societății civile și cu acordul comisiei Parlamentare economie, buget și finanțe în perioada dintre cele două lecturi de adoptare a SND „Moldova 2020” au avut loc dezbateri suplimentare. În rezultat, conform unor surse din Guvernul Republicii Moldova, au parvenit 58 de comentarii și propuneri, dintre care 25 au fost acceptate, 16 acceptate parțial, 15 respinse iar 2 au reprezentat simple opinii, fără a conține elemente de propuneri. Rezultatele acestor consultări sunt sumarizate pe pagina web http://particip.gov.md/libview.php?l=ro&idc=470&id=717 . Acestea nu includ un tabel clar și detaliat de divergențe care să explice motivele respingerii anumitor propuneri.

Constatările de mai sus indică asupra faptului că abordarea din perspectiva drepturilor ar fi contribuit la îmbunătățirea procesului de consultări. Beneficiile includ, dar nu se limitează la: sporirea coeziunii sociale, fortificarea sentimentul proprietății tuturor actorilor vizați în procesul de elaborare, încurajarea și abilitarea grupurilor defavorizate de a se implica activ în procesul decizional.

Principiul responsabilizării:

Implementarea strategiei a fost prevăzută prin actualizarea unui plan consolidat de acțiuni deja existent, care să includă în sine acțiuni din Programul de activitate al Guvernului, din alte documente naționale și de planificare strategică. De asemenea, un rol important a fost prevăzut subdiviziunilor de analiză, de monitorizare și evaluare a politicilor publice din cadrul ministerelor în operaționalizarea Strategiei, asigurând ca acțiunile pentru implementarea acesteia să fie integrate în ciclul anual de planificare strategică.

O abordare din perspectiva drepturilor omului ar fi identificat titularii de obligații primari și secundari responsabili pentru realizarea fiecărui obiectiv al strategiei și a indicatorilor de monitorizare, cu indicarea sancțiunilor specifice în caz de neîndeplinire. Această abordare ar fi prevăzut un proces complex de identificare a necesităților pentru dezvoltarea capacității fiecărui titular de obligații și planuri de acțiuni întru realiza cu succes a obligațiilor pentru realizarea efectivă a drepturilor omului. Nu în ultimul rând, o asemenea abordare ar fi presupus abilitarea titularilor de drepturi de a-și cunoaște și revendica

drepturile prevăzute în strategie, instituind atribuții de monitorizare organelor specializate în protecția drepturilor omului și combaterea discriminării.

Coresponderea obiectivelor strategice și a indicatorilor de monitorizare cu Standardele în domeniul drepturilor omului și egalității de gen:

Obiectivele SND și indicatorii de monitorizare sunt concentrați pe dezvoltarea economică, nu pe realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. O abordare din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen ar fi implicat atenție deosebită pe calitatea proceselor, și schimbarea paradigmei de dezvoltare, după cum urmează:

- Identificarea priorităților strategice în urma unui proces consultativ, cu implicarea plenară a tuturor segmentelor sociale, inclusiv a grupurilor defavorizate;
- Prioritățile de dezvoltare urmau a fi formulate ținând cont de drepturile fundamentale ale omului, dezvoltarea centrată pe persoane, necesitățile fundamentale, autonomia și dorințele acestora;
- Fiecare prioritate urma să aibă la bază date dezagregate cel puțin pe următoarele criterii: 1) gen (femei / bărbați); 2) vârstă (copii, tineri, vârsta medie, vârsta înaintată); 3) dizabilitate; 4) etnie și/sau limbă vorbită; 5) reședință (capitală/rural/urban); 6) zonă geografică (Centru, Nord, Găgăuzia, Sud); 7) statut social-economic (persoane cu venituri sub minimul de existență);
- Aceste informații necesitau a fi examinate pentru a identifica disparitățile, cauzele acestora și acțiunile afirmate orientate spre diminuarea acestor decalaje;
- Indicatorii de progres urmau a fi formulați ținând cont de standardele în domeniul drepturilor omului și anume, inclusiv: accesibilitate, calitate, acceptabilitate, nediscriminare.

Abordarea din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen ia în considerare situația și barierele specifice cu care se confruntă diferite segmente sociale, contribuind la incluziunea tuturor în procesul de dezvoltare. Tabelul 33 ilustrează aspecte care puteau fi integrate în SND „Moldova 2020” prin prisma abordării din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen.

Tabelul 33. Aspectele neacoperite în SND „Moldova 2020” legate de drepturilor omului și a egalității de gen

Obiectiv Strategic SND	Valoarea adăugată a ABDO și egalității de gen pentru SND (informația nu este exhaustivă)
Studii: relevante pentru carieră	<p>Identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă fetele și băieții, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, minoritățile, în sistemul de educație vocațională și universitară prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analiza de gen a situației în ceea ce privește înrolarea tinerilor, fete și băieți, în diverse domenii de educație vocațională și universitară, și evidențierea ratelor de succes, respectiv abandon pe sexe și alte criterii relevante; • Analiza de gen a accesului absolvenților pe piața muncii, în domenii profitabile sau mai puțin profitabile. Analiza de gen a șomajului în rândul tinerilor, luând în considerare și alte criterii relevante de genul mediului rural-urban, grupului vulnerabil din care fac parte¹¹⁴; • Analiza accesibilității infrastructurale și informaționale a instituțiilor de învățământ pentru persoanele cu dizabilități; • Analiza problemelor cu care se confruntă fetele și băieții de etnie romă în sistemul de învățământ; • Examinarea curriculei și practicilor educaționale din perspectiva minorităților etnice, religioase, lingvistice. <p>Integrarea dimensiunii de gen în prioritatea de racordare a educației la cerințele pieței muncii pentru a contribui la diminuarea șomajului în rândul tinerilor și a tinerelor din grupurile vulnerabile, pentru a reduce segregarea de gen pe piața muncii prin adoptarea de măsuri specifice pentru fete de a urma cariere tehnice și în TI și pentru băieți de a urma cariere în educație și sănătate.</p> <p>Identificarea măsurilor pentru diminuarea discriminării de gen și vârstă de pe piața muncii care să permită menținerea pe piața muncii pentru o perioadă cât mai lungă.</p>

¹¹⁴ http://progen.md/files/5331_raportanalizapoliticperspectivagen.pdf, p. 33.

Obiectiv Strategic SND	Valoarea adăugată a ABDO și egalității de gen pentru SND (informația nu este exhaustivă)
Drumuri: bune, oriunde	Identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, persoanele în etate, părinții cu copii mici, persoanele din mediul rural/urban în accesul la instituții de menire socială. Concentrarea atenției corespunzătoare nu doar asupra calității drumurilor, ci și asupra accesibilității trotuarelor, asigurarea pavae tactile, accesibilității informației, etc.
Finanțe: accesibile și ieftine	Identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă diferite segmente sociale în accesarea finanțării (femeile, persoanele cu dizabilități, vârstnicii, persoanele de etnie romă): <ul style="list-style-type: none"> • Analiza de gen care să evidențieze barierele existente în accesarea finanțării de către femeile antreprenoare și cauzele acestora; • Analiza barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, vârstnicii și persoanele de etnie romă în accesarea finanțării; • Identificarea unor măsuri speciale pentru a asigura egalitatea oportunităților de accesare a finanțării.
Business: cu reguli clare de joc	Identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă diferite segmente sociale în procesul de inițiere și dezvoltare a unei afaceri.
Energie: utilizată sigur, furnizată eficient	Identificarea celor mai vulnerabile grupurilor din perspectiva accesului la resurse energetice. Elaborarea și implementarea unor măsuri speciale care țin seama de aceste persoane și grupuri.
Sistemul de pensii: echitabil și sustenabil	Identificarea cauzelor decalajelor salariale dintre femei și bărbați (~12%), fapt care conduce la un nivel mai mare de sărăcie în rândul femeilor pensionare. Analiza situației persoanelor cu dizabilități și a persoanelor care îngrijesc de acestea din perspectiva dreptului la securitate socială.
Justiție: responsabilă și incoruptibilă	Identificarea și înlăturarea barierelor de accesibilitate cu care se confruntă diferite grupuri vulnerabile în accesul la justiție, inclusiv: accesibilitatea geografică, economică, infrastructurală și informațională, lingvistică. Îmbunătățirea calității justiției prin: analiza modului în care actorii sectorului de justiție aplică standardelor internaționale în materie de drepturile omului, analiza stereotipurilor în rândul actorilor sectorului de justiție, analiza comunicării actorilor din sectorul de justiție cu publicul larg, examinarea reprezentării femeilor și a altor grupuri sub-reprezentate în sectorul de justiție. Îmbunătățirea justiției pentru copii (abordări prietenoase de interogare a copilului în procesul penal, servicii specializate pentru copii în procesul penal, etc.) Identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități mintale în exercitarea dreptului la capacitate juridică; Combaterea infracțiunilor motivate de prejudecată.
Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă	Identificarea barierelor cu care se confruntă diferite grupuri vulnerabile în accesul la subvenții pentru dezvoltarea afacerii în agricultură sau granturi/credite pentru instituirea sau dezvoltarea sistemelor de irigare. Identificarea decalajelor dintre femeile și bărbații antrenați în agricultură. Instituirea unor măsuri pozitive pentru a asigura tuturor grupurilor sociale oportunități egale de dezvoltare a unei afaceri în agricultură.

Constatări privind procesul de implementare a SND „Moldova 2020”

Procesul de implementare a SND „Moldova 2020” din perspectiva drepturilor omului presupune abordări descrise în Tabelul 34.

Tabelul 34. Principiile legate de perspectiva drepturilor omului în procesul implementării SND „Moldova 2020”

Principiul	Implicații
Interdependență	Asigurarea drepturilor conexe obiectivelor strategice: <ul style="list-style-type: none"> • Accesul liber la informația de interes public • Asigurarea drepturilor procedurale;

Principiul	Implicații
	<ul style="list-style-type: none"> • Promovarea libertății de asociere; • Asigurarea drepturilor social-economice de bază: locuință, apă și sanitație, hrană, îngrijire medicală; • Realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.
Participare și informare	Desfășurarea consultărilor sistematice cu toate grupurile, axate pe implementarea SND 2020. Facilitarea desfășurării sondajelor de opinie cu privire la realizarea SND 2020. Aducerea la cunoștință publică a rapoartelor cu privire la implementarea SND 2020.
Egalitate și Nediscriminare	Fortificarea mecanismului național de protecție împotriva discriminării. Colectarea și analiza informațiilor dezagregate conform standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului și egalității de gen ¹¹⁵ .
Responsabilizare	Compilarea sistematică a rapoartelor cu privire la implementarea SND 2020. Identificarea actorilor care nu și-au realizat obligațiile conform SND 2020. Organizarea audierilor publice. Examinarea rapoartelor organelor naționale de protecție a drepturilor omului cu privire la realizarea drepturilor prevăzute în SND și a drepturilor conexe. Încurajarea societății civile să prezinte rapoarte alternative cu privire.
Standarde	Identificarea și analiza problemelor majore ce țin de accesul populației la oportunitățile oferite de SND „Moldova 2020” inclusiv accesul geografic, accesibilitatea economică și informațională, calitatea bunurilor și serviciilor instituite; acceptabilitatea pentru diferite grupuri; modificări sau adaptări necesare și adecvate, în cazuri particulare, care nu impun o sarcină disproporționată sau nejustificată atunci când este nevoie pentru a asigura persoanelor, exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale în condiții de egalitate cu ceilalți. Formularea soluțiilor corespunzătoare.

Considerente privind impactul Strategiei naționale de dezvoltare asupra realizării drepturilor omului și egalității de gen

Secțiunile precedente indică asupra faptului că SND a fost preponderent axată pe dezvoltarea economică a țării, bazându-se pe abordarea „trickle-down” (scurgere în jos). Cu alte cuvinte, documentul de politici a pornit de la ipoteza că dacă toate obiectivele și indicatorii corespunzători vor fi realizați, inevitabil vor beneficia **toate segmentele sociale**. Această secțiune examinează dacă această ipoteză a fost corectă.

La nivel de impact, datele statistice indică asupra faptului că rata sărăciei pentru pensionari și alte grupuri vulnerabile este în descreștere, însă rămân expuși sărăciei: gospodăriile cu capul gospodăriei vârstnic (10,7%), femeile pensionare singurate, persoanele vârstnice din mediul rural, familiile cu adult cu dizabilitate. Gospodăriile conduse de femei au cele mai mari probleme la plata utilităților, în același timp, persoanele cu dizabilități, vârstnicii, persoanele de etnie romă, au dificultăți la plata serviciilor în comparație cu populația generală.¹¹⁶

La nivelul fiecărui obiectiv strategic, valorificând abordarea din perspectiva drepturilor omului și egalității de gen, au fost solicitate date dezagregate aferente realizării fiecărui obiectiv pe următoarele criterii: **gen; vârstă; dizabilitate; etnie și/sau limbă vorbită; reședință (capitală/rural/urban); zonă geografică (Centru, Nord, Găgăuzia, Sud); statut social-economic (persoane cu venituri sub minimul de existență)**. Niciuna din instituțiile vizate nu a oferit informație completă, deoarece anumite date dezagregate lipsesc, preponderent pe următoarele criterii: dizabilitate, etnie și/sau limbă, statut

¹¹⁵ ONU (2009). *Compilation of Guidelines on the Form and Content of Reports to be Submitted by States Parties to the International Human Rights Treaties*, HRI/GEN/2/Rev.6, p. 28, disponibil online la http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=HRI%2fGEN%2f2%2fRev.6&Lang=en.

¹¹⁶ Sandu et al (2017). *Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități*. Chisinau: MS Logo, pp. 10-19, accesibil online la http://eef.md/media/files/files/fee_inegalitati_ro_final_5335996.pdf. A se vedea și: Dávalos, María E.; Nguyen, Tu Chi; Matytsin, Mikhail. 2016. *Poverty reduction and shared prosperity in Moldova : progress and prospects*. Washington, D.C. : World Bank Group. Accesibil online la <http://documents.worldbank.org/curated/en/168451467995808859/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf>.

social-economic. Lipsa datelor cu privire la anumite grupuri sociale pot alimenta prezumția că acestea au fost lăsate în urmă sau excluse din SND „Moldova 2020” (Tabelul 35).

Tabelul 35. Constatările principale în urma analizei informației prezentate de autoritățile publice

Rezultate	Informații solicitate de la autoritățile publice centrale (urmas a fi dezagregate conform criteriilor ABDO și EG, menționate mai sus)	Constatări în baza informației prezentate
Impact SND	Rata sărăciei extreme Rata sărăciei absolute Rata persoanelor care trăiesc la limita sărăciei	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată informația dezagregată pe următoarele criterii: dizabilitate, etnie, statut social-economic; • Lipsește informația cu privire la rata persoanelor care trăiesc la limita sărăciei; • Sărăcia extremă mai persistă în mediul rural, constituind 0,3%; • Deși rata sărăciei absolute s-a diminuat, persistă disparități semnificative în funcție de mediul de reședință: mediul rural (14,5%) comparativ cu mediul urban (3,1%); • Există disparități dintre rata sărăciei absolute în Chișinău (1,5%), Nord (10,9%), Centru (15,1%), Sud (9,5%); • Rata sărăciei absolute în rândurile bărbaților este constituie 10,6%, iar la femei 8,8%.
Studii: relevante pentru carieră	% persoane neocupate și numărul de persoane neocupate în raport cu populația activă Pondere următoarelor grupuri în rândurile absolvenților instituțiilor de învățământ pe trepte: persoane cu dizabilități (pe tipuri și grad de dizabilitate), vârstnici (60+), minorități etnice inclusiv romi, persoane cu venituri sub minimum de existență pe țară în 2016, persoane din mediul rural – toate aceste cifre sub-dezagregate după gen (femei și bărbați). Numărul de instituții accesibile pentru persoane cu dizabilități	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza pe categorii a grupurilor de femei și bărbați inactivi indică asupra unor inegalități de gen destul de semnificative pe piața muncii. Astfel, 42% din femei inactive sunt pensionare comparativ cu 29,3% din bărbați, în mare parte deoarece femeile se pensionează mai devreme și au o viață medie mai îndelungată comparativ cu bărbații; • Diferențele în ocupare pentru persoanele cu dizabilități sunt destul de semnificative dar cu tendințe de ameliorare: conform datelor colectate în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, rata de ocupare a persoanelor cu dizabilitate severă în anul 2015 era de 14,8%. Rata de ocupare a persoanelor cu dizabilitate severă și dizabilitate accentuată a crescut în 2015 comparativ cu 2012. • Rata de ocupare a persoanelor de etnie romă este de două ori mai mică comparativ cu cea a persoanelor non-roma. Rata de ocupare a persoanelor Roma și non-roma se bazează pe datele sondajului regional PNUD/BM/CE din anul 2011; • Calitatea ocupării se deteriorează, în special pentru bărbații din zonele rurale. Schimbarea structurală a pieței muncii din Moldova care presupunea tranziția celor ocupați din agricultură de subzistență în domenii cu productivitate mai mare sau migrarea acestora, s-a temperat semnificativ în anul 2012. Astfel, în anul 2016, numărul de muncitori bărbați pe

Rezultate	Informații solicitate de la autoritățile publice centrale (urmasu a fi dezagregate conform criteriilor ABDO și EG, menționate mai sus)	Constatări în baza informației prezentate
		<p>cont propriu din zonele rurale a ajuns aproape de nivelul anilor 2000.¹¹⁷</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipsește informația dezagregată pe criteriile solicitate din perspectiva ABDO și EG cu privire la ponderea grupurilor vulnerabile în rândurile absolvenților instituțiilor de învățământ; • Nu a fost prezentată informația cu privire la numărul instituții accesibile pentru persoane cu dizabilități. • Nu au fost luată în considerare nevoile persoanelor în etate, inclusiv învățarea pe tot parcursul vieții.
Drumuri: bune, oriunde	<p>Numărul de persoane care au beneficiat de acces îmbunătățit (acces fizic fără bariere de ordin infrastructural) la instituții de menire socială: informație dezagregată în baza criteriilor stipulate mai sus</p> <p>Pondere (%) din totalul km de drumuri renovate și construite din 2010 încoace către :</p> <p>a) instituții de învățământ;</p> <p>b) instituții medicale și instituții care prestează servicii administrative;</p> <p>c) alte instituții de menire socială</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată informația solicitată; • Lipsa acestei informații confirmă prezumția că formularea acestei priorități tratează drumuri ca scop în sine, nespecificând impactul dezagregat asupra oamenilor – nu este clar ce îmbunătățiri în viața oamenilor de rând acești kilometri de drum vor aduce. În acest sens formularea nereușită a priorității nu a permis asigurarea impactului demonstrabil asupra oamenilor.
Finanțe: accesibile și ieftine	<p>Numărul beneficiarilor de credite, împrumuturi de la companiile de microfinanțare, asociațiile de economii și împrumut, leasing: informație dezagregată în baza criteriile menționate mai sus;</p> <p>Pondere sumelor de credit, împrumut și leasing acordate grupurilor menționate mai sus (per fiecare grup) în suma totală a creditelor acordate în perioada de evaluare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsește informația dezagregată pe următoarele criterii: vârstă (persoane în etate), dizabilitate, etnie, statut social-economic. Informația este prezentată fragmentar; <p>Analiza informației oferite cu privire la grupurile susținere anual prin granturi din partea statului prin intermediul programelor de susținere a antreprenoriatului (PNAET, PARE 1+1, CEP II, JNPGA) reflectă următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipsește informația dezagregată pe următoarele criterii: vârstă (persoanele în etate), dizabilitate, etnie, statut social-economic; • Femeile au beneficiat de sprijin pentru dezvoltarea antreprenoriatului în proporție de doar 26%. • Este plauzibil că 80% de granturi au fost direcționate în mediul rural (unde se atestă discrepanțele majore). Însă, în lipsa informației sub-dezagregate, este dificil de a identifica profilul beneficiarilor. • 55% din granturi au fost oferite tinerilor. Similar, în lipsa informație sub-dezagregate, nu este clar care tineri au beneficiat? Cei dezavantajați sau cei care deja dispun de oportunități de

¹¹⁷ Sandu et al (2017). *Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități*, Chișinău: MS Logo, pp. 29-42, accesibil online la http://eef.md/media/files/files/fee_inaegalitati_ro_final_5335996.pdf.

Rezultate	Informații solicitate de la autoritățile publice centrale (urmas a fi dezagregate conform criteriilor ABDO și EG, menționate mai sus)	Constatări în baza informației prezentate
		<p>creare și dezvoltare a afacerii_ Cei din mediul rural sau cei din mediul urban?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cele mai multe granturi au fost oferite în regiunea Nord (37%), urmate de regiunea Centru (32%), Sud (14%), Chișinău (14%), UTA Găgăuzia (3%).
Business: cu reguli clare de joc	<p>Numărul de persoane care din 2010 încoace au inițiat o afacere: informație dezagregată în baza criteriile menționate mai sus Pondere și numărul persoanelor, din numărul total de persoane care au inițiat o afacere din 2010 încoace; care au lichidat afacerea inițiată: informație dezagregată în baza criteriile menționate mai sus Pondere de persoane din numărul total de persoane chestionate (care administrează o afacere) care au declarat că în ultimii 6 ani climatul de afaceri s-a îmbunătățit/înrautățit: informație dezagregată în baza criteriile menționate mai sus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată informația conform indicatorilor solicitați; <p>Analiza informației cu privire la numărul de locuri de muncă create anual prin intermediul programelor de stat de susținere a antreprenoriatului, reflectă următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipsește informația dezagregată pe următoarele criterii: vârstă (persoanele în etate), dizabilitate, etnie, statut social-economic; • În lipsa informației dezagregat pe criteriile sus-menționate, se poate prezuma că aceste grupuri nu au beneficiat de aceste oportunități; • Femeile constituie doar 24% din beneficiarii locurilor de muncă create în perioada de referință; • Aproximativ 75% din beneficiari au fost din localitățile rurale; • Majoritatea locurilor de muncă au fost susținute în zona de nord a țării (31%), urmate de regiunea Centru (30%), Sud (19%), Chișinău (18%), UTA Găgăuzia (2%).
Energie: utilizată sigur, furnizată eficient	<p>Numărul de persoane care în ultimi 6 ani au beneficiat de acces la resurse energetice (biomasă, conectare la rețeaua de energie electrică) grație SND 2020 – dezagregat după criterii de mai sus Numărul de persoane care încă nu sunt conectate la rețeaua de energie electrică (de exemplu comunități mici, populate preponderent de romi) – dezagregat după criterii de mai sus Numărul de instituții cu destinație socială care nu au acces la energie termică/electrică de calitate sau în care nu este asigurată conservarea eficientă a energiei – numărul de beneficiari ai acestor instituții</p>	<p>Analiza informației prezentate reflectă următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fiecare a doua gospodărie (53,0%) nu dispune de niciun sistem de încălzire a apei menajere și doar 13,2% sunt conectate la sistemul centralizat. • În sate 77,6% nu dispun de vreun sistem de încălzire a apei menajere, 22,3% utilizează sisteme autonome și 0,1% sunt conectate la sistemul centralizat de încălzire a apei; • Lipsește informația cu privire la numărul de persoane care nu au acces la energie electrică; • Lipsesc informații cu privire la numărul de instituții cu destinație socială care nu au acces la energie termică/electrică de calitate sau în care nu este asigurată conservarea eficientă a energiei și numărul de beneficiari ai acestor instituții • Lipsește informația sub-dezagregată pe criterii precum gen, dizabilitate, vârstă, statut socio-economic, etnie și/sau limbă.
Sistemul de pensii: echitabil și sustenabil	Date dezagregate pe criteriile de vârstă, gen și dizabilitate cu privire la persoanele care au beneficiat de valorizarea pensiei	<ul style="list-style-type: none"> • Diferențele de gen la pensii sunt semnificative și în creștere. Exprimată în valoare monetară anuală, diferența de gen la pensii la nivel național a constituit 2.907 MDL, iar în Municipiul

Rezultate	Informații solicitate de la autoritățile publice centrale (urmasu a fi dezagregate conform criteriilor ABDO și EG, menționate mai sus)	Constatări în baza informației prezentate
		<p>Chișinău aceasta a fost de 6.595 MDL, defavorizând femeile.¹¹⁸</p> <ul style="list-style-type: none"> • Totodată, această prioritate nu s-a preocupat cu corelarea mărimii pensiei cu nivel minim de trai decent, dar și cu asigurarea pensionarilor oportunităților pentru o îmbătrânire activă. În acest sens prioritatea respectivă nu a reușit să obțină impactul demonstrabil asupra oamenilor aflați la pensie.
Justiție: responsabilă și incoruptibilă	<p>Ponderea (%) persoanelor din diferite grupuri sociale care în perioada de evaluare s-au adresat cel puțin odată la sistemul de justiție, cu dezagregarea după criterii de mai sus</p> <p>Informație dezagregată privind cota persoanelor care nu manifestă încredere în justiție</p> <p>Numărul de victime ale corupției: informație dezagregată</p> <p>Numărul de cauze penale inițiate având ca obiect infracțiunile motivate de prejudecată (art. 77, art. 176, art. 346 CP)</p> <p>Numărul de condamnări pe infracțiuni motivate de prejudecată (art. 77, art. 176, art. 346 CP)</p> <p>Numărul de instanțe accesibile pentru persoane cu dizabilități</p> <p>Numărul de persoane lipsite de capacitate de exercițiu prin hotărâre definitivă a instanței de judecată</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată / nu există; • Nu a fost prezentată / nu există; • Nu a fost prezentată, deoarece evidența se duce pe numărul de persoane condamnate pentru acte de corupție; • Nu se duce evidența separată pe infracțiunile motivate de prejudecată; modul agregat de colectare a datelor împiedică identificarea modului în care autoritățile combat această formă gravă de discriminare față de diferite segmente, inclusiv persoanele de etnie romă, străinii, persoanele cu dizabilități, vârstnicii; • Conform informației prezentate, 32 de instanțe (aproximativ 65%) sunt accesibile pentru persoanele cu dizabilități; • În perioada 2013-2016 au fost lipsite de capacitate de exercițiu prin hotărâre definitivă a instanței de judecată 755 de persoane. Lipsirea de capacitate de exercițiu este contrară Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități; • Optimizarea și reorganizarea instanțelor judecătorești nu a ținut cont de nevoile și barierele cu care se confruntă persoanele în etate; • Prin urmare, această prioritate nu a ținut cont de ABDO.
Agricultură și dezvoltare rurală:	Numărul persoanelor care dețin terenuri irigate: informație	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată

¹¹⁸ CPD (2017). Cum reducem inegalitățile în sistemul de pensii?. CPD: Chișinău, accesibil online la http://progen.md/files/2309_nota_analitica_sistemul_pensii.pdf.

Rezultate	Informații solicitate de la autoritățile publice centrale (urmas a fi dezagregate conform criteriilor ABDO și EG, menționate mai sus)	Constatări în baza informației prezentate
competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă	dezagregată în baza criteriilor menționate mai sus Numărul de persoane care au beneficiat de subvenții pentru dezvoltarea afacerilor în agricultură: informație dezagregată în baza criteriilor menționate mai sus Ponderea persoanelor cu dizabilități antrenate în agricultură: informație dezagregată în bază de gen Ponderea vârstnicilor antrenați în agricultură: informație dezagregată în bază de gen Ponderea femeilor și bărbaților antrenați în agricultură	<ul style="list-style-type: none"> • Nu a fost prezentată • Sărăcia în rândul celor ocupați este cea mai mare pentru persoanele care activează în agricultură. Conform estimărilor Băncii Mondiale, în anul 2014 ponderea acestora a crescut la 77%. • Ocuparea în agricultură a crescut preponderent în rândul <i>tinerilor, bărbaților și vârstnicilor</i>.¹¹⁹

Concluzii și Recomandări

Concluzii

SND 2020 a fost preponderent axată pe dezvoltarea economică a țării, bazându-se pe abordarea „trickle-down”. Această abordare îi tratează pe toți egal, fără a ține cont de barierele specifice cu care se confruntă femeile și bărbații, vârstnicii, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, minoritățile și alte segmente sociale în realizarea oportunităților oferite de SND.

Abordarea „trickle down” nu a contribuit la îmbunătățirea situației tuturor segmentelor sociale, nici la diminuarea inegalităților în Republica Moldova. Deși rata sărăciei absolute s-a diminuat, persistă disparități semnificative în funcție de mediul de reședință: în mediul rural rata sărăciei absolute constituie 14.5% comparativ cu 3.1% în mediul urban. Sărăcia extremă mai persistă în mediul rural, constituind 0.3% adică cel puțin nouă mii de persoane, inclusiv persoane în etate, mame și tați, persoane cu dizabilități, persoane de etnie romă, copii și tineri cărora le sunt negate drepturile fundamentale la hrană, apă potabilă de calitate și sanitație, locuință. Rămân expuși sărăciei: gospodăriile cu capul gospodăriei vârstnic (10,7%) , femeile pensionare singuratice, persoanele vârstnice din mediul rural, familiile cu adult cu dizabilitate.

Inegalitățile de gen sunt pronunțate în toate domeniile inclusiv câmpul muncii, educație, finanțe, antreprenoriat, pensii, agricultură. Gospodăriile conduse de femei au cele mai mari probleme la plata utilităților, în același timp, persoanele cu dizabilități, vârstnicii, persoanele de etnie romă, au dificultăți la plata serviciilor în comparație cu populația generală.¹²⁰

În condițiile Republicii Moldova ocuparea în agricultură reprezintă o formă de excludere de pe piața muncii. Conform estimărilor Băncii Mondiale 77% din cei săraci sunt ocupați în agricultură.¹²¹ Ocuparea în agricultură a crescut preponderent în rândul tinerilor, bărbaților și vârstnicilor.¹²²

¹¹⁹ Sandu et al (2017). Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități, Chișinău: MS Logo, pp. 38-40.

¹²⁰ Ibid, pp. 10-19.

¹²¹ Dávalos, María E.; Nguyen, Tu Chi; Matytsin, Mikhail. 2016. *Poverty reduction and shared prosperity in Moldova : progress and prospects*. Washington, D.C. : World Bank Group, p. 14.

¹²² Sandu et al (2017). *Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități*, Chișinău: MS Logo, p. 33.

Persoanele în etate au fost direct vizate doar în prioritatea „Sistemul de pensii: echitabil și sustenabil”. Această prioritate nu a considerat în profunzime nevoile și interesele acestora, inclusiv învățarea pe tot pe parcursul vieții, eliminarea stigmei și discriminării în toate sferile vieții. Persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă și alte grupuri minoritare lipsesc din informația prezentată de autoritățile publice. Acest fapt alimentează presupunerea că aceste grupuri nu au beneficiat în condiții de egalitate cu ceilalți, de oportunitățile oferite de SND „Moldova 2020”.

Abordarea din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen asigură incluziunea tuturor în procesul de dezvoltare. Valorificarea acestei abordări în procesul de elaborare și implementare a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” ar contribui esențial la îmbunătățirea acestui document de politici.

Integrarea acestei abordări în SND 2020 ar fi contribuit esențial la avansarea drepturilor omului în Republica Moldova. Beneficiile acesteia includ dar nu se limitează la următoarele: (i) participarea plenară a societății la elaborarea strategiei, (ii) împuternicirea grupurilor vulnerabile; (iii) consolidarea încrederii în autoritățile publice, (iv) identificarea și înlăturarea barierelor cu care se confruntă grupurile vulnerabile în accesul la educație, justiție, servicii inclusiv bancare, financiare, de protecție socială, de transport; (v) participarea sporită a societății în procesul de implementare; (vi) distribuirea mai echitabilă și mai țintită a resurselor; (vii) asigurarea oportunităților egale pentru toți, inclusiv pentru cei defavorizați; (viii) sporirea coeziunii sociale.

Lecții învățate

În contextul elaborării SND 2030 se este imperativă integrarea drepturilor omului și egalității de gen. Acestea includ, dar nu se limitează la, următoarele abordări:

- SND 2030 trebuie să fie concentrată spre realizarea drepturilor omului și a egalității de gen, stipulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte instrumente internaționale la care Republica Moldova a aderat;
- SND 2030 trebuie să fie ancorată în principiile (interdependența, egalitatea și nediscriminare, participarea și abilitarea, responsabilizarea) și standardele în materie de drepturile omului și egalitate de gen. Principiile vor constitui condiții pentru procesul de elaborare, implementare și evaluare, iar standardele vor defini rezultatele dorite de SND 2030;
- Titularii de drepturi trebuie să fie identificați clar, îmbunătățind capacitatea titularilor de obligații de a-și realiza obligațiile și a titularilor de drepturi de a le revendica;
- Analiza de gen și integrarea dimensiunii de gen trebuie să constituie parte integrantă a fiecărei priorități din SND 2030 ca sursa ce definește inegalitățile în societate;
- Sistemul statistic național trebuie să asigure colectarea datelor dezagregarea, în toate sferile vieții, a cel puțin următoarelor criterii: gen; vârstă; dizabilitate (ținând cont de tipul și gradul de dizabilitate); etnie și/sau limbă vorbită; reședință (capitală/rural/urban); zonă geografică (Centru, Nord, Găgăuzia, Sud); statut social-economic (persoane cu venituri sub minimul de existență).
- SND 2030 trebuie să ia în considerare inegalitățile în funcție de gen, vârstă, mediu de reședință (rural/urban), etnie și/sau limbă vorbită, dizabilitate în diferite domenii inclusiv: piața muncii, accesul la servicii de sănătate, nivel de trai, securitate socială.
- SND 2030 trebuie să instituie un mecanism robust de monitorizare valorificând principiul responsabilizării: (i) să identifice clar titularii de obligații primari și secundari responsabili pentru realizarea fiecărui obiectiv al strategiei și a indicatorilor de performanță (ii) cu indicarea sancțiunilor specifice în caz de neîndeplinire; (iii) să prevadă abilitarea titularilor de drepturi de a-și cunoaște și revendica drepturile prevăzute în strategie, (iv) instituind atribuții de monitorizare organelor specializate în protecția drepturilor omului și combaterea discriminării.

7. Concluzii generale

Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” este cel mai important document de planificare strategică, care urma să ghideze politicile sectoriale și alocările bugetare, astfel încât eforturile factorilor de decizie să fie consistente, complementare reciproc și efective. Totuși, evaluarea intermediară a dezvoltat o serie de deficiențe care au marginalizat Strategia pe parcursul anilor, transformând acest document din unul vizionar în unul mai curând formal. Astfel, evaluarea a relevat un progres modest în implementare: peste jumătate din țintele intermediare care au putut fi estimate nu au fost atinse (53% din total, sau 29 ținte din 55 ținte estimate), iar până în 2020 este estimată o probabilitate de realizare de numai 48% (adică, anticipăm că doar 48% din țintele finale urmează să fie atinse până în 2020). În continuare, vom identifica principalele cauze care au condus la un impact atât de modest din partea unui document atât de important.

Constrângerea nr. 1. Calitatea și relevanța redusă a indicatorilor de monitorizare și ambiguitatea întregului sistem de monitorizare și evaluare a SND

- Pentru majoritatea priorităților SND, s-a atestat o corelare insuficientă dintre viziunile strategice sectoriale și indicatorii de monitorizare: indicatorii fie nu reflectă în deplină măsură viziunea strategică, fie abordează aspecte ce nu figurează în viziunea strategică.
- Pentru 15 din cele 70 indicatori ai SND nu a putut fi calculat progresul intermediar din cauza lipsei datelor statistice (multe date fie nu sunt disponibile în general, fie sunt disponibile ocazional în urma publicării unor rapoarte relevante), nespecificării țintelor intermediare (ex: prioritatea „Agricultura și dezvoltarea rurală”), nespecificării sau specificării eronate a valorilor de referință, irelevanței unor indicatori (ex: rata șomajului nu este relevantă pentru Republica Moldova, fiind tradițional foarte redusă din cauza emigrării) și omisiunii altor indicatori relevanți (ex: un indicator mult mai relevant decât rata șomajului este rata de ocupare).
- Unii indicatori sunt formulați ambiguu, cuprinzând câțiva indicatori în unul singur. De exemplu, indicatorul privind transparența în instanțele de judecată include cel puțin 2 sub-indicatori: publicarea hotărârilor judecătorești și înregistrarea în regim audio-video a ședințelor de judecată. Alt exemplu ține de indicatorii privind comerțul transfrontalier, care includ în același timp, atât importurile, cât și exporturile.
- Pentru unele priorități („Business cu reguli clare de joc” și „Energie furnizată sigur, utilizată eficient”) nu sunt specificați anii de referință.
- Mecanismul de coordonare a implementării, monitorizării și evaluării SND nu a fost implementat integral. Drept urmare, până în prezent Guvernul nu a elaborat nici un raport integrat de progres pe marginea SND.

Lecția învățată nr. 1. Este necesară atribuirea unei atenții deosebite indicatorilor de monitorizare și țintelor intermediare și finale

- Indicatorii trebuie să reflecte întocmai viziunea strategică și obiectivele urmărite, astfel încât ulterior să fie posibilă evaluarea nivelului de realizare a acestora. Sinergia dintre acestea urmează să fie asigurată de faptul că fiecare element al viziunii și fiecare obiectiv urmează să se transpună în indicatori relevanți.
- Indicatorii trebuie să fie disponibili din surse durabile, adică să fie calculați în mod sistematic de autoritățile publice naționale sau actori externi credibili. În acest sens, este crucială implementarea plenară a Strategiei de dezvoltare a sistemului statistic național 2016-2020¹²³.
- Țintele trebuie să fie setate cu scopul de a reflecta în mod cât mai complet și nepărtinitor progresul în raport cu viziunea și obiectivele, și nu pentru a asigura atingerea acestora cu orice preț. Aceasta înseamnă că țintele trebuie să reflecte anumite îmbunătățiri calitative în domeniile abordate și nu tendințe inerțiale care ar duce la atingerea acestora și fără implementarea priorităților din SND (un exemplu relevant în acest sens este prioritatea Sistemul de pensii

¹²³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=368820>.

echitabil și sustenabil, unde majoritatea țintelor au fost atinse fără îmbunătățiri substanțiale conform viziunii strategice).

- Este necesar de evitat la maxim posibil indicatori care comunică același mesaj (ex: investiții / PIB, investiții / capita, investiții / valoarea adăugată brută etc), ci de focusat pe indicatori complementari (ex: investiții private / capita, investiții publice / capita).
- Este necesară definirea foarte clară a indicatorilor, țintelor și valorilor de referință, pentru a minimiza discreția entităților care monitorizează și evaluează progresul.

Este necesar de remarcat că o bună parte din respondenții la sondajul de evaluare au accentuat necesitatea revizuirii actualului set de indicatori, în vederea stabilirii unor indicatori și ținte clare, măsurabile și relevante.

Constrângerea nr. 2. Nivelul scăzut de operaționalizare bugetară a priorităților SND

- SND a fost conceput pentru ca să ghideze procesul de planificare și, respectiv, prioritizare bugetară. Deși, majoritatea programelor bugetare reflectă viziunile strategice sectoriale din SND, lipsește o sinergie reală între procesul de planificare strategică și alocări bugetare. În particular, au fost depistate cazuri frecvente când unele elemente de viziune strategică nu s-au regăsit în programele bugetare. Însă, cea mai mare problemă ține de faptul că frecvențele referințe în programele bugetare la SND sunt mai curând formale, iar alocările bugetare efective sunt slab ancorate în obiectivele SND.
- Sondajul de evaluare confirmă constrângerea respectivă. În particular, corelarea defectuoasă între SND și procesul bugetar și acoperirea financiară insuficientă a SND au fost identificate de mulți respondenți drept constrângeri de bază pentru implementarea SND.

Lecția învățată nr. 2. Este necesară fortificarea sinergiei dintre SND și procesul bugetar prin asigurarea unui proces bugetar transparent și participativ la nivelul ministerelor de resort

- Cadrul Bugetar pe Termen Mediu, Strategiile sectoriale de cheltuieli, bugetul public național și programele bugetare trebuie să fie ancorate mai bine în viziunea strategică și obiectivele SND. De fapt, aceasta Strategie trebuie să fie singura ancoră care să ghideze procesul de planificare și prioritizare pe termen mediu și lung. Aceasta presupune că obiectivele, indicatorii și țintele stabilite în aceste documente trebuie să fie consistente cu SND, iar selectarea priorităților cu privire la alocările bugetare trebuie să răspundă strict viziunii și obiectivelor din SND. Ministerele în atribuția cărora intră implementarea priorităților din SND trebuie să fie principalele responsabile de asigurarea acestei sinergii la nivelul sectoarelor de politici relevante.
- Este important ca autoritățile de resort menționate în paragraful precedent să informeze și consulte societatea civilă pe parcursul întregului proces de stabilire a priorităților pentru alocațiile bugetare sectoriale. Asigurarea unui proces transparent și participativ în acest sens este crucială în vederea responsabilizării factorilor de decizie cu privire la eficiența și eficacitatea utilizării banilor publici, menținerea sinergiei cu prioritățile SND și minimizarea alocării resurselor bugetare pe criterii de interes politic, privat sau instituțional.

Constrângerea nr. 3. Nivel insuficient de responsabilizare a Guvernului pe marginea implementării SND „Moldova 2020”

- Constrângerea respectivă a fost determinată preponderent de pasivitatea actorilor care, de regulă, trebuie să exercite această funcție: Parlamentul și societatea civilă. Astfel, de la adoptarea SND „Moldova 2020”, Parlamentul nu și-a exercitat pe deplin funcția de control parlamentar în sensul solicitării de rapoarte anuale și/sau trimestriale, iar în cadrul societății civile nu au fost identificate studii de evaluare independentă a nivelului de implementare a SND. Drept rezultat, până în prezent Guvernul nu a publicat rapoartele trimestriale și anuale privind implementarea SND, cu excepția unor rapoarte sectoriale elaborate de unele ministere. Lipsa unor asemenea rapoarte guvernamentale, de fapt, este unul din principalele simptome a diminuării relevanței și utilității actualei SND.

Lecția învățată nr. 3. Succesul implementării SND depinde de implicarea activă a Parlamentului și societății civile în vederea monitorizării și evaluării progresului

- Parlamentul trebuie să-și exercite mai activ funcția de control parlamentar, prin solicitarea și analiza rapoartelor de progres și audierea periodică a reprezentanților Guvernului în comisiile parlamentare (cel puțin trimestrial) și în plenul parlamentului (cel puțin anual). Audierea urmează să fie bazată pe modul de implementare a SND, coordonarea inter-instituțională, sinergia dintre SND și procesul bugetar, continuitatea SND în politicile sectoriale și, eventual, analiza relevanței SND în funcție de dinamica mediului intern și extern. Totodată, Parlamentul în procesul legislativ trebuie să ofere prioritate proiectelor de lege care vin să contribuie la implementarea SND.
- Societatea civilă și comunitatea donatorilor ar trebui să aloce o atenție mai sporită monitorizării și evaluării independente a SND, pentru a oferi Guvernului, Parlamentului și publicului larg viziunea alternativă cu privire la progresul implementării SND, recomandărilor privind accelerarea implementării și menținerea relevanței acesteia.

Constrângerea nr. 4. Diminuarea în timp a relevanței SND „Moldova 2020”

- Din momentul adoptării SND „Moldova 2020”, Republica Moldova și-a asumat 2 agende strategice de dezvoltare suplimentare: Acordul de Asociere cu UE semnat în septembrie 2014 și Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă asumată în noiembrie 2015. Deși, ambele agende, atât Acordul de Asociere, cât și Agenda 2030, corelează reciproc (de fapt, majoritatea obiectivelor ODD se regăsesc în Acordul de Asociere RM-UE¹²⁴), constatăm o discrepanță majoră dintre acestea și SND „Moldova 2020”. Astfel, din cele 106 obiective de dezvoltare durabilă specifice care necesită a fi naționalizate, doar 18 sunt parțial corelate și 5 sunt corelate cu SND „Moldova 2020”, restul 83 nu sunt corelate în nici un fel cu SND „Moldova 2020”. Aceste constatări sunt susținute și de respondenții la sondajul de evaluare. Astfel, 45% din respondenți au afirmat că SND „Moldova 2020” reflectă doar parțial componentele de bază ale dezvoltării durabile (economică, socială, de mediu și guvernantă) conform Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, iar 6,6% au afirmat că nu reflectă în nici un fel. O distribuție similară este observată vizavi de percepția privind reflectarea prevederilor Acordului de Asociere: 48% și, respectiv, 5%.

Lecția învățată nr. 4. Este necesară integrarea Agendei 2030 și, implicit, a agendei de asociere în SND

- Relevanța și utilitatea SND „Moldova 2020” urmează să sporească semnificativ în urma integrării celor 4 elemente ale dezvoltării durabile: (i) economic; (ii) social; (iii) mediu; (iv) guvernantă și drepturile omului. În acest sens, este necesară extinderea orizontului SND în corespundere cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și focusarea pe obiectivele specifice ODD care urmează să aibă cel mai mare impact asupra restul obiectivelor (obiective-acceleratori de dezvoltare).

Constrângerea nr. 5. Ignorarea unor priorități de politici importante pentru dezvoltarea durabilă a oricărei țări (perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen, sănătatea populației și situația demografică)

- SND „Moldova 2020” s-a bazat pe o ipoteză utilitaristă conform căreia, dacă se va asigura o dezvoltare economică sustenabilă, problemele legate de incluziune socială și alte forme de discriminare, sănătatea populației, problemele demografice și alte constrângeri de dezvoltare se vor soluționa de la sine. Însă, ignorarea acestor perspective a subminat procesul consultativ la etapa de elaborare și aprobare a SND, a redus calitatea documentului și suportul din partea societății, fapt ce s-a răsfrânt negativ asupra implementării. Această problemă este confirmată de sondajul de evaluare, conform căruia principalele categorii de persoane, necesitățile cărora

¹²⁴ Anexa 3 din studiul „Adaptarea Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă la contextul Republicii Moldova”, ONU Moldova, 2017.

nu au fost reflectate suficient în SND sunt tinerii (46% din respondenți), persoanele cu dizabilități (42% din respondenți) și persoanele în etate (32% din respondenți)¹²⁵.

Lecția învățată nr. 5. Pentru un stat atât de sărac în resurse precum este Republica Moldova, principalul document de planificare strategică trebuie să fie bazat pe dezvoltarea și valorificarea potențialului capitalului uman. Prin urmare, respectarea principiului drepturilor omului și egalității de gen, dimensiunea de sănătate și demografie trebuie să fie element-cheie ale SND.

- Abordarea din perspectiva drepturilor omului și a egalității de gen ia în considerare barierele specifice cu care se confruntă diferite segmente sociale, contribuind la incluziunea tuturor în procesul de dezvoltare. Valorificarea acestei abordări în procesul de elaborare a SND poate contribui esențial la îmbunătățirea acestui document de politici. Valorificarea acestei abordări în procesul de implementare a SND ar fortifica încrederea publică și ar contribui la responsabilizarea instituțiilor statului pentru a avansa procesul de implementare.
- SND trebuie să fie ancorat și în obiectivele de sporire a sănătății populației. Dezvoltarea și bunăstarea economică a țării este corelată direct cu starea de sănătate a populației. Astfel, SND trebuie să includă viziunea cu privire la ameliorarea problemelor legate de mortalitatea înaltă în rândul bărbaților, speranța mică de viață, tinerii expuși comportamentelor riscante cu consecințe în maladii, cheltuieli pentru sector și scăderea productivității forței de muncă
- Moldova are oportunitatea unui dividend demografic pe care noul document strategic trebuie să-l prioritizeze, în special în ceea ce ține de reducerea inegalităților în sănătate, reconcilierea vieții de familie cu cea profesională, valorificarea potențialului migrației.

Prin urmare, în baza constrângerilor identificate și a lecțiilor învățate în urma evaluării SND „Moldova 2020”, constatăm necesitatea elaborării unei noi Strategii naționale de dezvoltare care să țintească orizontul anului 2030 („Moldova 2030”). Este necesar de remarcat că această concluzie este susținută de sondajul de evaluare, conform căruia 68% din respondenți au afirmat că este necesară elaborarea unei noi Strategii Naționale de Dezvoltare.

Noua Strategie Națională de Dezvoltare urmează:

- Să fie bazată pe un cadru analitic actualizat, care ar lua în calcul tendințele și prognozele la nivel național, regional și internațional.
- Să includă revizuirea indicatorilor de progres pe diferite domenii în baza indicatorilor economici, sociali și demografici recalculați în raport cu populația rezidentă,
- Să integreze în mod organic Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și, implicit, agenda de asociere.
- Să fie centrată pe oameni, fiind bazată pe principiul drepturilor omului și egalității de gen, precum și pe consolidarea potențialului uman, cu accent pe creșterea nivelului de educație a populației și ameliorarea indicatorilor de sănătate.
- Să fie bazată pe un cadru clar de monitorizare și evaluare, compus din indicatori și ținte relevante, măsurabile și definite foarte clar.
- Să fie elaborată, aprobată și implementată cu implicarea activă a Parlamentului și societății civile.
- Să fie bazată pe o comunicare și coordonare inter-instituțională intensă și robustă, sub leadership-ul Cancelariei de stat.
- Să presupună un proces de raportare intermediară a progreselor obținute (ex: o dată la 3 ani) privind impactul conjugat a diferitelor domenii asupra indicatorilor țintă.
- Să fie suficient de flexibilă pentru a permite ajustarea priorităților la eventuale noi circumstanțe/constrângeri la nivel național, regional sau internațional.
- Să ancoreze procesul de politici sectoriale și bugetar: după adoptarea SND, fiecare minister urmează să reevalueze cadrul sectorial de planificare strategică prin reducerea numărului de strategii sectoriale și sporirea calității și relevanței acestora. Astfel, SND urmează să servească

¹²⁵ Întrebarea din sondaj a fost cu multiple opțiuni de răspuns.

drept ancora de bază pentru definirea strategiilor sectoriale care vor fi menite să implementeze viziunea și obiectivele sectoriale specificate.

- Să ancoreze procesul de planificare bugetară: după adoptarea SND, în paralel cu procesul de re-evaluare a cadrului de planificare strategică, Guvernul și ministerele de resort vor defini strategiile sectoriale de cheltuieli și programele bugetare în corespundere cu viziunea, obiectivele și indicatorii fixați în strategiile sectoriale și SND.

Anexa 1. Indicatorii de monitorizare ai SND „Moldova 2020”

	Indicatorii de monitorizare	2012	2015 - planificat	2015 - realizat	2020 - planificat	Probabilitatea atingerii până în 2020	Sursa datelor
Prioritatea 1 - Studii: relevante pentru carieră							
1.	Rata șomajului, %	7,4 (2010)	6	4,9	5	Înaltă	Biroul național de statistică
2.	Exodul tinerilor, %	17,7 (2010)	15	16	10	Joasă	Biroul național de statistică
3.	Ponderea angajatorilor satisfăcuți de calitatea forței de muncă, %	15 (2011)	40	NA	60	NA	NA
4.	Ponderea absolvenților angajați care susțin că au nevoie de instruire suplimentară după absolvire, %	40 (2010)	20	NA	10	NA	NA
	Total			50%		50%	Calcululele autorilor
Prioritatea 2 - Drumuri: bune, oriunde							
5.	Drumuri publice naționale reabilitate, km	461,5	900 (2014)	891	1900	Medie	MTID
6.	Drumuri publice locale reparate, km	264	700 (2014)	1100	4900	Medie	MTID
	Ponderea drumurilor publice naționale aflate în stare:						
7.	<i>foarte bună</i> , %	31	N/A	16	38	Joasă	MTID
8.	<i>bună</i> , %		N/A	17	42	Joasă	MTID
9.	Numărul de decese cauzate de accidente rutiere, raportate la un milion de populație	115	N/A	83	60	Înaltă	MTID
10.	Indicele de Performanță Logistică:	2,33	2,67	2,65*	2,87	Medie	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
11.	<i>infrastructură</i>	2,44	2,35	2,55*	2,65	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
12.	<i>competență logistică</i>	2,15	2,37	2,44*	2,77	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
	Total			80%		56%	Calcululele autorilor
Prioritatea 3 - Finanțe: accesibile și ieftine							

13.	Ponderii depozitelor în PIB, %	35,8	40	40	45	Medie	BNM; BNS
14.	Ponderii creditelor în PIB, %	37,2	45	35	50	Joasă	BNM; BNS
15.	Nivelul primei de risc, p.p.	10,1	9	-7	7	Înaltă	BNM; BNS
16.	Volumului tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare raportat la PIB, %	0,4	2	0,15	5	Joasă	CNPF
	Total			50%		38%	Calcululele autorilor

Prioritatea 4 - Business: cu reguli clare de joc

Lansarea afacerii							
17.	Durata inițierii afacerii, ore	72	24	56	1	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
18.	Costul pentru inițierea unei afaceri, % din venit per capita	6,5	cu 50%	cu 29%	cu 80%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Autorizarea în construcții							
19.	Durata obținerii autorizațiilor de construcție, zile	276	180	276	100	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
20.	Costul obținerii autorizațiilor de construcție, % din valoarea imobilului	0,8	cu 20%	cu 0% (neschimb at)	cu 40%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Plata impozitelor							
21.	Numărul de plăți la achitarea impozitelor, taxelor și contribuțiilor	49	până la 35	21	până la 25	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
22.	Timpul aferent achitării impozitelor, ore	228	215	185	190	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Comerțul transfrontalier							
23.	Numărul de documente necesare pentru operațiile de export/import	9 – export 11 - import	până la 5	9 – export 11 - import	până la 4	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
24.	Timpul pentru perfectarea documentelor aferente operațiilor de export/import, zile	23 – export 29 - import	până la 25	6 – export 0,25 - import	până la 10	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
25.	Costurile operațiilor de export/import (USD pe container)	1545 – export 1870 - import	cu 5%	0% – export 0% - import	cu 10%	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
26.	Indicele de performanță logistică (LPI) (activitatea vamală)	2,17	2,33	2,39*	2,55	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
27.	Indicele de performanță logistică (LPI) (competența logistică)	2,15	2,30	2,48*	2,50	Înaltă	Banca Mondială, Indicele de performanță logistică
Lichidarea afacerii							

28.	Rata de recuperare a investiției (cenți pe USD)	31,3	cu 50%	Reducere cu -6%	cu 100%	Joasă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
29.	Durata lichidării afacerii, ani	2,8	2	2,8	1,5	Înaltă	Banca Mondială, Indicele „Doing Business”
Alți indicatori							
30.	Numărul mediu de inspecții de stat pe an efectuate la agenți economici	5,2	cu 20%	Reducere cu 27%	cu 40%	Înaltă	Ministerul Economiei
31.	Numărul de rapoarte obligatorii pentru companii	5	cu 10%	0%	cu 20%	Înaltă	Ministerul Economiei
32.	Numărul de acte permise pentru activitatea antreprenorială	277	cu 20%	Creștere cu 5%	cu 40%	Înaltă	Raportul anual de activitate al Ministerului Economiei pentru anul 2016
33.	Costul mediu pentru obținerea unui act permisiv pentru activitatea antreprenorială (USD)	224	cu 20%	Reducere de 2,5 ori	cu 40%	Înaltă	Ministerul Economiei
34.	Digitalizarea serviciilor publice prestate mediului de afaceri (număr de servicii)	NA	20	NA	toate	NA	NA
Total				41%		71%	Calcululele autorilor
Prioritatea 5 - Energie: furnizată sigur, utilizată eficient							
Securitatea energetică							
Gradul de realizarea a interconexiunilor:							
35.	Linii electrice, km	-	-	0	139	Joasă	Ministerul Economiei
36.	Conducte de gaze naturale, km	-	-	10,48	40	Înaltă	Ministerul Economiei, BERD
37.	Ponderele energiei din surse regenerabile în consumul total intern ¹²⁶ , %	9,9	10	13,6	20	Medie	Biroul Național de Statistică
38.	Ponderele biocarburanților în totalul carburanților utilizați, %	0	4	0	10	Joasă	Ministerul Economiei
39.	Producția internă de energie electrică, MW	0	-	368,5	800	Joasă	Ministerul Economiei
40.	Ponderele producției anuale de energie electrică din surse regenerabile de energie ¹²⁷ , %	2	-	1,98	10	Joasă	Ministerul Economiei
Eficiența energetică							

¹²⁶ Ponderele energiei provenite din surse regenerabile de energie în consumul final brut de energie.

¹²⁷ Ponderele energiei electrice produse din surse regenerabile de energie în consumul final de energie electrică.

41.	Nivelul de intensitate energetică, %	24	-	16	cu 10	Înaltă	Ministerul Economiei
42.	Pierderile de energie electrică în rețele de transport și de distribuție, %	6	până la 13	30	Până la 11	Înaltă	Ministerul Economiei
43.	Pierderile de gaze naturale în rețele de transport și de distribuție, %	6	cu 20	18	cu 39	Joasă	Ministerul Economiei
44.	Pierderile de energie termică în rețele de transport și de distribuție ¹²⁸ , %	11,8	cu 2	23,7	cu 5	Înaltă	Ministerul Economiei
45.	Ponderea emisiilor de gaze cu efect de seră (comparativ cu anul 1990), %	71,25	-	70,44	25	Înaltă	Ministerul Economiei
46.	Consumul de energie în clădiri ¹²⁹ , %	NA	-	2,4	cu 10	Joasă	Ministerul Economiei
47.	Ponderea clădirilor publice renovate, %	NA	NA	NA	10		
	Total			50%		41,7	Calculule autorilor
Prioritatea 6 - Sistem de pensii: echitabil și sustenabil							
48.	Nivelul minim al ratei de înlocuire a salariilor cu pensii, %		N/A**	25,2*	25	Înaltă	Calculule Băncii Mondiale în baza datelor CNAS
49.	Creșterea raportului dintre pensia medie pentru limită de vârstă și minimul de existență pentru pensionari, %	70,6	75	82,9	85	Medie	BNS pentru minimul de existență, CNAS pentru pensia medie
50.	Reducerea ratei sărăciei absolute a pensionarilor, %	28,1	26	10,1	23	Medie	Nota Sărăciei ME, CBGC livrate de BNS
51.	Reducerea raportului dintre numărul pensionarilor pentru limită de vârstă cu pensia sub minimul de existență pentru pensionari și numărului total de pensionari pentru limită de vârstă, %	92	89	79,3	84	Medie	Sursa calculule MMPSF în baza datelor CNAS
52.	Reducerea ratei deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat, % (față de media de 1% în anii 2006–2010)		0,5	N/A	N/A	N/A	Bugetul de Stat, bugetul BASS (MF, CNAS)
53.	Majorarea numărului de state cu care Republica Moldova a încheiat acorduri în domeniul securității sociale	4	8	13	12	Înaltă	Raportul Anual Social 2015
	Total			100%		70%	
Prioritatea 7 - Justiție: responsabilă și incoruptibilă							

¹²⁸ Ministerul Economiei a furnizat informație cu privire la pierderile de energie termică în rețelele de distribuție. Prin urmare, indicatorul nu reflectă cumulat pierderile în rețelele de distribuție și cele de transport.

¹²⁹ Ca an de comparație este folosit anul 2012, având în vedere că Ministerul Economiei oferă date începând cu 2012.

54.	Cota cetățenilor care nu manifestă încredere în justiție, %	67	60	81	40	Joasă	Barometrul Opiniei Publice elaborat de Institutul de Politici Publice
55.	Indicele independenței justiției	4,75 ¹³⁰	4	4,75	3	Joasă	Freedom House
56.	Ponderea cauzelor judiciare examinate cu întârziere, %	31	30	41 %	10	Joasă	Calculule autorului în baza statisticii publicate de Consiliul Superior al Magistraturii
57.	Ponderea instanțelor judecătorești care respectă normele de transparență decizională (publică hotărârile judiciare și înregistrează în regim audio-video ședințele de judecată), %	60	100	96 % (audio) 97,1 % (publicare a hotărârilor judecătorești)	100	Înaltă	Ministerul Justiției
58.	Ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă (extrajudiciară)	0	10	N/A	25	N/A	
59.	Numărul de victime ale corupției, %	20	15	N/A	10	N/A	
60.	Cota agenților economici care consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte, %	31,9 ¹³¹	40	16,7 (2013)	60	Joasă	Sondajul Internațional al Întreprinderilor elaborat de Corporația Financiară Internațională
Total				20%		20%	

Prioritatea 8 - Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă

¹³⁰ Indicele a fost corectat în procesul de evaluare, a se vedea mai multe detalii în partea narativă.

¹³¹ Indicele a fost corectat în procesul de evaluare, a se vedea mai multe detalii în partea narativă.

61.	Valoarea reală a producției agricole brute (PAB), milioane lei, prețurile anului 2010	20000	19873 mil	Creștere cu 8% (21210,4)	Creștere cu 25% (24841,3)	Înaltă	Biroul Național de Statistică
62.	Suprafața terenurilor irigate, mii ha (fără raioanele din stânga Nistrului)	145	136,9	Creștere cu 17% (160,2)	Creștere cu 50% (205,4)	Joasă	Biroul Național de Statistică, http://mer.gospm.r.org , calculele autorilor
63.	Numărul persoanelor migrante din mediul rural, mii	200	220,5	Creștere cu 1,5% (223,9)	Scădere cu 50% (110,3)	Joasă	Biroul Național de Statistică (datele privind populația de 15 ani și peste, aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate)
	Total					33,3%	Calculele autorilor

Anexa 2: Lista invitațiilor și participanților la evenimentul de lansare a procesului de evaluare a SND „Moldova 2020” din 4 iulie 2017

a participat

a fost invitat/ă, însă nu a participat

Nr.	Numele	Instituția	Subdiviziunea
AUTORITĂȚI PUBLICE CENTRALE			
1.	Galina Vranceanu	Secretariatul Parlamentului	consultant Serviciul dezvoltare strategică
2.	Gheorghe Ursoi	Secretariatul Parlamentului	consultant Oficiul Președintelui Parlamentului
3.	Rodica Nicoară	Ministerul Economiei	șef interimar DAMEP
	Angela Țurcanu	Ministerul Economiei	șef adjunct DAMEP
4.	Serghei Munteanu	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor	șef Direcția arhitectură, proiectări, urbanism și amenajarea teritoriului
5.	Oxana Rusanovschi	Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor	șef adjunct DAMEP
6.	Tudor Morari	Ministerul Justiției	consultant DAMEP
7.	Ion Donea	Ministerul Tineretului și Sportului	șef Direcția tineret
8.	Ludmila Codreanu	Ministerul Tineretului și Sportului	șef DAMEP
9.	Iurțuc Veaceslav	Ministerul Afacerilor Interne	șef DAMEP
	Maria Nagornii	Ministerul Mediului	șef DAMEP
	Lopotenco Veronica	Ministerul Mediului	consultant DAMEP
10.	Ghenadie Volovei	Ministerul Apărării	consultant SAMEP
11.	Tudor Cojocaru	Ministerul Educației	șef DAMEP
	Boris Ștubei	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare	șef Secție în cadrul Direcției administrarea patrimoniului de stat și fond fiduciar
12.	Gheorghe Trofin	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	șef Secție politici familiale și asistența socială pentru copii
13.	Inga Isacenco	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Consultant Direcția politici migraționale și demografice
14.	Nastas Nadejda	Ministrul Finanțelor	șef adjunct DAMEP
15.	Andrei Dragancea	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene	consilier Secția ONU
	Ludmila Lupașcu	Comisia Electorală Centrală	șef aparat
16.	Corneliu Pasat	Comisia Electorală Centrală	șef adjunct Secția comunicare
17.	Stela Derivolcov	Biroul Național de Statistică	consultant principal SAMEP
18.	Olesea Cotoman	Biroul Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne	șef adjunct Direcția legislație, coordonare și date
	Rodica Ajder	Banca Națională a Moldovei	economist principal Serviciul relații externe și integrare europeană
INSTITUȚII PUBLICE ȘI PARTENERI SOCIALI			
	Natalia Chirilenco	Biroul Relații Interetnice	Specialist principal
19.	Raisa Dogaru	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă	Director
20.	Oleg Barba	Centrul Național pentru Management în Sănătate	Director adjunct
21.	Olesea Munteanu-Novacov	Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații	Specialist superior, Serviciul reglementări comunicații electronice

		Electronice și Tehnologia Informației	
22.	Șmundeac Natalia	Casa Națională de Asigurări Sociale	Șef Direcție analiză și planificare strategică
	Sergiu Iurcu	Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova	
23.	Cerescu Leonid	Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova	Președinte
24.	Corina Gribincea	Academia de Științe a Moldovei	Cercetător în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice
25.	Elena Coroi	Oficiul avocatului poporului (ombudsman)	Consultant
26.	Dumitru Roman	Oficiul avocatului poporului (ombudsman)	Șef adjunct Direcția reforme, politici și raportare
27.	Poiană Tatiana	Oficiul avocatului poporului (ombudsman)	Consultant Direcția investigare și monitorizare
28.	Carolina Bagrin	Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurării egalității de gen	Șef Direcția protecția împotriva discriminării
29.	Viorel Furdui	CALM	Director executiv
	Eugen Martin	Î.S. „MoldData”	Șef Secție marketing
	Sergiu Harea	Camera de Comerț și Industrie	Președinte
30.	Eugen Ursu	Centrul de Guvernare Electronică	Director executiv
	Gheorghe Belostecinic	Academia de Studii Economice a Moldovei	Rector
SOCIETATEA CIVILĂ, MEDIUL ACADEMIC ȘI SECTORUL PRIVAT			
31.	Aurelia Țepordei	Academia de Administrare Publică	Director Departament Dezvoltare Profesională
32.	Șaptefrați Tatiana	Academia de Administrare Publică	Conferențiar universitar Catedra Științe Administrative
33.	Olga Gagauz	Institutul Național de Cercetări Economice	Șef Centru cercetări demografice
34.	Amariei Valentin	Universitatea Tehnică a Moldovei	Prorector pentru formare continuă și parteneriate
35.	Dorogan Valerian	Universitatea Tehnică a Moldovei	Prorector cercetări științifice
36.	Tatiana Proca	Universitatea Tehnică a Moldovei	Șef Secție formare continuă a specialiștilor din economia națională
	Veaceslav Perju	Universitatea Liberă Internațională din Moldova	Director institutului tehnologiei informaționale
37.	Sergiu Postică	SA Orange	Director strategie, dezvoltare și afaceri regulatorii
38.	Ala Tabarcea	BC „Moldova-Agroindbank”	
39.	Tatiana Brega	BC „Moldova-Agroindbank”	
40.	Natalia Zapanovici	BC „Moldova-Agroindbank”	
41.	Ana Chiriță	Asociația ATIC	Director executiv
42.	Marina Bzovii	Asociația ATIC	Consilier juridic
	Ion Jigău	CBS-Axa	Director
	Galina Ulian	Universitatea de Stat din Moldova	Decan facultatea științe economice
	Nadine Gogu	Centrul de Jurnalism Independent	Directoare
	Igor Boțan	ADEPT	Director executiv
43.	Andrei Isac	A.O. „EcoContact”	
	Liviu Andriuță	Business Consulting Institute	Director
	Serghei Neicovcen	Centrul CONTACT	Director executiv

	Anatol Țăranu	Centrul de Cercetări Strategice și Consultanță Politică „Politicon”	Director
	Elena Gorelova	Centrul de Investigații Strategice și Reforme	Directoare adjunctă
	Sanda Maria Nicolaev, Cristina Sitnic	Centrul de Resurse „Tineri și Liberi”	
	Viorel Soltan	Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate	Director executiv
	Terentie Carp	Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Director executiv
	Antonița Fonari	Consiliul ONG	Președintă
	Serghei Ostaf	CREDO	Director executiv
	Sorin Mereacre	Fundația Est-Europeană	Președinte
	Igor Munteanu	IDIS Viitorul	Director executiv
	Arcadie Barbăroșie	Institutul de Politici Publice	Director executiv
	Lilia Carasciuc	Transparency International Moldova	Directoare
PARTENERI DE DEZVOLTARE			
44.	Dafina Gercheva	UNDP	Coordonatoarea Rezidentă a ONU și Reprezentanta Permanentă PNUD în Republica Moldova
45.	Victor Roșca	UCIP-IFAD	Director
46.	Deolinda Martins	UNICEF	Specialist politici sociale și economice
	Alexandru Rusu	UNFPA	Asistent administrativ
47.	Lucreția Ciurea	UN Women	Ofițer de monitorizare și evaluare
	Nune Mangasaryan	UNICEF	Reprezentant
	Ulzii Jamsran	UN Women	Reprezentant
	Rita Columbia	UNFPA	Reprezentant
	Veaceslav Balan	OHCHR, UN	Coordonator
	Karen Hilliard	USAID	Directoare de țară
	Alexander Kremer	Banca Mondială	Director de țară
	Signe Burgstaller	Ambasada Suediei	Ambasador
48.	Simone Giger	Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare	Director de țară
	Victor Ursu	Fundația Soros	Director executiv
	Ghenadie Crețu	IOM Moldova	Coordonator de proiect
	Dmitri Gvidadze	BERD	Șef oficiu
	Pirkka Tapiola	Delegația UE	Șef delegație UE
	Ricardo Giucci	GET Moldova	Director
	Simon Boehler	GIZ Moldova	Consultant internațional

Anexa 3: Lista invitațiilor și participanților la atelierele de consultări din 18 și 21 iulie 2017

a participat

a fost invitat/ă, însă nu a participat

Grupul de consultări „Autorități publice centrale”, 18 iulie

	Instituția	Numele	Subdiviziunea	
1.	Parlament	Gheorghe Ursoi	Cabinetul Președintelui Parlamentului	
			Comisia administrație publică, dezvoltare regională, mediu și schimbări climatice	
			Comisia agricultură și industrie alimentară	
2.		Natalia Bantuș-Gurduza	Comisia cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media	
			Comisia drepturile omului și relații interetnice	
			Comisia economie, buget și finanțe	
			Comisia politică externă și integrare europeană	
			Comisia protecție socială, sănătate și familie	
3.		Victor Mocanu	Comisia juridică numiri și imunități	
4.		Igor Fondos	Comisia securitate națională, apărare și ordine publică	
5.	Ministerul Economiei	Rodica Nicoară	DAMEP	
6.		Angela Țurcanu	DAMEP	
7.		Alisa Martinov	Direcția generală energetică	
8.		Aliona Ursoi	Direcția generală dezvoltarea mediului de afaceri și investiții	
9.		Ludmila Țimbaliuc	Direcția generală dezvoltarea mediului de afaceri și investiții	
10.		Inna Milcova	Direcția generală dezvoltarea mediului de afaceri și investiții	
11.		Nicolae Magdil	Agenția pentru Eficiență Energetică	
12.		Eugenia Sili	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM)	
13.		Anatolie Pîrlii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO)	
14.		Ministerul Finanțelor	Natalia Svistun	DAMEP
15.			Inga Catană	Direcția generală politică și legislație fiscală și vamală
16.			Ana Ambrosii	Direcția finanțele în ocrotirea sănătății și protecția socială
17.			Veaceslav Zubcu	Direcția finanțele economiei naționale și cheltuieli capitale
18.	Alla Veduta		Direcția finanțele în învățământ, cultură și știință	
19.	Ministerul Justiției	Diana Pocitar-Poparcea	DAMEP	
20.		Ana Gherman	Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești	
21.	Ministerul Afacerilor Interne	Igor Prodius	DAMEP	
22.		Valentina Ungureanu	Biroul Migrațiune și Azil	
23.	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene	Alexandru Prigorschi	Direcția cooperare economică și coordonare sectorială	

24.	Ministerul Apărării	Vasile Mirca	DAMEP
	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor		DAMEP
	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare		DAMEP
			Direcția dezvoltare rurală, statistică agricolă și marketing
25.	Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor	Tatiana Leșan	DAMEP
26.		Radu Rogovei	Direcția drumuri și poduri
27.	Ministerul Mediului	Veronica Lopotenco	DAMEP
28.	Ministerul Educației	Galina Gavriliță	DAMEP
29.		Lilia Parhomenco	Direcția învățământ superior și dezvoltare a științei
30.		Alexandru Argint	Direcția învățământ superior și dezvoltare a științei
31.		Silviu Gîncu	Direcția învățământ secundar profesional și mediu de specialitate
			Direcția resurse umane, formare continuă și atestare
32.	Ministerul Culturii	Olga Susarencu	DAMEP
33.	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Svetlana Micu	DAMEP
			Direcția raporturi de muncă și parteneriat social
34.		Irina Corman	Direcția politici de asigurări sociale
			Direcția politici salariale
			Direcția politici ocupaționale
			Direcția politici ocupaționale și demografice
			ANOFM
35.	Ministerul Sănătății	Valeriu Goncear	DAMEP
	Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor		DAMEP
36.	Ministerul Tineretului și Sportului	Ludmila Codreanu	DAMEP
37.	Biroul Național de Statistică	Stela Derivolcov	DAMEP
38.	Biroul Relații Interetnice	Mariana Bodișteanu	
39.	Centrul de Guvernare Electronică	Cornelia Amihalachioae	
40.	CNAS	Svetlana Usatii	Direcția analiză și planificare strategică
41.	Agencia Turismului	Sergiu Iordan	
42.	Agencia Relații Funciare și Cadastru	Lucia Cușnir	
43.	Banca Națională a Moldovei	Dorina Ceban	Secția instrumente monetare și rapoarte
44.	Comisia Națională a Pieței Financiare	Veronica Cuhai	Șef DRED
45.		Riana Răilean	DRED
46.	Agencia Națională pentru Reglementări în Energetică	Evlampie Donos	
47.		Alexandru Mija	
48.		Jomiru Serghei	
49.	Centrul Național Anticorupție	Olga Botnari	Direcția generală prevenirea corupției
	Procuratura Generală		
	Consiliul Superior al Magistraturii		
50.	Consiliul Concurenței	Veronica Cojocaru	Direcția politici și relații cu publicul
51.	Agencia Națională Transport Auto	Tatiana Buzdugan	
52.	Inspectoratul Energetic de Stat	Tudor Cibotari	

	Unitatea consolidată pentru implementarea și monitorizarea proiectelor în domeniul energiei		
--	---	--	--

Grupul de consultări „Societatea civilă și mediul academic”, 18 iulie 2017

	Organizația	Numele participantului
1.	Agencia pentru Inovare și Transfer Tehnologic	Vadim Iațchevici
	Institutul Național de Cercetări Economice	
	IDIS Viitorul	
	Alianța pentru Eficienta Energetica si Regenerabile	
2.	Universitatea Tehnică din Moldova	Valentin Amariei
	Institutul de Energetică al AȘM	
	Alianța de Microfianțare Moldova	
3.	Academia de Științe	Elena Zubcov
4.	Centrul Național de Mediu	Iuliana Cantaragiu
	Centrul de Resurse Juridice din Moldova	
	Transparency International Moldova	
5.	Centrul Republican de Dezvoltare a Învățământului Profesional	Eugenia Parlicov
	Institutul de Științe ale Educației	
6.	Academia de Administrare Publică	Andrei Groza
	Univesitatea Liberă Interanțională din Moldova	
	CBS-Axa	
	Universitatea de Stat din Moldova	
	Academia de Studii Economice din Moldova	
	Centrul de Jurnalism Independent	
	ADEPT	
7.	AO EcoContact	Andrei Isac
	Business Consulting Institute	
	Centrul CONTACT	
	Centrul de Cercetări Strategice și Consultanță Politică „Politicon”	
	Centrul de Investigații Strategice și Reforme	
	Centrul de Resurse „Tineri și Liberi”	
	Centrul PAS	
8.	Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Ion Bambuleac
	Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului	
9.	Fundația Est-Europeană	Andrei Brighidin
	Institutul de Politici Publice	
	Institutul pentru Politici și Reforme Europene	
10.	Congresul Autorităților Locale din Moldova	Viorel Rusu
	Promo-Lex	
11.	Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale	Ion Coșuleanu
	Fundația pentru Dezvoltare din Moldova	
12.	Institutul pentru o Guvernare Deschisă	Veronica Crețu
13.	Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare	Rodica Ivașcu
14.	Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități - AOPD	Galina Clima
15.		Alina Prodan

16.	Uniunea Tinerilor Romi	Marin Alla
17.	HelpAge Moldova	Dina Ciubotaru
	Agroinform	
	AO Perspectiva Cahul	
	Piligrim Demo (Gagauzia)	
	Centrul de Resurse pentru Tineret Dacia (Soroca)	
	Centrul Regional pentru Dezvoltare Durabilă	
	Moștenitorii (Balti)	
	Centrul Regional CONTACT (Bălți)	
	Caritas	
	Asociația pentru Cooperare și Comunicare Democratică „Dialog”	
	Consiliul Național pentru Participare	
	Platforma Parteneriatului Estic	
	Consiliul ONG	

Grupul de consultări „Parteneri de dezvoltare”, 21 iulie 2017

	Instituția	Numele
	UNDP	
1.	UNICEF	Elena Laur
	UNFPA	
2.	UN Women	Lucreția Ciurea
3.	OIM Moldova	Ana Ciurac
4.	EU Delegation	Aneil Singh
	BERD	
5.	OHCHR, UN	Ion Schidu
6.	USAID	Lynn N. Vega
	Banca Mondială	
7.	Ambasada Suediei	Nina Orlova
8.	Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare	Andrei Cantemir
	Fundația Soros	
	Ambasada României	
	GET Moldova	
	GIZ Moldova	
	KfW	
	IFAD	
9.	Ambasada Regatului Unit al Marii Britanii	Eugen Burdelinii
10.	Corporația Internațională Financiară (IFC)	Roman Laduș
11.	Agenția Austriacă pentru Dezvoltare	Irina Oriol
	FAO	
	Agenția cehă pentru dezvoltare	
	International Labor Organisation	
	Consiliul Europei	
	Ambasada Estoniei	
	Ambasada Lituaniei	

	Organizația Mondială a Sănătății	
	Ambasada Olandei	
	MoSEFF	
	MoREEFF	
	Ambasada Slovaciei	
	Ambasada SUA	
	Ambasada Franței	
	Friedrich Ebert Stiftung	
	Konrad Adenauer Stiftung	
	OSCE	

Grupul de consultări „Sector privat”, 21 iulie 2017

	Organizația	Numele
	Consiliul Economic pe lângă Prim-Ministru	
	Consiliul Economic pe lângă Președintele Republicii Moldova	
1.	Confederația Națională a Patronatului din Moldova	Leonid Cerescu
2.		Vladislav Caminschi
	Uniunea Asiguratorilor din Moldova	
	Asociația de Actuarat din Moldova	
3.	Camera de Comerț și Industrie	Sergiu Harea
4.		Mihai Bilba
	Asociați Investitorilor Străini	
5.	Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova	Sergiu Sainciuc
6.		Rodica Popescu
7.	Uniunea Transportatorilor și Drumarilor	Dumitru Albulca
	Asociația Consumatorilor de Energie	
	Asociația Băncilor din Moldova	
	Liga Bancherilor din Moldova	
	Asociația ATIC	
	Asociația Businessului European	
	Asociația Oamenilor de Afaceri din Moldova	
	Camera de Comerț și Industrie Franța–Moldova	
	Asociația Patronală în Domeniul Energetic din Moldova	
	Asociația Femeilor Antreprenoare din Moldova	
	Federația Națională a Fermierilor din Moldova	
	Federația Națională a Agricultorilor din Moldova	
	Camera de Comerț Americană din Moldova	
	Asociația Oamenilor de Afaceri „Timpul”	
	Federația Patronală a Constructorilor, Drumarilor și a Producătorilor de Materiale de Construcție	
	Consiliul Economic pe lângă bașcanul UTA Găgăuzia	
	Asociația Patronală „Alianța Întreprinderilor Străine Mici în Moldova”	
	Platforma Națională a Femeilor din Moldova	
8.	Camera Bilaterală de Comerț și Industrie Republica Moldova – România	Constantin Vieru
9.	Camera de Comerț și Industrie Moldo-Italiană	Cristina Samson

	Asociația Micului Business	
10.	MoldovaGAZ	Cazacu Mariana
11.		Valentin Tonu
12.	Moldelectrica	Ghenadi Dimov

Anexa 4: Rezultatele chestionarului¹³² pentru evaluarea intermediară a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”

1. Tipul instituției / mediul reprezentat de respondenți		
Instituția	Numărul respondenților	Ponderea în total
Minister responsabil de una din prioritățile SND „Moldova 2020” <i>(1. Studii; 2. Drumuri; 3. Finanțe; 4. Business; 5. Energie; 6. Sistem de pensii; 7. Justiție; 8. Agricultură și dezvoltare regională)</i>	22	28,9%
Alt minister sau autoritate administrativă centrală	21	27,6%
Partener de dezvoltare	8	10,5%
Mediu academic	7	9,2%
Organizație a societății civile	6	7,8%
Persoană fizică	6	7,8%
Parlament	2	2,6%
Sector privat	1	1,3%
Oficiul Avocatului Poporului	1	1,3%
Autoritate subordonată ministerului	1	1,3%
Nespecificat	1	1,3%
Mass-media	0	0
Autoritate publică locală	0	0
Total	76	100%
2. Domeniile de politici care reprezintă ariile de interes din punct de vedere profesional al respondenților (opțiuni multiple)		
Domeniul de politici	Numărul răspunsurilor	Ponderea respondenților care au selectat opțiunea
Administrație publică	28	36,8%
Educație	22	28,9%
Drepturile omului și oportunități egale	20	26,3%
Protecția mediului	18	23,7%
Servicii publice	15	19,7%
Dezvoltare regională	14	18,4%

¹³² Sondajul reflectă percepția respondenților și nu neapărat opinia autorilor.

Finanțe publice	14	18,4%
Protecție socială	14	18,4%
Cercetare și inovare	13	17,1%
Agricultură și dezvoltare rurală	11	14,5%
Ocuparea forței de muncă	10	13,2%
Afaceri externe și integrare europeană	9	11,8%
Economie și comerț	9	11,8%
Infrastructură	9	11,8%
Tehnologia informației	9	11,8%
Tineret și sport	9	11,8%
Cultură	8	10,5%
Antreprenariat	8	10,5%
Justiție	8	10,5%
Ocrotirea sănătății	8	10,5%
Energetică	7	9,2%
Transport	6	7,9%
Apărare și securitate națională	5	6,6%
Construcții	4	5,3%
Ordine publică	4	5,3%
Demografie	2	2,6%
Expertiză juridică, avizări, consultări	1	1,3%
Protecția drepturilor copilului	1	1,3%
Turism	1	1,3%
Total	287	

3. În ce măsură cunoaște despre SND „Moldova 2020”?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Cunosc despre Strategie doar aspecte generale, solicitate/utilizate la elaborarea documentelor de politici, în procesul bugetar, în gestionarea asistenței externe	40	52,6%
Cunosc foarte bine prevederile Strategiei	29	38,2%
Am auzit ocazional despre Strategie, însă nu cunosc detalii	7	9,2%
Nu cunosc nimic despre această Strategie	0	0

Total	76	100%
4. În ce măsură au fost implicați respondenții în procesul de elaborare a SND „Moldova 2020”?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Nu am fost implicat	55	72,4%
Am prezentat comentarii în procesul de consultare a Strategiei	19	25,0%
Am fost membru al grupului de lucru pentru elaborarea Strategiei	2	2,6%
Total	76	100%
5. A fost procesul de elaborare a SND „Moldova 2020” suficient de participativ?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Nu știu	37	48,7%
<u>De ce?</u>		
<ul style="list-style-type: none"> • La momentul elaborării SND nu eram interesată de subiect. • Nu activam în structura dată. • Nu am fost implicați. • Nu am participat la elaborare. • Nu am participat la procesul de elaborare. • Nu pot să apreciez obiectiv, având în vedere faptul că la momentul elaborării strategiei în cauză nu am participat la elaborare și nu am activat în APC. 		
Parțial	20	26,3%
<u>De ce?</u>		
<ul style="list-style-type: none"> • Cetățenii din zonele rurale nu au putut participa la exprimare opiniei. E necesară promovarea acestuia în media locale. • E nevoie de promovare locală, nu doar la Chișinău. • Nu au fost implicați suficienți reprezentanți ai autorităților inter-sectoriale, sectorului privat și partenerilor de dezvoltare. • Parlamentul a fost foarte superficial implicat în proces fiind solicitat suportul acestuia doar la etapa aprobării, nu și la elaborare. 		
Da	12	15,8%
<u>De ce?:</u>		
<ul style="list-style-type: none"> • Societatea civilă a fost pe larg antrenată 		
Nu	7	9,2%
<u>De ce?</u>		
<ul style="list-style-type: none"> • Autoritățile publice locale practic nu au fost incluse în procesul de elaborare a Strategiei Moldova 2020. Dacă veți efectua un sondaj în cadrul APL o să vă convingeți că majoritatea funcționarilor nu cunosc nimic despre Strategie. Populația din mediul rural nici nu au auzit de așa document. Lipsa cronică de informație pentru mediul rural. • Deși au fost activități de consultare, rezultatul, până la urmă, a reflectat o viziune tehnocratică și austeră asupra priorităților de dezvoltare. Contextul regional și global nu a fost captat bine, iar interesele unor sectoare social și politic importante - mediul, sănătatea, agricultura - nu și-au găsit articulare în SND. • Participativ înseamnă existența unei platforme de discuție site menținut și securizat, la care participă orice doritor cu identitate reală, ce înaintează propuneri sub formă de proiecte de acte legislative, care sunt dezbătute și votate, după care prezentate autorității de stat, care trebuie să răspundă, după care procesul se reîncepe. Astfel se cristalizează un set de idei pentru reformarea țării, ce reprezintă gradul de substituție a aparatului de stat de către societatea civilă. 		

Total	76	100%
6. În ce măsură respondenții sunt implicați în procesul de implementare a SND „Moldova 2020”?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Nu sunt implicat	27	35,5%
Particip la elaborarea documentelor de politici sectoriale care derivă din Strategie	25	32,9%
Monitorizez implementarea Strategiei	12	15,8%
Coordonez implementarea Strategiei la nivel sectorial	2	2,6%
Probabil, ca prestator de servicii medicale	1	1,3%
Academia de Administrare Publică (profesorii din cadrul catedrei Științe administrative) acorda asistența autorităților publice locale în procesul de elaborare a Strategiilor de Dezvoltare durabilă integrată a localităților, iar în cadrul strategic al Strategiilor se analizează și se face conexiunea cu Strategia Moldova 2020. Segmentul de implicare a Academiei de Administrare Publică este foarte limitat.	1	1,3%
Efectuez expertiza juridică a proiectelor de acte normative și alte documente, acțiuni privind implementarea Strategiei Moldova 2020, elaborez și particip la elaborarea actelor normative din domeniul justiției și drepturile omului în vederea implementării acțiunilor vizate de strategie	1	1,3%
Implementez activități aferente diferitor piloni ai SND, dar la nivel intersectorial	1	1,3%
Mediatizez	1	1,3%
Ministerul pe care îl reprezint nu are careva obligații care deriva din SND Moldova 2020. Respectiv, nimeni din Minister nu este implicat în procesul de implementare a SND MD 2020	1	1,3%
Particip în cadrul atelierelor de lucru cu unele informații la solicitare	1	1,3%
Realizez proiectelor în baza sarcinilor din SND Moldova 2020	1	1,3%
Strategia nu are tangență la domeniul pe care îl monitorizez	1	1,3%
Total	75	100%
7. În ce măsură respondenții consideră că obiectivele și prioritățile SND „Moldova 2020” reflectă problemele socio-economice curente și nevoile actuale ale cetățenilor?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total

În mare măsură reflectă probleme reale	42	55,3%
În mică măsură reflectă problemele reale	24	31,6%
Reflectă în totalitate problemele reale	4	5,3%
Nu reflectă problemele reale	3	3,9%
Nu știu	2	2,6%
Reieșind din faptul că problema protecției mediului nu a fost reflectată în SND MD 2020, iar ultimele evoluții în acest domeniu arată cât de stringente sunt aceste probleme, consideram ca SND MD 2020 nu reflectă toate problemele reale ale cetățenilor	1	1,3%
Total	76	100%

8. În ce măsură respondenții consideră că SND „Moldova 2020” reflectă componentele de bază ale dezvoltării durabile (economică, socială, de mediu și guvernanta) conform Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În mică măsură reflectă componentele dezvoltării durabile	34	44,7%
În mare măsură reflectă componentele dezvoltării durabile	26	34,2%
Nu știu	7	9,2%
Nu reflectă componentele dezvoltării durabile	5	6,6%
Reflectă în totalitate componentele dezvoltării durabile	1	1,3%
Componenta dezvoltării durabile „mediu” nu a fost de fel reflectată în SND MD 2020. Atâta timp cât o componenta a dezvoltării durabile nu a fost reflectată, atunci nu putem vorbi de o dezvoltare durabilă corect tratată în SND MD 2020	1	1,3%
Domeniul Guvernanta nu este suficient reflectat	1	1,3%
Total	76	100%

9. În ce măsură respondenții consideră că SND „Moldova 2020” reflectă prioritățile de integrare europeană (Acordul de Asociere)?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În mică măsură reflectă priorități de integrare europeană	36	47,4%
În mare măsură reflectă priorități de integrare europeană	27	35,5%
Nu știu	6	7,9%
Nu reflectă priorități de integrare europeană	4	5,3%

Reflectă în totalitate priorități de integrare europeană	1	1,3%
Prioritatea „mediu” (Cap. 16 din AA RM-UE) nu a fost reflectată în SND MD 2020	1	1,3%
Nu cunosc prevederile Acordului	1	1,3%
Total	76	100%

10. Grupurile țintă de beneficiari ai SND „Moldova 2020” în opinia respondenților
(opțiuni multiple)

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea respondenților care au selectat opțiunea
Toți cetățenii	44	57,9%
Doar unele categorii de cetățeni (nu ține cont de anumite grupuri defavorizate)	22	28,9%
Autoritățile publice centrale	19	25,0%
Mediul de afaceri	18	23,7%
Partenerii de dezvoltare	12	15,8%
Autoritățile publice locale	12	15,8%
Politicienii	8	10,5%
Grupurile defavorizate	5	6,6%
Nu știu	2	2,6%
Total	142	

11. Categoriile de persoane necesitățile cărora, în opinia respondenților, nu sunt reflectate suficient în SND „Moldova 2020” (opțiuni multiple)

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea respondenților care au selectat opțiunea
Tinerii	35	46,1%
Persoanele cu dizabilități	32	42,1%
Persoanele în etate	24	31,6%
Societatea civilă	20	26,3%
Minoritățile etnice	16	21,1%
Autoritățile publice locale	16	21,1%
Mediul de afaceri	14	18,4%
Nu știu	12	15,8%
Funcționarii publici	1	1,3%

Grupurile sociale vulnerabile la schimbările climatice	1	1,3%
Sectorul mediului înconjurător	1	1,3%
Cetățenii de rând	1	1,3%
Copiii	1	1,3%
Total	174	

12. Opinia respondenților privind implementarea SND „Moldova 2020” într-un mod transparent și participativ

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Se respectă doar standardele minime de transparență (<i>publicarea informației pe pagina electronică oficială a autorităților</i>), iar procesul participativ este limitat	40	52,6%
Procesul nu este transparent și participativ	14	18,4%
Procesul este în totalitate transparent (<i>se cunoaște modalitatea de implementarea, se cunosc toate documentele de politici și actele normative care contribuie la implementarea SND „Moldova 2020”, se cunosc sursele bugetare utilizate, se fac publice rapoartele de monitorizare</i>) și toate persoanele interesate pot participa la toate etapele (planificare, bugetare, implementare, monitorizare)	12	15,8%
Nu știu	7	9,2%
Nu ași putea răspunde exact, deoarece nu cunosc toate activitățile și modulele, raportările și publicările în legătură cu implementarea Strategiei	1	1,3%
Nu există informație publică despre implementarea de până acum a SND	1	1,3%
Proces de implementare neclar	1	1,3%
Total	76	100%

13. Tipurile de parteneriate între instituții care au fost, în opinia respondenților, consolidate pentru implementarea SND „Moldova 2020” (opțiuni multiple)

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea respondenților care au selectat opțiunea
Între autoritățile publice la nivel central	28	36,8%
Nu știu	17	22,4%
Între autoritățile publice centrale și organizațiile societății civile	16	21,1%
Între autoritățile publice centrale și mediul de afaceri	15	19,7%
Nu au fost consolidate parteneriate	14	18,4%

Între autoritățile publice centrale și autorități publice locale	14	18,4%
Total	104	

14. Aspecte de politici transversale considerate de respondenți că NU au fost integrate suficient în SND „Moldova 2020”, dar sunt importante pentru dezvoltare
(opțiuni multiple)

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderele respondenților care au selectat opțiunea
Protecția mediului	32	42,1%
Inovațiile	32	42,1%
Drepturile omului	28	36,8%
Guvernarea electronică	25	32,9%
Egalitatea de gen	22	28,9%
Nu știu	6	7,9%
Situația demografică și dezvoltarea populației	2	2,6%
Dezvoltarea regională	2	2,6%
Calitatea justiției și combaterea corupției	1	1,3%
Infrastructura datelor spațiale	1	1,3%
Dezvoltarea durabilă	1	1,3%
Tehnologia informației și comunicațiile	1	1,3%
Schimbări climatice	1	1,3%
Decizii bazate pe dovezi și date	1	1,3%
Întrebare tendențioasă	1	1,3%
Dezvoltarea și promovarea turismului	1	1,3%
Economia verde, deșeurile	1	1,3%
Sănătate	1	1,3%
Total	159	

15. Punctele slabe și punctele forte ale Strategiei, în opinia respondenților

Puncte slabe	Puncte forte
<ul style="list-style-type: none"> Acțiunile strategiei nu se simt pentru cetățenii de rând, dimpotrivă, justiție și inechitate, și lipsa de credibilitate în instituțiile guvernamentale; Faptul că indicatorii propuși nu sunt descriși într-un mod clar și lesne de înțeles pentru orice funcționar public, are ca rezultat perceperea joasă a relevanței 	<ul style="list-style-type: none"> A inclus cel puțin declarativ dezvoltarea durabilă Abordare tehnică și depolitizată a necesităților de dezvoltare. Abordează foarte bine anumite aspecte, doar ca e frumos doar pe hârtie Accentul pus pe dezvoltarea drumurilor

<p>unora din aceștia, fapt care împiedică obținerea celor mai bune rezultate în procesul de monitorizare a implementării și există riscul de a nu fi asigurată sustenabilitatea monitorizării acestora;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea teritorială a Strategiei; • Axarea Strategiei mai mult pe obiectivele Programului de guvernare, decât pe cele de dezvoltare durabilă, termen utilizat destul de frecvent în text; • Caracter generalist și formal; • Decentralizarea nu este o prioritate a strategiei și, respectiv, nu contribuie la dezvoltarea rurală; • Documentul nu include toate sectoarele economice; • Este încă o hârtie; • Existența unei direcții strategice; • Focusare limitată a priorităților; • Implicarea slabă a Guvernului în procesul de implementare a SND; • Indicatorii de progres nu sunt corelați cu dinamica populației; • Insuficiența transparenței în procesul de implementare, inclusiv mediatizare slabă a conținutului Strategiei și a etapelor de implementare; • Lipsa unui angajament politic față de prioritățile SND și neacoperire financiară; • Lipsa unui instrument și mecanism de implementare; • Lipsa unui plan concret de acțiuni și financiar; • Lipsa voinței politice de a implementa reformele (reforma administrativ centrală și descentralizarea); • Lipsește aspectul de „Mediu” din cele 3 componente principale ale dezvoltării durabile • Mecanisme ineficiente în ameliorarea actului de justiție • N-a inclus și obiective demografice • Neimplicarea cetățenilor, în special din zonele rurale • Nu a fost asumată politic, doar votată de forma. • Nu a fost suficient de bine prezentată publicului și astfel nu s-a înțeles că ea este sursa priorităților naționale. • Nu au fost reflectate anumite sectoare importante • O reforma stângace de pensii a fost aprobată fără dezvoltarea suficientă a tuturor pilonilor din sistemul de pensii • Nu este clară • Nu este inclusă inovarea în aspect transversal • Nu include toate angajamentele RM cu partenerii de dezvoltare • Nu sunt bine stabilite țintele sectoriale referitor la dezvoltarea durabilă • Nu ține cont de potențialul societății civile • Reforma sistemului privat de pensii (pilonul II) 	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza destul de detaliată a problemelor existente • Analiza preliminară • Autoritățile publice s-au focusat pe elaborarea documentelor de politici conform priorităților din SND • Avem strategie • Control asupra utilizării banului public • Crearea mediului investițional • Cuprinde aproape toate domeniile • Definirea unui număr limitat de priorități și acțiuni definite pentru realizarea acestora • Direcții strategice stabilite • Disponibilitatea instituțiilor naționale pentru implicarea în implementarea SND Moldova 2020 • Dorința • Este o strategie orientată pe dezvoltarea durabilă • Este un document strategic național important • Evidențierea anumitor probleme care necesită acțiuni și măsuri de redresare a situației. • Există • Există o viziune, scop și obiective de dezvoltare. • Existența scopurilor și obiectivelor actuale • Existența unei viziuni de dezvoltare și un document de planificare la nivel național (umbrela) • Existența unei viziuni strategice la nivel de țară • Identificarea obiectivelor strategice orientate spre schimbarea modelului de creștere economică a Republicii Moldova • Informează lumea despre obiectivele strategice ale Republicii Moldova. • Integrarea indicatorilor de mediu în energetică și agricultură • În esență are tendința de a produce schimbări în domeniul socio-economic • În strategie au fost incluse principalele priorități de țară • Lipsesc puncte forte • Punctarea unor acțiuni generale • Reflectă o mare parte din prioritățile și necesitățile la nivel de țară • Reflectă unele sectoare reale care necesită intervenție din partea statului • S-a încercat evidențierea și soluționarea celor mai stringente probleme • SND „Moldova 2020” a fost elaborată conform exigențelor față de documentele de politici • Sunt descrise punctele referitoare la angajamentele asumate de către Guvern în cadrul Acordului de Asocieră cu Uniunea Europeană, • Sunt progrese neînsemnate în diferite domenii • Un document cu statistici și calcule estimative, plan de acțiuni
--	---

<ul style="list-style-type: none"> • Resurse financiare și umane limitate sau lipsa acestora • Sănătatea nu a fost inclusă ca una din priorități ce ar fi condus la o forță de muncă sănătoasă și a productivității muncii pe termen lung. • Slaba comunicare între instituțiile centrale • Strategia nu a fost mediatizată, adusa la cunoștința cetățeanului • Sunt abordate prea multe sectoare. • Superficialitate • Viziune strict utilitarista si economic-centrata asupra dezvoltării. • Mecanisme ineficiente în combaterea corupției • Anumite prevederi se dublau cu prevederile din strategiile sectoriale (de ex. domeniul energiei) • Conține indicatori care nu mai sunt actuali • Criza economica care poate afecta implementare proiectelor • Elaborarea propunerilor privind depășire a crizei în sistemul public de asigurări • Evaluare intermediara întârziata • Indicatorii de monitorizare stabiliți incorect / neclar, reieșind din termenul restrâns solicitat • Inexistența colaborării interinstituționale • În procesul de implementare a SND „Moldova 2020”, este necesar de o colaborare între autoritățile publice centrale, mai productivă • Limitarea domeniilor prioritare • Lipsa clarității vizând acoperirea financiara a Planului consolidat de acțiuni. • Lipsa de colaborare cu autoritățile publice locale. • Lipsa sinergiei între priorități • Lipsa studiilor de fezabilitate pentru anumite domenii • Lipsa unei coordonări eficiente a implementării SND • Lipsa unor acțiuni prioritare din domeniul sănătății publice • Menționarea mai accentuata ce tine de integrarea europeana • Nu a avut echipa de implementare desemnata. • Nu a fost deloc monitorizarea implementarea acesteia după aprobare de către parlament fiind uitată. • Nu exista ownership din partea tuturor instituțiilor publice • nu sunt determinate ramurile economice pe care va fi pus accentul în dezvoltarea economică și care vor avea valoare adăugată înaltă • Prioritățile politicilor sectoriale nu corespund cu Strategia Moldova 2020 • Promovarea slabă la nivel local, regional • Reflectarea necesităților unor grupuri de persoane 	<ul style="list-style-type: none"> • A fost o provocare de responsabilizare a Guvernului în raport cu probleme societății. • Cel puțin mesajul politic ca mergem spre o dezvoltare durabila a tarii • Crearea unui model integrat de planificare, monitorizare si evaluare a procesului de implementare a Strategiei. • Este un document de politici foarte important pentru MD • Este importanta ca un document național care sta la baza dezvoltării țării. • Este specificata importanta îmbunătățirii climatului de afaceri în Republica Moldova • Evidențierea clară a problemelor principale cu descrierea acestora • Existenta fondurilor naționale disponibile pentru realizarea Strategiei • Încearcă sa se alinieze direcțiilor de dezvoltare europene • Indicatori de măsurare intermediari si ținte stabilite • Parteneriat cu donatorii • Poate servi călăuza pentru alte documente de politici • Posibilitatea atragerii asistenței externe pe prioritățile reflectate in Strategie • Primul document strategic de dezvoltare națională - un exercițiu foarte bun • SND prezintă o viziune încheagată privind dezvoltarea economică susținută pe termen lung, având la temelie un studiu diagnostic al constrângerilor de dezvoltare economică. • Strategia a generat elaborarea de strategii sectoriale • Strategia permite solicitarea unor surse de finanțare bugetare sau asistență externă pentru soluționarea unor probleme. • A fost un efort al unei echipe care a depus un anume efort in vedere identificării problemelor si găsirii soluțiilor. • A inclus o serie de indicatori sau ținte care permit sa se observe dacă se înregistrează progres in implementare si in dezvoltarea țării sau nu. • Abordare realista a posibilităților Republicii Moldova • Argumentarea succintă • Arii de interes acoperite • Comprehensiv • Crearea cadrului instituțional cu atribuții concrete în implementarea Strategiei. • Datorită implementării Strategiei au fost rezolvate mai multe probleme ce țin de sectorul justiție, în rezultat fiind îmbunătățită transparența și eficiența actului de justiție. • Evaluarea periodică a situației existente pe prioritățile reflectate in document • Existenta programelor transfrontaliere • Implicarea actorilor principali în realizarea strategiei
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • S-a pus accentul pe dezvoltare economica, fără a lua în considerație impactul asupra mediului de la activitățile economice • Scopurile strategiei sunt utopice • Superficial se dorește întoarcerea acasă a moldovenilor. • Nivel scăzut de implicare a mediului academic și de știință. • Accesul la servicii și dezvoltarea serviciilor sociale pentru populație nu sunt reflectate în strategie • Coordonarea intersectorială insuficientă. Exemplu: Prioritățile 1 și 2. Oferta educațională (formarea profesională inițială) nu este racordată la structura internă a pieței muncii și cerințele acesteia. • Dezinteresul guvernului de a promova SND • Este necesară analiza mai aprofundată a sectoarelor stringente ce ar trebui să fie incluse în SND 2030 • Funcționarea optimă a unei societăți democratice • Înapoiața/învechita • Indicatorii selectați pentru a măsura progresul implementării SND au fost selectați neținând-se cont de faptul dacă putem să nu măsurăm acești indicatori, există ei sau nu în sistemul nostru de statistică. • Instabilitatea politică • Lipsa Planului de acțiuni privind implementarea SND 2020, cu indicarea responsabililor și termenelor concrete de realizarea unor acțiuni concrete, în scopul atingerii indicatorilor de produs stabiliți. • Lipsa unei corelații cu procesul bugetar. • Mecanisme ineficiente în reducerea sărăciei și stoparea exodului forței de muncă din țară • Migrația continuă a populației economice active • Nu are ca prioritate dezvoltarea serviciilor de transport de mărfuri și pasageri • Nu este posibil de a evalua calitativ realizările • Nu există un mecanism de coordonare, monitorizare și raportare • Nu s-a urmărit în niciun fel alocarea resurselor financiare necesare pentru implementarea strategiei. • Nu se vede legătura între mediul universitar și serviciul public. • Nu sunt protejate etniile, tinerii, bătrânii, persoanele cu dizabilități • Priorități orientate spre instituții și mai puțin pe drepturile omului • Structura SND 2020 nu a respectat prevederile HG nr 33 privind regulile de elaborare a documentelor de politici 	<ul style="list-style-type: none"> • În baza ei pot fi atrase investiții pentru dezvoltarea domeniilor • Obiectivul Strategiei: asigurarea dezvoltării economice calitative și, implicit, reducerea sărăciei. • Poate fi modificată și ajustată • Reflectarea stării reale per ansamblu pe țară și pe sectoare • Sistem M&E bine descris • Vizează sectoarele cele mai promițătoare din punctul de vedere al potențialului de atragere a investițiilor străine directe
---	--

16. În ce măsură consideră respondenții că au fost realizate obiectivele și țintele intermediare planificate pentru fiecare din prioritățile SND „Moldova 2020”

PRIORITATEA 1: Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	0	0
Parțial realizate (30-80%)	27	50%
Nerealizate (0-30%)	27	50%
Total	54	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	7	13,0%
În mică măsură	32	59,3%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	10	18,5%
Nu știu	4	7,4%
Rezultatele nu au fost publicate pentru a putea fi făcută o analiză	1	1,9%
Total	54	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități

- Nu sunt
- Capacitatea slabă a ministerului de ramură și lipsa flexibilității, conservatismul sistemului
- Codul Educației promovat de către Parlament datorita suportului politic acordat ministrei educației. Sectorul privat devine încet partener în realizarea reformei educației vocaționale.
- Conlucrarea între autoritățile vizate este absolut necesară în vederea elaborării unei strategii comprehensive
- Din păcate, practici bune în acest caz nu prea pot fi menționate deoarece rezultatele pozitive minime înregistrate în acest domeniu în ultimii ani nu se datorează neapărat implementării MD 2020.
- Direcțiile strategice stabilite ghidează activitățile operaționale
- Elaborarea de politici complementare
- Modernizarea sistemului de pregătire profesională, un început bun
- Necesitate preluării din metodele eficiente a sistemului educațional de peste hotare
- Colaborare mai strânsă între autorități
- Obiectivele nu pot fi exact cuantificate și respectiv corect evaluate. Real nu se poate vizualiza schimbarea. Pentru aceasta trebuie să fie clar stabilit situația înainte de începerea implementării strategiei, problemele existente la acel moment și ulterior să fie evaluat dacă acestea au fost soluționate în mod durabil
- Prin crearea de parteneriate eficiente pot fi soluționate mai multe probleme.
- Astfel, este elaborată și se pilotează Metodologia Urmării Traseului Profesional al Absolvenților din învățământul profesional cu suportul Fundației Europene pentru Educație;
- Se promovează formarea profesională la locul de muncă în baza parteneriatelor între instituțiile de învățământ profesional și agenții economici; sunt deschise și dotate 3 Centre de Ghidare în Cariera în parteneriat cu CEDA, ANOFM și finanțare din partea ADA etc.
- Propunerile privind racordarea sistemului la cerințele pieței și la educația ecologică au fost ignorate de minister

- Sistemul educațional școlar este unul relativ bun, deoarece absolvenții sunt admiși în instituții superioare din UE

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate

- Abordarea superficială a fenomenului pieței muncii.
- Birocrația
- Lipsa colaborării intersectoriale (între autoritățile administrației publice centrale)
- Factorul uman - capacități limitate ale ministerului de ramură
- Indicatori generaliști și necuantificabili
- Inexistența unui plan concret de acțiuni
- Interese politice
- Lipsa consensului politic și concentrarea instituțiilor pe aceste acțiuni, instabilitate și schimbare de guvernare
- Lipsa de coordonare
- Lipsa resurselor financiare.
- Lipsa unei monitorizări de autoritate a abilității
- Măsurile prea lente în promovarea reformelor
- Moldova 2020 a fost uitată imediat după aprobare fapt ce a diminuat enorm din impactul pe care l-ar fi produs implementarea corespunzătoare a acestei priorități.
- Necesitatea schimbării sistemului educațional
- Ne dorința de a se acomoda la noile tehnologii
- Nu se dorește guvernare eficientă.
- Nu sunt realizate planificări operaționale realiste
- Fluxul cadrelor calificate din sistemul educațional
- Rezistența la schimbare a lucrătorilor Ministerului Economiei
- Schimbarea frecventă a factorilor decisivi din domeniu
- Sistemul educațional nu are o scară ierarhică de promovare profesională bine ajustată
- Unele acțiuni stipulate în Viziunea strategică (nr.4, nr.5, nr.7) depășesc competențele Ministerului Educației.
- Acordarea puținelor locuri pentru studii gratuite
- Coordonare scăzută a activităților la diferite niveluri de administrare
- Economie slabă
- Gândire învechită a funcționarilor
- În lipsa unei economii reale și a unei clarități vizând structura ofertei pieței muncii este dificil să se racordeze oferta educațională la cerințele acesteia.
- Inexistența procesului de monitorizare
- Inițiativă slabă în atingerea obiectivului
- Lipsa de asistență metodologică
- Lipsa planului de implementare
- Lipsa tinerilor specialiști în posturi de decizie
- Lipsa unor studii de perspectivă tehnologică.
- Nu a existat nici un punct focal în cadrul parlamentului care să urmărească implementarea acestui document și să fie făcut uz de funcția de control parlamentar pentru a impulsiona și monitoriza implementarea Strategiei.
- Populație neinformată
- Reieșind din indicatorii de monitorizare a Priorității 1, nu a fost elaborat un Plan cu un șir de acțiuni concrete, cu responsabili concreți și termeni stabiliți de realizare, lipsa cărora a împiedicat atingerea Obiectivului și rezultatelor planificate
- Reticența din partea sistemului/factorului politic față de reformele lansate
- Sistemul de învățământ superior este foarte slab
- Acces limitat la investitorii străini
- Capacități / resurse limitate în sistemul educațional pentru reforme
- Dezinteresul persoanelor responsabile

- Incapacitatea de a impune criterii obiective de evaluare a calității și relevanței serviciilor instituțiilor educaționale la toate treptele.
- Lipsa consecutivității în promovarea reformelor în sistemul educațional
- Lipsa de coerență
- Lipsa unei analize ample cu implicarea autorităților responsabile
- Mecanismul de implementare a Strategiei nu a fost gândit suficient de bine.
- Nivel scăzut de competență și responsabilitate a autorităților publice responsabile.
- Nivelul dotării laboratoarelor instituțiilor de învățământ profesional-tehnic nu permite realizarea orelor practice la nivelul cerințelor actuale, fapt care conduce la insatisfacția beneficiarilor (absolvenți, angajatori).
- Sistemul educațional își rezerva dreptul de a face și știință și a pregăti așa specialiști nu doar pentru piața muncii

PRIORITATEA 2: Sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și vitezei locale, în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii de acces:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	1	2,8%
Parțial realizate (30-80%)	18	50,0%
Nerealizate (0-30%)	17	47,2%
Total	36	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	10	28,6%
În mică măsură	19	54,3%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	2	5,7%
Nu știu	4	11,4%
Total	35	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități

- Îmbinarea eforturilor, structurilor/instituțiilor de diferit nivel pentru implementarea proiectelor în domeniul infrastructurii drumurilor, care se conformează obiectivelor naționale de dezvoltare;
- Stabilirea unui proces de planificare și programare în sectorul dat;
- Optimizarea investițiilor și elaborarea proiectelor durabile în sectorul de referință;
- Ce nu a fost implementat de moldoveni a fost implementat bine
- Din păcate nu sunt. Ceea ce sa realizat este mai degrabă un rezultat al inerției decât politici bine planificate și realizate.
- E bine ca și partenerii de dezvoltare ne-au ajutat la drumuri noi...
- Existența direcției strategice
- identificarea priorităților de finanțare
- Posibilitatea accesării surselor externe de finanțare pentru reparația și construcția capitală a infrastructurii drumurilor.
- Modificările făcute la Legea finanțelor publice locale referitor la descentralizarea finanțelor publice.
- Reabilitarea și întreținerea drumurilor

- Reorganizarea in domeniul mentenanței drumurilor a permis companiilor sa se comaseze si sa devina mai competitive.
- Monitorizarea externa a lucrărilor de reabilitare a drumurilor a reușit pe unele porțiuni sa asigure realizarea calitativa a lucrărilor.
- Coordonarea eficienta intre partenerii externi prezenți in domeniul drumurilor a contribuit la o reușita a realizării proiectelor cu finanțare externa

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate

- Buget de stat auster
- Corupția
- Legislația privind achizițiile destul de proasta obligând ministerul sa accepte oferta mai ieftina in detrimentul calității.
- Majoritatea APL nu au capacitatea necesară pentru a asigura un management corespunzător
- Planificare scăzută la nivel operațional
- Procesul de descentralizare este foarte anevoios si lent se desfășoară.
- Unicul interes al persoanelor responsabile a fost umplerea buzunarelor
- Voința politică
- Capacitate de absorbtie a resurselor din sector limitate
- Dezinteresul populației de a monitoriza si a trage la răspundere factorii de decizie
- Mită mult prea mare care circula in acest domeniu
- Nerespectarea prevederilor legale de către Ministerul Finanțelor
- Nerespectarea termenelor
- Nevalorificarea pe deplin a potențialului investițional în sectorul de referință;
- Problemele din sectorul bancar- jaful secolului
- Suspendarea finanțărilor din partea partenerilor de dezvoltare.
- Lipsa uni cadru legal clar cu privire la responsabilitatea față de infrastructura rutieră la nivel de APL;
- Managementul defectuos
- Nivel scăzut de competenta a responsabililor de aceasta prioritate.
- Politica fiscala instabilă ce afectează volumul resurselor din sector

PRIORITATEA 3: Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de riscurilor:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	2	6,1%
Parțial realizate (30-80%)	11	33,3%
Nerealizate (0-30%)	20	60,6%
Total	33	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	6	18,2%
În mică măsură	12	36,4%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	6	18,2%

Nu știu	7	21,2%
Sistemul financiar a devenit mai fragil de când a fost elaborată SND	1	3%
Ațiunile instituțiilor publice au dus exact în direcția inversă	1	3%
Total	33	100%
Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități		
<ul style="list-style-type: none"> • Guvernul nu trebuie să controleze băncile. • Programul PHARE 1+1 a contribuit la investirea în economie a remitentelor. • Reflectarea riscurilor • Stoparea devalorizării monedei naționale. 		
Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate		
<ul style="list-style-type: none"> • Conflictele de interese ale conducătorilor instituțiilor regulatorii. • Corupția • Dezinteresul factorilor de decizie • Eșecul sectorului bancar • Furtul din sistemul bancar • Instabilitatea economică și politica. • Management defectuos în sistemul bancar • Voința politică • Vulnerabilitatea sistemului la elementul corupției și imperfecțiunea cadrului legislativ • Expertiză limitată în domeniu pentru modernizarea instrumentelor financiare • Funcția slabă de control parlamentar. • Incompetența cadrelor • Politicul menține controlul asupra afacerilor • Completivitate scăzută și atractivitate pentru investitorii străini în domeniu • Concurența neloială • Dezechilibrul sistemului politic. • Nivel scăzut de credibilitate din partea partenerilor de dezvoltare. 		
PRIORITATEA 4: Ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, tehnologiilor mediului de afaceri și optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea informațională în serviciile publice destinate cetățenilor:		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	2	5,7%
Parțial realizate (30-80%)	17	48,6%
Nerealizate (0-30%)	16	45,7%
Total	35	100%
În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0

În mare măsură	9	25,0%
În mică măsură	16	44,4%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	5	13,9%
Nu știu	6	16,7%
Total	36	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități

- Elaborarea de documente aliatorii
- Forumuri oamenilor de afaceri
- Implementarea programului E-guvernare, Programul PARE 1+1,
- Micșorarea numărului de proceduri necesare abținerii autorizației de construire
- Plăți electronice, semnătura digitală
- Prima lecție esențială: guvernul este incapabil să-și administreze eficient proprietatea, inclusiv în sectorul financiar.

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate

- Cerințele legislației privind autorizarea lucrărilor de construcție nu sunt respectate în amplitudină de către APL
- Corupția
- Dezinteresul factorilor de decizie
- Instabilitatea economică și politică.
- Intensificarea birocrăției
- Lipsa luptei cu monopolul
- Lipsa unei viziuni comune privind acțiunile ce necesită a fi întreprinse
- Nepromovarea raportării statistice electronice online
- Unele instituții de stat sunt cu 10 ani în urmă în privința tehnologiilor, respectiv statul încă trebuie să atingă nivelul mediului privat pentru a dezvolta servicii publice
- Utilizarea poziției politice și administrative pentru promovarea intereselor economice.
- Concurența neloială nedeclarată
- Implicarea politicului.
- Incapacitatea de luptă cu economia tenebră
- Instabilitate și lipsa voinței politice
- Lipsa resurse umane
- Nepromovarea autorizațiilor unice
- Pozițiile incoerente și / sau divergente ale uniunilor de business.
- Presiunea conducerii de a obține bani la buget
- Competențe reduse
- Imaginea deteriorată a țării pe plan extern
- Incapacitatea identificării avantajelor concurențiale ale RM
- Lipsa mijloacelor financiare
- Consiliului Concurenței este slab.

PRIORITATEA 5: Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	1	2,9%
Parțial realizate (30-80%)	12	35,3%
Nerealizate (0-30%)	21	61,8%

Total	34	100%
În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	8	22,9%
În mică măsură	13	37,1%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	7	20,0%
Nu știu	7	20,0%
Total	35	100%
Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități		
<ul style="list-style-type: none"> • Asistența din partea partenerilor de dezvoltare pentru diminuarea consumului de energie. • Elaborarea Strategiei sectoriale în acest domeniu. • Fonduri alocate, prioritate la nivelul guvernului, atragerea investițiilor • În domeniul eficienței energetice, ca urmare a implementării proiectelor de dezvoltare regională în perioada 2010-2015 s-au realizat: <ul style="list-style-type: none"> – iluminarea a 4,7 km de drumuri; – montarea a 113 instalații de iluminare stradală; – sporirea eficienței energetice a spitalului din orașul Orhei; • Beneficiarii ai realizărilor respective sunt circa 2000 de persoane din 6 localități. • Pentru implementarea proiectelor de eficiență energetică au fost alocate 20,2 milioane de lei, din FNDR. • În perioada de referință au fost depuse eforturi considerabile pentru crearea bazei metodologice și de instruire pentru actorii implicați în procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională. • Pe scara mică, unde factorii de decizie nu au observat ce se face s-au implementat proiecte bune • Practicile implementate în Germania, Austria și alte state • Procesul de diminuare consumului de energie este instituționalizat. • Strategiile și programele sectoriale și fondurile create au contribuit cu mult • Termoizolarea multor sedii a instituțiilor de învățământ și autorități publice • Ținerea în vizor a problematicei sectorului și a țintelor care necesită a fi atinse. • Planificarea obiectivelor (documentelor de politici) sectoriale ținându-se cont de viziunea și țintele din SND." 		
Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate		
<ul style="list-style-type: none"> • Accesul limitat la infrastructura de utilități publice, servicii publice regionale • Dezinteresul factorilor de decizie • Implicarea redusă a agențiilor guvernamentale în aplicarea tehnologiilor din SER • La nivel practic nu se percep schimbările asumate • Lipsa unui mecanism clar de implementare • Nivel scăzut de conștientizare a populației cu privire la utilizarea surselor de energie regenerabilă. • Normele din actele normative necesită a fi lărgite cu stabilirea cerniților de eficiență energetică pentru mai multe ramuri din economia națională • Politici fiscale, vamale, bugetare, ineficiente în domeniu • Proceduri anevoioase și de durată • Putina mediatizare • Voința politică 		

- Calitatea materialelor utilizate
- Indicatori stabiliți neclar
- Investiții publice insignifiante pentru dezvoltarea acestui domeniu
- Lipsa de măsuri eficiente
- Managementul defectuos
- Sinergia utilizării resurselor diferitor fonduri și resurse nu este asigurată
- Mijloacele financiare insuficiente pentru acoperirea necesităților de dezvoltare atât locale, cât și regionale
- Implicarea minimă spre zero a autorităților în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă antreprenorii în domeniu, finanțatorii, autoritățile publice, integrarea slabă a politicilor publice în tot ce înseamnă eficiență energetică și mediu
- Lipsa conștientizării de către populație a impactului neimplementării acestor acțiuni
- Lipsa cunoștințelor și experienței în elaborarea și managementul proiectelor.
- Lipsa reglementări
- Sursa de date pentru monitorizarea indicatorilor necunoscută sau diferită

PRIORITATEA 6: Asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	2	6,1%
Parțial realizate (30-80%)	9	27,3%
Nerealizate (0-30%)	22	66,7%
Total	33	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	1	2,9%
În mare măsură	4	11,8%
În mică măsură	17	50,0%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	5	14,7%
Nu știu	7	20,6%
Total	34	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități

- Elaborarea de documente aliatorii
- Inițierea modificării sistemului de pensii
- Instabilitatea economică și politică
- Reforma sistemului de pensii
- Suportul politic și cadrul legal promovat și ajustat.
- Unificarea modalității de calcul a pensiilor

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate

- Ritmul scăzut de dezvoltare economică
- Consultări publice limitate și ineficiente

- Continuarea muncii la nedeclarate
- Estimarea numărului migrantilor plecați din țara mai mult de 12 luni
- Furtul masiv din bugetul de stat
- Informarea scăzută a cetățenilor privind modificările sistemului curent
- Lipsa suportului financiar
- Nu este dezvoltat sectorul privat de pensii
- Nu se accepta liberalizarea sistemului de pensii nici pentru cei ce intra în sistem.
- Promovarea intereselor unor anumitor categorii de beneficiari
- Reforma sistemului de pensii este foarte întârziată, și este un compromis, dar nu cel mai reușit
- Au rămas grupuri avantajate în sistemul de pensii, dar care nu au avut o contribuție echivalentă a pensiei, fapt care duce la scăderea interesului populației de a contribui la sistemul de pensii
- Încredere scăzută din partea populației față de gestionarea finanțelor publice
- Lipsa politicii clare în acest domeniu
- Lipsa voinței politice
- Managementul defect
- Nu au fost excluse pensiile privilegiate
- Numărul populației este supra-estimat
- Sistem ineficient de asigurări sociale și medicale
- Fărămițarea sistemului de asigurări sociale
- Neimplicarea populației la monitorizarea activității conducătorilor
- Nu s-a pus accentul pe salarii de bază mari și eliminarea altor beneficii preferențiale nesalariale

PRIORITATEA 7: Sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	1	2,8%
Parțial realizate (30-80%)	9	25,0%
Nerealizate (0-30%)	26	72,2%
Total	36	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	9	23,1%
În mică măsură	8	20,5%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	13	33,3%
Nu știu	8	20,5%
Situația e mult mai gravă decât era în 2011	1	2,6%
Total	39	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități

- A fost dezvoltat și ajustat sistemul informațional judiciar, în sensul automatizării proceselor de judecată și reducerii la maxim a posibilităților de manipulare la distribuirea dosarelor, proces care de asemenea are loc automatizat, în mod aleatoriu în baza gradelor de complexitate atribuite diferitor categorii de dosare.
- Rapoartele privind repartizarea dosarelor în instanțele de judecată se elaborează lunar și sunt disponibile publicului larg.
- De asemenea, potrivit modificărilor legislației în domeniu, participanții la proces au posibilitatea de a vizualiza fișa privind repartizarea dosarului, generată automat de sistem care se atașează în mod obligatoriu la materialele fiecărui dosar.
- În 2014, a fost lansat portalul național al instanțelor de judecată, care conține mai multă informație actualizată zilnic, accesibilă publicului larg privind ședințele de judecată preconizate de către instanțe, încheierile și hotărârile emise de acestea, altă informație utilă."
- Elaborarea de documente aliorii
- Elaborarea statisticilor cu privire la numărul de adresări și cauze soluționate, inclusiv pe cale amiabilă.
- Încrederea în justiție a scăzut în perioada respectivă.
- Insistența cu care se promovează conceptele și standardele europene, susținerea Parlamentului și Guvernului, susținerea partenerilor occidentali
- Neîncrederea cetățenilor în sistemul de justiție și Curtea Supremă
- Nu există bune practici în acest domeniu.
- Publicitatea dosarelor de rezonanță

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate

- Insuficiența mijloacelor financiare pentru dezvoltarea unor sisteme automatizate de evidență în scopul monitorizării unor indicatori.
- Profesionalismul scăzut al personalului instanțelor de judecată, datorită activităților de instruire limitate, din cauza mijloacelor bugetare insuficiente.
- Nivelul slab de educație al cetățenilor
- Acest domeniu servește interesele meschine ale conducătorilor
- Actul de justiție neprofesionist și neadecvat
- Combaterea corupției se începe cu angajații la stat care sunt corecți și zilnic doresc autoperfecționarea.
- Justiție selectivă
- Lipsa cadrelor
- Lipsa încrederii populației în guvernare
- Lipsa indicatorilor SMART și de impact.
- Lipsa voinței politice
- Niciodată în istoria RM lupta cu corupția nu a fost un proces luat cu adevărat în serios. În permanență această luptă a fost mimată.
- Corupția la cele mai înalte niveluri
- Factorii de decizie sunt puternic interesați să nu se schimbe nimic
- Lipsa timpului suficient pentru a putea implementa și ulterior evalua rezultatele, formularea concluziilor și a soluțiilor de îmbunătățire a proceselor
- Netransparentă
- Numărul mare de documente de politici sectoriale.
- Lipsa unui mecanism de coordonare, monitorizare și raportare.
- Management defectuos
- Neputința populației largi de a schimba ceva
- Participarea slabă, lipsa interesului și voinței reale a societății civile și a tuturor actorilor din sistemul justiției în elaborarea și implementarea soluțiilor și standardelor europene în justiție

PRIORITATEA 8: dezvoltarea

Creșterea competitivității produselor agroalimentare și rurală durabilă:

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Realizate (80-100%)	0	0
Parțial realizate (30-80%)	12	35,3%
Nerealizate (0-30%)	22	64,7%
Total	34	100%

În ce măsură activitățile implementate de autoritățile publice au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate?		
Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
În totalitate	0	0
În mare măsură	6	17,1%
În mică măsură	16	45,7%
Nu au dus la atingerea obiectivelor specifice planificate	6	17,1%
Nu știu	7	20,0%
Total	35	100%

Practici bune și lecții învățate în urma implementării acestei priorități
<ul style="list-style-type: none"> • Elaborarea de documente aliatorii • Există exemple bune acolo unde exista investiții străine • Granturi implementate cu succes, subvenționarea în agricultură • Nu este promovată agricultura cu valoare adăugată și agricultura organică • O mai bună priorizare a acțiunilor în sector ar fi dat posibilitatea de a atinge mai bune rezultate • S-a ținut cont de prevederile protecției și utilizării raționale a resurselor naturale și protecția mediului, cel puțin pe hârtie. • Sectorul privat are o capacitate de inovare și adaptare foarte mare. • Transparența actelor elaborate

Factori de bază care au împiedicat atingerea obiectivului și rezultatelor planificate
<ul style="list-style-type: none"> • Accederea anevoioasă la programele de granturi • Corupția • Structurile administrative depășite ale MAIA. • Distribuirea fondurilor destinate agriculturii • Factorii de decizie nu sunt interesați de realizarea acestor obiective • Insuficiența resurselor financiare în bugetul public național • Lipsa unui concept la nivel național. • Nu a fost supus unui proces participativ la elaborarea și adoptarea priorității • Politici sectoriale ineficiente în sector • Potențialul slab al ministerului de ramură • Alocații și sprijin pentru APL după criterii nescrise. • Chiar dacă apar oportunități de realizare a acestor obiective, ele sunt prompt întrerupte de dorința majoră a factorilor de decizie de a-și umple buzunarele proprii • Degradarea sectorului agrar public • Implicarea insuficientă a instituțiilor de stat în promovarea produselor agricole pe piețele externe • Lipsa de transparență în subvenționarea producătorilor agricoli.

- Lipsa subsidiilor pentru agricultura ecologica si a sistemului de certificare accesibil
- Multitudine de priorități si resurse limitate pentru realizare
- Nivel scăzut de colaborare dintre autoritățile publice centrale si autoritățile publice locale
- Nu contribuie la promovarea agriculturii ecologice sau cu valoare adăugată
- Restricții impuse de federația Rusă
- Calamitățile naturale/fluxul valutar
- Implicarea factorului politic.
- Lipsa voinței politice
- Rivalitatea dintre MAIA, Ministerul Mediului si Ministerul Economiei.

17. Considerați că este necesară elaborarea unei noi Strategii naționale de dezvoltare pe termen lung?

Opțiunile de răspuns	Numărul răspunsurilor	Ponderea în total
Da	52	68,4%

De ce?

- Actualizarea și racordarea la situația reală
- Ar direcționa politicile sectoriale spre atingerea unui obiectiv prioritar comun
- Avem nevoie de obiective pe termen lung la care să se lucreze în permanență pentru dezvoltarea tuturor sectoarelor importante din Republica Moldova.
- Ca să includă toți trei piloni ai dezvoltării durabile: economia, societatea și mediul. Și să fie promovat un model de dezvoltare economică verde.
- Ca să includă unele aspecte care au fost omise în procesul elaborării primei strategii și ca să o actualizeze la necesitățile curente
- Ca urmare a evaluării prezentei Strategii și a reformei Guvernului. Consider necesară elaborarea noii strategii conform competențelor și responsabilităților ministerelor.
- Consider necesar prin prisma includerii tuturor sectoarelor ce necesită susținere și îmbunătățire, dar, totodată, aceasta ar urma să ducă la abrogarea mai multor documente de politici sectoriale care nu sunt relevante. Consider că, după adoptarea unui astfel de document, urmează ca fiecare entitate publică responsabilă de administrarea/gestionarea unui domeniu să elaboreze un plan de acțiuni pentru implementarea SND, fapt ce nu ar mai solicita elaborarea altor documente de politici.
- Considerăm necesar de a revizui prioritățile SND „Moldova 2020”. De asemenea, urmare a evaluării intermediare a SND „Moldova 2020”, se vor identifica motivele nerealizării Obiectivelor stabilite și toate problemele apărute în procesul de implementare a acestora, care vor sta la baza elaborării unei noi Strategii respective.
- Dezvoltarea continuă necesită și dezvoltarea planurilor de acțiuni care în permanență necesită ajustarea la situația actuală. O nouă Strategie va include și un plan de acțiuni conform noilor necesități.
- Este importantă continuarea acțiunilor demarate întrucât problemele descrise de Strategie sunt cu caracter permanent.
- Este necesar să se stabilească concret domeniile de dezvoltare economică cu valoare adăugată înaltă. Prognozele macroeconomice să fie conjugate cu prognozele demografice. Planificarea resurselor financiare la toate nivelurile să fie bazată pe datele statistice din cadrul Recensământului Populației și al Locuințelor din 2014. Este necesar să se stabilească concret obiectivele țintă și indicatorii de monitorizare. Noua strategie trebuie să includă mai multe aspecte ce țin de dezvoltarea capitalului uman, în special ameliorarea sănătății.
- Fără ținerea în vizor a scopului și căutarea permanentă a căilor de atingere a acestuia situația socio-economică în RM se va înrăutăți
- Lumea a devenit foarte imprevizibilă - sunt necesare strategii inteligente de dezvoltare de țară.
- Oricum trebuie să știm în ce direcție mergem
- Pentru reactualizarea informației ce ține de situațiile în diferite domenii-economice, sociale la momentul actual
- Pentru a adopta Strategia națională de dezvoltare la cerințele Agendei ONU 2030 pentru Dezvoltarea Durabilă
- Pentru a asigura un cadru strategic de dezvoltare a țării
- Pentru a ne alinia la Strategia 2030 și obiectivele de dezvoltare durabilă a acesteia, astfel încât prioritățile de dezvoltare a țării să se regăsească în obiectivele de dezvoltare durabilă 2030. Vor spori posibilitățile de accesare a fondurilor. Vor fi mai multe tangente de colaborare cu țările din comunitatea europeană și nu numai. În speranța că procesul de elaborare va fi transparent și participativ aceasta va fi o Strategie reală și va fi o Strategie unde vor fi reflectate necesitățile tuturor categoriilor de cetățeni.
- Pentru a pune în aplicare mecanisme de readucere a țării pe drumul european și cu justiție echitabilă și a împiedica migrația și să reducă corupția
- Pentru a reflecta toate prioritățile naționale
- Pentru a reflecta tot spectrul de domenii care au impact asupra dezvoltării Republicii Moldova

<ul style="list-style-type: none"> • Pentru a stabili 3 maxim 4 priorități de bază pe care le va urma Republica Moldova și pentru a corela Agenda Națională cu Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. • Pentru ca acum mult se face artificial, se ignora potențialul societății civile etc. • Pentru ca sa reflecte niște necesități reale si sa aibă rezultate palpabile pentru fiecare cetățean • Să avem un viitor clar definit • Unele domenii de dezvoltare, cum ar fi tehnologiile informaționale, necesita adaptare rapida pentru a excela. Modificarea planurilor de dezvoltare o data la 10 ani ar fi un dezastru strategic pentru un asemenea domeniu. Un alt domeniu care ar beneficia de modificarea Strategii ar fi domeniul educației, prin permiterea aplicării unor metodologii moderne de instruire in instituțiile superioare de învățământ, întâi in cohorte mici. • Va conduce la fixarea unor termeni clari si rezonabili de implementare 	12	15,8%
<p><u>De ce?</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar fi o pierdere de timp. Ca si aceasta ea nu o sa fie implementata. • Consider că este mai important/relevant actualizarea strategiilor sectoriale existente i concordanta cu ODD-urile. • De reactualizat strategia si planul de acțiuni • Este necesar de lucrat pe implementare. Sunt suficiente documente de politici, dar la capitolul implementare stăm foarte prost • Este nevoie de eforturi considerabile pentru realizarea strategiei curente. Aceasta necesită ajustări și completări, dar pentru a asigura continuitatea acțiunilor este nevoie de eforturi suplimentarea în direcțiile deja stabilite. • Este nevoie de realizarea transparentă și corectă a celei propuse • Nu este necesara elaborarea unei noi strategii naționale pe termen lung, deoarece in majoritatea sectoarele exista deja strategii sectoriale elaborate si aprobate recent, care reies din prevederile Acordului de Asociere si angajamentele internaționale (Convenții) la care Republica Moldova este parte (de exemplu in sectorul „Protecția Mediului). Ar fi relevant de actualizat obiectivele/țintele strategiilor sectoriale in conformitate cu Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. 		
Nu știu	12	15,8%
<p><u>De ce?</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • O evaluare reușită la mijloc de termen ar trebui sa sugereze direcțiile de ajustare a strategiei actuale si respectiv ajustarea termenului de realizare . • Pentru ca sunt o sumedenie de documente de politici, iar unele chiar conțin unele si aceleași acțiuni. Consider ca ar fi perfect sa avem atâtea documente de politici câte ministere si nu mai multe. • Poate ar fi cazul a fi ajustata prezenta strategie si a elabora un mecanism de implementare a acesteia, fără a elabora un nou document. • Se începe o nouă reformă a administrației publice, inclusiv teritorială. 		
Total	76	100%
18. Ce priorități, în opinia Dumneavoastră, trebuie să fie reflectate în SND „Moldova 2030”?		
<ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea creșterii veniturilor populației și creșterea ratei de ocupare. • Ameliorarea sănătății populației și creșterea speranței de viață la naștere. • Consolidarea potențialului educațional al populației și învățarea pe parcursul vieții. • Protecția mediului ambiant • Adaptarea la schimbări climatice • Administrație modernă și eficientă • Educație de calitate pentru toți • Cele care vor fi identificate in 2020, ar fi bine ca prioritățile sa fie din sfera de control al guvernului si nu „soluționarea conflictului transnistrean" sau alte dorințe frumoase care depind de alții. • Cele nefinisate din SND Moldova 2020 si cele care ar accelera dezvoltarea in contextul Agendei 2030. • Centrarea pe necesitățile reale ale societății, dar și a oamenilor în parte. • Complementar la cele existente, urmează să fie fixată ca prioritate dezvoltarea economiei digitale bazate pe inovare digitală • Conform prevederilor de dezvoltare durabilă, adică partea economică, socială și de mediu, dar toate să fie prioritare, nu doar cea economica, cum e in aceasta Strategie. 		

- Consider ca nu trebuie elaborata o noua SND 2030. Prioritățile sunt stabilite in strategiile sectoriale existente.
- Corupția, mediul de afaceri, birocrăția, educația, sănătatea, infrastructura, servicii sociale. Toate fiind posibil de realizat numai daca vor fi implementate de persoane competente si cu reguli clare de joc
- Corupție, justiție, migrație, tineri
- Dezvoltare economica, dezvoltarea serviciilor sociale de calitate, dezvoltarea infrastructurii conform standardelor internaționale, protecția mediului si eficienta energetica, consolidarea capacitaților administrației publice si buna guvernare.
- Dezvoltarea Durabila, protecția mediului, eficienta energetica, agricultura ecologica, transportul durabil, achiziții publice verzi, promovarea atingerii ODD si a indicatorilor economiei verzi
- Dezvoltarea economica durabila, cu focus pe investițiile in educația si sănătatea băieților si fetelor
- Dezvoltarea economica, sociala, culturala, promovarea si dezvoltarea domeniului de turism, reforme in domeniul educației
- Dezvoltarea economică și consolidarea democrației
- Dezvoltarea regională. Scopul general urmărit de politicile de dezvoltare regională – asigurarea dezvoltării echilibrate a teritoriului național din punct de vedere economic, social, cultural, de mediu și evitarea manifestării disparităților și dezechilibrelor de dezvoltare.
- Dezvoltarea regională, protecția mediului înconjurător
- Dezvoltarea sistemului educațional
- Dezvoltarea unui climat favorabil pentru crearea si dezvoltarea afacerilor mici si medii. Dezvoltarea mediului de investiții prin subsidii /politici fiscale/alte metode. Digitalizarea proceselor in administrarea publica locala, centrala, dar si sistemului electoral. Dezvoltarea parcurilor tehnologice/IT cu regim fiscal redus pentru atragerea companiilor mari.
- Direcții prioritare ale sectorului de afaceri (ex. IT)
- Drepturile omului / cetățeanului (indiferent de origine etnica, vârsta, gen etc.); Calitatea educației per ansamblu; Economia reala; Justiția independenta.
- Educația orientată spre cerere. Prioritizarea sectoarelor economiei naționale.
- Educație, drepturile omului, egalitate și nediscriminare, drumuri, justiție, pensii și salarii
- Formarea/ instruirea cadrelor in conformitate cu necesitățile pieței muncii (ținând cont de tehnologiile moderne, tehnica avansata, etc.)
- Gestionarea deșeurilor
- Îmbunătățirea sistemul de sănătate, modernizarea serviciilor publice, Educație, buna guvernare, justiție imparțiala
- Infrastructura datelor spațiale
- Inovarea in aspect transversal
- Integrare europeană, finanțe ieftine, agricultură și dezvoltare rurală, sănătate, educație, protecție socială, justiție, etc.
- Justiția, educația, sănătatea, infrastructura
- justiția, oportunități egale, îmbunătățirea mediului de afaceri, crearea mediului de investiții, îmbunătățirea si optimizarea serviciilor de stat
- Îmbunătățirea mediului de afaceri
- Agricultură competitivă
- Lupta adevărata cu corupția din justiție
- Lupta veritabila cu corupția, mai cu seama in eșalonul înalt al puterii
- Menținerea priorităților, dar cu obiective clar definite
- OMUL-CETĂȚEANUL pe primul plan
- Pentru asigurarea unei continuități, consider ca cele 8 deja incluse ca prioritari naționale + prioritățile ce reies din ODD (acolo unde nu se contrapun cu primele menționate)
- Prioritatea "Sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii", propunem să fie păstrată, întrucât aceasta este actuală cu titlu permanent.
- S-ar putea include separat prioritatea "dezvoltarea tehnologiilor informaționale".
- Dezvoltarea/ajustarea sistemului informațional judiciar, dotarea instanțelor de judecată cu echipamente performante, în sensul transparentizării unor proceduri ale instanțelor și înlesnirii accesului participanților la proces, inclusiv a mediului

de afaceri la datele conținute în sistem, precum și la procedurile instanțelor, în scopul economisirii de timp, evitării situațiilor de tergiversare a proceselor și economisirea mijloacelor financiare alocate din bugetul de stat pentru cheltuieli ce țin nemijlocit de procesele de judecată.

- Construirea clădirilor instanțelor de judecată potrivit standardelor internaționale în construcții, asigurându-se suficient spațiu pentru desfășurarea proceselor de judecată, promovarea imaginii sistemului judecătoresc în scopul mării nivelului de încredere în actul de înfăptuire a justiției, asigurarea securității și siguranței desfășurării proceselor de judecată atât pentru participanții la proces, cât pentru personalul instanțelor de judecată și pentru persoanele care au calitate de inculpați, condamnați în dosare penale, etc.
- Prioritățile de dezvoltare a țării în conformitate cu ODD-urile și PNA AA RM-UE
- Prioritățile existente la care să fie adăugate Protecția mediului înconjurător și nu doar Pensii, dar Protecția Socială și Medicală.
- Prioritățile trebuie să fie generice, în nici un caz sectoriale. Și anume: descătușarea potențialului sectorului privat, facilitarea mobilității teritoriale și inter-sectoriale a forței de muncă, re-designul serviciilor publice centrate pe utilizator, unificarea și modernizarea proceselor de politici publice, inclusiv prin valorificarea mai bună a datelor și evidentelor, conservarea și valorificarea rațională a resurselor naturale și energiei, dezvoltarea capitalului uman, fortificarea coeziunii sociale, eliminarea focarelor teritoriale de tensiune și conflict
- Prioritățile demografice - dezvoltarea capitalului uman, soluționarea problemei inegalităților sociale și excluderii, respectarea drepturilor omului, susținerea și promovarea tineretului pentru participare în viața socială și în procesul de luare a deciziilor, precum și susținerea populației în vârstă în calitate de agenți de dezvoltare.
- Prioritățile/obiectivele necesită să fie formulate cât mai clar și cât mai realist, în cazul în care se dorește atingerea unor indicatori cel puțin satisfăcători.
- promovarea drepturilor omului la nivel instituțional
- Realizarea priorităților existente
- Reformă administrației publice, dar nu așa cum se face acum, reformă justiției, reformă sistemului de pensii, reformă în educație, reformă administrativ teritorială și reducerea administrației locale dar în același timp, profesionalizarea acesteia, lichidarea instituțiilor ineficiente, inclusiv a centrului de reforme care în loc de reforme îndeplinește ordine politice.
- Reintegrarea țării, armata combativă, corp profesionist de funcționari publici angajați prin concurs.
- Respectarea și promovarea drepturilor omului prin crearea condițiilor de acces la toate structurile și îmbunătățirea tuturor sferelor necesare pentru o societate prosperă. în particular edificarea în continuare a sectorului economic, social, al justiției, sănătății, etc.
- Respectarea traiului decent al populației
- Scopurile-țintă sunt stabilite prin Agenda 2030 pentru Dezvoltarea Durabilă
- Suplimentar la prioritățile SND „Moldova 2020”: Reformarea reală a justiției; Reducerea reală a corupției; Reducerea reală a sărăciei; Ameliorarea sănătății populației.

19. Care sunt recomandările Dumneavoastră pentru îmbunătățirea procesului de elaborare și implementare a SND „Moldova 2030”?

- Un caracter modular și adaptiv al strategiei și nu unul rigid.
- Accent pe monitorizare și evaluare.
- Adoptarea Agendei 2030 privind Dezvoltarea Durabilă pentru condițiile și posibilitățile Republicii Moldova
- Analiza mai aprofundată a sectoarelor ce necesită intervenție și, respectiv, a soluțiilor de remediere
- Antrenarea cât mai largă a asociațiilor obștești în procesul de consultări și elaborare la toate etapele și pe toate domeniile, asigurând o sinergie între domeniile economic, social, de mediu și a unei bune guvernări, participative și transparente.
- Asigurarea traiului decent
- Atelierele de lucru sunt mai benefice decât on-line
- Axarea pe indicatorii de rezultat și de impact
- Cadru puternic de monitorizare și evaluare;
- Plan anual de acțiuni al Strategiei;
- Ownership puternic din partea fiecărei instituții publice

- Colaborare pe o platforma larga cu autoritățile vizate
- Competență, integritate și patriotism
- Comunicare ampla cu societatea
- Conlucrarea eficienta dintre Cancelaria de Stat si autoritățile publice centrale.
- Consecvență și fermitate în implementarea măsurilor
- Consultarea partenerilor de dezvoltare si a asociațiilor obștești si experților in domeniu - cu utilizarea propunerilor date in versiunile de proiect a documentului
- Consultarea pe viu a societății civile ca rezultat final al SND Moldova 2030.
- Din fiecare sector economic și social să se facă o analiză, un sondaj a necesităților oamenilor care activează în fiecare domeniu (economie, educație, etc)
- Elaborarea sistemica a SND. Trasarea unor pași clari, comuni cu prioritățile din Strategia de de reformă a administrației publice
- Este important ca documentul aprobat sa includă proiectul dezbătut, dar nu numai opinia „politicienilor” care votează
- Evaluarea implementării SND Moldova 2020 și a Strategiilor sectoriale si identificarea greșellor.
- Folosirea termenilor clari și concisi în formularea obiectivelor și implicarea în realizarea lor a mai multor grupuri de interes pentru ai responsabiliza
- Grup de elaboratori competent si cu experiență si viziune clara non utopica pentru Moldova, care știu ce înseamnă o țintă si obiectiv si indicator.
- Grupul de lucru format din buni specialiști din diverse domenii, transparență maximă și indicatori clari de monitorizare a implementării.
- Grupul de lucru, în cadrul activităților de elaborare a Strategiei să intervieveze, cât mai mulți specialiști, funcționari din fiecare domeniu îngust pentru a se trasa integral problemele existente precum și prioritățile propuse spre realizare, inclusiv indicatorii de rezultat.
- Implicarea a unui număr mai mare de oameni din diferite medii in procesul de elaborare. Abandonarea cu desăvârșire a practicii larg răspândite a conducerii noastre de a pune pe umerii unui expert elaborarea strategiilor si politicilor. Orice expert este un singur om si nu are cum sa cunoască totul.
- Implicarea activă a societății civile și ministerelor sectoriale
- În prezent, în Republica Moldova există toate premisele necesare – legale, instituționale și de suport – pentru a asigura un proces durabil și eficient de dezvoltare regională conform cerințelor și abordărilor europene.
- Acțiunile de dezvoltare regională ce urmează a fi realizate în perioada următoare sunt determinate de contextul actual existent și de faptul că mecanismul de implementare a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova contribuie puțin la asigurarea coeziunii sociale și teritoriale, la creșterea bunăstării populației și necesită astfel să fie modificat.
- Factorul principal care determină situația descrisă este lipsa unui mecanism integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare, precum și nevalorificarea adecvată a potențialului regional pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunilor.
- Lansați mai multe formulare de genul asta pe net. Stimulați lumea sa le completeze prin comunicate de presa.
- Luarea în considerare a propunerilor constructive și relevante parvenite în procesul avizării și consultării
- Mai multa atenție reformelor care sa duca la realizarea drepturilor omului. Mai puține reforme structurale ci eficientizarea sistemelor si responsabilizarea APC si APL. Validarea proiectului SND Moldova 2030 cu beneficiarii finali si in special celor din grupurile marginalizate sau excluse.
- MD 2030 trebuie să fie unicul document național de politici, iar la elaborarea bugetului, sa fie clar specificat cât din acesta este destinat implementării priorităților naționale. Strategia trebuie aprobată de Parlament după un mai proces de consultare. Anual raportul privind implementarea strategiei trebuie să fie prezentat si discutat in parlament precum si in cadrul unei conferințe naționale organizată de Parlament cu participarea tuturor celor interesați. Discutarea raportului dar si in general a mersului implementării strategiei pe platforma parlamentară ar oferi pe de o parte posibilitate tuturor sa participe la discuții dar si in același timp ar oferi deputaților destulă informație pentru ca aceștia sa poată formula întrebări si interpelări pe subiectele care vor fi insuficient prezentate.
- O cooperare mai restrânsa intre organele statale din diferite domenii si o cooperarea consultativa mai restrânsa cu societatea civila.
- Planificarea realistă a eforturilor la nivel operațional
- Preluarea metodelor si practicilor eficiente a tarilor UE

- Proces transparent, implicarea activa a partidelor politice, legați prioritățile de bugete, stabiliți o echipa de implementare care sa genereze awareness si suport pentru SND
- Promovare, vizibilitate, termene clare si responsabilități
- Realism.
- Sa fie elaborat proiectul SND "Moldova 2030" doar in urma realizării un studiu anticipativ amplu; numărul priorităților sa fie mai redus, dar cu indicatori măsurabili de progres si acoperire financiara clara; sa fie asigurata transparenta decizionala; încurajata participarea societății civile la elaborarea proiectului SND, discutarea acestuia, inclusiv publica, redactarea textului final.
- Sa fie pus accentul mai mult pe implementare decât pe planificarea altor strategii, iar experții sa fie implicați nu doar in procesul de monitorizare și evaluare ci si implementare. Sa vina cu propuneri concrete, realizabile.
- Sa fie un proces cu adevărat participativ
- Sa fie un proces participativ si transparent cu implicarea mediului academic si științific. Sa fie analizate minuțios realizările si eșecurile Strategiei Moldova 2020 si sa se asigure continuitate in dezvoltare.
- Să fie un proces cu adevărat participativ, dar nu de formă când nu se iau în considerație opiniile în special a societății civile, să fie transparent, să fie un proces de jos în sus și de armonizat cu cel care de obicei se realizează în Moldova (de sus în jos) și de luat în considerație acordurile internaționale la care RM este parte, inclusiv AA cu UE, convențiile, unde există o armonie între dezvoltarea economică, socială și protecția mediului.
- Să fie unul transparent și participativ
- Să se țină cont de procedura participativă, la nivelul entităților publice, pentru elaborarea unei SND. Noua Strategie trebuia să reflecte în totalitate acele direcții de importanță majora, pentru toate domeniile vulnerabile, care necesită a fi evidențiate într-o asemenea politică publică.
- Să se țină cont de propunerile înaintate de către autoritățile de specialitate.
- Stabilirea clara a țintelor, indicatorilor măsurabili si responsabililor, precum si a surselor de finanțare.
- Strategia trebuie sa fie bazată pe indicatorii economici, sociali și demografici care corespund realității. În prezent, datele oficiale prezintă un tablou distorsionat pe mai multe domenii din cauza că indicatorii economici, sociali și demografici sunt calculați în raport cu numărul populației care este supra estimat, dat fiind faptul că include migrații care lipsesc în țară o perioadă de lungă durată (mai mult de 12 luni). Trebuie de prevăzut revizuirea indicatorilor respectivi și revizuirea indicatorilor de progres pentru Strategia.

Anexa 5: Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”

1. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”

Viziunea strategică:

Sistemul de educație al Republicii Moldova în 2020 va fi accesibil tuturor cetățenilor, va oferi educație de calitate, relevantă pentru societate și economie, în condiții de eficiență economică.

Obiective generale:

1. Asigurarea dezvoltării durabile a sistemului educațional în vederea formării unei personalități integre, active, sociale și creative – factori principali ai dezvoltării umane și ai progresului social-economic al țării;
2. Sporirea accesului la educație de calitate pentru toți copiii și tinerii, prin asigurarea unui mediu școlar prietenos și protectiv și prin consultarea elevilor, studenților și părinților în procesul de luare a deciziilor;
3. Stabilirea direcțiilor prioritare de dezvoltare a educației în Republica Moldova și a mecanismelor de realizare a acestora;
4. Creșterea eficienței cheltuirii banului public investit în educație, astfel încât resursele disponibilizate să fie redirecționate pentru a îmbunătăți rezultatele învățării, inclusiv prin investiții în personalul didactic, procesul educațional și infrastructura instituțiilor de învățământ;
5. Sporirea eficienței sistemului educațional, extinderea și diversificarea ofertelor educaționale prin valorificarea oportunităților oferite de tehnologiile informaționale și comunicaționale;
6. Extinderea și diversificarea sistemului de instruire a adulților pe parcursul întregii vieți din perspectiva formării generale și a formării profesionale continue, în corespundere cu nevoile persoanei raportate la necesitățile socioeconomice;
7. Compatibilizarea structurală și calitativă a învățământului național cu spațiul european al educației.

Obiective specifice (relevante priorității Studii: relevante pentru carieră):

1. Sporirea atractivității și facilitarea accesului la învățământul profesional tehnic, astfel încât ponderea elevilor care se orientează către aceste filiere de învățământ să crească cu 10% până în 2020;
2. Creșterea ratei de participare la învățământul superior în domeniile importante pentru dezvoltarea social-economică a țării, astfel încât ponderea absolvenților de studii superioare în rândul populației cu vârste cuprinse între 30 și 34 de ani să ajungă la 20% până în 2020.
3. Extinderea și diversificarea sistemului de învățare pe tot parcursul vieții, astfel încât, până în 2020, 10% din populația adultă (25-64 ani) să participe la programe de instruire;
4. Dezvoltarea sistemului de consiliere în carieră și proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți;
5. Asigurarea curriculară și metodologică a învățământului profesional și tehnic, în conformitate cu Cadrul Național al Calificărilor, până în 2020;
6. Modernizarea curriculumului universitar din perspectiva centrării pe competențe, pe cel ce învață și pe necesitățile mediului economic;
7. Promovarea cercetării ca instrument de formare profesională avansată și vector de promovare a performanței și calității în învățământul superior;
8. Eficientizarea și flexibilizarea sistemului de formare continuă a cadrelor didactice și manageriale;
9. Eficientizarea finanțării educației.

2. Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional / tehnic pentru anii 2013-2020

Viziunea strategică:

Până în anul 2020, învățământul vocațional/tehnic trebuie să devină atractiv, de calitate, relevant cerințelor pe piață, accesibil, orientat pe carieră, flexibil, să permită validarea învățării nonformale și informale și mobilitatea în spațiul european în conformitate cu prevederile Procesului de la Copenhaga și ale Comunicatului de la Bruges. Absolvenții sistemului vocațional/tehnic trebuie să beneficieze de oportunități sporite de angajare în câmpul muncii datorită abilităților și competențelor profesionale specifice și competențelor generale (digitale, lingvistice, antreprenoriale) achiziționate.

Obiective generale:

Modernizarea și eficientizarea învățământului vocațional/tehnic în vederea sporirii competitivității economiei naționale prin pregătirea forței de muncă competente și calificate, în corespundere cu cerințele actuale și viitoare ale pieței muncii.

Obiective specifice:

1. Restructurarea învățământului vocațional/tehnic pe două trepte – secundar și post secundar și reconfigurarea rețelei de instituții până în anul 2017;
2. Asigurarea formării profesionale în învățământul vocațional/tehnic bazată pe competențe și racordarea acestora la cerințele pieței muncii, astfel încât angajarea în câmpul muncii să crească cu 10% de la 50,6% în 2012 pentru absolvenții învățământului mediu de specialitate și de la 50% în 2012 pentru absolvenții învățământului secundar profesional;
3. Creșterea calității învățământului vocațional/tehnic prin sporirea eficienței utilizării mijloacelor financiare și prin crearea și implementarea sistemului de asigurare a calității, astfel încât, până în 2017 să existe o entitate funcțională de evaluare și acreditare a acestor instituții;
4. Asigurarea științifică, curriculară și metodologică a învățământului vocațional/tehnic, astfel încât 100% curricula să fie racordată la Cadruul Național al Calificărilor până în 2020;
5. Sporirea calității corpului profesoral, inclusiv prin modernizarea formării profesionale inițiale și continue a cadrelor didactice pentru învățământul vocațional/tehnic, și îmbunătățirea motivării acestora, astfel încât, până în 2020 întregul corp profesoral să fie instruit conform Cadruului Național al Calificărilor;
6. Sporirea atractivității și accesului la învățământul vocațional/tehnic, astfel încât numărul de elevi să crească cu 10% până în 2020.

3. Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015

Viziunea strategică:

Asigurarea unei ocupări cât mai depline, durabile și productive a forței de muncă, precum și atingerea unui nivel decent de remunerare a muncii resurselor umane, prin realizarea a trei sarcini armonizate cu Strategia Europeană de Ocupare Revizuită: (i) majorarea numărului de locuri de muncă; (ii) îmbunătățirea calității și creșterea productivității muncii; (iii) consolidarea coeziunii și incluziunii sociale, îndeosebi prin combaterea oricăror forme de discriminare pe piața muncii, diminuarea disparităților între sexe și a diferențelor între regiuni în ceea ce privește ocuparea forței de muncă.

Obiective (relevante priorității Studii: relevante pentru carieră):

1. Majorarea ratei de ocupare a forței de muncă și reducerea ratei șomajului prin măsuri active și preventive;
2. Crearea locurilor de muncă prin implementarea politicilor axate pe promovarea spiritului de întreprinzător, susținerea dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii și transformarea acestora în companii mari, generatoare de locuri de muncă pe termen lung, cu asigurarea condițiilor de securitate și sănătate;
3. Sporirea adaptabilității forței de muncă la schimbările economice și sociale și asigurarea premiselor pentru mobilitatea internă geografică și profesională a forței de muncă;

4. Formarea unei forțe de muncă instruite și sănătoase, capabile să mențină competitivitatea și capacitatea de instruire pe tot parcursul vieții active;
5. Promovarea politicilor ce ar contribui la creșterea calitativă și cantitativă a ofertei pe piața muncii, concomitent cu creșterea cererii de forță de muncă, fapt ce ar facilita aflarea productivă a lucrătorilor cu vârstă pre- și post pensionară în câmpul muncii;
6. Includerea unui număr cât mai mare de angajați în procesul economic formal, atât în țară, cât și peste hotare, și eliminarea practicilor de muncă prestată în afara cadrului legal;
7. Managementul impactului migrației asupra pieței forței de muncă pentru atenuarea consecințelor negative și intensificarea efectelor pozitive ale fenomenului în cauză.

4. Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021

Viziunea strategică:

Stimularea cererii de forță de muncă și susținerea efortului de creare a locurilor de muncă noi și productive, care să contribuie la valorificarea resurselor umane cu competențe și calificări mai bune pentru o economie competitivă și o piață a muncii participativă și incluzivă.

Obiectiv general:

Creșterea nivelului de ocupare formală bazată pe competitivitate economică, competențe și calificări adecvate, în condiții de dezvoltare durabilă și incluzivă.

Obiective specifice:

1. Stimularea creării locurilor de muncă în întreprinderi durabile și asigurarea unui suport statistic solid pentru cercetare, analiză și o mai bună integrare a obiectivelor de ocupare sensibile la gen în programele naționale de dezvoltare economică, corespunzător Obiectivului de dezvoltare durabilă 8;
2. Creșterea atractivității, relevanței și inclusivității sistemului de formare profesională, promovarea accesului și participării adulților la procesul de învățare pe tot parcursul vieții, precum și informarea despre importanța învățării pe tot parcursul vieții;
3. Consolidarea capacității instituționale a actorilor responsabili de elaborarea, implementarea și monitorizarea politicii de ocupare și promovarea oportunităților de angajare decentă prin politici active pe piața muncii extinse și bine orientate, precum și asigurarea drepturilor și obligațiilor angajaților și patronilor cu privire la formele non standard de angajare.

Anexa 6: Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Studii: relevante pentru carieră”

1. Strategia sectorială de cheltuieli pentru sectorul educației în anul 2013

Subprogramul „Învățământ secundar”, Domeniul „Învățământ secundar profesional”

Obiective:

1. Revizuirea și optimizarea rețelei instituțiilor de învățământ secundar profesional către anul 2015 cu 10%;
2. Elaborarea și implementarea către anul 2015 a standardelor ocupaționale și a Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților/meseriilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ secundar profesional;
3. Dezvoltarea curriculei de formare profesională până în 2015 în două domenii ocupaționale;
4. Majorarea ponderii instituțiilor, ce au beneficiat de renovarea bazei tehnico-materiale și didactice a instituțiilor de învățământ secundar profesional, în conformitate cu cerințele actuale și de perspectivă ale pieței muncii cu 5% anual.

Subprogram: Subprogramul „Învățământ mediu de specialitate (colegiu)”

Obiectiv:

Reconceptualizarea sistemului de învățământ mediu de specialitate.

Subprogramul „Învățământ superior”

Obiective:

1. Modernizarea învățământului superior cu accent pe învățământul pedagogic, prin racordarea la standardele europene;
2. Dezvoltarea curriculei universitare și a Cadrelor Naționale al Calificărilor, racordate la standardele europene și procesul de la Bologna la 50% discipline către 2015;
3. Perfecționarea și aplicarea normativelor ce stabilesc autonomia financiară, și conformarea la acestea începând cu anul 2013;
4. Îmbunătățirea condițiilor de trai în 10% din cămine în perioada 2014-2015.

Subprogramul „Învățământ postuniversitar”

Obiective:

1. Elaborarea planului de admitere în rezidențiat și secundariat clinic, în funcție de necesitățile și circumstanțele sistemului;
2. Sporirea calității instruirii postuniversitare, evaluarea procesului de învățământ postuniversitar, în vederea auditului intern anual și obținerea gradului de calitate conform Standardelor Operaționale Internaționale (ISO);
3. Majorarea cu 10% a numărului beneficiarilor din administrația publică implicați la cursurile de instruire prin majorarea numărului de audienți în grupă;
4. Perfecționarea și aplicarea normativelor ce stabilesc autonomia financiară, și conformarea la acestea începând cu anul 2013.

Subprogramul „Perfecționarea cadrelor”

Obiective:

1. Perfecționarea bazei juridice și metodologice, privind formarea continuă a cadrelor, în conformitate cu programul comunitar Life Long Learning (LLL), inclusiv, implementarea metodelor moderne de instruire la distanță către anul 2015;
2. Crearea către anul 2014 a unui sistem de formare profesională continuă a cadrelor didactice și manageriale din învățământul superior, centrat pe acumularea de credite profesionale și autoformare.

2. Strategiile sectoriale de cheltuieli pentru sectorul educației în anii 2014, 2015 și 2016

Subprogram: Subprogramul „Învățământ vocațional-tehnic secundar”

Obiective:

1. Elaborarea planului de restructurare a rețelei de instituții vocațional/tehnice în dependență de particularitățile teritoriale ale pieței muncii, până în 2014
2. Elaborarea și implementarea către anul 2016 a standardelor ocupaționale și a Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților/meseriilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ vocațional/tehnice și consolidarea capacităților/crearea Comitetelor sectoriale pentru principalele ramuri ale economiei naționale;
3. Instituirea a 10 centre de excelență (lideri în domeniul lor de competență) specializate pe domeniile economiei naționale pentru procesul de formare profesională;
4. Asigurarea capacităților de coordonare metodologică în învățământul vocațional/tehnice prin consolidarea capacităților Centrului Republican de Dezvoltare a Învățământului Profesional;
5. Asigurarea elaborării suporturilor de curs necesare și dotarea bibliotecilor cu literatură de specialitate
6. Sporirea atractivității învățământului vocațional/tehnice prin promovarea cursurilor de antreprenariat, tehnologia informației, limbi străine (engleză, rusă), conducere a autovehiculului
7. Majorarea ponderii instituțiilor, inclusiv și a căminelor instituțiilor, ce au beneficiat de renovarea bazei tehnico-materiale și didactice cu 5% anual.

Subprogram: Subprogramul „Învățământ vocațional - tehnic postsecundar”

Obiective:

1. Reconceptualizarea sistemului de învățământ mediu de specialitate;
2. Eficientizarea sistemului de învățământ mediu de specialitate prin elaborarea Cadrului Național al Calificărilor și actualizării Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților/meseriilor;
3. Optimizarea rețelei sistemului de învățământ mediu de specialitate cu 3 instituții de profil pedagogic către 2015
4. Dezvoltarea bazei tehnico-materiale și didactice a instituțiilor de învățământ mediu de specialitate către 2015;
5. Dotarea cu echipament TIC și implementarea soft-urilor educaționale la 4 discipline de învățământ general către 2015.

Subprogramul „Învățământ superior”

Obiective:

1. Asigurarea accesului la învățământul superior;
2. Crearea noii structuri a învățământului superior în trei cicluri și dezvoltarea Cadrului Național al Calificărilor;
3. Perfecționarea și aplicarea normativelor ce stabilesc autonomia financiară, și conformarea la acestea;
4. Îmbunătățirea condițiilor de trai în 10% din cămine, în perioada 2014-2016;
5. Crearea și implementarea sistemului de evaluare și asigurarea calității în învățământul superior.

Subprogramul „Învățământ postuniversitar”

Obiective:

1. Elaborarea planului de admitere în rezidențiat și secundariat clinic, în funcție de necesitățile și circumstanțele sistemului;
2. Sporirea calității instruirii postuniversitare, evaluarea procesului de învățământ postuniversitar, în vederea auditului intern anual și obținerea gradului de calitate conform Standardelor Operaționale Internaționale (ISO);
3. Majorarea cu 10% a numărului beneficiarilor din administrația publică implicați la cursurile de instruire prin majorarea numărului de audienți în grupă;
4. Perfecționarea și aplicarea normativelor ce stabilesc autonomia financiară, și conformarea la acestea începând cu anul 2013.

Subprogramul „Perfecționarea cadrelor”

Obiective:

1. Perfecționarea bazei juridice și metodologice, privind formarea continuă a cadrelor, în conformitate cu programul comunitar Life Long Learning (LLL), inclusiv, implementarea metodelor moderne de instruire la distanță către anul 2015
2. Crearea către anul 2014 a unui sistem de formare profesională continuă a cadrelor didactice și manageriale din învățământ, centrat pe acumularea de credite profesionale și autoformare
3. Asigurarea formării profesionale continue a 25 cadre didactice în cadrul Protocolului de colaborare în domeniul educației cu Ucraina anual.

Subprogramul „Asigurarea calității în învățământ”

Obiective:

1. Elaborarea și implementarea mecanismului de evaluare instituțională internă și externă în învățământul secundar general și vocațional/tehnic către 2016;
2. Promovarea anuală a măsurilor de încurajare a cadrelor didactice, inclusiv a tinerilor specialiști;
3. Evaluarea externă a calității învățământului juridic superior din RM în conformitate cu bunele practici europene și principiile Bologna.

Anexa 7: Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”

1. Strategia de transport și logistică pentru 2013-2022

Viziunea strategică:

- Asigurarea infrastructurii rutiere adecvate și a prestării unor servicii de transport rutier de calitate și în deplină siguranță.
- Oferirea serviciilor de calitate pentru transportul feroviar de pasageri la un cost acceptabil pentru societate și susținerea operațiunilor de comerț intern și internațional la transportarea mărfurilor pe distanțe medii și lungă.
- Oferirea serviciilor de calitate a transportului aerian de pasageri și mărfuri la un cost acceptabil pentru societate și întreprinzători prin dezvoltarea sectorului aviației civile, crearea unui mediu de piață competitiv și asigurarea securității în conformitate cu standardele internaționale
- Asigurarea pentru Republica Moldova a accesului strategic important și eficient în termenele de costuri la transportul maritim și naval intern, prin încurajarea dezvoltării porturilor logistice eficiente și conexiunilor hinterland, precum și a transportului comercial privat de calitate înaltă.
- Asigurarea Sectorului logistic cu un cadru instituțional și juridic transparent și compatibil, precum și facilitarea comerțului internațional prin implementarea convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte

Obiectivul general:

- Un sistem de transport și logistică eficient care susține necesitățile cetățenilor pentru mobilitate și care facilitează comerțul pe piețele internă și internațională, și sporirea rolului pe care Republica Moldova îl are în calitate de legătură între statele UE și CSI.

Obiective specifice:

- Crearea unui mediu legal, instituțional și adecvat pentru ca sectorul de transport și logistică să faciliteze dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova;
- Asigurarea unui cadru ce-ar permite fiecărui tip de transport să contribuie la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, orientată spre dezvoltarea comerțului exterior;
- Asigurarea transparenței deciziilor cu privire la investițiile și cheltuielile de infrastructură, și stabilirea bazei pentru încheierea unor acorduri cu partenerii externi ai Moldovei, cum ar fi instituțiile financiare internaționale și comunitatea de donatori.

2. Strategia națională pentru siguranța rutieră

Strategia de siguranță rutieră a fost elaborată în baza principiului Viziunii Zero¹³³ în care responsabilitatea siguranței rutiere este împărțită între utilizatorii de drum și inginerii ce proiectează drumurile. Proiectanții sistemului poartă în cele din urmă întreaga responsabilitate pentru proiectarea, funcționarea și utilizarea unui sistem de transport și pentru nivelul de siguranță din cadrul întregului sistem. Participanții la trafic sunt responsabili pentru respectarea regulilor de circulație din sistemul de transport stabilite de proiectanții acestuia. Dacă participanții la trafic (utilizatorii drumului) nu reușesc să respecte aceste reguli de circulație din cauza necunoașterii, ignorării lor sau inabilității conducătorilor auto în a se conforma acestor reguli sau pur și simplu dacă apar accidente, proiectanții au obligația să

---

¹³³ Viziunea Zero, concepută și implementată pentru prima dată de către Parlamentul Suedez, stabilește că pierderea de vieți omenești și pierderea stării de sănătate sunt inacceptabile și, în consecință, sistemul de transport rutier trebuie proiectat într-o manieră în care aceste evenimente să nu se mai producă.

ia toate măsurile necesare pe viitor pentru a împiedica apariția accidentelor grave sau pierderi de vieți omenești.

Obiectivul general:

Reducerea procentuală treptată a numărului deceselor și a răniților grav, printr-o îmbinare de măsuri de siguranță rutieră pasivă și activă cu privire la factorul vehicul, precum și în îmbunătățirea infrastructurii rutiere și a comportamentului participanților la trafic prin educație, prin creșterea gradului de conștientizare, acordarea de licențe, precum și prin respectarea reglementărilor de circulație.

Obiective specifice:

1. Constituirea unei baze pentru o politică de siguranță rutieră eficientă și durabilă;
2. Întărirea controlului asupra aplicării normelor rutiere;
3. Dezvoltarea și educarea comportamentului participanților la trafic;
4. Protecția celor mai vulnerabili participanți la trafic – pietoni, copii și bicicliști;
5. O infrastructură mai sigură;
6. Reducerea gradului de severitate și a consecințelor accidentelor rutiere.

Anexa 8. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Drumuri: bune, oriunde”

1. Programe bugetare 2012-2014

Program: Dezvoltarea transporturilor

Subprogram: Elaborare a politicii și management în domeniul transporturilor

Scop: Fortificarea rolului autorității responsabile de elaborarea politicilor guvernamentale și monitorizarea implementării lor.

Obiective:

1. Îmbunătățirea managementului în domeniul transportului și infrastructurii drumurilor

Program: Dezvoltarea transporturilor

Subprogram: Menținere a drumurilor

Scop: Eficientizarea traficului rutier pe rețeaua de drumuri publice.

Obiective:

1. Reabilitarea drumurilor publice naționale;
2. Eficientizarea serviciilor de transport și sporirea calității acestora prin dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de transporturi.

2. Programe bugetare pentru 2013-2015

Program: Dezvoltarea transporturilor

Subprogram: Elaborare a politicii și managementul în domeniul transporturilor și gospodăriei drumurilor

Scop: Elaborarea politicilor și administrarea eficientă a resurselor umane, financiare și materiale pentru realizarea obiectivelor care stau în față acestui sector

Obiective:

1. Consolidarea capacităților de elaborare a politicilor strategice prin instruirea a 50% personal de nivel central și local până în 2015;
2. Dezvoltarea cadrului legal adecvat pentru implementarea noilor tehnologii sustenabile în domeniul transportului;
3. Elaborarea anuală în perioada 2013-2015 a 36 de documente de politici de înaltă calitate pentru armonizarea cadrului legislativ național la aquis-ul European (potrivit Acordului de Asociere cu UE).

Program: Dezvoltarea transporturilor

Subprogram: Dezvoltare a drumurilor

Scop: Asigurarea dezvoltării și menținerii infrastructurii drumurilor publice în condiții de maximă siguranță

Obiective:

1. Reabilitarea drumurilor publice naționale la nivel de 33% către anul 2015 și locale la nivel de 16% către anul 2015;
2. Eficientizarea serviciilor de transport și sporirea calității acestora prin dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de transport;
3. Diminuarea în anul 2015 a numărului de accidente rutiere cu 17,3% în comparație față de 2636 în anul 2012.

3. Cadrul bugetar pe termen mediu pe anii 2013-2015

Prioritățile cheltuielilor publice: Transporturile și gospodăria drumurilor

Obiective:

1. Reabilitarea, modernizarea, repararea în anul 2014 a 270 km de drumuri naționale și 340 km de drumuri locale;
2. Diminuarea lungimii drumurilor naționale cu starea nesatisfăcătoare la 67% în anul 2016 din lungimea totală a drumurilor publice naționale (3336 km);
3. Asigurarea anuală corespunzătoare a întreținerii și reparației curente a drumurilor naționale și locale;
4. Implementarea până la finele anul 2016 a tehnologiilor moderne de întreținere a drumurilor și achiziționarea echipamentului necesar;

Anexa 9. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

1. Strategia de dezvoltare a pieței financiare nebancale pe anii 2011-2014

Viziunea strategică:

Transformarea pieței financiare nebancale într-un mecanism eficient de atragere a investițiilor în sectorul real al economiei și ridicarea atractivității investiționale a Republicii Moldova.

Obiective generale:

1. Consolidarea sistemului de reglementare și supraveghere a sectorului financiar nebancale, alinierea acestuia la standardele internaționale și acquis-ul comunitar;
2. Dezvoltarea instituțională a pieței financiare nebancale;
3. Impulsionarea procesului de dezvoltare a pieței valorilor mobiliare, inclusiv stimularea apariției de noi instrumente financiare și perfecționarea infrastructurii pieței;
4. Consolidarea pieței asigurărilor, dezvoltarea infrastructurii acestei piețe;
5. Asigurarea dezvoltării durabile a sectorului de micro-finanțare;
6. Asigurarea protecției drepturilor și intereselor participanților la piața financiară nebancale.

Obiective specifice:

1. Consolidarea capacităților instituționale ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare;
2. Aplicarea standardelor cu privire la managementul riscului și a standardelor generale privind piața financiară nebancale;
3. Elaborarea procedurilor noi de licențiere a participanților profesioniști la piața financiară nebancale;
4. Perfecționarea legislației privind prevenirea fraudelor pe piața financiară nebancale;
5. Stimularea dezvoltării investitorilor instituționali;
6. Stimularea activității birourilor istoricilor de credit;
7. Modificarea cadrului legislativ și normativ privind piața valorilor mobiliare;
8. Stimularea implementării noilor instrumente financiare;
9. Consolidarea pieței asigurărilor;
10. Consolidarea și dezvoltarea sectorului asociațiilor de economii și împrumut;
11. Ridicarea culturii financiare a populației privind serviciile pieței financiare nebancale.

2. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020

Viziunea strategică (din punct de vedere al accesului la finanțe ieftine):

Îmbunătățirea accesului la finanțare, pentru investiții și dezvoltare, prin acces la garanții de împrumut pentru IMM-uri, prin mecanisme consolidate de garantare a împrumuturilor, îmbunătățirea accesului la piețe de capital, precum și adoptarea de măsuri orientate spre sensibilizarea investitorilor la oportunitățile oferite de IMM-uri.

Obiective generale (din punct de vedere al accesului la finanțe ieftine):

1. Îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare, inclusiv a accesului la piețe de capital de risc, precum și măsuri orientate spre sensibilizarea investitorilor la oportunitățile oferite de IMM-uri;
2. Acordarea pentru toate băncile, indiferent de dimensiuni, a posibilității de a implementa cu ușurință împrumuturi ale BEI și instrumente de finanțare ale UE.

Obiective specifice:

1. Dezvoltarea schemelor inovative de finanțare a IMM-urilor;
2. Asigurarea eficientizării transferului de remitențe;
3. Atragerea liniilor de credit pe termen lung de la instituțiile financiare internaționale;
4. Dezvoltarea sistemului de garantare a creditelor pentru IMM-uri.

3. Strategia Națională „Diaspora - 2025”

Viziunea strategică (din punct de vedere al accesului la finanțe ieftine):

În scopul dezvoltării naționale, este imperativ ca politicile și intervențiile să promoveze caracterul circular al contribuțiilor și rezultatelor productive ale migranților și diasporei. Diaspora poate contribui la dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova prin competențe profesionale, abilități umane și resurse financiare, fără o reîntoarcere propriu-zisă în țară.

Obiectiv general (din punct de vedere al accesului la finanțe ieftine):

Implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova.

Obiective specifice:

1. Facilitarea creării mecanismelor de economii și investiții colective;
2. Diversificarea programelor de susținere a inițiativelor inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reîntorși.

Anexa 10. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

1. Programe bugetare ale Ministerului Economiei, 2013-2016

Program: Dezvoltarea economiei naționale

Subprogram: Susținerea Întreprinderilor Mici și Mijlocii

Scop: Crearea condițiilor propice pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii

Obiective:

- a. Majorarea numărului de întreprinderi mici și mijlocii în mediu cu 4% anual;
- b. Majorarea numărului de angajați în sectorului IMM cu 5% anual;
- c. Sporirea cifrei de afaceri în mediu cu 4% anual.

Program: Servicii generale economice și comerciale

Subprogram: Susținerea întreprinderilor mici și mijlocii

Scop: Mediu propice pentru dezvoltarea sustenabilă a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii asigurat

Obiective:

- a. Crearea a 250 noi locuri de muncă anual prin intermediul programelor de susținere antreprenorială.
- b. Facilitarea accesului la finanțare, prin acordarea suportului financiar pentru 218 antreprenori, anul 2018;
- c. Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri prin crearea 6 incubatoare de afaceri noi către anul 2018;
- d. Dezvoltarea abilităților antreprenoriale prin instruirea 2355 persoane anual.

Program: Servicii generale economice și comerciale

Subprogram: Promovarea exporturilor

Scop: Crearea condițiilor propice pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii

Obiective:

- i. Creșterea volumului exporturilor în mediu cu 4% anual;
- ii. Creșterea volumului mărfurilor exportate pe piețele europene în medie cu 10% anual;
- iii. Creșterea volumului investițiilor în active materiale pe termen lung cu 6% anual.

2. Programe bugetare ale Ministerului Agriculturii, 2013-2016

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Dezvoltare durabilă a sectoarelor de fitotehnie și horticultură

Scop: Implementarea unor tehnologii moderne de cultivare a plantelor agricole anuale și perene, diversificarea varietăților de plante cu productivitate înaltă și rezistență sporită la factorii de mediu și agenții fitopatogeni, precum și sporirea calității produselor agricole, în particular, a materialului semincer și săditor, dezvoltarea segmentelor lanțului valoric a produselor agricole cu valoare înaltă.

Obiective:

1. Acordarea creditelor preferențiale;
2. Acordarea granturilor competitive pentru dezvoltarea infrastructurii publice rurale cu caracter economic;
3. Acordarea asistenței tehnice la elaborarea planurilor de afaceri, instruirii privind dezvoltarea afacerii și dezvoltarea lanțului valoric.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Dezvoltarea viticulturii și vinificației

Scop: Restructurarea și modernizarea sectorului vitivinicol prin perfecționarea sistemului de management a ramurii, implementarea tehnologiilor avansate de producere a materialului săditor viticol, strugurilor și vinurilor, sporirea calității și competitivității producției vitivinicole, dezvoltarea segmentelor lanțului valoric pentru produsele vitivinicole, creșterea exporturilor și consumului de vinuri naturale pe piața internă și sporirea eficienței economice a producției de struguri și vinuri.

Obiective:

1. Restructurarea sectorului vitivinicol și a industriilor conexe;
2. Promovarea producerii vinului cu denumire de origine protejată și indicație geografică protejată;
3. Sporirea investițiilor capitale în modernizarea întreprinderilor vitivinicole.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Sisteme de irigare și desecare

Scop: Asigurarea protecției contra inundațiilor și asigurarea cu apă pentru irigare a economiei naționale, precum și desecarea terenurilor inundate.

Obiective:

1. Întreținerea și reparația stațiilor de pompare;
2. Implementarea Programului de reabilitare a 11 sisteme de irigare pe o suprafață de 15,5 mii ha prin intermediul programului „Compact”;
3. Asigurarea protecției terenurilor agricole și localităților de inundații.

3. Bugetul anual al CNPF

Anual, bugetul Comisiei Naționale a Pieței Financiare este aprobat prin hotărâre de Parlament, reieșind din obiectivele stabilite de legislație. Întru respectarea limitelor de cheltuieli și utilizarea mijloacelor în condiții de economicitate, CNPF întreprinde măsuri de prioritizare a cheltuielilor, mijloacele bugetului fiind orientate preponderent pentru remunerarea personalului, precum și pentru cheltuielile de întreținere și aferente angajamentelor contractuale. Astfel, sursele de finanțare necesare realizării acțiunilor stabilite în cadrul *Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebancaire pe anii 2011-2014* sunt stabilite în limita bugetului alocat sau în cadrul unor proiecte de asistență tehnică.

4. Bugetul anual al BRD

Resursele financiare ale Biroului Relații cu Diaspora sunt alocate anual din Bugetul de Stat reieșind din obiectivele stabilite de actele normative. Realizarea obiectivelor trasate în cadrul Strategia sectorială urmează a fi susținute de mecanisme financiare adecvate și depinde în mare măsură de bugetul disponibil pentru punerea ei în aplicare. Costurile implementării sunt acoperite din bugetul de stat, în limitele alocațiilor prevăzute în legea anuală a bugetului, în conformitate cu Cadru bugetar pe termen mediu și din asistență externă. La implementarea Strategiei pot fi atrase și mijloace financiare

externe de la donatori prin intermediul parteneriatelor, programelor și proiectelor în domeniul diaspora, migrație și dezvoltare (ex. Proiectul de asistență tehnică al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare).

Anexa 11. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Business: cu reguli clare de joc”

1. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020¹³⁴.

Viziunea strategică:

Crearea unui mediu de afaceri favorabil, promovarea culturii antreprenoriale în vederea susținerii IMM-urilor și asigurării coeziunii sociale.

Obiective generale:

1. Coordonarea proceselor cu politicile existente pentru IMM-uri elaborate de către Uniunea Europeană;
2. Îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a afacerii;
3. Îmbunătățirea calității produselor IMM-urilor;
4. Sporirea accesului IMM-urilor la achiziții publice și sporirea capacității de a opera în calitate de subcontractanți;
5. Sporirea implementării programelor de instruire antreprenorială;
6. Consolidarea rolului IMM, ca entități în crearea de noi locuri de muncă, care vor contribui la apariția diferențelor în dezvoltarea economică a regiunilor.

Obiective specifice:

1. Ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării IMM-urilor;
2. Îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare;
3. Dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale;
4. Sporirea competitivității IMM-urilor și încurajarea spiritului inovator;
5. Facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni;
6. Dezvoltarea parteneriatelor în afaceri;
7. Dezvoltarea antreprenoriatului feminin în Republica Moldova;
8. Dezvoltarea economiei verzi pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii.

2. Strategia privind cadrul de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020¹³⁵

Viziunea strategică:

Un mediu de afaceri mai bun pentru ameliorarea competitivității economiei Moldovei.

Obiective generale:

1. Dezvoltarea unui sistem de reglementare facilitator;
2. Dezvoltarea stimulentei pentru implementarea eficientă a reformelor;
3. Îmbunătățirea comunicării și încurajarea participării la reforme a părților interesate.

Obiective specifice:

1. Dezvoltarea mecanismului de revizuire a cadrului de reglementare existent pentru îmbunătățirea competitivității;
2. Dezvoltarea instituției de analiză a impactului de reglementare;
3. Optimizarea cadrului de reglementare și a procedurilor administrative;

¹³⁴ Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13.09.2012, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344806&lang=1>

¹³⁵ Hotărârea Guvernului nr. 1021 din 16.12.2013, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=350792>

4. Dezvoltarea stimulentele pentru îmbunătățirea mediului de afaceri de către autoritățile de reglementare;
5. Îmbunătățirea comunicării pe plan național și creșterea participării părților interesate la reforma cadrului de reglementare;
6. Îmbunătățirea comunicării pe plan internațional în domeniul reformei cadrului de reglementare.

3. Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020¹³⁶

Viziunea strategică:

Valorificarea rapidă a potențialului de export al Republicii Moldova, preponderent prin atragerea investițiilor străine.

Obiective generale:

1. Fortificarea elementelor de bază ale cadrului de reglementare, care să permită atragerea, reținerea, dezvoltarea investițiilor și promovarea exporturilor și care include 5 sub-obiective;
2. Îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă pentru sectoarele prioritare orientate spre export;
3. Sporirea calității infrastructurii industriale, transportului și a celei comerciale pentru dezvoltarea sectoarelor orientate spre export;
4. Maximizarea beneficiilor economice și de dezvoltare ale investițiilor străine directe prin consolidarea legăturilor cu economia națională;
5. Sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni;
6. Consolidarea capacităților instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării investițiilor și promovării exporturilor.

Obiective specifice:

1. Prevenirea și soluționarea eficientă a disputelor investiționale;
2. Îmbunătățirea politicii fiscal-vamale și administrării aferente;
3. Sporirea încrederii businessului față de stat și transparentizarea relațiilor business-stat;
4. Consolidarea cadrului statistic privind activitățile de investiții și de export;
5. Accelerarea procesului de punere în aplicare a dispozițiilor prevăzute de Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020;
6. Accelerarea implementării prevederilor esențiale din Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional tehnic pe anii 2013-2020 și a altor acțiuni orientate spre dezvoltarea forței de muncă în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie;
7. Modernizarea legislației muncii și a legislației privind imigrarea de muncă;
8. Introducerea unui sistem de măsuri încurajatoare pentru instruirea angajaților;
9. Dezvoltarea infrastructurii industriale;
10. Dezvoltarea în continuare a infrastructurii (inclusiv nemateriale) de susținere a investițiilor și exporturilor;
11. Elaborarea unui sistem mai atractiv de stimulente investiționale;
12. Consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și economie;
13. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin financiar pentru exportatori;
14. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin informațional pentru exportatori;
15. Transformarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Republica Moldova într-o agenție eficientă și profesionistă în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor;
16. Consolidarea diplomației economice în domeniul promovării investițiilor străine directe.

¹³⁶ Hotărârea Guvernului nr. 511 din 25.04.2016, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=364547>

4. Programul național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat pentru perioada 2015-2020¹³⁷

Viziunea strategică

Dezvoltarea unui mediu concurențial loial în vederea creșterii competitivității Republicii Moldova, sporirea calității și diversității bunurilor și serviciilor, promovării inovației și implementării de noi tehnologii, contribuind direct la creșterea bunăstării consumatorilor.

Obiective generale:

1. Asigurarea unui mediu de afaceri adecvat principiilor economiei de piață și concurenței loiale pentru a oferi aplicarea eficientă a principiilor de concurență;
2. Instituirea unui mecanism performant în domeniul acordării ajutorului de stat;
3. Consolidarea capacităților instituționale ale Consiliului Concurenței.

Obiective specifice:

1. Promovarea eliminării barierelor de reglementare anticoncurențiale și deschiderea pieței către concurență;
2. Dezvoltarea diferitor instrumente de aplicare a politicilor concurențiale;
3. Promovarea culturii concurențiale în cadrul societății;
4. Alinierea ajutoarelor de stat existente cu prevederile acquis-ului comunitar în materie de ajutor de stat;
5. Îmbunătățirea transparenței mecanismului acordării ajutorului de stat;
6. Fundamentarea deciziei acordării sprijinului de stat pe o analiză economică a impactului acestuia;
7. Dezvoltarea parteneriatelor și cooperării la nivel internațional.

---

¹³⁷ <https://competition.md/public/files/uploads/files/transparenta/Program%20concurenta%20si%20ajutor%20de%20stat.pdf>

Anexa 12. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Finanțe: accesibile și ieftine”

1. Programe bugetare 2013-2015

Program: Dezvoltarea economiei naționale

Subprogram: Elaborare a politicii și management în domeniul dezvoltării economiei

Scop: Dezvoltarea și promovarea unor politici și programe eficiente menite să asigure o creștere economică durabilă.

Obiective:

1. Creșterea PIB real, către 2015 cu 20% față de anul 2011;
2. Creșterea exporturilor către anul 2015 cu 58,1% față de anul 2011;
3. Creșterea producției industriale cu 27% către anul 2015;
4. Creșterea investițiilor în active materiale pe termen lung către 2015 cu 34 % față de 2011.

Program: Dezvoltarea economiei naționale

Subprogram: Reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător

Scop: Asigurarea respectării riguroase a condițiilor de licențiere, necesare pentru practicarea activităților de întreprinzător, pentru excluderea prejudicierii drepturilor, intereselor legitime și sănătății cetățenilor, mediului înconjurător și securității statului.

Obiective:

1. Implementarea prevederilor legislației în vigoare privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător;
2. Protecția drepturilor legale ale solicitanților și titularilor de licență și ale consumatorilor.

Program: Dezvoltarea economiei naționale

Subprogram: Promovarea exporturilor

Scop: Elaborarea și implementarea activităților ce țin de promovarea exporturilor, atragerea investițiilor și promovarea imaginii țării.

Obiective:

1. Majorarea numărului de investitori străini și a companiilor exportatoare;
2. Sporirea competitivității întreprinderilor și modernizarea Sistemului de Metrologie, Standardizare, Testare și Calitate (MSTQ) prin intermediul Proiectului de Ameliorarea a Competitivității;
3. Asigurarea finanțării anuale a unui număr de la 4 până la 17 întreprinderi mici și mijlocii prin intermediul Programului de susținere și dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

Program: Dezvoltarea economiei naționale

Subprogram: Susținerea Întreprinderilor Mici și Mijlocii

Scop: Crearea condițiilor propice dezvoltării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

Obiective: Mărirea anuală a numărului de întreprinderi mici și mijlocii în mediu cu 4%, majorarea numărului de angajați în sector cu 5% anual și sporirea cifrei anuale de afaceri de 1,1 ori.

Program: Standardizare și metrologie

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de standardizare

Scopul: Asigurarea unui sistem de standardizare competitiv, modern și armonizat la acquis-ul comunitar.

Obiective: Majorarea ponderii standardelor naționale armonizate cu cele europene și internaționale până la 50% până în 2015.

Program: Standardizare și metrologie

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de metrologie

Scop: Modernizarea continuă a Sistemului Național de Metrologie, inclusiv a Bazei Naționale de Etaloane pentru a asigura armonizarea cadrului normativ la prevederile directivelor europene de noua abordare precum și armonizarea cadrului instituțional.

Obiective: Asigurarea trasabilității permanente a măsurărilor efectuate în RM la sistemul internațional de unități și recunoașterea internațională a acestor măsurări.

Program: Standardizare și metrologie

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de acreditare

Scop: Îmbunătățirea continuă a activităților prestate de organismul național de acreditare în scopul recunoașterii acreditării naționale la nivel european și internațional.

Obiective:

1. Până la sfârșitul anului 2013 de creat instituția publică Centrul Național de Acreditare întru asigurarea independenței, stabilității financiare, imparțialității și funcționalității Organismului Național de Acreditare;
2. Dezvoltarea capacităților a 5 evaluatori anual pentru Organismul Național de Acreditare în scopul intensificării colaborării cu organizațiile internaționale și europene de acreditare.

2. Programe bugetare pentru 2014-2016

Program: Servicii generale economice si comerciale

Subprogram: Politici și management în domeniul macroeconomic și de dezvoltare a economiei

Scop: Dezvoltarea și promovarea unor politici economice și programe eficiente menite să asigure o creștere calitativă.

Obiective:

2. Realizarea Planului de activitate al Ministerului Economiei la nivel de 90% anual;
3. Asigurarea transparenței în procesul decizional al Ministerului;
4. Asigurarea dezvoltării profesionale continuă a fiecărui angajat cu cel puțin 40 de ore anual.

Program: Servicii generale economice si comerciale

Subprogram: Promovarea exporturilor

Scop: Asigurarea atragerii investițiilor și sporirea volumului exportului.

Obiective:

1. Creșterea volumului exporturilor în medie cu 8% anual;
2. Creșterea volumului mărfurilor exportate pe piețele europene în medie cu 10% anual;

3. Creșterea volumului investițiilor în active materiale pe termen lung cu 6% anual.

Program: Servicii generale economice si comerciale

Subprogram: Susținerea întreprinderilor mici și mijlocii

Scop: Crearea condițiilor propice pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

Obiective:

1. Majorarea numărului de întreprinderi mici și mijlocii în mediu cu 4% anual;
2. Majorarea numărului de angajați în sectorului IMM cu 5% anual;
3. Sporirea cifrei de afaceri de 1,1 ori anual.

Program: Servicii generale economice si comerciale

Subprogram: Reglementare prin licențiere

Scop: Reglementarea eficientă a activității de întreprinzător prin licențiere.

Obiective:

1. Implementarea politicii statului privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător;
2. Asigurarea recepționării anuale a minim 25% din declarațiile / cererile pentru eliberarea, prelungirea și reperfectarea licenței prin Serviciul „e-Licențiere”;
3. Asigurarea verificării anual, prin intermediul ghișeului unic a 60% din actele permise și confirmative pasibile anexării la declarația/cererea pentru eliberarea/prelungirea și reperfectarea licenței.

Program: Dezvoltarea reglementărilor tehnice naționale

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de standardizare

Scop: Dezvoltarea unui sistem de standardizare competitiv, modern și armonizat la aquis-ul comunitar.

Obiective: Majorarea ponderii standardelor naționale și armonizate cu cele europene și internaționale până la 55% până în anul 2016.

Program: Dezvoltarea reglementărilor tehnice naționale

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de metrologie

Scop: Modernizarea continuă a Sistemului Național de Metrologie, inclusiv a Bazei Naționale de Etaloane și armonizarea cadrului instituțional.

Obiective: Asigurarea trasabilității permanente a măsurilor efectuate în Republica Moldova la sistemul internațional de unități și recunoașterea internațională a acestor măsurări.

Program: Dezvoltarea reglementărilor tehnice naționale

Subprogram: Dezvoltarea sistemului național de acreditare

Scop: Îmbunătățirea continuă a activităților prestate de organismul național de acreditare, în scopul recunoașterii acreditării naționale la nivel european și internațional.

Obiective:

1. Semnarea acordului de recunoaștere mutuală EA MLA;
2. Dezvoltarea capacitaților a 7 evaluatori anual pentru ONA în scopul intensificării colaborării cu organizațiile internaționale și europene de acreditare.

Anexa 13. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Energie: furnizată sigur, utilizată eficient”

1. Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030

Viziunea strategică:

Strategia dată stabilește obiective pentru dezvoltarea sectorului energetic, care să contribuie la creșterea economică și bunăstarea socială. Strategia vizează două priorități majore: 1) construcția de conexiuni de transport pentru a consolida statutul de țară de tranzit și 2) majorarea și modernizarea capacităților de producție pentru a genera beneficii comerciale. Strategia definește obiective generale pentru perioada 2013-2030 și obiective specifice pentru perioadele 2013-2020 și 2021-2030.

Obiective generale 2013-2030:

1. Asigurarea securității aprovizionării cu energie;
2. Dezvoltarea piețelor concurențiale și integrarea lor regională și europeană;
3. Asigurarea durabilității sectorului energetic și combaterea schimbărilor climatice.

Obiective specifice 2013-2020:

1. Asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor și surselor de aprovizionare și prin intermediul depozitelor de stocare, concomitent cu consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al gazelor naturale;
2. Consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al energiei electrice, prin construcția unor noi linii de interconexiune, conectarea la sistemul ENTSO-E și consolidarea rețelei interne de transport a energiei electrice;
3. Crearea unei puternice platforme de generare a energiei electrice și termice prin rețehnologizare, încălzire centrală eficientă și marketing performant;
4. Îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea utilizării surselor regenerabile de energie;
5. Asigurarea cadrului legislativ, instituțional și operațional pentru o concurență reală, deschiderea efectivă a pieței, stabilirea prețului pentru energie în mod transparent și echitabil, integrarea pieței energetice a Republicii Moldova în piața internă a UE;
6. Asigurarea cadrului instituțional modern și competitiv pentru dezvoltarea industriei energetice.

Obiective specifice 2021-2030:

1. Asigurarea creșterii utilizării surselor regenerabile de energie, inclusiv prin aplicarea tehnologiei de captare și stocare a carbonului;
2. Îmbunătățirea eficienței energetice;
3. Introducerea rețelelor electrice inteligente.

2. Foile de parcurs din domeniul energetic pentru 2015-2030

Viziunea strategică:

Coordonarea acțiunilor în domeniul electroenergetic și al gazelor naturale în corespundere cu obiectivele Strategiei energetice 2030.

Obiectivele pentru sectorul electroenergetic:

1. Elaborarea și adoptarea cadrului normativ în sectorul electroenergetic din Republica Moldova în conformitate cu acquis-ul UE;

2. Consolidarea cadrului instituțional și organizațional în sectorul electroenergetic, precum și dezvoltarea pieței energiei electrice;
3. Sporirea securității energetice în sectorul electroenergetic;
4. Aderarea la Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și de Sistem pentru Energie Electrică (ENTSO-E);
5. Preluarea de către operatorul de transport și sistem din sectorul electroenergetic a celor mai bune practici europene în domeniul energiei electrice.

Obiectivele pentru sectorul gazelor naturale:

1. Elaborarea și adoptarea cadrului normativ în gazelor naturale din Republica Moldova în conformitate cu acquis-ul UE;
2. Consolidarea cadrului instituțional și organizațional în sectorul gazelor naturale, precum și dezvoltarea pieței gazelor;
4. Sporirea securității energetice în sectorul gazelor naturale prin promovarea și implementarea proiectelor importante de interconexiuni cu UE (România) și de infrastructură energetică;
5. Promovarea proiectului legii petrolului în vederea dezvoltării și exploatării potențialului național de resurse de gaze;
6. Examinarea oportunității de construcție a depozitului subteran de gaze naturale prin elaborarea unui studiu de fezabilitate.

3. Planul național de acțiuni în domeniul eficienței energetice pentru anii 2013-2015

Viziunea strategică:

Eficiențizarea consumului de energie și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, prin modernizarea infrastructurii energetice existente.

Obiectiv:

Reducerea consumului de energie primară în sectoarele economiei naționale (construcții, sectorul public, transport etc.).

4. Planul național de acțiuni în domeniul eficienței energetice pentru anii 2016-2018

Viziunea strategică:

Adoptarea unor măsuri menite să sporească eficiența energetică prin modernizarea capacităților industriale, îmbunătățirea managementului energetic, aplicarea tehnologiilor energo-eficiente și îmbunătățirea eficienței energetice în sectorul public și rezidențial.

Obiective:

1. Investiții pentru renovarea clădirilor administrației publice centrale și ale altor entități publice, precum și pentru renovarea clădirilor comerciale și a blocurilor rezidențiale din sectorul public și cel privat;
2. Încurajarea aplicării măsurilor de eficiență energetică în mai multe sectoare, inclusiv în transporturi, serviciile de aprovizionare cu apă potabilă și evacuare a apelor uzate și iluminatul stradal;
3. Introducerea schemelor/sistemelor și a instrumentelor de finanțare sau a stimulentele fiscale care să conducă la aplicarea unor tehnologii eficiente cu efect de reducere a consumului la utilizatorii finali din sectoarele rezidențial, de servicii și industrial (ex. etichetarea energetică);
4. Dezvoltarea și promovarea pieței de servicii energetice;
5. Încurajarea, prin politici adecvate privind tarifele vamale, a achizițiilor celor mai performante aparate de uz casnic ce funcționează pe bază de energie electrică și gaze naturale; impunerea prin lege a obligațiilor de eficiență energetică privind achizițiile publice;

6. Susținerea cogenerării de înaltă eficiență și a sistemelor eficiente de încălzire și de răcire centralizată;
7. Reducerea pierderilor din rețelele de transport și distribuție a energiei electrice, gazelor naturale și a energiei termice, precum și eficientizarea proceselor de transformare a energiei.

5. Strategia Republicii Moldova de adaptare la schimbarea climei până în anul 2020

Viziunea strategică:

Crearea unui cadru strategic unic, menit să contribuie la integrarea politicilor climatice în managementul riscurilor sectoriale.

Obiective specifice:

1. Crearea până în anul 2018 a cadrului instituțional în domeniul schimbărilor climatice;
2. Crearea până în anul 2020 a unui mecanism de monitorizare a impactului schimbărilor climatice;
3. Asigurarea dezvoltării rezilienței climatice prin reducerea cu cel puțin 50% a riscurilor schimbărilor climatice către anul 2020.

6. Strategia de mediu pentru anii 2014-2023

Viziunea strategică:

Asigurarea unei protecții durabile a mediului prin dezvoltarea unui cadru instituțional și de politici eficiente în domeniu.

Obiectiv general:

- Crearea unui sistem eficient de management a mediului.

Obiective specifice:

1. Asigurarea condițiilor de bună guvernare și eficientizarea potențialului instituțional și managerial în domeniul protecției mediului pentru atingerea obiectivelor de mediu;
2. Integrarea principiilor de protecție a mediului, de dezvoltare durabilă și dezvoltare economică verde, de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale;
3. Sporirea nivelului de cunoștințe privind protecția mediului în rândul elevilor, studenților și angajaților cu cel puțin 50% până în anul 2023 și asigurarea accesului la informația de mediu.
4. Reducerea impactului negativ al activității economice asupra mediului și îmbunătățirea măsurilor de prevenire a poluării mediului;
5. Crearea sistemului de monitoring integrat și control al calității mediului;
6. Asigurarea utilizării raționale, protecției și conservării resurselor naturale;
7. Crearea sistemului de management integrat al calității aerului, reducerea emisiilor de poluanți în atmosferă cu 30% până în anul 2023 și a gazelor cu efect de seră cu cel puțin 20% până în anul 2020.
8. Crearea sistemelor integrate de gestionare a deșeurilor și substanțelor chimice.

7. Planul național de acțiuni în domeniul energiei din surse regenerabile pentru anii 2013-2020

Viziunea strategică:

Prevede promovarea utilizării energiei din surse regenerabile și facilitarea implementării obiectivelor generale ale Strategiei energetice 2030 care au tangență cu sursele regenerabile.

Obiective:

1. Ajustarea cadrului legislativ național la normele și standardele Uniunii Europene;

2. Promovarea energiei din surse regenerabile, eficienței energetice și economisirii de energie prin aplicarea schemelor și a măsurilor de sprijin, în conformitate cu legislația;
3. Exercițarea administrării de stat în domeniul energiei din surse regenerabile;
4. Accesul prioritar pentru energia electrică din surse regenerabile;
5. Asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la informații privind producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile și eficiența energetică.

Anexa 14. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Sistem de pensii: echitabili și sustenabil”

1. Conceptul de reformă a sistemului de pensii din Republica Moldova 2016

Conceptul de reformă a sistemului de pensii din Republica Moldova 2016¹³⁸ este documentul de bază al reformei sistemului de pensii, inclusiv pentru atingerea obiectivelor stipulate în SND "Moldova 2020". Scopul acestui document este oferirea unei viziuni de reformare a sistemului de pensii, formularea intervențiilor necesare pentru a asigura echitatea, sustenabilitatea și transparența sistemului public de asigurări sociale.

Obiectivul general:

- Asigurarea funcționării unui sistem de pensii echitabil care să garanteze un trai decent beneficiarilor de pensii.

Obiectivele specifice:

1. Asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii;
2. Reducerea inechităților din sistem;
3. Sporirea nivelului de beneficii pentru asigurarea unui trai decent și reducerea sărăciei;
4. Guvernanță transparentă și cu capacități consolidate de administrare a sistemului de pensii.

2. Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016) și Planul de acțiuni pentru implementarea programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016)

Obiectivul general:

- Redresarea consecventă a problemelor demografice în vederea diminuării declinului demografic, crearea condițiilor pentru creșterea cantitativă și calitativă a populației, stabilirea conexiunii între starea de securitate demografică, economică și socială.

Obiectivele specifice (corelate cu SND "Moldova 2020", trei obiective specifice din planul de Planul de acțiuni pentru implementarea programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2014-2016) țin de reformarea sistemului de asigurări sociale de stat, și anume:

1. Obiectivul 6 - îmbunătățirea situației financiare a pensionarilor în baza determinării unei corelări adecvate între contribuții și pensie, a sustenabilității sistemului de pensii, precum și a creșterii ratei de înlocuire a salariului cu pensia.
2. Obiectivul 7 - consolidarea încrederii populației în eficiența sistemului de pensii reformat și a motivației de a contribui la bugetul de asigurări sociale de stat.
3. Obiectivul specific 8 - asigurarea securității sociale pentru lucrătorii emigranți conform acordurilor bilaterale cu principalele state de destinație.

---

¹³⁸ Dispoziția Guvernului nr.116-D din 5 august 2016.

Anexa 15. Documentele de politici sectoriale – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”

1. Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016

Obiectivul general:

Edificarea unui sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului și să contribuie la asigurarea încrederii societății în actul de justiție

Obiective specifice:

1. Consolidarea independenței, responsabilității, imparțialității, eficienței și transparenței sistemului judecătoresc;
2. Eficientizarea procesului de investigație prejudiciară în vederea garantării respectării drepturilor omului, asigurării securității fiecărei persoane și diminuării nivelului de criminalitate;
3. Ameliorarea cadrului instituțional și a proceselor care asigură accesul efectiv la justiție: asistența juridică eficientă, examinarea cauzelor și executarea hotărârilor judecătorești în termene rezonabile, modernizarea statutului unor profesii juridice conexe sistemului de justiție;
4. Promovarea și implementarea principiului toleranței zero pentru manifestările de corupție în sectorul justiției;
5. Implementarea unor măsuri prin intermediul cărora sectorul justiției ar contribui la crearea unui climat favorabil dezvoltării durabile a economiei;
6. Asigurarea respectării efective a drepturilor omului în practicile și politicile juridice;
7. Coordonarea, stabilirea și delimitarea atribuțiilor și responsabilităților actorilor principali din sectorul justiției, asigurarea dialogului intersectorial.

2. Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2016

Viziunea strategică: Reducerea nivelului corupției în sectorul public și în cel privat.

Obiective generale:

1. Transformarea corupției din activitate avantajoasă și puțin riscantă în activitate dezavantajoasă și foarte riscantă;
2. Crearea climatului „zero toleranță” față de corupție.

Obiective specifice:

1. Adaptarea permanentă a eforturilor anticorupție la noile tendințe și realități ale manifestărilor de corupție;
2. Sancționarea persoanelor implicate în corupție, inclusiv după ridicarea imunității. Aplicarea pedepsei sub forma privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, complementar la pedeapsa principală, precum și asigurarea prin confiscare a reparației prejudiciului cauzat prin infracțiuni de corupție și prin cele conexe;
3. Sporirea probității și credibilității autorităților administrației publice centrale și locale, a organelor de drept antrenate în contracararea corupției, în special: CNA, procuratura, instanțele de judecată; climat favorabil pentru desfășurarea onestă a afacerilor;
4. O mai bună informare a populației despre fenomenul corupției, despre caracterul ilicit al manifestărilor lui, dezaprobare publică și denunțare la organele de resort a cazurilor de corupție.

3. Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020

Obiectivul general: Integritate în loc de corupție.

Obiectivele specifice:

1. Descurajarea implicării în acte de corupție;
2. Recuperarea produselor infracțiunilor de corupție;
3. Etică și integritate în sectoarele public, privat și neguvernamental;
4. Protecția avertizorilor de integritate și a victimelor corupției;
5. Transparența instituțiilor publice, finanțării partidelor și mass-media;
6. Educarea societății și a funcționarilor.

4. Strategia de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020

Obiectivele generale:

1. Sporirea eficienței în administrarea sistemului penitenciar ;
2. Organizarea eficientă a managementului resurselor umane ale sistemului penitenciar;
3. Modernizarea infrastructurii sistemului penitenciar pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție;
4. Instituirea sistemului progresiv de executare a pedepsei;
5. Garantarea siguranței sistemului de detenție;
6. Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate pentru persoanele private de libertate, echivalente cu cele prestate în sistemul public de sănătate.

Obiectivele specifice:

1. Consolidarea cadrului instituțional;
2. Consolidarea cadrului legal;
3. Optimizarea procesului de interacțiune a instituțiilor penitenciare cu instanțele de judecată;
4. Dezvoltarea capacității IT;
5. Consolidarea capacității de asigurare materială a sistemului penitenciar;
6. Utilizarea oportunităților de dezvoltare a sistemului penitenciar cu asistența partenerilor;
7. Asigurarea transparenței și integrității personalului sistemului penitenciar;
8. Promovarea imaginii sistemului penitenciar;
9. Formarea profesională a angajaților sistemului penitenciar;
10. Dezvoltarea procedurilor de resurse umane;
11. Dezvoltarea unui sistem de motivare a personalului sistemului penitenciar, bazat pe performanțele profesionale individuale;
12. Asistența psihologică a personalului sistemului penitenciar;
13. Consolidarea capacităților asigurării materiale a sistemului penitenciar;
14. Modernizarea spațiilor de deținere și a infrastructurii instituțiilor penitenciare;
15. Consolidarea rolului autorităților penitenciare în procesul de executare progresivă a pedepsei;
16. Crearea mecanismului de evaluare și planificare individualizată a executării pedepsei;
17. Dezvoltarea funcției educative;
18. Dezvoltarea metodelor și tehnicilor de intervenție psihosocială;
19. Dezvoltarea parteneriatelor instituțiilor penitenciare cu birourile de probațiune, cu autoritățile publice locale și cu alte organizații publice sau private, cu membrii societății civile, cu familiile și comunitățile în vederea promovării reabilitării și a incluziunii sociale a persoanelor private de libertate;
20. Dezvoltarea și implementarea procedurilor privind siguranța deținerii;
21. Dezvoltarea infrastructurii pentru asigurarea siguranței deținerii;
22. Prevenirea și combaterea criminalității, terorismului și eradicarea fenomenului subculturii criminale în mediul penitenciar;

23. Reducerea violenței în sistemul penitenciar;
24. Siguranța activității de escortare și transport a persoanelor private de libertate;
25. Îmbunătățirea managementului serviciilor de sănătate în sistemul penitenciar;
26. Îmbunătățirea finanțării serviciilor de sănătate prestate persoanelor deținute;
27. Îmbunătățirea calității serviciilor medicale prestate persoanelor deținute.

5. Strategia de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016-2020¹³⁹

Obiectivul general: Dezvoltarea activităților de probațiune către anul 2020, prin implementarea și promovarea caracterului pro-activ al procesului de probațiune, începând cu etapa pre-sentințială până la etapa post-penitenciară, care va asigura supremația legii, respectarea drepturilor omului și va contribui la creșterea încrederii societății în instituția probațiunii și actul de justiție.

Obiectivele specifice:

1. Implementarea unui management financiar care să răspundă nevoilor de dezvoltare ale sistemului de probațiune;
2. Asigurarea unui cadru normativ ajustat la standardele internaționale în domeniul probațiunii;
3. Dezvoltarea resurselor umane pentru desfășurarea activităților de probațiune la nivelul de calitate, eficiență și profesionalism;
4. Implementarea instrumentelor moderne de lucru în activitatea orientată spre supraveghere și reintegrare socială a persoanelor supuse probațiunii;
5. Implementarea și dezvoltarea capacităților în activitatea de probațiune, a componentei de prognozare criminologică a comportamentului criminal și de recomandare a celei mai eficace și eficiente pedepse și, după caz, modalități de răspundere, astfel încât să nu fie vizați numai infractorii minori;
6. Eficientizarea pedepselor alternative la detenție;
7. Îmbunătățirea serviciilor furnizate;
8. Dezvoltarea de parteneriate;
9. Promovarea sistemului de probațiune.

---

¹³⁹ Hotărârea Guvernului nr.1015 din 01.09.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului probațiunii pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.

Anexa 16. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă”

1. Programe bugetare 2013-2015

Program: Justiția

Subprogram: Elaborare a politicii și management în domeniul justiției

Scop: Asigurarea eficienței Ministerului Justiției. Asigurarea accesului persoanelor la sistemul de soluționare alternativă a litigiilor. Asigurarea unui cadru normativ corect și durabil.

Obiectiv: Asigurarea realizării Planului național de armonizare la 100% anual. 95% din personalul angajat va participa la instruire anual. Majorarea cu 10% a ratei numărului de cauze soluționate prin mediere.

Program: Justiția

Subprogram: Administrare Judecătorească

Scop: Consolidarea capacităților Departamentului de Administrare Judecătorească (DAJ), instituție subordonată Ministerului Justiției, în vederea asigurării organizării și funcționării sistemului judecătoreesc.

Obiectiv: Optimizarea activității organizatorice, administrative financiare a instanțelor judecătorești de către DAJ.

Program: Justiția

Subprogram: Înfăptuire a judecății

Scop: Crearea condițiilor adecvate pentru funcționarea instanțelor judecătorești și curților de apel.

Obiective:

1. Creșterea ratei de publicare a hotărârilor instanțelor de judecată;
2. Creșterea gradului de penetrare a tehnologiilor informaționale în instanțe;
3. Asigurarea instanțelor cu spațiu pentru audierea copiilor;
4. Asigurarea securității instanțelor judecătorești până la 100%;
5. Asigurarea cu uniformă a tuturor grefierilor.

Program: Justiția

Subprogram: Apărarea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor

Scop: Asigurarea accesului efectiv al persoanelor social vulnerabile la servicii juridice gratuite de calitate.

Obiectiv: Asigurarea cu servicii juridice calificate a persoanelor solicitante de servicii juridice gratuite la nivel de 93 % până în anul 2015.

Program: Justiția

Subprogram: Expertiza legală

Scop: Consolidarea expertizei judiciare ca mijloc de probă.

Obiectiv: Expertiza judiciară de calitate și prestată în termene optime.

Program: Justiția

Subprogram: Sistemul integrat de informare juridică

Scop: Asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la informația cu caracter juridic.

Obiectiv: Perfecționarea și îmbunătățirea calității prestării serviciilor informațional-juridice către cetățeni și mediul de afaceri.

Program: Justiția

Subprogram: Asigurarea măsurilor alternative de detenție

Scop: Reintegrarea în societate a persoanelor în conflict cu legea penală, protejarea comunității de riscul recidivei, precum și asigurarea executării sancțiunilor contravenționale și pedepselor penale neprivative de libertate.

Obiective:

1. Sporirea respectării obligațiilor stabilite de instanță cu 10 %;
2. Îmbunătățirea ratei de reintegrare a persoanelor supuse probațiunii.

Program: Justiția

Subprogram: Mediere

Scop: Soluționarea conflictelor dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe părți.

Obiectiv: Creșterea numărului de cauze soluționate pe căi alternative cu 10 % până în anul 2016.

2. Programe bugetare 2014-2016

Program: Justiția

Subprogram: Politici și management în domeniul justiției

Scop: Politica statului în domeniul justiției și drepturilor omului, asigurată prin respectarea principiului supremației legii, inclusiv menținerea stabilității și calității cadrului normativ.

Obiective:

1. Îmbunătățirea activității de exercitare a tuturor profesiilor juridice conexe până în anul 2015;
2. Monitorizarea continuă a procesului de executare integrală a hotărârilor și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova;
3. Coordonarea procesului de acordare a asistenței juridice internaționale în proporție de 100 % anual;
4. Monitorizarea implementării a 4 Convenții Internaționale/Regionale în materia drepturilor omului până în anul 2016;
5. Realizarea a 4 misiuni de audit în anul 2014 în conformitate cu prevederile legale;
6. Asigurarea a 100 % a unui cadru legislativ coerent și previzibil, corelat cu exigențele europene în domeniu către anul 2016;
7. Instruirea continuă a 50 % angajați anual;
8. Reducerea nivelului de migrație a personalului până în anul 2016;
9. Consolidarea procesului de coordonare interinstituțională necesară implementării reformei în anul 2016.

Program: Justiția

Subprogram: Administrare Judecătorească

Scop: Funcționarea eficientă a instanțelor judecătorești.

Obiectiv: Consolidarea capacităților Departamentului de administrare judecătorească.

Program: Justiția

Subprogram: Apărarea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor

Scop: Asigurarea accesului efectiv al persoanelor social vulnerabile la servicii juridice gratuite de calitate.

Obiectiv: Asigurarea cu servicii juridice calificate a persoanelor solicitante de servicii juridice gratuite la nivel de 84 % până în anul 2016.

Program: Justiția

Subprogram: Expertiza legală

Scop: Centrul Național de Expertize Judiciare ca garantul prestării serviciilor de expertiză judiciară în termene optime.

Obiectiv: Dezvoltarea capacităților Centrului Național de Expertize Judiciare. Fortificarea calității expertizelor judiciare efectuate în termene optime.

Program: Justiția

Subprogram: Sistemul integrat de informare juridică

Scop: Asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la informația cu caracter juridic.

Obiectiv: Perfecționarea și îmbunătățirea calității prestării serviciilor informațional-juridice către cetățeni și mediul de afaceri în proporție de 100 %.

Program: Justiția

Subprogram: Asigurarea măsurilor alternative de detenție

Scop: Reintegrarea în societate a persoanelor în conflict cu legea penală, protejarea comunității de riscul recidivei, asigurarea executării sancțiunilor contravenționale și pedepselor penale neprivative de libertate.

Obiective:

1. Sporirea cu 20 % a numărului de persoane supuse probațiunii asistate;
2. Reducerea cazurilor cu risc de recidivă cu 15 %;
3. Sporirea respectării obligațiilor stabilite de instanță cu 20%.

Program: Justiția

Subprogram: Mediere

Scop: Soluționarea conflictelor dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe părți.

Obiectiv: Creșterea numărului de cauze soluționate pe căi alternative cu 10 % până în anul 2016.

3. Programe bugetare 2015-2017

Program: Justiția

Subprogram: Politici și management în domeniul justiției

Scop: Politica statului în domeniul justiției și drepturilor omului, asigurată prin respectarea principiului supremației legii, inclusiv menținerea stabilității și calității cadrului normativ.

Obiective:

1. Implementarea a 100% a Planului de acțiuni a Ministerului Justiției pentru anul 2015;
2. Îmbunătățirea activității de exercitare a tuturor profesiilor conexe sistemului justiției până în anul 2017;

3. Monitorizarea continuă a procesului de executare integrală a hotărârilor și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova;
4. Asigurarea procesului de acordare a asistenței juridice internaționale în proporție de 100 % anual;
5. Monitorizarea implementării recomandărilor emise de mecanismele / structurile internaționale în domeniul drepturilor omului anual;
6. Realizarea a 4 misiuni de audit în anul 2015 în conformitate cu prevederile legale;
7. Asigurarea elaborării și avizării a 100 % a cadrului legislativ coerent și previzibil către anul 2017;
8. Instruirea continuă a 60 % angajați anual;
9. Consolidarea procesului de coordonare interinstituțională necesară implementării reformei până în anul 2016.

Program: Justiția

Subprogram: Sistemul integrat de informare juridică

Scop: Asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la informația cu caracter juridic.

Obiectiv: Perfecționarea și îmbunătățirea continuă a calității prestării serviciilor informațional-juridice către cetățeni și mediul de afaceri în proporție de 100 %.

Program: Justiția

Subprogram: Mediere

Scop: Sistem de mediere implementat, extins și eficient.

Obiectiv: Creșterea numărului de cauze soluționate pe căi alternative cu 15 % până în anul 2017.

Program: Justiția

Subprogram: Administrare judecătorească

Scop: Activitatea organizatorică și administrativă a instanțelor judecătorești eficientizată.

Obiective:

1. Îmbunătățirea Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor;
2. Evaluarea performanței sistemului judecătoresc prin sondajele de opinie în rândul justițiabililor.

4. Programe bugetare 2016-2018

Program: Justiția

Subprogram: Politici și management în domeniul justiției

Scop: Politica statului în domeniul justiției și drepturilor omului, asigurată prin respectarea principiului supremației legii, inclusiv menținerea stabilității și calității cadrului normativ.

Obiective:

1. Implementarea a 100 % a Planului de acțiuni a Ministerului Justiției pentru anul 2016;
2. Îmbunătățirea activității de exercitare a tuturor profesiilor conexe sistemului justiției până în anul 2018;
3. Monitorizarea continuă a procesului de executare integrală a hotărârilor și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova;
4. Asigurarea procesului de acordare a asistenței juridice internaționale calitative în proporție de 100 % anual;
5. Monitorizarea implementării recomandărilor emise de mecanismele/ structurile internaționale în domeniul drepturilor omului anual;
6. Realizarea a 4 misiuni de audit în anul 2016 în conformitate cu prevederile legale;
7. Asigurarea elaborării și avizării a 100% a cadrului legislativ coerent și previzibil către anul 2018;

8. Instruirea continuă a 70 % angajați anual;
9. Consolidarea procesului de coordonare interinstituțională necesară implementării reformei justiției până în anul 2016.

Program: Justiția

Subprogram: Apărarea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor

Scop: Servicii juridice gratuite din partea statului persoanelor vulnerabile, în organele de drept, instanța de judecată și alte instanțe.

Obiectiv: Asigurarea cu servicii juridice calificate a 34530 de persoane solicitante de servicii juridice gratuite în anul 2016.

Program: Justiția

Subprogram: Expertiza legală

Scop: Centrul Național de Expertize Judiciare ca garantul prestării serviciilor de expertiză judiciară în termene optime.

Obiective: Dezvoltarea capacităților Centrului Național de Expertize Judiciare. Fortificarea calității expertizelor judiciare efectuate în termene optime.

Program: Justiția

Subprogram: Sistem integrat de informare juridică

Scop: Asigurarea accesului persoanelor fizice și juridice la informația cu caracter juridic.

Obiectiv: Perfecționarea și îmbunătățirea continuă a calității prestării serviciilor informațional-juridice către cetățeni și mediul de afaceri în proporție de 100%.

Program: Justiția

Subprogram: Administrare judecătorească

Scop: Activitatea organizatorică și administrativă a instanțelor judecătorești eficientizată.

Obiective:

1. Îmbunătățirea Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor;
2. Evaluarea performanței sistemului judecătorec prin sondajele de opinie în rândul justițiabililor.

Program: Justiția

Subprogram: Asigurarea măsurilor alternative de detenție

Scop: Comunitatea protejată de riscul recidivei prin reintegrarea în societate a persoanelor aflate în conflict cu legea penală, asigurarea executării sancțiunilor contravenționale și pedepselor penale neprivative de libertate.

Obiective:

1. Creșterea numărului de persoane supuse probațiunii asistate cu 90 % până în anul 2018,;
2. Reducerea riscului de recidivă până la 5 % din numărul total de persoane către anul 2018;
3. Sporirea respectării obligațiilor stabilite de instanță până la 95 % către anul 2018;
4. Sporirea numărului de persoane supuse probațiunii implicate în programe probaționale (obligațiune stabilită de către instanța de judecată) până la 75 % către anul 2018.

Program: Sistemul penitenciar

Subprogram: Sistemul penitenciar

Scop: Politica statului în executarea pedepselor și măsurilor privative de libertate și asigurarea ordinii de drept și legalității în instituțiile penitenciare.

Obiective:

1. Punerea în executare a tuturor hotărârilor judecătorești privind detenția persoanelor;
2. Sporirea cu 50% a capacității de supraveghere, pază și escortare a deținuților, către anul 2018;
3. Sporirea cu 10% anual a capacității de acordare a asistenței sociale, medicale, psihologice și de instruire a deținuților;
4. Sporirea ofertelor de muncă (remunerată/neremunerată) pentru 50% din totalul de condamnați apti de muncă către anul 2018.

Anexa 17. Documentele de planificare bugetară – prioritatea „Agricultură și dezvoltare rurală: competitivitatea produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă”

Programe bugetare

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Elaborare a politicii și managementul în domeniul agriculturii

Scop: Sector agroindustrial durabil, cu un management eficient al resurselor umane, financiare și materiale.

Obiective:

1. Armonizarea graduală a legislației naționale în domeniul agroindustrial la rigorile comunitare;
2. Consolidarea capacităților de elaborare a politicilor strategice.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Dezvoltarea durabilă a sectoarelor fitotehnie și horticultură

Scop: Producție fitotehnică și horticola competitivă cantitativ și calitativ, cu costuri mai reduse și profit ridicat, în condițiile ameliorării însușirilor și funcțiilor solurilor în cadrul agroecosistemelor, reproducerii lărgite a procesului de pedogeneză și protecției mediului.

Obiective:

1. Sporirea productivității culturilor agricole;
2. Creșterea ponderii producției exportate până la 45% în raport cu volumul recoltei globale;
3. Asigurarea protecției terenurilor agricole contra căderilor de grindină pe un teritoriu cât mai vast; majorarea numărului de soiuri noi de plante cu potențial productiv înalt, înscrise în Catalogul Soiurilor de Plante;
4. Sporirea accesului populației sărace din mediul rural la credite, prin oferirea produselor financiare rurale adecvate și accesibile;
5. Îmbunătățirea eficienței lanțurilor valorice agricole, prin acordarea de suport la implementarea standardelor de calitate și siguranță alimentară recunoscute pe plan internațional și dezvoltarea agriculturii contractuale.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Creșterea și sănătatea animalelor

Scop: Riscurile pentru sănătatea umană și cea animală prevenite, eliminate sau reduse până la nivelurile admisibile.

Obiective:

1. Asigurarea pieței interne cu producție de origine animală competitivă după preț și calitate;
2. Creșterea ponderii înșămânțărilor artificiale;
3. Încurajarea crescătorilor de animale privind menținerea fermelor zootehnice de prăsilă.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Dezvoltarea viticulturii și vinificației

Scop: Sector vitivinicol dezvoltat și consolidat, vinuri moldovenești de calitate înaltă și tehnologii de producere moderne și competitive.

Obiective:

1. Restructurarea industriei vinicole;
2. Promovarea comercializării produselor vitivinicole pe piața internă și externă;
3. Stabilirea regulilor și gestiunea producerii produselor vitivinicole cu indicație geografică protejată, cu denumire de origine protejată și utilizării brandului de țară la vinuri;
4. Monitorizarea potențialului de producție și ținerea registrelor vitivinicole.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Subvenționarea producătorilor agricoli

Scop: Crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea durabilă a sectorului agroindustrial și integrarea economiei și a sectorului agroindustrial al Republicii Moldova în economia europeană, precum și al asigurării suficienței alimentare a țării și reducerii sărăciei în zonele rurale.

Obiective:

1. Creșterea suprafeței plantațiilor de viță-de-vie;
2. Creșterea suprafeței plantațiilor pomicole;
3. Creșterea numărului de unități de tehnică și utilaj agricol procurat anual de către fermieri;
4. Crearea liniilor de procesare;
5. Creșterea fondului genetic de animale cu cel puțin 1500 capete anual;
6. Crearea/renovarea fermelor zootehnice;
7. Creșterea suprafețelor de terenuri agricole consolidate cu 100 ha anual;
8. Creșterea suprafețelor de sere;
9. Creșterea numărului terenurilor agricole asigurate anual cu 5000 ha.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Securitatea alimentară

Scop: Securitatea alimentară asigurată, optimizarea permanentă a sistemelor informaționale automatizate, realizarea controlului privind siguranța tradițională a întreprinderilor din subordine și sporirea nivelului de calitate a produselor alcoolice

Obiective:

1. Optimizarea Sistemului Informațional Automatizat "Sistemul de Identificare și Trasabilitate a Animalelor";
2. Sporirea nivelului de calitate a produselor alcoolice prin monitorizarea respectării metodelor, tehnologiilor și materiei prime folosite la fabricarea alcoolului etilic, producției alcoolice și a berii;
3. Asigurarea efectuării investigațiilor radiologice sistematice ale solului și producției fitotehnice pe teritoriul punctelor de reper a terenurilor agricole;
4. Asigurarea controlului privind siguranța radiațională în timpul utilizării și păstrării surselor de iradiere ionizantă la instituțiile din sectorul agroindustrial.

Program: Dezvoltarea agriculturii

Subprogram: Sisteme de irigare și desecare

Scop: Reglementarea, controlul și gestionarea resurselor de apă.

Program: Dezvoltarea sectorului forestier național

Scop: Conservarea și dezvoltarea resurselor forestiere, asigurarea dezvoltării durabile și a funcționalității pădurii.

Anexa 18. Sinergia dintre Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă și SND „Moldova 2020”

Tabelul 36. Analiza nivelului de sinergie dintre Agenda 2030 și SND „Moldova 2020”

Obiectivele și țintele ODD relevante	Nivelul de sinergie dintre SND „Moldova 2020” și Agenda 2030
Obiectivul 1: Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context	
1.1 Până în 2030, eradicarea sărăciei extreme pentru toți oamenii de pretutindeni, măsurată în prezent ca număr de persoane care trăiesc cu mai puțin de 1,25 \$ pe zi	Lipsă de sinergie
1.2 Până în 2030, reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de bărbați, femei și copii de toate vârstele care trăiesc în sărăcie în toate dimensiunile sale potrivit definițiilor naționale	Sinergie parțială
1.3 Implementarea unor sisteme de protecție socială adecvate la nivel național și a măsurilor necesare, inclusiv implementarea venitului minim garantat, pentru o acoperire substanțială a celor săraci și vulnerabili până în 2030	Lipsă de sinergie
1.4 Până în 2030, asigurarea faptului că toți bărbații și femeile, în special cei săraci și vulnerabili, au drepturi egale la resursele economice, precum și acces la serviciile de bază, dreptul la proprietate și control asupra terenurilor și a altor forme de proprietate, moștenire, resurse naturale, tehnologii noi potrivite și servicii financiare, inclusiv de microfinanțare	Lipsă de sinergie
1.5 Până în 2030, crearea rezilienței celor săraci și aflați în situații vulnerabile și reducerea expunerii și vulnerabilității acestora la evenimente extreme legate de climă și alte șocuri și dezastre economice, sociale și de mediu	Lipsă de sinergie
1.b Crearea unui cadru de politici adecvat la nivel național, regional și internațional bazat pe strategii de dezvoltare orientate către cei săraci și sensibile la aspectele de gen, pentru a susține investițiile în acțiuni de reducere a sărăciei.	Lipsă de sinergie
Obiectivul 2: Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile	
2.2 Până în 2030, eradicarea tuturor formelor de malnutriție, inclusiv atingerea până în 2025 a țăintelor convenite la nivel internațional cu privire la greutatea și talia joasă la copiii sub vârsta de 5 ani, și abordarea necesităților nutriționale ale adolescentelor, femeilor însărcinate și celor care alăptează, cât și a persoanelor în vârstă	Lipsă de sinergie
2.3 Până în 2030, dublarea productivității agricole și veniturilor producătorilor agricoli mici, în special femei, populațiile indigene, fermieri, păstori și pescari, inclusiv prin accesul sigur și egal la terenuri, alte resurse și factori de producție, cunoștințe, servicii financiare, piețe și oportunități pentru crearea valorii adăugate și angajarea în activități non-agricole	Sinergie parțială
2.4 Până în 2030, asigurarea unor sisteme de producție alimentară durabile și implementarea unor practici agricole reziliente, care sporesc productivitatea și producția, contribuie la menținerea ecosistemelor, consolidează capacitățile de adaptare la schimbări climatice, condiții meteorologice extreme, secetă, inundații și alte dezastre și care îmbunătățesc în mod progresiv calitatea terenurilor și solului	Lipsă de sinergie
2.c Adoptarea măsurilor necesare pentru buna funcționare a piețelor de produse agro-alimentare și facilitarea accesului în timp util la informații de piață, inclusiv privind rezervele de alimente pentru limitarea volatilității extreme a prețurilor la alimente	Lipsă de sinergie
Obiectivul 3: Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă	
3.1 Până în 2030, reducerea ratei globale a mortalității materne la mai puțin de 70 de cazuri la 100.000 de nașcuți-vii	Lipsă de sinergie
3.2 Până în 2030, eliminarea deceselor care pot fi prevenite a nou-născuților și copiilor până la 5 ani, toate țările având scopul de a reduce mortalitatea neonatală la cel mult 12 decese la 1.000 nașcuți-vii și mortalitatea copiilor până la 5 ani la cel mult 25 decese la 1000 nașcuți-vii	Lipsă de sinergie
3.3 Până în 2030, eliminarea epidemiilor de SIDA, tuberculoză, malarie și boli tropicale neglijate și combaterea hepatitei, bolilor condiționate de apă și a altor boli transmisibile	Lipsă de sinergie
3.4 Până în 2030, reducerea cu o treime a mortalității premature cauzate de boli netransmisibile prin prevenire, tratare și promovarea sănătății mintale și a bunăstării	Lipsă de sinergie

3.5 Fortificarea prevenirii și tratamentului abuzului de substanțe, inclusiv abuzului de droguri și substanțe narcotice și consumului excesiv de alcool	<i>Lipsă de sinergie</i>
3.6 Până în 2020, înjumătățirea numărului global de decese și leziuni datorate accidentelor rutiere	<i>Sinergie înaltă</i>
3.7 Până în 2030, asigurarea accesului universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv pentru planificare familială, informare și educație, precum și integrarea sănătății reproducției în strategiile și programele naționale	<i>Lipsă de sinergie</i>
3.8 Realizarea acoperirii universale în sănătate, inclusiv protecția riscurilor financiare, accesul la servicii esențiale de sănătate calitative și accesul la medicamente de bază și vaccinuri sigure, eficiente, calitative și la prețuri accesibile pentru toți	<i>Lipsă de sinergie</i>
3.9 Până în 2030, reducerea substanțială a numărului deceselor și bolilor provocate de produsele chimice periculoase și poluarea și contaminarea aerului, apei și a solului	<i>Lipsă de sinergie</i>
3.c Creșterea considerabilă a finanțării sistemului de sănătate și recrutare, dezvoltare, instruire și menținere a personalului medical în țările în curs de dezvoltare, în special în statele mai puțin dezvoltate și statele insulare în curs de dezvoltare	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 4: Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți	
4.1 Până în 2030, asigurarea faptului că toate fetele și băieții absolvă învățământul primar și secundar gratuit, echitabil și calitativ, care să conducă la rezultate relevante și eficiente ale învățării	<i>Lipsă de sinergie</i>
4.2 Până în 2030, asigurarea faptului că toate fetele și băieții au acces la dezvoltarea timpurie de calitate, îngrijire și educația preșcolară, astfel încât să fie pregătiți pentru învățământul primar	<i>Lipsă de sinergie</i>
4.3 Până în 2030, asigurarea accesului egal pentru toate femeile și toți bărbații la educație tehnică, vocațională și terțiară, inclusiv universitară, accesibilă și calitativă	<i>Lipsă de sinergie</i>
4.4 Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți, care au competențe relevante, inclusiv competențe tehnice și vocaționale, pentru angajare, locuri de muncă decente și antreprenariat	<i>Sinergie înaltă</i>
4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, populațiilor indigene și copiilor în situații vulnerabile	<i>Lipsă de sinergie</i>
4.7 Până în 2030, asigurarea faptului că toți elevii dobândesc cunoștințele și competențele necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, inclusiv, printre altele, prin educația pentru dezvoltare durabilă și stiluri de viață durabile, drepturile omului, egalitatea de gen, promovarea unei culturi a păcii și non-violenței, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă	<i>Lipsă de sinergie</i>
4.a Construirea și modernizarea infrastructurii în instituțiile de învățământ astfel încât să corespundă necesităților copiilor, fetelor și băieților și persoanelor cu dizabilități și oferirea unui mediu de învățământ sigur, non-violent și incluziv pentru toți.	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 5: Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor	
5.1. Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva tuturor femeilor și fetelor de pretutindeni	<i>Lipsă de sinergie</i>
5.2. Eliminarea tuturor formelor de violență împotriva tuturor femeilor și fetelor în sferele publice și private, inclusiv a traficului, exploatării sexuale și a altor tipuri de exploatare	<i>Lipsă de sinergie</i>
5.3. Eliminarea tuturor practicilor dăunătoare, precum căsătoriile cu copii, timpurii și forțate, cât și mutilarea genitală a femeilor	<i>Lipsă de sinergie</i>
5.4. Recunoașterea și aprecierea îngrijirii neremunerate și a muncii casnice prin furnizarea de servicii publice, infrastructură și politici de protecție socială și promovarea responsabilității partajate în gospodărie și familie, după caz la nivel național	<i>Lipsă de sinergie</i>
5.5. Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică	<i>Lipsă de sinergie</i>
5.6. Asigurarea accesului universal la sănătatea sexuală și reproductivă și a drepturilor reproductive, în conformitate cu prevederile Programului de acțiune al Conferinței Internaționale pentru Populație și Dezvoltare și ale Platformei de acțiune de la Beijing și documentelor finale ale conferințelor de revizuire ale acestora	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectiv 6: Asigurarea disponibilității și managementul durabil al apei și sanitației pentru toți	
6.1 Până în 2030, realizarea accesului universal și echitabil la apă potabilă sigură și la prețuri accesibile pentru toți	<i>Sinergie parțială</i>

6.2 Până în 2030, realizarea accesului la condiții sanitare și de igienă adecvate și echitabile pentru toți și eliminarea defecării în aer liber, acordând o atenție specială nevoilor femeilor și fetelor și celor în situații vulnerabile	<i>Lipsă de sinergie</i>
6.3 Până în 2030, îmbunătățirea calității apei prin reducerea poluării, eliminarea depozitării deșeurilor și minimizarea eliminărilor produselor chimice și materialelor periculoase, înjumătățind proporția apelor uzate netratate și sporind substanțial reciclarea și reutilizarea sigură la nivel global	<i>Lipsă de sinergie</i>
6.4 Până în 2030, creșterea substanțială a eficienței de utilizare a apei în toate sectoarele și asigurarea unui proces durabil de captare și furnizare a apei potabile, pentru a face față deficitului de apă și pentru a reduce substanțial numărul de persoane care suferă de deficit de apă	<i>Lipsă de sinergie</i>
6.5 Până în 2030, implementarea managementului integrat al resurselor de apă la toate nivelurile, inclusiv, dacă este cazul, prin cooperarea transfrontalieră	<i>Lipsă de sinergie</i>
6.6 Până în 2020, protejarea și restabilirea ecosistemelor legate de apă, inclusiv munți, păduri, zone umede, râuri, rezervoare acvifere și lacuri	<i>Lipsă de sinergie</i>
6.b Susținerea și fortificarea participării comunităților locale în îmbunătățirea managementului în domeniul apei și sanitației	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectiv 7: Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern	
7.1 Până în 2030, asigurarea accesului universal la servicii energetice accesibile, sigure și moderne	<i>Sinergie parțială</i>
7.2 Până în 2030, creșterea semnificativă a ponderii energiei din surse regenerabile în mixul energetic global	<i>Sinergie parțială</i>
7.3 Până în 2030, dublarea ratei globale de îmbunătățire a eficienței energetice	<i>Sinergie parțială</i>
Obiectiv 8: Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți	
8.1 Susținerea creșterii economice pe cap de locuitor în conformitate cu situația națională și, în special, creșterea Produsului Intern Brut cu cel puțin 7 la sută pe an în țările cel mai puțin dezvoltate	<i>Sinergie parțială</i>
8.2 Atingerea unor niveluri mai ridicate ale productivității prin diversificare, modernizarea tehnologică și inovație, inclusiv prin accent pe sectoarele cu valoare adăugată sporită și utilizarea intensivă a forței de muncă	<i>Sinergie parțială</i>
8.3 Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația, și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare	<i>Sinergie parțială</i>
8.4 Îmbunătățirea progresivă, până în 2030, a eficienței resurselor globale pentru consum și producere, și decuplarea creșterii economice de degradarea mediului, în conformitate cu Cadrul pentru 10 ani a programelor privind consumul și producția durabilă, în frunte cu țările dezvoltate	<i>Sinergie parțială</i>
8.5 Până în 2030, angajarea completă și productivă și muncă decentă pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală	<i>Sinergie parțială</i>
8.6 Până în 2020, reducerea substanțială a proporției tinerilor fără un loc de muncă, fără educație sau formare	<i>Sinergie parțială</i>
8.7 Măsuri imediate și eficiente pentru eradicarea muncii forțate, eliminarea sclaviei moderne și traficului de ființe umane și asigurarea interzicerii și eliminării celor mai grave forme ale muncii copiilor, inclusiv recrutarea și utilizarea copiilor soldați, iar până în 2025 eliminarea muncii copiilor în toate formele sale	<i>Lipsă de sinergie</i>
8.8 Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți lucrătorii, inclusiv lucrătorii migranți, în special femeile migrante, și cei în locuri de muncă precare	<i>Lipsă de sinergie</i>
8.9 Până în 2030, elaborarea și implementarea politicilor pentru promovarea turismului durabil, care creează locuri de muncă și promovează cultura și produsele locale	<i>Lipsă de sinergie</i>
8.10 Consolidarea capacității instituțiilor financiare interne pentru a încuraja și a extinde accesul la servicii bancare, de asigurări și servicii financiare pentru toți.	<i>Sinergie înaltă</i>
Obiectivul 9: Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației	

9.1 Dezvoltarea infrastructurii calitative, fiabile, durabile și puternice, inclusiv infrastructura regională și transfrontalieră, pentru a sprijini dezvoltarea economică și bunăstarea oamenilor, cu accent pe accesul larg și echitabil pentru toți	<i>Sinergie parțială</i>
9.2 Promovarea industrializării incluzive și durabile și până în 2030, sporirea semnificativă a ratei de ocupare și a Produsului Intern Brut în industrie, în conformitate cu circumstanțele naționale, și dublarea acestei cote în țările cel mai puțin dezvoltate	<i>Lipsă de sinergie</i>
9.3 Creșterea accesului întreprinderilor mici industriale și de altă natură, în special din țările în curs de dezvoltare, la servicii financiare, inclusiv credite accesibile, și integrarea acestora în lanțuri valorice și piețe externe	<i>Sinergie parțială</i>
9.4 Până în 2030, modernizarea infrastructurii și reabilitarea industriilor pentru a deveni durabile, cu eficiență sporită în utilizarea resurselor și adoptare sporită a tehnologiilor și proceselor industriale curate și ecologice, toate țările luând măsuri în conformitate cu capacitățile respective ale acestora	<i>Sinergie parțială</i>
9.5 Fortificarea cercetării științifice, modernizarea capacităților tehnologice ale sectoarelor industriale în toate țările, în special țările în curs de dezvoltare, inclusiv, până în 2030, încurajarea inovațiilor și creșterea semnificativă a numărului de angajați în cercetare și dezvoltare la 1 milion de locuitori și a cheltuielilor publice și private de cercetare și dezvoltare	<i>Lipsă de sinergie</i>
9.c Creșterea semnificativă a accesului la tehnologii informaționale și comunicaționale și promovarea accesului universal la internet în țările slab dezvoltate până în 2020	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectiv 10: Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta	
10.1. Până în 2030, realizarea și susținerea în mod progresiv a creșterii veniturilor pentru 40 la sută din limita de jos a populației, la o rată mai mare decât media națională	<i>Sinergie parțială</i>
10.2. Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură	<i>Lipsă de sinergie</i>
10.3. Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens	<i>Lipsă de sinergie</i>
10.4. Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite	<i>Lipsă de sinergie</i>
10.7. Facilitarea migrației și mobilității ordonate, sigure, regulate și responsabile a persoanelor, inclusiv prin implementarea unor politici de migrație planificate și bine gestionate	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 11: Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile	
11.1 Până în 2030, accesul tuturor la locuințe și servicii de bază adecvate, sigure și la prețuri accesibile și modernizarea cartierelor sărace	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.2 Până în 2030, asigurarea accesului la sisteme de transport sigure, la prețuri echitabile, accesibile și durabile pentru toți, îmbunătățirea siguranței rutiere, în special prin extinderea rețelelor de transport public, acordând o atenție deosebită nevoilor celor aflați în situații vulnerabile, femei, copii, persoane cu dizabilități și în etate	<i>Sinergie parțială</i>
11.3 Până în 2030, consolidarea urbanizării incluzive și durabile și capacității pentru planificarea și gestionarea participativă, integrată și durabilă a așezărilor umane în toate țările	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.4 Consolidarea eforturilor de protecție și salvagardare a patrimoniului cultural și natural mondial	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.5 Până în 2030, reducerea semnificativă a numărului de decese și a numărului de persoane afectate și scăderea substanțială a pierderilor economice directe în raport cu Produsul Intern Brut la nivel global, cauzate de dezastre, inclusiv dezastrele legate de apă, cu un accent pe protecția celor săraci și a persoanelor aflate în situații vulnerabile	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.6 Până în 2030, reducerea pe cap de locuitor a impactului negativ asupra mediului în orașe, inclusiv prin acordarea unei atenții deosebite calității aerului și gestionării deșeurilor municipale și de alt tip	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.7 Până în 2030, asigurarea accesului universal la spații verzi și publice sigure, incluzive și accesibile, în special pentru femei și copii, persoane în etate și cele cu dizabilități	<i>Lipsă de sinergie</i>
11.c Stimularea conexiunilor pozitive de economice, sociale și de mediu între localitățile urbane, periurbane și rurale prin fortificarea planificării la nivel național și regional	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 12: Asigurarea unor modele de consum și producție durabile	

12.1 Implementarea Cadrului de 10 ani de programe pentru modelele de consum și producție durabile, toate țările luând măsuri, în frunte cu țările dezvoltate, ținând cont de dezvoltarea și capacitățile țărilor în curs de dezvoltare	<i>Sinergie înaltă</i>
12.2 Până în 2030, realizarea gestionării durabile și utilizării eficiente a resurselor naturale	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.3 Până în 2030, înjumătățirea pe cap de locuitor la nivel mondial a risipei de alimente la nivel de vânzare cu amănuntul și de consum și reducerea pierderilor de alimente de-a lungul lanțurilor de producție și de aprovizionare, inclusiv a pierderilor post-recoltare	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.4 Până în 2020, realizarea managementului ecologic al substanțelor chimice și a tuturor deșeurilor pe parcursul ciclului de viață al acestora, în conformitate cu cadrele convenite la nivel internațional, și reducerea semnificativă a emisiilor acestora în aer, apă și sol, în scopul de a reduce la minimum efectelor adverse ale acestora asupra sănătății umane și a mediului	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.5 Până în 2030, reducerea semnificativă a generării de deșeuri, prin prevenire, reducere, reciclare și reutilizare	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.6 Încurajarea companiilor, în special companiilor mari și transnaționale, să adopte practici durabile și să integreze informațiile privind durabilitatea în ciclul de raportare	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.7 Promovarea practicilor durabile de achiziții publice, în conformitate cu politicile și prioritățile naționale	<i>Lipsă de sinergie</i>
12.8 Până în 2030, oamenii de pretutindeni trebuie să dețină informații relevante și să fie sensibilizați despre dezvoltarea durabilă și un stil de viață în armonie cu natura	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 13: Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor	
13.1. Consolidarea rezistenței și capacității de adaptare la riscurile legate de climă și dezastrele naturale în toate țările	<i>Lipsă de sinergie</i>
13.2 Integrarea măsurilor privind schimbările climatice în politici, strategii și planuri naționale	<i>Lipsă de sinergie</i>
13.3 Îmbunătățirea educației, sensibilizării și capacităților umane și instituționale privind atenuarea schimbărilor climatice, adaptarea, reducerea impactului și alerta timpurie	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 14: Conservarea și utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor și a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă	
14.1 Până în 2025, prevenirea și reducerea semnificativă a poluării marine de toate tipurile, în special de la activitățile terestre, inclusiv poluarea cu deșeuri marine și poluarea cu nutrienți	<i>Lipsă de sinergie</i>
14.4 Până în 2020, reglementarea eficientă a pescuitului și eliminarea pescuitului excesiv, ilegal, nedeclarat și nereglementat și a practicilor de pescuit distructive și implementarea planurilor de management bazate pe știință, pentru a restabili stocurile de pește în cel mai scurt timp posibil, cel puțin la nivelurile care ar asigura un randament maxim durabil, după cum este determinat de caracteristicile biologice ale acestora	<i>Lipsă de sinergie</i>
Obiectivul 15: Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate	
15.1 Până în 2020, asigurarea conservării, restabilirii și utilizării durabile a ecosistemelor de apă dulce terestre și interioare și a serviciilor acestora, în special păduri, zone umede, munți și terenuri aride, în conformitate cu obligațiile prevăzute de acordurile internaționale	<i>Lipsă de sinergie</i>
15.2 Până în 2020, promovarea implementării managementului durabil al tuturor tipurilor de păduri, stoparea defrișării, restabilirea pădurilor degradate și creșterea semnificativă a împăduririi și reimpăduririi la nivel global	<i>Lipsă de sinergie</i>
15.3 Până în 2030, combaterea deșertificării, restaurarea terenurilor și solurilor degradate, inclusiv a terenurilor afectate de deșertificare, secetă și inundații și depunerea de eforturi pentru a atinge o lume neutră din punct de vedere a degradării solului	<i>Sinergie parțială</i>
15.5 Luarea unor măsuri urgente și semnificative pentru a reduce degradarea habitatelor naturale, a stopa pierderea biodiversității și, până în 2020, a proteja și preveni extincția speciilor amenințate	<i>Lipsă de sinergie</i>
15.6 Promovarea distribuirii corecte și echitabile a beneficiilor care rezultă din utilizarea resurselor genetice și promovarea accesului corespunzător la aceste resurse, după cum este convenit la nivel internațional	<i>Lipsă de sinergie</i>
15.7 Luarea unor măsuri urgente pentru a stopa braconajul și traficul de specii de floră și faună protejate și abordarea cererii și ofertei de produse ilegale de specii sălbatice	<i>Lipsă de sinergie</i>

15.8 Până în 2020, introducerea măsurilor pentru a preveni introducerea și a reduce semnificativ impactul speciilor invazive asupra ecosistemelor terestre și acvatice și pentru a controla și eradică speciile prioritare	Lipsă de sinergie
15.9 Până în 2020, integrarea valorilor biodiversității și ecosistemelor în planificarea națională și locală, procesele de dezvoltare, strategii și planurile de reducere a sărăciei	Lipsă de sinergie
Obiectivul 16: Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile	
16.1. Reducerea semnificativă a tuturor formelor de violență și ratelor de deces conexe pretutindeni	Lipsă de sinergie
16.2. Stoparea abuzului, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență și torturii copiilor	Lipsă de sinergie
16.3. Promovarea statului de drept la nivel național și internațional și asigurarea accesul egal la justiție pentru toți	Lipsă de sinergie
16.4. Până în 2030, reducerea semnificativă a fluxurilor ilicite financiare și de armament, consolidarea recuperării și returnării bunurilor furate și combaterea tuturor formelor de crimă organizată	Lipsă de sinergie
16.5 Reducerea semnificativă a corupției și dării de mită în toate formele sale	Sinergie înaltă
16.6. Dezvoltarea instituțiilor eficiente, responsabile și transparente la toate nivelurile	Lipsă de sinergie
16.7. Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile	Lipsă de sinergie
16.9. Până în 2030, asigurarea identității legale tuturor, inclusiv înregistrarea nașterii	Lipsă de sinergie
16.10. Asigurarea accesului public la informații și protejarea libertăților fundamentale, în conformitate cu legislația națională și acordurile internaționale	Lipsă de sinergie
Obiectivul 17: Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă	
17.1. Consolidarea mobilizării resurselor interne, inclusiv prin suportul internațional pentru țările în curs de dezvoltare, pentru a îmbunătăți capacitatea națională de impozitare și colectarea altor venituri	Lipsă de sinergie
17.17. Încurajarea și promovarea parteneriatelor publice, publice-private și cu societatea civilă eficiente, în baza experienței și strategiilor de resurse ale parteneriatelor	Lipsă de sinergie
17.18. Până în 2020, sporirea suportului de consolidare a capacităților pentru țările în curs de dezvoltare, inclusiv pentru țările cele mai puțin dezvoltate și statele insulare mici în curs de dezvoltare, pentru a crește în mod semnificativ disponibilitatea datelor calitative, în timp util și fiabile, dezagregate după venit, sexe, vârstă, rasă, etnie, statut migrațional, dizabilități, localizare geografică și alte caracteristici relevante în contexte naționale	Lipsă de sinergie
17.19. Până în 2030, dezvoltare în baza inițiativelor existente a măsurătorilor progresului privind dezvoltarea durabilă care completează produsul intern brut, și oferă suport pentru dezvoltarea capacităților statistice în țările în curs de dezvoltare	Lipsă de sinergie

Sursa: Sinteza în baza raportului „Adaptarea Agendei 2030 de Dezvoltarea Durabilă la contextul Republicii Moldova”, ONU Moldova, 2017

Notă: Obiectivele specifice marcate cu font bold sunt obiectivele centrale/prioritare, stabilite de același studiu